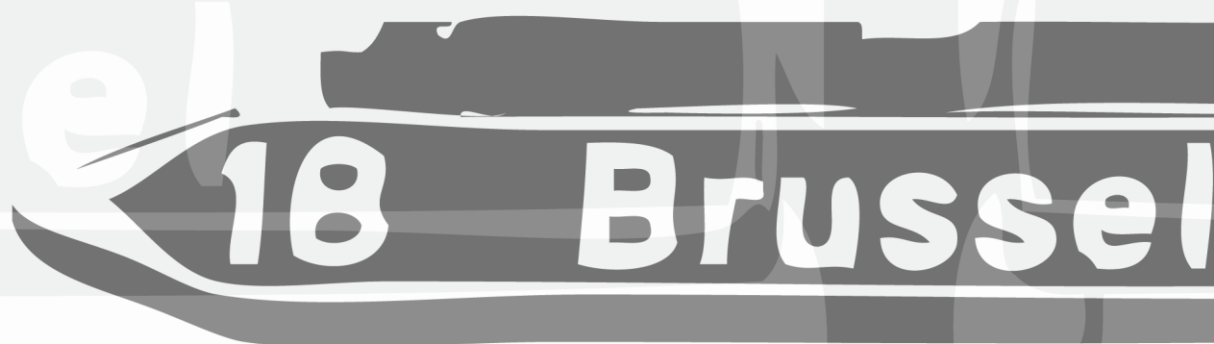

Brussels Informatie-, Documentatie- en
Onderzoekscentrum

ONDERZOEKSVERSLAG

Onderzoek naar de capaciteit van het Nederlandstalig secundair
onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Prof. Dr. Rudi Janssens

Een onderzoek in opdracht van de Vlaamse Gemeenschapscommissie
van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Inhoud	2
Voorwoord	4
H1. Het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel in evolutief perspectief.	5
1.1. Inleiding	5
1.2. Evolutie van het leerlingenaantal	6
1.3. Nederlandstalig versus Franstalig onderwijs	10
1.4. Evolutie van het leerlingenaantal naar studievorm en studierichting	16
1.4.1. Algemene evolutie	16
1.4.2. Evolutie instroom per leerjaar	18
1.4.2.1. Eerste graad	18
1.4.2.2. Tweede graad	20
1.4.2.3. Derde graad	26
1.4.2.4. Voortgezette opleidingen	32
1.4.2.5. Buitengewoon secundair onderwijs	33
1.4.3. Geschatte evolutie op basis van geconstrueerde cohorten	34
H2. De leerlingen van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel	39
2.1. Centrumfunctie van het secundaire onderwijs in Brussel	39
2.1.1. Interactie tussen Brussel en het Vlaamse hinterland	39
2.1.2. Enkele bevindingen op basis van de cohortenbenadering	46
2.1.3. Overgang van het lager naar het secundair onderwijs	49
2.1.4. Mobiliteit en keuzegedrag	51
2.1.4.1. Evolutie binnen het GSO	51
2.1.4.2. Evolutie binnen het ASO	52
2.1.4.3. Evolutie binnen het TSO	55
2.1.4.4. Evolutie binnen het BSO	60
2.1.4.5. Evolutie binnen het KSO	66
2.1.4.6. Evolutie binnen het BUSO	66
2.2. Taalachtergrond van de leerlingen	69

H3. Het capaciteitsprobleem van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel 83

3.1. Inleiding	83
3.2. Spreiding van het Nederlandstalig secundair onderwijs	84
3.3. Weigeringen in het secundair onderwijs in Brussel	91
3.3.1. Nederlandstalig secundair onderwijs	91
3.3.2. Franstalig secundair onderwijs	96
3.4. Problemen en oplossingen op het niveau van de onderwijsinstellingen	101
3.4.1. Infrastructuur	101
3.4.2. Schoolorganisatie	103
3.4.3. Sociale en pedagogische hinderpalen	104
3.4.4. Omgevingsfactoren	105
3.5. Toekomstige evolutie van de schoolpopulatie	106
3.5.1. Visie van de schooldirectie	106
3.5.2. Enkele demografische prognoses	107
3.5.2.1. Evoluties als basis voor prognoses	107
3.5.2.2. Het ‘minimale’ scenario	110
3.5.2.3. Het ‘Vlaamse’ scenario	112
3.5.2.4. Het ‘maximale’ scenario	113
3.5.2.5. Scenario’s als referentiekader voor het toekomstig onderwijs	115

H4. Conclusies, aandachtspunten en denkpistes voor het beleid 118

4.1. Capaciteit als invalshoek	118
4.2. Schaalvergroting als oplossing	118
4.3. Een complexe puzzel	121
4.4. Denkpistes voor een beleid	124

Appendices

A1. Bibliografie	127
A2. Vragenlijst capaciteitsonderzoek	128
A3. Selectie frequentietabellen	139

Voorwoord

Tot het einde van de jaren negentig van vorige eeuw daalde het aantal leerlingen in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel gestaag en bestond de vrees dat een aantal scholen definitief zouden moeten sluiten. Intussen stijgt het aantal opnieuw. Maar kan men ondanks die stijging momenteel van een capaciteitsprobleem spreken? Zitten, zoals in het basisonderwijs, de meeste scholen overvol of versluiert de populariteit van bepaalde scholen een sluipend proces van dualisering?

Deze studie, in opdracht van de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC), tracht een inzicht te verschaffen in de ontwikkelingen die zich momenteel voordoen in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel, zowel wat de numerieke verschuivingen, de studiekeuze als de leerlingenkenmerken betreft. In een eerste hoofdstuk wordt de evolutie van het leerlingenaantal grondig bekeken en vergeleken met deze in het Franstalig onderwijs. Een tweede hoofdstuk focust op de diversiteit binnen de leerlingenpopulatie en de interactie tussen de stad en haar hinterland. In een derde hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de capaciteitsproblematiek zelf en wordt de toekomstige evolutie van het leerlingenaantal ingeschat. Een vierde en laatste hoofdstuk trekt een aantal conclusies waarop enkele denkpistes voor het beleid worden geënt.

De analyse steunt enerzijds op de data die door het Ministerie van Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap en de VGC ter beschikking werden gesteld, publieke data van het onderwijs van de Franstalige Gemeenschap en onderzoeksdata van ECARES (ULB), en anderzijds op een bevraging van de directies van de scholen zelf die door BRIO werd uitgevoerd samen met een aantal interviews met betrokkenen die meer inzicht konden bieden in het bovenschoolse niveau. Met deze wil ik deze instanties en de betrokken personen dan ook van harte danken.

Ten slotte wil ik nog even stilstaan bij de manier waarop de cijfergegevens worden weergegeven. In overeenstemming met de afspraken met de instanties en de personen die de data ter beschikking hebben gesteld is het rapport dusdanig opgesteld dat de individuele scholen niet als herkenbaar naar voor komen. Dit impliceert dat er geen vergelijkingen op gemeentelijk vlak worden gemaakt omdat in sommige gemeenten slechts één Nederlandstalige secundaire school is en gemeentegrenzen op zich op dit onderwijsniveau ook minder relevant zijn. Op sommige plaatsen betekent de garantie van anonimiteit dat er geen vergelijking op basis van inrichtende machten werd gemaakt of dat tabellen en figuren werden vervangen door een beschrijvende paragraaf. De reden is soms ook van puur praktisch-methodologische aard. Vertrekkende van een 30-tal scholen telt, afhankelijk van de analyse, elke vorm van categorisering meestal slechts enkele cases. Afhankelijk van de bron verschillen ook de cijfers: sommige cijfers werden bij het begin van het schooljaar verzameld andere later, soms wordt het BUSO meegerekend en soms niet en hetzelfde geldt voor het deeltijds secundair onderwijs. Het is dus best mogelijk dat cijfermateriaal uit andere studies afwijkt van de cijfers die hier worden gepresenteerd. Vandaar het belang van de bronvermelding en van een duidelijke beschrijving welke onderwijsvormen al dan niet bij de analyse werden betrokken.

Rudi Janssens, 8 juli 2009

HOOFDSTUK 1.

Het secundair onderwijs in Brussel in evolutief perspectief.

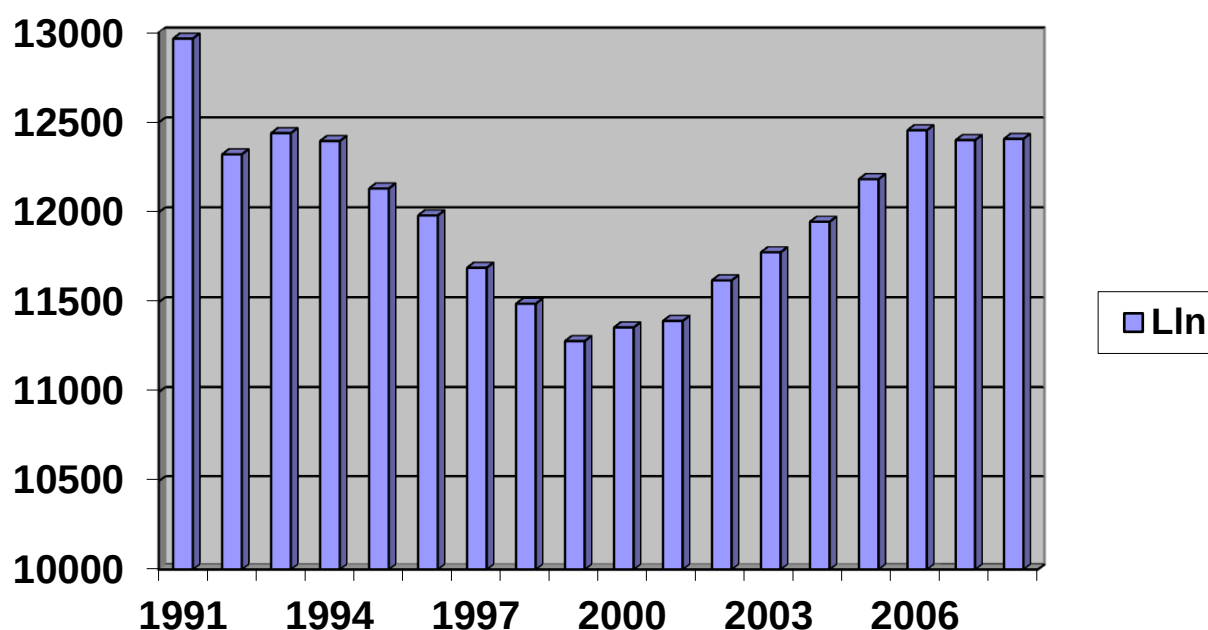
1.1. Inleiding

Het Nederlandstalig onderwijs speelde historisch gezien een belangrijke rol in het Brusselse taallandschap. Het onderwijs is en blijft een essentiële factor in de politieke arena van een officieel tweetalige regio. Elke taalgroep vindt in het onderwijs de cruciale hefboom om de eigen taal en cultuur aan de volgende generatie door te geven of anderen de taal aan te leren en eventueel in de eigen taalgroep te integreren. Zeker voor een taalminderheid blijft onderwijs de sterkhouder van de eigen gemeenschap. Het geldt als een verzekering voor het voortbestaan van de taalgroep. De Brusselse situatie is hiervan een perfecte illustratie. Het onderzoek naar de Brusselse onderwijssituatie focust vooral op het kleuter- en lager onderwijs. Over het Nederlandstalig secundair is er, met uitzondering van de bijdrage van Verkouter en De Metsenaere (1998), weinig te vinden, buiten dan eerder pedagogisch georiënteerde studies zoals rond het taalonderwijs. Illustratief is het feit dat de toenmalige Nederlandstalige Cultuurcommissie vanaf 1973 startte met de tellingen in het kleuter- en lager onderwijs en dat de cijfers voor het secundair pas vanaf het schooljaar 1991-1992 systematisch werden bijgehouden. Het is ook zo dat er pas na de splitsing van de Leuvense universiteit echt sprake is van Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel, daarvoor waren er enkel Franstalige of tweetalige secundaire scholen met een Nederlandstalige afdeling (Schuyesmans, 1996).

De toenmalige realisatie van een Nederlandstalig onderwijs belette niet dat de Vlaamse burgerij haar kinderen nog in groten getale naar het Franstalig onderwijs stuurde. Toch komt er eind jaren tachtig begin jaren negentig een omgekeerde beweging op gang waarbij niet enkel de Nederlandstaligen naar de ‘eigen’ scholen terugkeren maar ook steeds meer Franstaligen hun kinderen naar het Nederlandstalig onderwijs sturen, in eerste instantie naar het basisonderwijs. Bij deze evolutie speelt de kwaliteit van het taalonderricht zeker een rol, maar ook het groeiende aantal migrantenkinderen in het Franstalig onderwijs versterkt de influx (Minten, 1994). Dit zorgde in de jaren 90 voor een groei van het basisonderwijs, daar waar het secundair onderwijs een omgekeerde tendens kende. Wanneer men het in de resolutie van 2 juli 1997 in het Vlaamse parlement had over de problemen van het secundair Nederlandstalig onderwijs in Brussel, ging het onder meer over het leerlingenaantal maar dan in eerste instantie over het gebrek aan leerlingen. Een onderzoek naar de capaciteitsproblematiek een tiental jaar later lijkt dan op het eerste zicht ook contradictorisch.

1.2. Evolutie van het leerlingenaantal

In de jaren 90 was men vanuit de Vlaamse Gemeenschap bezorgd om het dalende leerlingenaantal in het secundair onderwijs. Deze zorg was ook begrijpelijk. Figuur 1 schetst de evolutie van de leerlingencijfers voor de totaliteit van het Nederlandstalig secundair onderwijs vanaf het begin van de VGC-tellingen tot nu.

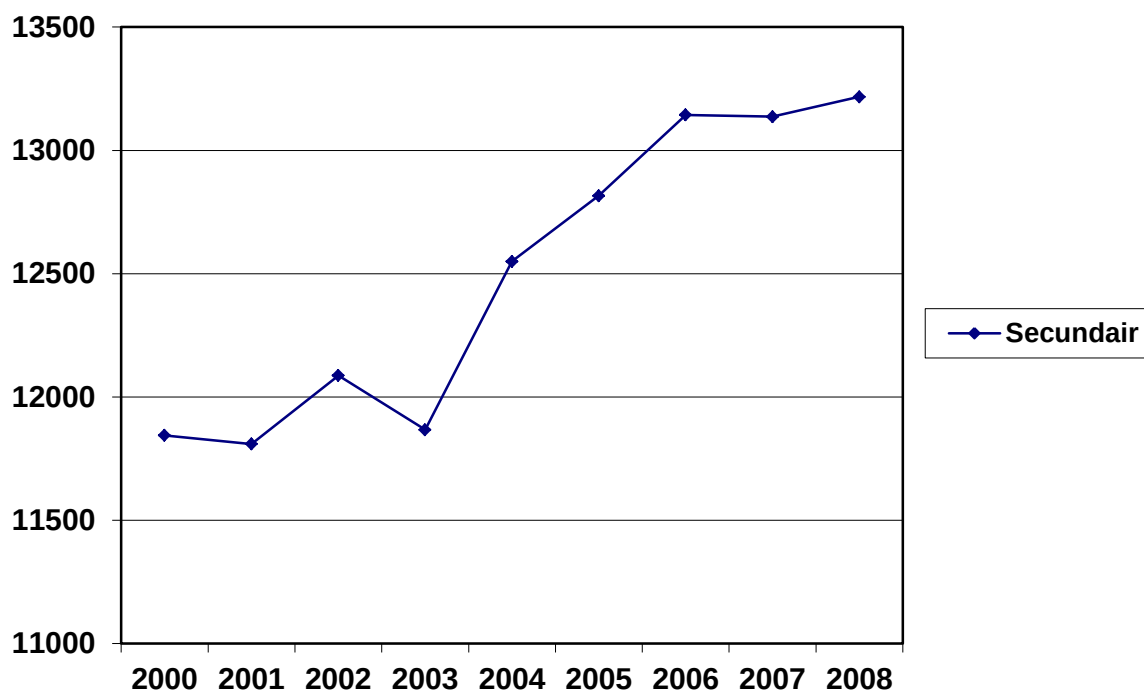

*Figuur 1. Totaal aantal leerlingen vanaf schooljaar 1991-1992 tot heden
(Bron: VGC-tellingen¹)*

Tot het jaar 2000 heeft het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel te kampen met een daling van het leerlingenaantal, hierna zien we opnieuw een stijging die zich tot heden doorzet. Het huidige leerlingenaantal heeft het verlies over de laatste 15 jaar goedgemaakt waardoor het aantal inschrijvingen opnieuw op het peil van 1993 staat, alleen ziet de samenstelling van de Brusselse jeugd en van de schoolpopulatie er nu helemaal anders uit dan toen. Vanaf het schooljaar 2000-2001 beschikken we over meer gedetailleerde cijfers. Figuur 2 geeft een overzicht gebaseerd op de cijfers van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. Deze totaalcijfers liggen iets hoger dan deze van de VGC. De cijfers over het aantal leerlingen kunnen naargelang de bron nogal variëren afhankelijk van welke onderwijsvormen men binnen een gegeven context als 'secundair onderwijs' betitelt. Een deel van de verschillen zijn ook te verklaren door het tijdstip van registratie en het feit dat voor een aantal leerlingen geen volledige gegevens beschikbaar zijn. De volgende figuren in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de cijfers van het Ministerie van Onderwijs en

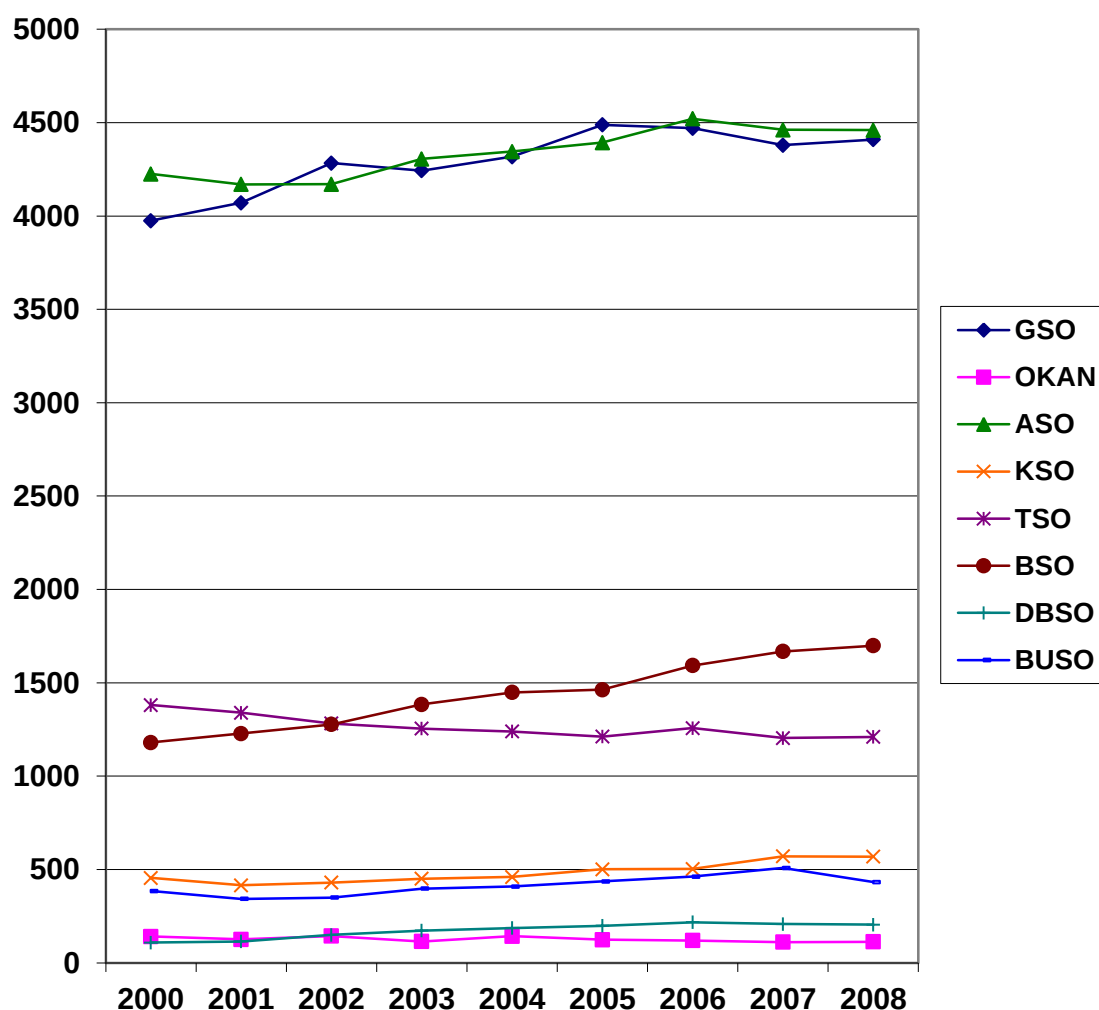
¹Bron: <http://www.vgc.be/Onderwijs/Onderwijsbeleid+van+de+VGC/Over+het+Brussels+Nederlandstalig+onderwijs/overzichtsecundair.htm>

Vorming van de Vlaamse Gemeenschap die de meest gedetailleerde informatie geven en het ook mogelijk maken structurele verbanden binnen de leerlingenpopulatie te onderscheiden.

Figuur 2. Evolutie totaal aantal leerlingen Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Binnen het secundair onderwijs onderscheiden we 8 onderwijsvormen: de polyvalente observatiegraad van het gewoon secundair onderwijs (GSO), de onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers (OKAN), het algemeen secundair onderwijs (ASO), het kunstsecundair onderwijs (KSO), het technisch secundair onderwijs (TSO), het beroepssecundair onderwijs (BSO), het deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBS) en het buitengewoon voltijds secundair onderwijs (BUSO). Figuur 2 presenteert een algemeen overzicht van het totale aantal leerlingen vanaf het schooljaar 2000-2001 tot nu, figuur 3 schetst een meer gedetailleerd beeld van de evolutie per onderwijsvorm.

Figuur 3. Evolutie absolute aantallen per onderwijsvorm leerlingen Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

De algemene trend voor de bestudeerde periode is duidelijk: zowel het totaal aantal leerlingen als de meeste onderwijsvormen op zich gaan in stijgende lijn. Enkel het TSO vormt een uitzondering op deze algemene regel. Tabel 1 geeft een numeriek overzicht van deze evolutie en de intensiteit ervan (met als basisjaar het schooljaar 2000-2001).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Totaal	11851 (100)	11808 (99,6)	12186 (102,8)	12325 (104,0)	12550 (105,9)	12816 (108,1)	13144 (110,9)	13111 (110,6)	13098 (110,5)
GSO	3975 (100)	4071 (102,4)	4283 (107,7)	4243 (106,7)	4318 (108,6)	4488 (112,9)	4470 (112,4)	4379 (110,2)	4409 (110,9)
OKAN	141 (100)	126 (89,4)	144 (102,1)	115 (81,6)	143 (101,4)	124 (87,9)	120 (85,1)	111 (78,7)	113 (80,1)
ASO	4225 (100)	4169 (98,7)	4170 (98,7)	4306 (101,9)	4345 (102,8)	4393 (104)	4521 (107)	4462 (105,6)	4460 (105,6)
KSO	455 (100)	416 (91,4)	430 (94,5)	451 (99,1)	460 (101,1)	501 (110,1)	503 (110,6)	571 (125,5)	569 (125)
TSO	1381 (100)	1340 (97,0)	1282 (92,8)	1255 (90,9)	1239 (89,7)	1212 (87,8)	1257 (91,0)	1204 (87,2)	1210 (87,6)
BSO	1180 (100)	1228 (104,1)	1277 (108,2)	1384 (117,3)	1449 (122,8)	1463 (124,0)	1593 (135,0)	1668 (141,4)	1699 (144,0)
DBS	109 (100)	115 (105,5)	150 (137,6)	173 (160,2)	187 (171,6)	199 (182,6)	218 (200)	208 (190,8)	205 (188,1)
BUSO	385 (100)	343 (89,1)	350 (90,9)	398 (103,4)	409 (106,2)	436 (113,2)	462 (120)	508 (131,9)	433 (112,5)

Tabel 1. Numerieke en relatieve evolutie van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel naar onderwijsvorm (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Over de laatste tien jaar steeg het totaal aantal leerlingen van het Nederlandstalig secundair onderwijs met ongeveer 10%. De eerste graad algemene vorming en het ASO samen maken zo'n 2/3 van het aantal leerlingen uit. Hun aangroei loopt ongeveer parallel aan de algemene evolutie, al stijgt het aandeel van het ASO iets minder sterk. De opmerkelijkste evolutie is de daling van het aantal TSO-leerlingen (met zo'n 10%) tegenover de sterke stijging van het beroepsonderwijs, zowel wat de voltijdse als de deeltijdse variant betreft. De laatste tien jaar heeft het BSO het TSO van de tweede plaats verdrongen. Dit zou een indicatie kunnen zijn van een polarisatietendens die zich ook in het Franstalig secundair onderwijs in Brussel stelt en waardoor de dualiteit in de samenleving door het onderwijssysteem verder wordt bestendigd. (Janssens, Carlier en Van de Craen, 2009). Hiernaast valt ook de groei van het secundair kunstonderwijs op, al gaat het in de totaliteit van het secundair onderwijs maar om een beperkte groep die minder dan 10% van het leerlingenaantal uitmaakt. Verder in dit hoofdstuk worden deze evoluties meer in detail bekeken.

1.3. Nederlandstalig versus Franstalig onderwijs

In hoeverre stemt deze trend overeen met de ontwikkelingen in het Franstalig onderwijs? Hoewel het niet evident is een vergelijking te maken, gegeven de verschillende aanpak van beide gemeenschappen betreffende onderwijs en beroepsopleiding, doen we hier toch een poging om tot een algemene vergelijking op basis van de beschikbare cijfers te komen. In eerste instantie wordt een onderscheid gemaakt tussen het algemeen en het buitengewoon secundair onderwijs. Binnen het algemeen onderwijs worden volgende niveaus onderscheiden: GSO (de eerste graad, zowel algemeen vormend als aansluitend bij een tweede graad in een technische, artistieke of beroepsrichting, inclusief de onthaalklassen voor nieuwkomers), ASO (het ASO in het Nederlandstalig onderwijs, ‘Secondaire Générale’ in het Franstalig onderwijs), TKSO (afkorting voor technisch en kunstsecundair onderwijs; beide worden hier samengevoegd omdat de beschikbare data van het Franstalig onderwijs hiertussen geen onderscheid maken en opgesplitst zijn in ‘Technique et artistique de transition’ en ‘Technique et artistique de qualification’ die hier worden samengevoegd) en het BSO (inclusief de vierde graad en het deeltijds secundair beroepsonderwijs). De indeling is gebaseerd op de structuur van het onderwijs en niet op een inhoudelijke vergelijking van het onderwijsaanbod, een onderwijsrichting die in het Nederlandstalig en Franstalig onderwijs eenzelfde benaming krijgt is niet noodzakelijk inhoudelijk identiek. Tabel 2 schetst de evolutie voor het gewoon secundair onderwijs en het buitengewoon onderwijs in zijn geheel, tabel 3 lijst de cijfers voor het studietoelaat aanbod binnen het gewoon secundair onderwijs op. Omdat de cijfers voor het Franstalig secundair onderwijs slechts beschikbaar zijn tot en met het schooljaar 2006-2007 beperken we de vergelijking tussen beide tot de evolutie van het schooljaar 2000-2001 tot het vermelde schooljaar.

Tabel 2 geeft achtereenvolgens voor het gewone secundair onderwijs (SO), het buitengewoon secundair onderwijs (BUSO) en het totaal van beide het aantal leerlingen in de scholen van de Franstalige Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap, hun relatieve evolutie sinds het schooljaar 2000-2001 en het aandeel van het secundair onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap in het totale aandeel van het secundair onderwijs in Brussel (waarbij privé-initiatieven, internationale en Europese scholen buiten beschouwing worden gelaten). Tabel 3 gaat dieper in op de evoluties binnen het gewoon secundair onderwijs.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
SO (FrGem)	67054 (100)	67703 (101)	68655 (102,4)	71098 (106)	71397 (106,5)	71779 (107)	72062 (107,5)
SO (VlGem)	11466 (100)	11465 (100)	11736 (102,4)	11927 (104)	12141 (105,9)	12380 (108)	12682 (110,6)
Aandeel VlGem SO	14,6%	14,5%	14,6%	14,3%	14,5%	14,7%	15,0%
BUSO (FrGem)	2066 (100)	2141 (103,6)	2212 (107,1)	2270 (109,9)	2295 (111,1)	2351 (113,8)	2427 (117,5)
BUSO (VlGem)	385 (100)	343 (89,1)	350 (90,9)	398 (103,4)	409 (106,2)	436 (113,2)	462 (120)
Aandeel VlGem BUSO	15,7%	13,8%	13,7%	14,9%	15,1%	15,6%	16,0%
TOT (FrGem)	69120 (100)	69844 (101)	70867 (102,5)	73368 (106,1)	73692 (106,6)	74130 (107,2)	74489 (107,7)
TOT (VlGem)	11851 (100)	11808 (99,6)	12186 (102,8)	12325 (104)	12550 (105,9)	12816 (108,1)	13144 (110,9)
Aandeel VlGem TOT	14,6%	14,5%	14,7%	14,4%	14,6%	14,7%	15,0%

Tabel 2. Numerieke en relatieve evolutie van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel in vergelijking met het Franstalig secundair onderwijs (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming; Etnic, Service des Statistiques, Communauté Française)

In de periode van 2000 tot 2006 nam het aantal leerlingen in het Brussels secundair onderwijs toe met 6662 eenheden, waarvan het Nederlandstalig onderwijs bijna 20% voor zijn rekening nam en hiermee sterker steeg dan het Franstalig onderwijs. Het totale aandeel van het Nederlandstalig onderwijs steeg van 14,6% naar 15%. Algemeen zijn er echter weinig verschillen tussen de ontwikkelingen binnen beide onderwijssystemen. Dit betekent dat de toename van de leerlingenpopulatie vrij gelijkmatig over beide gemeenschappen wordt verdeeld.

Uit tabel 3 blijkt dat er wel verschillen bestaan binnen het gewoon secundaire onderwijs. De eerste graad van het Nederlandstalig onderwijs ziet zijn aandeel licht toenemen en stijgt in absolute aantallen met ruim 10%, een stijging die zich nog langzaam doorzet. De instroom vanuit de eerste graad lijkt dus verzekerd. De stijging van het ASO-aandeel loopt parallel met deze in het Franstalig onderwijs. Waar het technisch en het kunstonderwijs langs Franstalige kant het sterkst toeneemt van alle richtingen krimpt dit langs Nederlandstalige kant net het sterkst, waarbij dient opgemerkt dat het aandeel van het kunstonderwijs hier wel gevoelig toeneemt. Het TSO verliest duidelijk terrein in het Nederlandstalig onderwijs en wordt belangrijker langs Franstalige kant. In het beroepsonderwijs zien we bij de Nederlandstalige scholen een omgekeerde beweging. Over deze relatief korte periode neemt het aantal leerlingen met zo'n 40% toe.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
GSO (FrGem)	23240 (100)	23711 (102)	24084 (103,6)	24868 (107)	24774 (106,6)	24583 (105,8)	24553 (105,7)
GSO (VlGem)	4116 (100)	4197 (102)	4427 (107,6)	4358 (105,9)	4461 (108,4)	4612 (112)	4590 (111,5)
Aandeel VlGem GSO	15,0%	15,0%	15,5%	14,9%	15,3%	15,8%	15,7%
ASO (FrGem)	23446 (100)	23301 (99,4)	23416 (99,9)	24085 (102,7)	24351 (106,6)	24602 (105,8)	24398 (105,7)
ASO (VlGem)	4225 (100)	4169 (98,7)	4170 (98,7)	4306 (101,9)	4345 (102,8)	4393 (104)	4521 (107)
Aandeel VlGem ASO	15,3%	15,2%	15,1%	15,2%	15,1%	15,1%	15,6%
TKSO (FrGem)	11017 (100)	11292 (102,5)	11645 (105,7)	12172 (110,5)	12344 (112)	12480 (113,3)	12733 (115,6)
TKSO (VlGem)	1836 (100)	1756 (95,6)	1712 (93,2)	1706 (92,9)	1699 (92,5)	1713 (93,3)	1760 (95,9)
Aandeel VlGem TKSO	14,3%	13,5%	12,8%	12,3%	12,1%	12,1%	12,1%
BSO (FrGem)	9351 (100)	9399 (100,5)	9510 (101,7)	9973 (106,7)	9928 (106,2)	10114 (108,2)	10378 (111,0)
BSO (VlGem)	1289 (100)	1343 (104,2)	1427 (110,7)	1557 (120,8)	1636 (126,9)	1662 (128,9)	1811 (140,5)
Aandeel VlGem BSO	12,1%	12,5%	13,0%	13,5%	14,1%	14,1%	14,9%

Tabel 3. Numerieke en relatieve evolutie van het gewoon Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel in vergelijking met het gewoon Franstalig secundair onderwijs (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming; Etnic, Service des Statistiques, Communauté Française)

Tabel 4 ten slotte geeft de verhoudingen tussen de verschillende richtingen binnen respectievelijk het Franstalig en het Nederlandstalig onderwijs weer. Het aandeel van het GSO neemt langs Nederlandstalige kant iets toe, het aandeel ASO iets af. Het GSO-aandeel van het Franstalig onderwijs blijft ongeveer constant, al blijft over de jaren heen het aandeel binnen het Nederlandstalig onderwijs net iets hoger. Hetzelfde geldt voor het ASO-aandeel dat voor beide taalgemeenschappen daalt maar waar ook hier het aandeel van het Nederlandstalig onderwijs net boven dat van het Franstalig onderwijs blijft. Voor het technisch onderwijs zijn er wel duidelijke verschillen. Waar de verhoudingen binnen beide onderwijsstructuren in het schooljaar 200-2001 ongeveer gelijk zijn (zo'n 16%) evolueert dit naar een inkrimping van het aandeel langs Vlaamse kant (13,9% met recent toch een

licht herstel van de positie) en een uitbreiding langs Franstalige kant (17,7%). Wat het beroepsonderwijs betreft blijft het aandeel in het Franstalig onderwijs nagenoeg constant maar stijgt dit van het Nederlandstalig onderwijs om voor het schooljaar 2006-2007 op hetzelfde niveau te eindigen. De drie laatste jaren zette deze evolutie zich binnen het Nederlandstalig onderwijs nog verder door.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
GSO (FrGem)	34,7%	35,0%	35,1%	35,0%	34,7%	34,2%	34,1%
GSO (VlGem)	35,9%	36,6%	37,7%	36,5%	36,7%	37,2%	36,2%
ASO (FrGem)	35,0%	34,4%	34,1%	33,9%	34,1%	34,3%	33,9%
ASO (VlGem)	36,8%	36,4%	35,5%	36,1%	35,8%	35,5%	35,6%
TKSO (FrGem)	16,4%	16,7%	17,0%	17,1%	17,3%	17,2%	17,7%
TKSO (VlGem)	16,0%	15,3%	14,6%	14,3%	14,0%	13,7%	13,9%
BSO (FrGem)	13,9%	13,9%	13,8%	14,0%	13,9%	13,8%	14,4%
BSO (VlGem)	11,2%	11,7%	12,2%	13,0%	13,5%	13,2%	14,3%

Tabel 4. Relatief aandeel van elk onderwijsniveau binnen het gewoon Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel in vergelijking met het gewoon Franstalig secundair onderwijs (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming; Etnic, Service des Statistiques, Communauté Française)

De verschillen tussen beide onderwijsgemeenschappen zijn dus beperkt. Wel zijn er duidelijke verschillen tussen de leerlingen in het Nederlandstalig onderwijs in het Vlaamse en het Brusselse Gewest. Tabel 5 illustreert deze verschillen. Het eerste verschil ligt in de verhouding tussen de graden: waar in Vlaanderen de verdeling van de leerlingen over de drie graden vrij evenwichtig is met het relatief kleinste aandeel voor de eerste graad en een lichte stijging voor de tweede respectievelijk derde graad, liggen de verhoudingen in Brussel omgekeerd met het grootste aandeel voor de eerste graad en per graad telkens een beperkte afname. De verschillen inzake verdeling naar onderwijsvorm binnen de graden is echter meer uitgesproken. In Brussel ligt de nadruk veel meer op het ASO en het KSO dan op het TSO en BSO die in Vlaanderen veel sterker uitgebouwd zijn. Hierbij dient opgemerkt dat het GSO- en ASO-aandeel in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel, op basis van de cijfers voor de schooljaren 2007-2008 en 2008-2009, wel verder afneemt.

	Vlaanderen	Brussel
1° Graad	32,0%	36,7%
2° Graad	33,9%	33,6%
ASO	46,0%	58,0%
KSO	1,7%	5,7%
TSO	32,2%	20,0%
BSO	22,0%	16,3%
3° Graad	34,1%	29,7%
ASO	36,7%	48,8%
KSO	2,1%	7,7%
TSO	33,1%	24,0%
BSO	28,1%	19,5%

Tabel 5. Vergelijking relatief aandeel van elk onderwijsniveau tussen Nederlandstalig secundair onderwijs in Vlaanderen versus Brussel voor het schooljaar 2007-2008 per graad en onderwijsvorm (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

François (2005) zag het ‘overaanbod’ aan ASO-richtingen, in tegenstelling tot de algemene cijfers voor Vlaanderen, als een sociaal selectiemechanisme waarbij TSO- en BSO-studenten op het Franstalig onderwijs of het Nederlandstalig onderwijs in de Vlaamse Rand zijn aangewezen. Op basis van het onderwijsaanbod kan men hier niet beweren dat de structuur van het Nederlandstalig onderwijs er op gericht is de ‘gemakkelijke’ ASO-studenten aan te trekken en de moeilijke BSO-studenten af te stoten naar het Franstalig onderwijs. Mocht dit al een bewuste strategie zijn, dan lijkt deze ook in het Franstalig onderwijs toegepast te worden, gezien de beperkte relatieve verschillen tussen beide. Dit neemt niet weg dat deze verschillen toch een impact kunnen hebben op slaagcijfers en drop-out. Deze vraag of het huidige aanbod aansluit bij de behoeften van de huidige leerlingenpopulatie enerzijds en de arbeidsmarkt anderzijds richt zich dus niet uitsluitend naar het Nederlandstalig onderwijs alleen maar naar het onderwijs van beide gemeenschappen die een vergelijkbare onderwijsstructuur tegenover deze vragen plaatsen. Verder mag men ook de centrumfunctie van het secundair onderwijs in de stad niet uit het oog verliezen. Het zou interessant zijn de verhoudingen en evoluties te vergelijken met andere grote centrumsteden, in de eerste plaats Antwerpen en Gent.

Ten slotte verdient het secundair kunstonderwijs hier nog een specifieke vermelding. Deze onderwijsvorm kent sinds het schooljaar 2000-2001 een constante stijging. Maar er is meer. Omdat we voor het schooljaar 2003-2004 over meer gedetailleerde gegevens beschikken over zowel het Nederlandstalig als het Franstalig onderwijs kunnen we hier

ook een voorzichtige vergelijking maken tussen beide wat betreft de kunstopleiding op secundair niveau. In tabel 6 wordt een onderscheid gemaakt tussen de eerste graad, deels algemeen deels oriënterend in beide systemen, en de tweede en derde graad opgedeeld naar algemeen vormend, kunst-, technisch en beroepsonderwijs. Omdat het technisch en kunstonderwijs in het Franstalig onderwijs meer verweven zitten is de interpretatie van de gegevens niet zo gemakkelijk maar als we de Franstalige indeling trachten terug te brengen tot deze die in het Nederlandstalig onderwijs wordt gehanteerd valt het op dat het aantal leerlingen in het Nederlandstalig secundair kunstonderwijs het aantal Franstaligen niet alleen in relatieve maar ook in absolute cijfers overtreft.

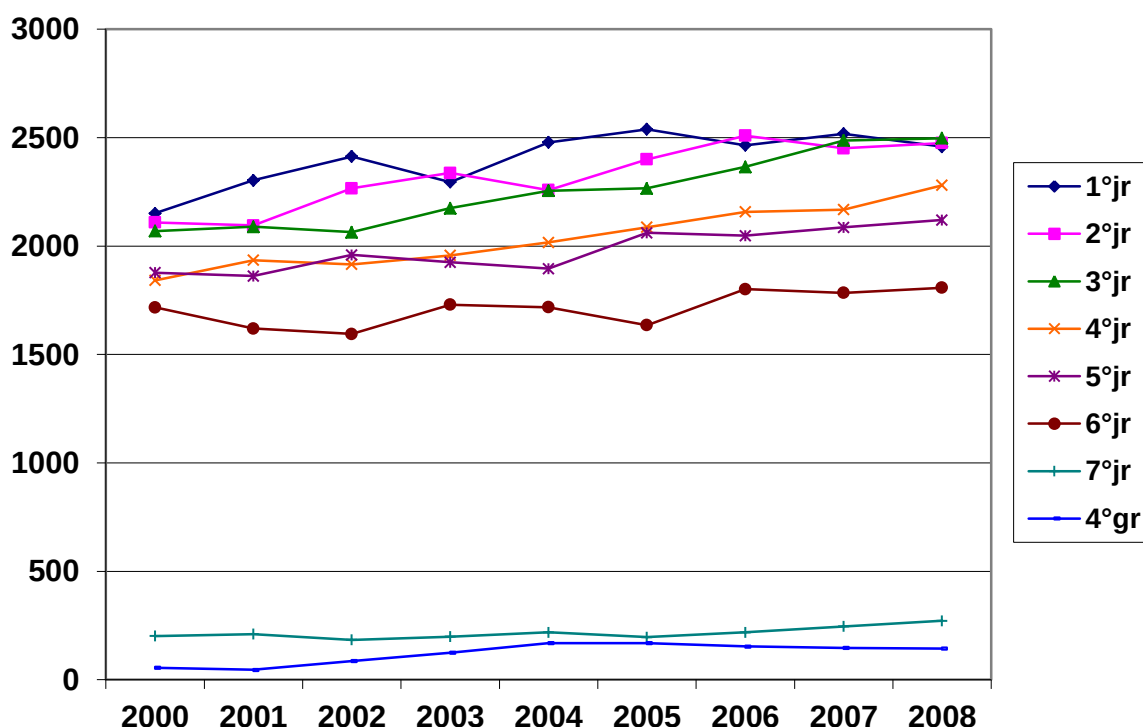
	Freq FrGem	Pct	Freq VlGem	Pct	%VlGem
GSO	22870	33,2%	4679	36,9%	17,0%
ASO	23713	34,4%	4479	35,4%	15,9%
KSO	268	0,4%	439	3,5%	62,1%
TSO	11377	16,5%	1517	12,0%	11,8%
BSO	10724	15,6%	1552	12,3%	12,6%
Totaal	68952	100%	12666	100%	15,5%

Tabel 6. Relatief aandeel van elk onderwijsniveau binnen het gewoon Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel in vergelijking met het gewoon Franstalig secundair onderwijs voor het schooljaar 2003-2004; (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming; Ethnic, Service des Statistiques, Communauté Française)

1.4. Evolutie van het leerlingenaantal naar studievorm en studierichting

1.4.1. Algemene evolutie

Na een algemene vergelijking in de vorige paragraaf wordt de evolutie binnen het Nederlandstalig onderwijs in Brussel hier verder uitgediept. Figuur 2 presenteert een algemeen overzicht van de evolutie van het leerlingenaantal van het schooljaar 2000-2001 tot nu, figuur 3 schetst dezelfde evolutie gebaseerd op de verschillende onderwijsvormen. Hier worden beide gecombineerd. In eerste instantie illustreert figuur 4 de evolutie per studiejaar, inclusief het 7^e jaar en de vierde graad.

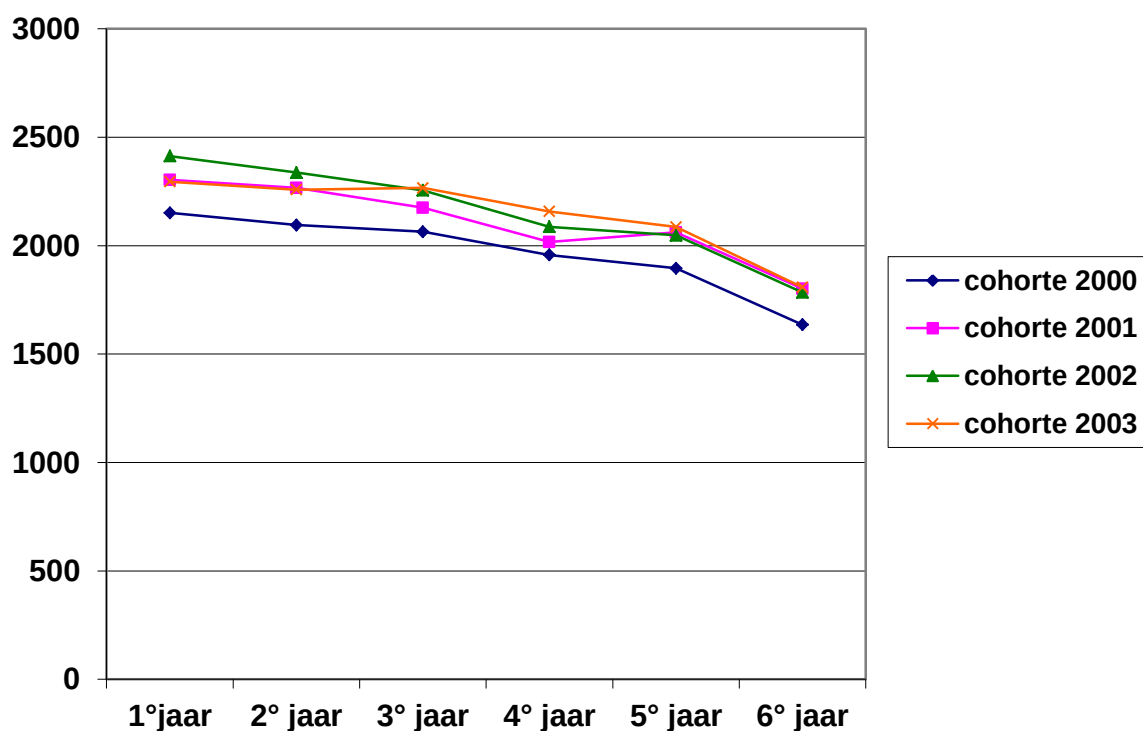
Figuur 4. Evolutie leerlingen per leerjaar in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

In het schooljaar 2000-2001 vertrekt het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel van een situatie waarbij de eerste drie studie jaren net iets meer dan 2000 leerlingen tellen, de drie laatste jaren net iets minder. In de loop van de volgende jaren is het aantal leerlingen van elk leerjaar toegenomen, al lijkt er nu wel een stagnatie op te treden. Het eerste jaar nam tot het schooljaar 2005-2006 over een periode van 5 jaar met 18% toe waarna de instroom ongeveer gelijk bleef of zelfs licht daalde, voor het tweede en derde jaar manifesteert zich hetzelfde fenomeen doch telkens een jaar later. Deze drie jaren schommelen nu qua aantal rond de 2500 leerlingen. De stijging voor het vierde en vijfde jaar is het sterkst met ongeveer 20% voor de periode sinds 2000. Het relatieve aandeel van

het vierde jaar laat vermoeden dat ook hier de evolutie naar 2500 leerlingen zich zou kunnen doorzetten, de aangroei van het vijfde jaar is minder sterk en het laatste jaar secundair onderwijs stijgt het minst met ongeveer 5%.

Figuur 4 geeft de evolutie weer per studiejaar. Op basis van de beschikbare data is het echter onmogelijk uitspraken te doen over de evolutie van de individuele leerlingen doorheen hun secundaire onderwijs carrière en te peilen naar de mate waarin de leerlingen die in het eerste jaar secundair onderwijs beginnen ook effectief afstuderen in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. De beschikbare gegevens werden namelijk niet op het niveau van de leerling beschikbaar gesteld maar numeriek per onderwijsinstelling. Uitgaande van de veronderstelling dat voor de jaren waarvoor de data beschikbaar zijn er tussen de verschillende cohorten geen significante verschillen optreden op het gebied van drop-out en zittenblijven kan men als oefening de cijfers van het eerste studiejaar 2000 naast deze van het tweede studiejaar 2001 plaatsen enzovoort, zo tot en met het zesde jaar. Op deze manier kunnen vier cohorten, van 2000 tot en met 2003, gereconstrueerd worden. Het resultaat hiervan wordt in figuur 5 geïllustreerd.

Figuur 5. Evolutie 'geconstrueerde' cohorten² 2000 tot en met 2003 over zes studiejaar(Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

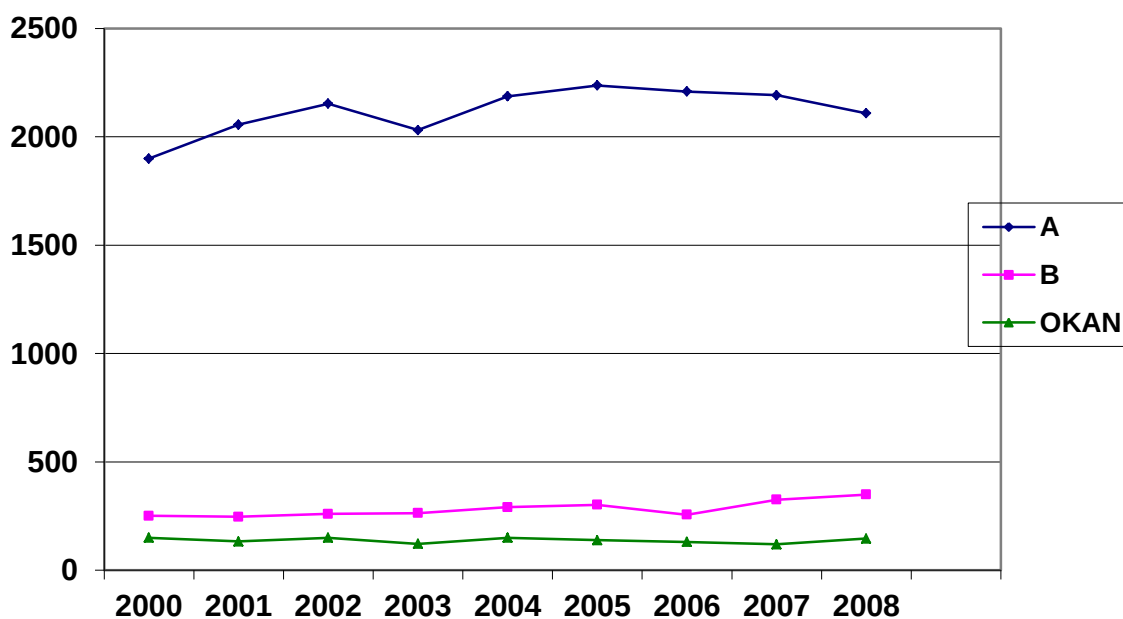
² In deze tekst wordt de uitdrukking 'geconstrueerde cohorde' gebruikt om aan te duiden dat de cijfers geen betrekking hebben op een leerlingengroep die over de jaren heen wordt gevolgd maar dat de cohortes zijn samengesteld op basis van achtereenvolgende momentopnames waarbij elk schooljaar niet de leerlingen maar de onderwijsinstellingen centraal staan en individuele informatie met betrekking tot de leerlingen over de verschillende jaren heen ontbreekt.

De evolutie van de verschillende cohorten is vrij gelijklopend. Hoewel over de verschillende jaren het aantal leerlingen numeriek toeneemt en de instroom stijgt blijft de ‘overlevingscurve’ van de verschillende cohorten quasi identiek en speelt het Nederlandstalig onderwijs in Brussel ongeveer een kwart van haar leerlingen kwijt over een periode van 6 studiejaren. Een toenemende instroom impliceert niet dat ook de uitstroom in dezelfde mate toeneemt. Waar de instroom tussen de cohorten 2000 en 2003 met zo’n 6,7% steeg, daalde de uitstroom van 24% tot 21,2%. In de rest van dit hoofdstuk wordt deze evolutie verder toegelicht.

1.4.2. Evolutie instroom per leerjaar

De vraag is of het toenemende aantal leerlingen verwijst naar een globale toename dan wel dat er bepaalde richtingen erg populair zijn en anderen veel minder impact hebben op het totale cijfer. In de figuren 6 tot en met 25 worden de verschillende studiejaren nader onder de loep genomen. De figuren zijn gegroepeerd per graad per onderwijsvorm. Het kunstonderwijs wordt niet apart weergegeven maar in dezelfde figuur als het ASO.

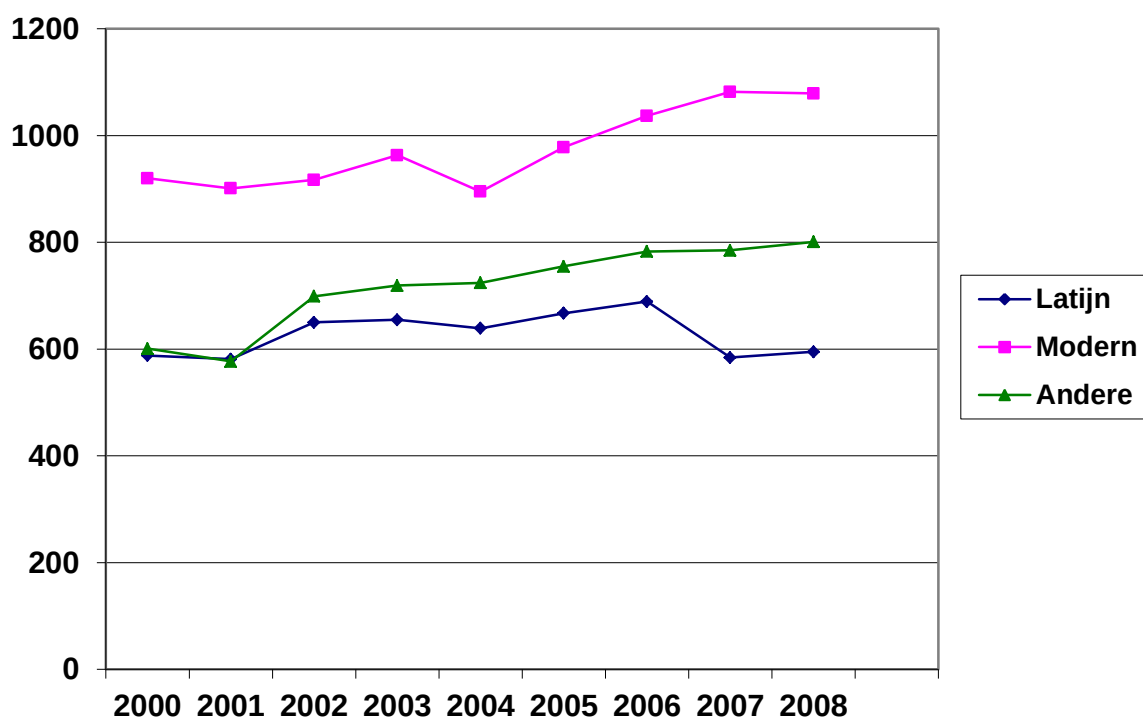
1.4.2.1. Eerste graad

Figuur 6. Evolutie instroom eerste jaar leerlingen Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

In het eerste leerjaar A is er sinds 2000 een toename tot het schooljaar 2005-2006, met tussendoor een merkwaardige daling voor het schooljaar 2003-2004, waarna het aantal leerlingen in de A-richting langzaam daalt. Over de totale periode neemt het aantal toe met 11%. Het B-leerjaar daarentegen neemt met 39% toe. Hoewel beperkt qua aantal in vergelijking met de A-stroom is de toename van de B-stroom toch wel belangrijk, zeker omdat de stijgende lijn nog verder wordt doorgetrokken. Het voorbereidende programma

voor leerlingen met een beperkte kennis van het Nederlands ('Nieuwkomers-OKAN) blijft qua aantal vrij constant en schommelt rond de 120. Algemeen neemt het aantal leerlingen dat extra aandacht vraagt bij aanvang van het secundair onderwijs toe. Toch is dat aantal nog relatief beperkt gegeven de eigenheid van de Brusselse jongeren. De B-stroom vervult een brugfunctie voor die jongeren die de eindtermen van het lager onderwijs niet hebben behaald, waarbij de leerlingen in deze al bij al heterogene groep vooral tekort schieten inzake basiswoordenschat, lezen, correct schrijven en rekenen. Uit onderzoek blijkt vooral de begintoets Nederlands decisief te zijn voor het feit of ze al dan niet aansluiting weten te vinden met de leerlingen uit de A-stroom (Vlaamse Overheid, Departement Onderwijs en Vorming, 2008). Met een leerlingenpopulatie waarvan ruim 40% thuis geen Nederlands spreekt is het cijfer van 12% B-instromers dus al bij al erg beperkt. Hetzelfde kan gezegd worden van de nieuwkomers die in de scholen van het Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen 1,2% van het totaal vertegenwoordigen en in Brussel 4,5% van de instromers tellen waarvan 1/5 uit Vlaanderen komt. De omvang van deze twee groepen voor leerlingen die speciale aandacht vergen blijft in Brussel dus al bij al beperkt.

Figuur 7. Evolutie tweede jaar leerlingen Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Figuur 7 illustreert de manier waarop de leerlingen zich na het eerste jaar over een 'moderne' dan wel 'klassieke' opleiding verdelen. De categorie 'andere' verwijst naar de richtingen die specifiek voorbereiden op TSO of BSO, veelal de eerste graad in scholen die in de verdere bovenbouw geen ASO-opleiding aanbieden.

Het grootste deel van de leerlingen, ruim 40%, opteert in het tweede jaar voor een ‘Moderne’ opleiding. Momenteel kiest ongeveer een kwart voor ‘Latijn’, een groep die sinds 2000 na een aanvankelijke stijging is afgenomen. De laatste 5 schooljaren neemt het verschil in leerlingenaantal tussen beide opties toe. De sterkste stijger is de groep die de link legt met het KSO, TSO of BSO. Deze nam sinds 2000 met een derde toe.

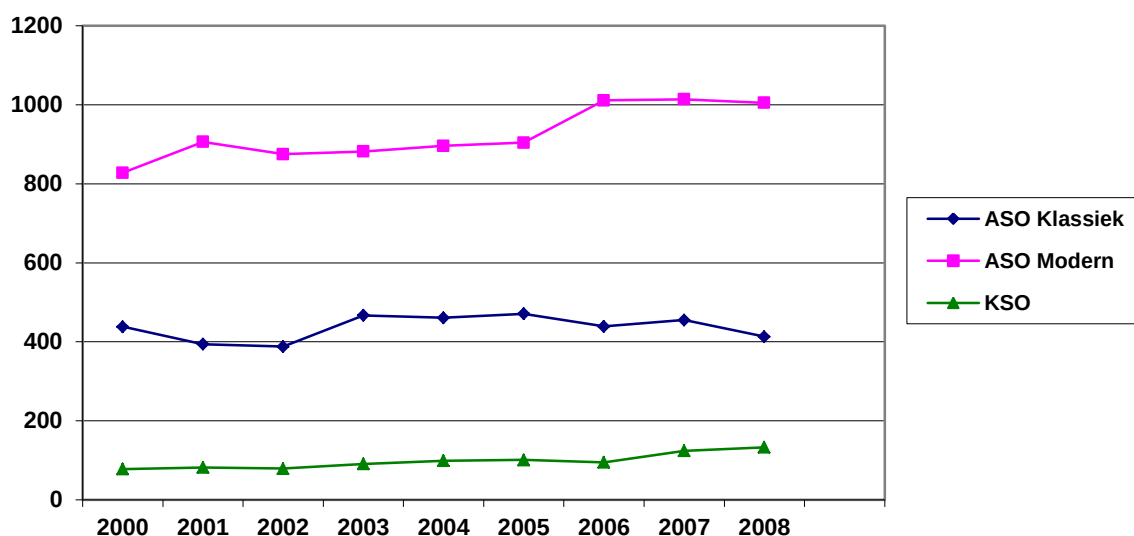
In de eerste graad van het secundair Nederlandstalig onderwijs in Brussel is er een duidelijke verschuiving naar een voorbereiding gericht op een latere technische of beroepsopleiding. De moderne studierichting is nog wel populairder maar ook voor deze leerlingen mag men veronderstellen dat een vrij belangrijke groep aansluiting zal vinden bij een technische of beroepsopleiding.

Van het schooljaar 2000-2001 tot heden nam het aantal leerlingen in het eerste jaar van de eerste graad van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel toe met 13,2%, in het tweede jaar van de eerste graad zelfs met 17,4%. Dit impliceert echter niet dat de instroom in het tweede jaar groter was dan in het eerste jaar. Een vergelijking van twee opeenvolgende schooljaren van het eerste met het tweede jaar leert dat de overgang tussen beide jaren van de eerste graad wordt gekenmerkt door een drop-out rate van 7,4% over de laatste 8 schooljaren, hoewel dit de drie laatste jaren tot ongeveer 6% wordt beperkt. De verhoogde uitstroom zorgt voor meer leerlingen in het aansluitende 2° jaar van het volgende schooljaar maar kan niet beletten dat een niet onbelangrijke groep leerlingen bij deze overgang uit de statistieken van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel verdwijnt.

1.4.2.2. Tweede graad

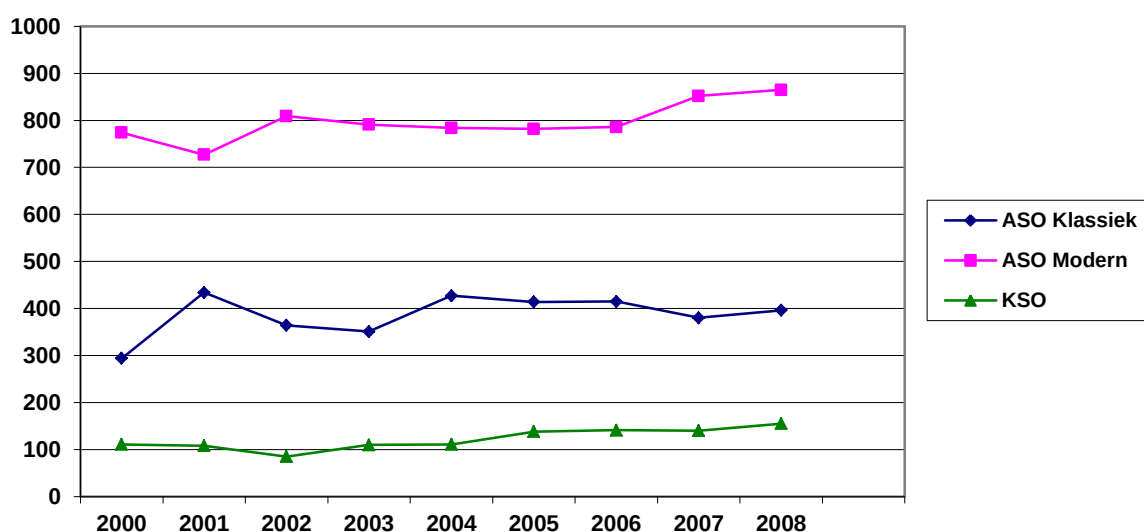
In de volgende paragrafen wordt op dezelfde manier de evolutie van de tweede graad per onderwijsvorm geschetst. Voor het ASO blijft in de volgende figuren het onderscheid tussen de klassieke en moderne richting behouden. Omdat er in de loop van de onderzochte periode verschillend werd geregistreerd is een verdere opsplitsing binnen het ASO niet mogelijk. In dezelfde figuur wordt ook de evolutie van het KSO geschetst. De indeling die voor het TSO en BSO wordt gebruikt is gebaseerd op de studiegebieden en studierichtingen zoals die door het Vlaams Ministerie van Onderwijs worden gehanteerd³.

³ Zie www.ond.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/so/default.htm

Figuur 8. Evolutie leerlingen eerste jaar ASO en KSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Ministerie van Onderwijs en Vorming)

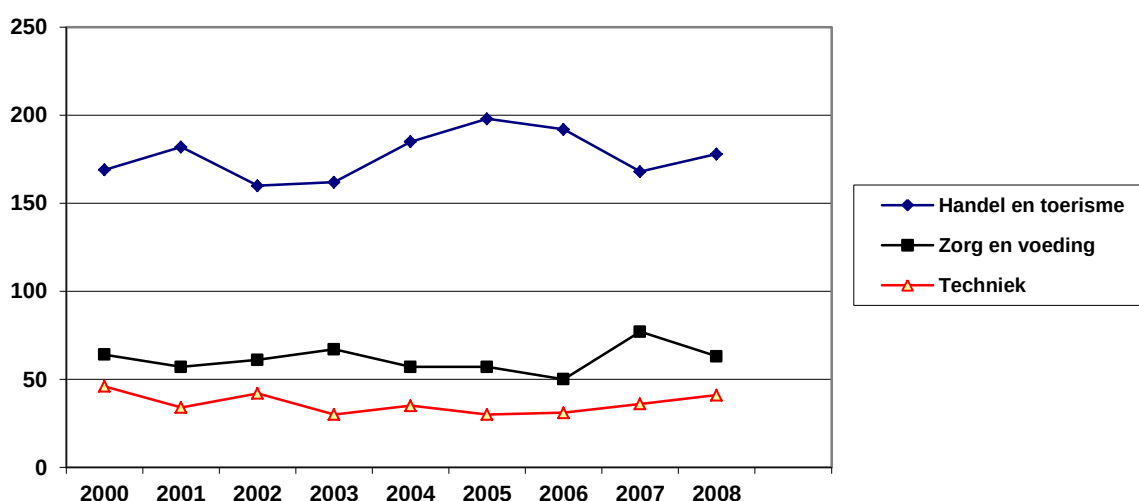
Over de onderzochte periode neemt het aandeel van de moderne richtingen toe terwijl het aandeel van de klassieke opleidingen nagenoeg constant blijft. Het kunstonderwijs blijft beperkt qua omvang maar kent een gestage groei. Eenzelfde evolutie zet zich ook in het tweede jaar van de tweede graad door, al is de groei binnen de ‘Moderne’ richtingen minder uitgesproken. Conform de evolutie in het derde jaar mag men in het ASO opnieuw een vrij constant aantal leerlingen verwachten.

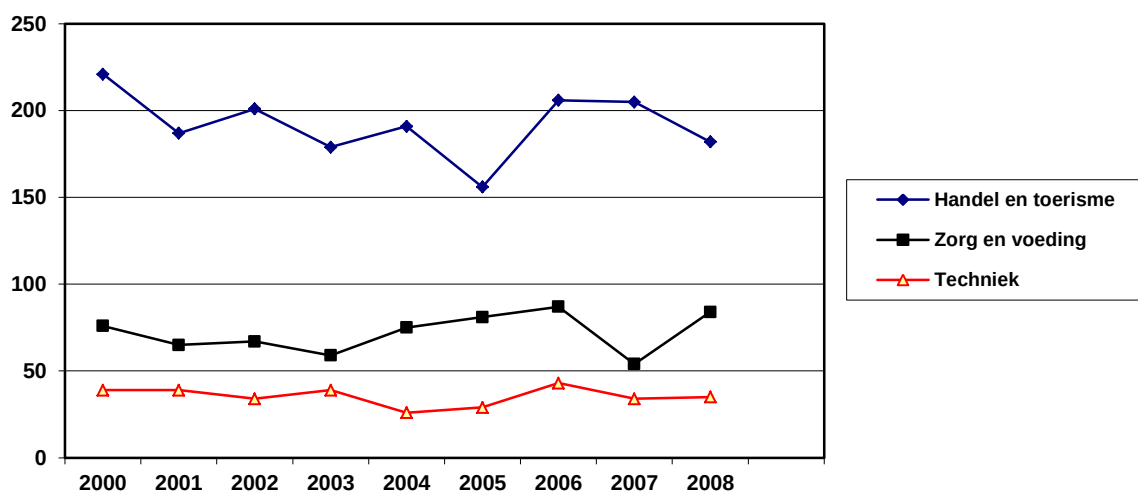
Figuur 9. Evolutie leerlingen tweede jaar ASO en KSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Net als in de eerste graad kent ook het ASO in de tweede graad een drop-out tussen het derde en vierde jaar. Over de onderzochte periode daalt het aantal leerlingen tussen het derde en vierde jaar in de klassieke opleidingen met gemiddeld 8,6%. Deze leerlingen vinden we zeker niet allemaal terug in de moderne richtingen waar tussen beide leerjaren van deze graad het aantal met gemiddeld 12,6% afneemt, een getal dat de laatste 3 jaren nog stijgt. In het kunstonderwijs is de evolutie omgekeerd, hier groeit het aantal leerlingen tussen het derde en vierde jaar zelfs gemiddeld met een derde aan. Het is echter weinig waarschijnlijk dat het om dezelfde leerlingen gaat.

Het TSO-aanbod van de eerste graad in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel biedt 9 studiegebieden aan: chemie, grafische communicatie en media, handel, land- en tuinbouw, lichaamsverzorging, mechanica-elektriciteit, personenzorg, toerisme en voeding. Om de anonimiteit van de scholen te waarborgen worden hier 3 categorieën gehanteerd om de evolutie binnen het TSO-onderwijs te schetsen (zie figuren 10 en 11): de categorie 'Handel en toerisme' die beide genoemde studiegebieden omvat, de categorie 'Zorg en voeding' die de studiegebieden lichaamsverzorging, personenzorg, voeding en land-en tuinbouw combineert en een laatste categorie 'Techniek' die is samengesteld uit de studiegebieden chemie, grafische communicatie en media en mechanica-elektriciteit. Deze indeling maakt het ook mogelijk de wijzigingen die zich gedurende de laatste schooljaren hebben voorgedaan op het gebied van het aanbod van richtingen te incorporeren. Uiteraard is de gehanteerde indeling deels arbitrair en zou 'land-en tuinbouw' bijvoorbeeld ook bij het technisch onderwijs kunnen opgenomen worden. In deze studie werd geopteerd deze in dezelfde categorie als de richting voeding onder te brengen, maar gegeven de beperkte omvang van deze richting heeft deze keuze weinig impact. Figuur 10 schetst de evolutie van het eerste jaar van de tweede graad, figuur 10 van het tweede jaar.

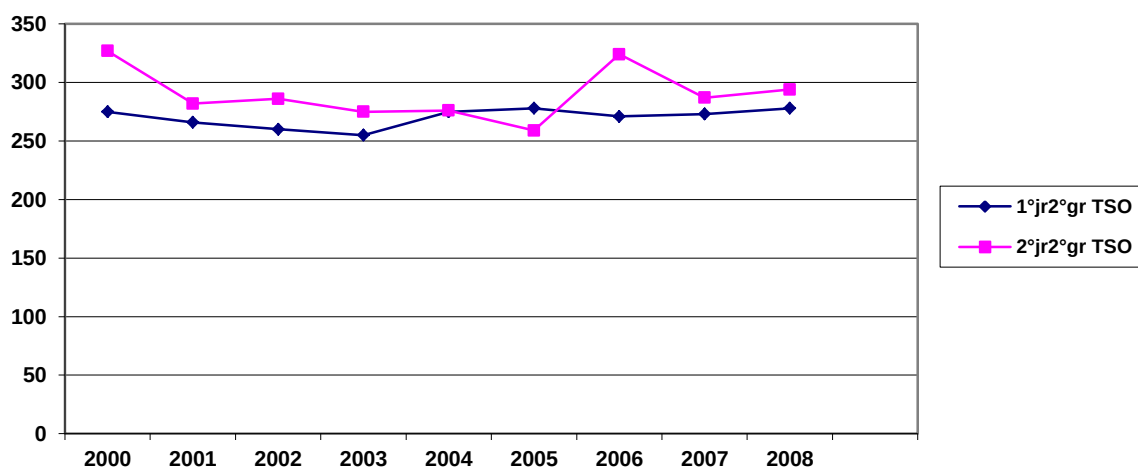
Figuur 10. Evolutie leerlingen eerste jaar TSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Figuur 11. Evolutie leerlingen tweede jaar TSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Het studiegebied 'handel' is zowel in het eerste als tweede jaar van de tweede graad dominant binnen het TSO-onderwijs. Ongeacht het schooljaar kiest het de helft van de leerlingen voor een handelsopleiding. De 'technische' richtingen zijn, ondanks de vraag naar afgestudeerden, het minst populair en groeien ook amper over de onderzochte periode. De schommelingen binnen de andere richtingen maken het moeilijk om een constante lijn in de evolutie ervan te trekken. Binnen de 'personenzorg' scoort de richting 'sociaal-technische' wel vrij sterk.

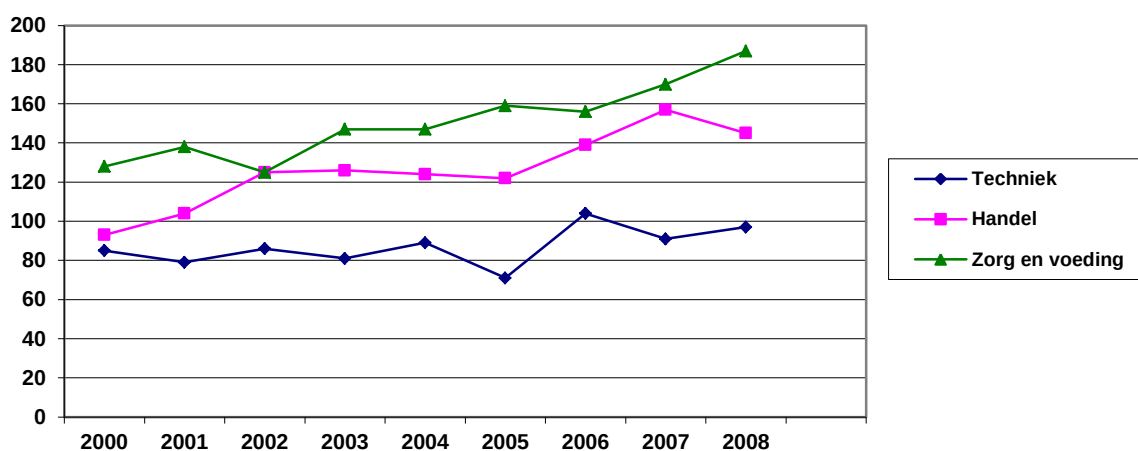
Een opmerkelijk kenmerk van de 2° graad TSO is het feit dat het tweede jaar meer leerlingen telt dan het eerste. Dit wordt duidelijk geïllustreerd in figuur 12.

Figuur 12. Evolutie totaal aantal leerlingen 2° graad TSO (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

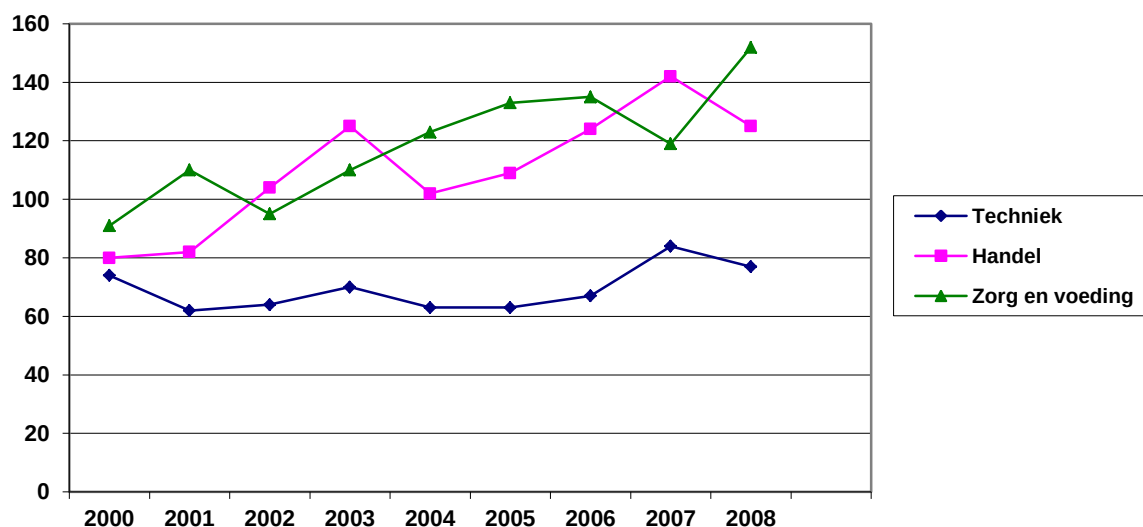
Een vergelijking tussen de drie vooropgestelde categorieën leert dat het samengestelde studiegebied ‘Handel en toerisme’ sinds 2000 gemiddeld jaarlijks 7,1% meer leerlingen telt in het vierde dan in het derde jaar secundair onderwijs wanneer het vierde jaar wordt vergeleken met het derde jaar van het vorige schooljaar. In de categorie ‘Zorg en voeding’ loopt dit zelfs op tot 16,7%. ‘Techniek’ wordt echter gekenmerkt door een daling van 3,5% tussen beide. Men kan er van uit gaan dat de technische kennis die vereist is om in het volgende jaar de opleiding aan te vatten impliceert dat men ook het jaar voordien dezelfde basisopleiding heeft genoten, al zal dit evenzeer voor andere, minder technische, opleidingen eveneens het geval zijn. De vraag is of de leerlingen en/of hun ouders hiervan ook overtuigd zijn dan wel of ze de logica van het ‘watervalsysteem’ volgen.

In de tweede graad BSO in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel worden volgende studiegebieden georganiseerd: bouw, decoratieve technieken, handel, hout, land- en tuinbouw, lichaamsverzorging, mechanica-elektriciteit, mode, personenzorg en voeding. Net zoals in het TSO worden deze tot drie categorieën gereduceerd: ‘Handel’, met uitsluitend dat ene studiegebied, ‘Zorg en voeding’ dat de studiegebieden lichaamsverzorging, personenzorg, mode, voeding en land-en tuinbouw combineert en een laatste categorie ‘Techniek’ die bestaat uit de studiegebieden bouw, decoratieve technieken, hout en mechanica-elektriciteit. De figuren 13 en 14 geven respectievelijk de jaarlijkse instroom in het eerste en tweede jaar van de tweede graad BSO weer.

Figuur 13. Evolutie leerlingen eerste jaar BSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

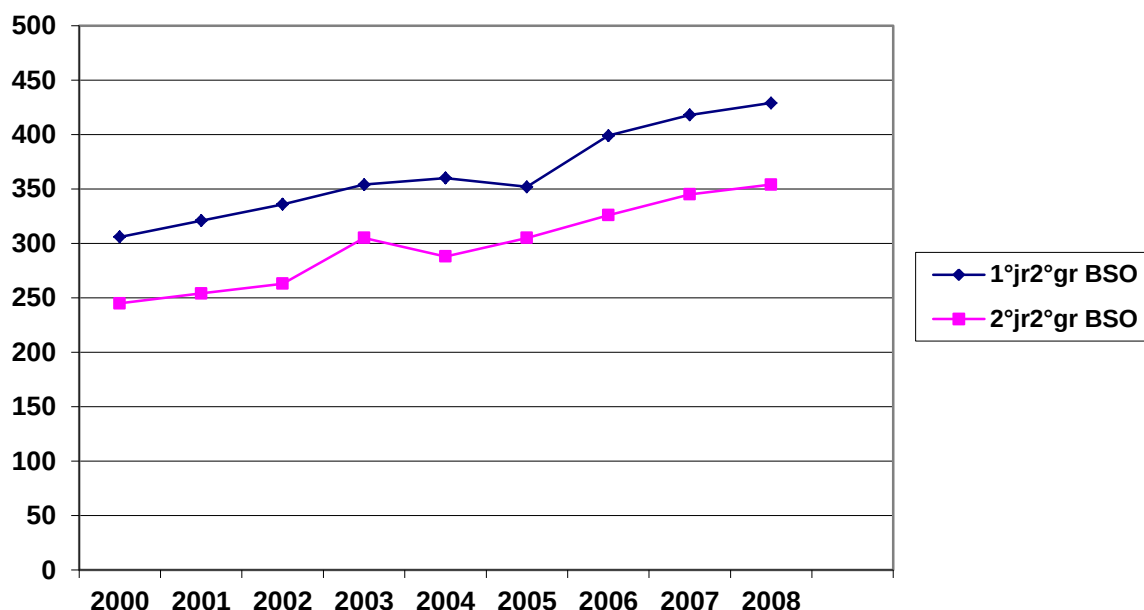

Figuur 14. Evolutie leerlingen tweede jaar BSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Vergelijkbaar met het TSO zijn binnen het BSO de ‘technische’ richtingen het minst populair. De laatste jaren kennen de verschillende studiegebieden binnen deze categorie wel een aantal schommelingen maar over gans de periode is het aantal leerlingen hier nauwelijks toegenomen, zowel in het eerste als tweede jaar van de tweede graad. Een lichte stijging kan niet verhinderen dat minder dan een vierde van de BSO-leerlingen een technische richting volgt. De andere categorieën kennen wel een stijging. De studierichting ‘kantoor’ binnen dit studiegebied blijft de grootste en kent over de bewuste periode een stijging met zo’n derde. In de categorie ‘Zorg en voeding’ zorgt vooral het studiegebied ‘personenzorg’ voor een substantiële input en neemt het de laatste jaren zelfs de helft van de leerlingen binnen deze categorie voor haar rekening. ‘Lichaamsverzorging’ is hier het tweede belangrijkste groeier.

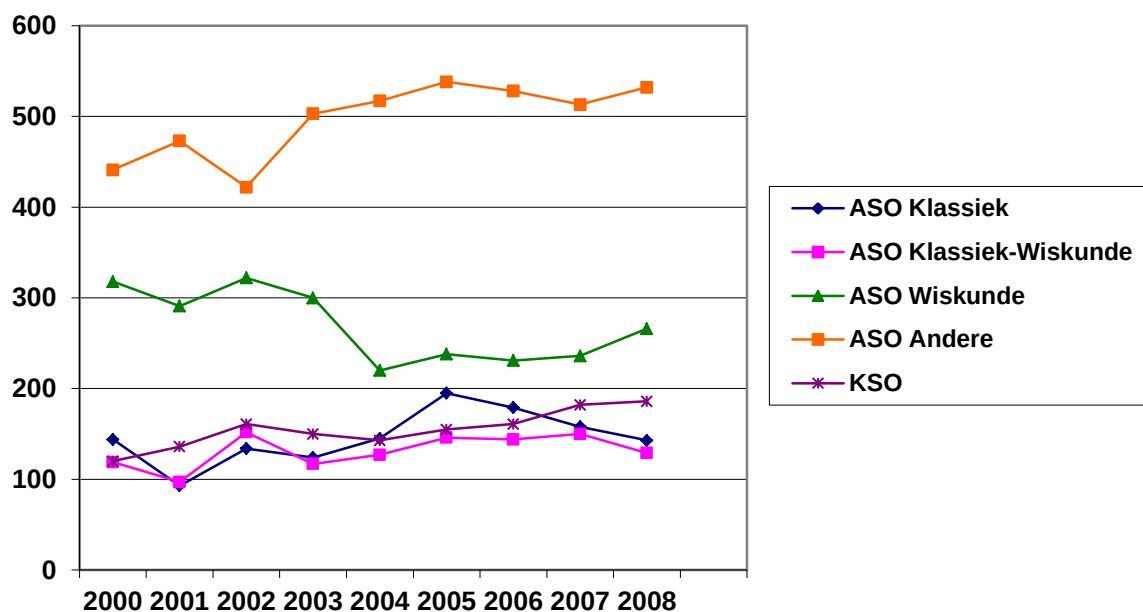
Figuur 15 illustreert dat de instroom in het eerste jaar van deze BSO-graad groter is dan deze in het tweede jaar. Plaatsen we binnen elke categorie twee opeenvolgende leerjaren na elkaar dan moet men concluderen dat tussen beide jaren het BSO duidelijk leerlingen verliest. Bij de overgang binnen het studiegebied ‘handel’ is het verlies nog beperkt tot 7,8% van de leerlingen, in de categorie ‘Zorg en voeding’ loopt dit op tot 16,5% en voor de technische richtingen zelfs tot 19,8%. Hoewel er individueel per studierichting wel sterke schommelingen kunnen optreden is voor geen enkele richting voor geen enkel schooljaar de instroom in het vierde jaar groter dan deze in het derde.

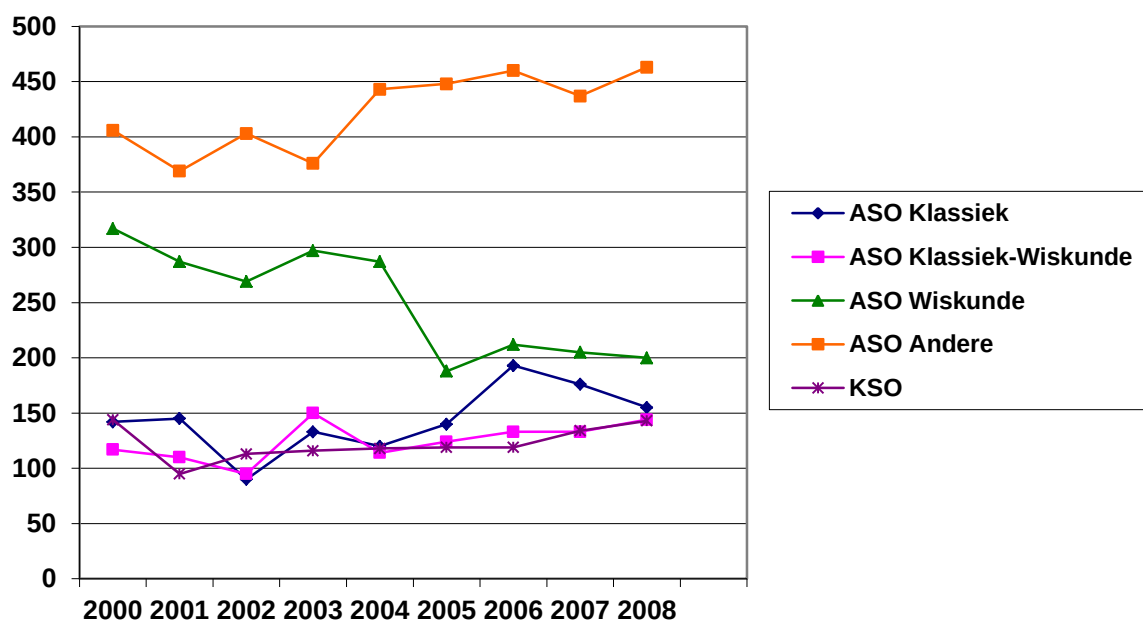
Figuur 15. Evolutie totaal aantal leerlingen 2° graad BSO (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

1.4.2.3. Derde graad

De data van de derde graad laten toe de ASO-onderwijsvorm verder te diversifiëren. In het licht van de voorbereidende functie van het ASO op het hoger onderwijs, en het belang van het aantal uren wiskunde voor de succesrate in het eerste jaar universitair onderwijs, wordt hier een onderscheid gemaakt tussen de klassieke en moderne studierichtingen met minstens 6u wiskunde of met minder wiskunde (zie Janssens R. & De Metsenaere M., 2000). Het zijn voornamelijk de ‘moderne’ ASO-richtingen met een beperkt wiskundig programma die groeien. De richtingen met wiskunde kennen steeds minder succes. Sommige directies passen hun aanbod aan dit gegeven aan en bieden omwille van die reden nieuwe combinaties aan met minder wiskunde. Niettegenstaande een aantal schommelingen blijft het aantal leerlingen in de klassieke richtingen ongeveer constant. In de klassieke richtingen zijn de programma’s met het minste wiskunde eveneens het populairst. Wat het KSO betreft zet de aangroei zich door.

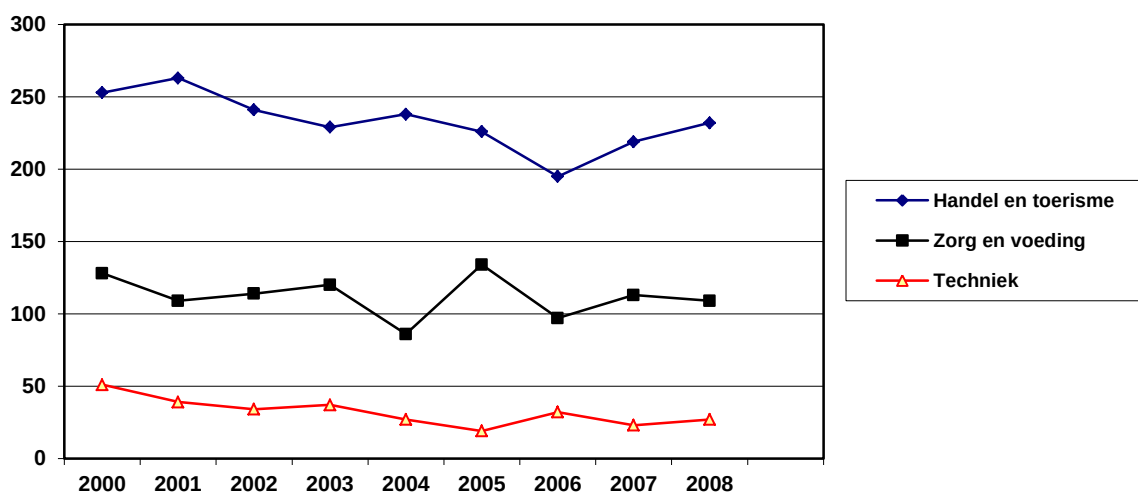
Figuur 16. Evolutie leerlingen derde jaar ASO en KSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

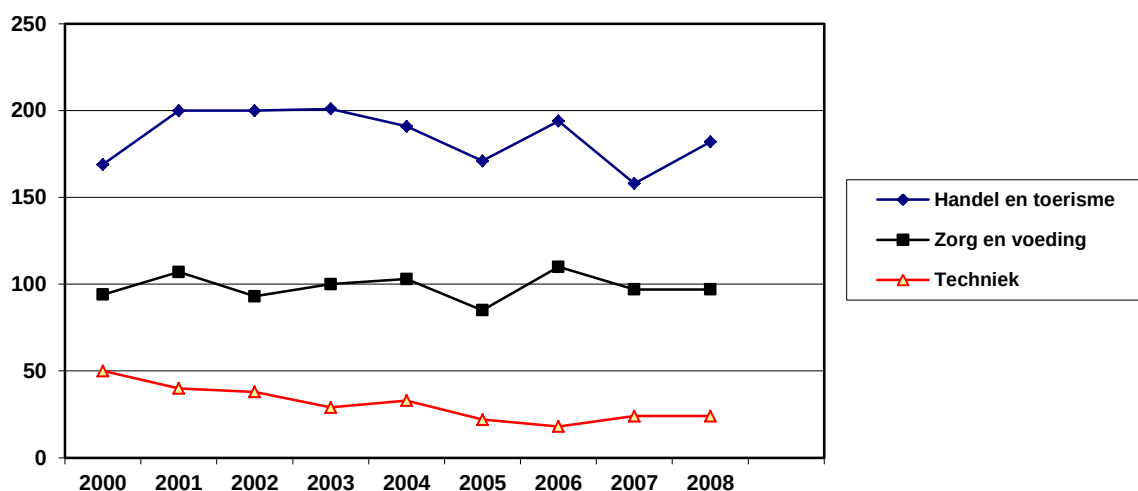
Figuur 17. Evolutie leerlingen vierde jaar ASO en KSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Bij een numerieke vergelijking van de doorstroming tussen het 3° en 4° jaar ASO valt bij de leerlingenpopulatie het geringe verschil qua leerlingenaantal in de klassieke richtingen tussen beide opeenvolgende jaren op. Bij de klassieke opleiding met een beperkt wiskundig programma bedraagt het verschil bij de doorstroming 1,7%, bij de klassieke wiskundige richtingen 4,7%. In de moderne opleidingen verschil het aantal leerlingen in de wiskundige opleidingen 9,8% met dat van het voorgaande schooljaar, bij de niet-wiskundige studierichtingen zelfs 13,6%. Opmerkelijk zijn de cijfers voor het KSO. Hoewel zowel het derde als het vierde jaar over de tijd hun leerlingenaantal zien stijgen is het verschil tussen beide over de betrokken periode ruim 20% (20,8% om precies te zijn).

Om de evolutie in de derde graad te schetsen werden de studiegebieden gehergroepeerd analoog aan deze voor de tweede graad. Voor de TSO-richtingen werd een onderscheid gemaakt tussen het studiegebied 'Handel en toerisme' die beide studiegebieden omvat, het samengestelde studiegebied 'Zorg en voeding' met de studiegebieden land- en tuinbouw, lichaamsverzorging, personenverzorging en voeding en de bijkomende studiegebieden tandtechnieken en optiek, en ten slotte het samengestelde studiegebied 'Techniek' dat de studiegebieden auto, bouw, chemie, grafische communicatie en media, koeling en warmte en mechanica-elektriciteit omvat. De figuren 18 en 19 illustreren de evolutie van de instroom in de respectievelijke jaren en studiegebieden.

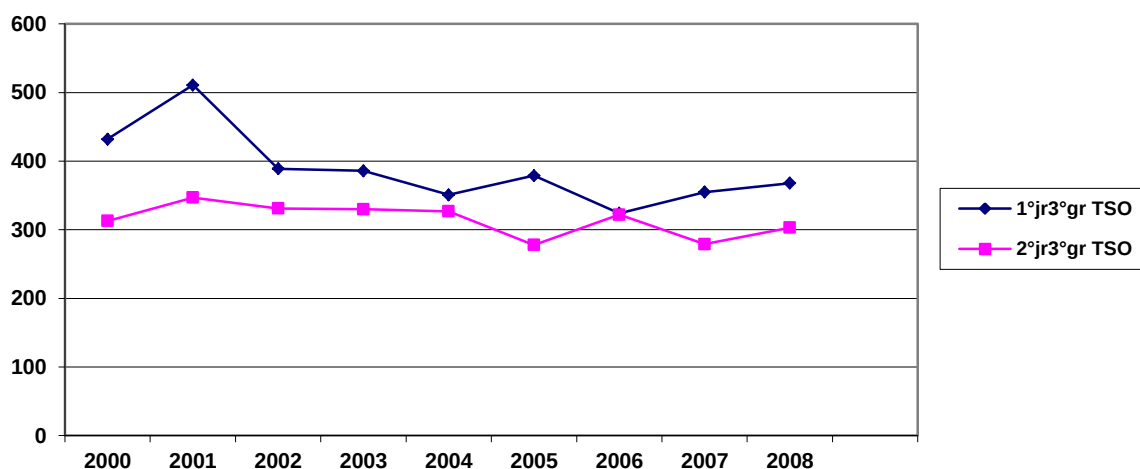

Figuur 18. Evolutie leerlingen derde jaar TSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Figuur 19. Evolutie vierde jaar leerlingen TSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

In vergelijking met het schooljaar 2000-2001 is de instroom van leerlingen in de verschillende TSO-richtingen min of meer gelijk gebleven en voor de technische richtingen zelfs gedaald. De verschillende technische studierichtingen kennen maar een beperkt aantal leerlingen en de onderlinge schommelingen maakt het onmogelijk hier de oorzaak van de daling te duiden omdat ze allen samen maar een 30-tal studenten tellen en het schooljaar waarmee de analyse startte net een zeer succesvol jaar was in vergelijking met de volgende jaren. Toch lijkt 'mechanica-elektriciteit' het slechter te doen waar 'chemie' wel stand houdt. Bij 'Handel en toerisme' kan de lichte daling op het conto van het studiegebied 'toerisme' geschreven worden. In de categorie 'Zorg en voeding' doet 'lichaamsverzorging' het duidelijk beter waar 'personenzorg' naar een daling neigt. Deze evoluties gelden zowel voor het eerste als voor het tweede jaar van de derde graad.

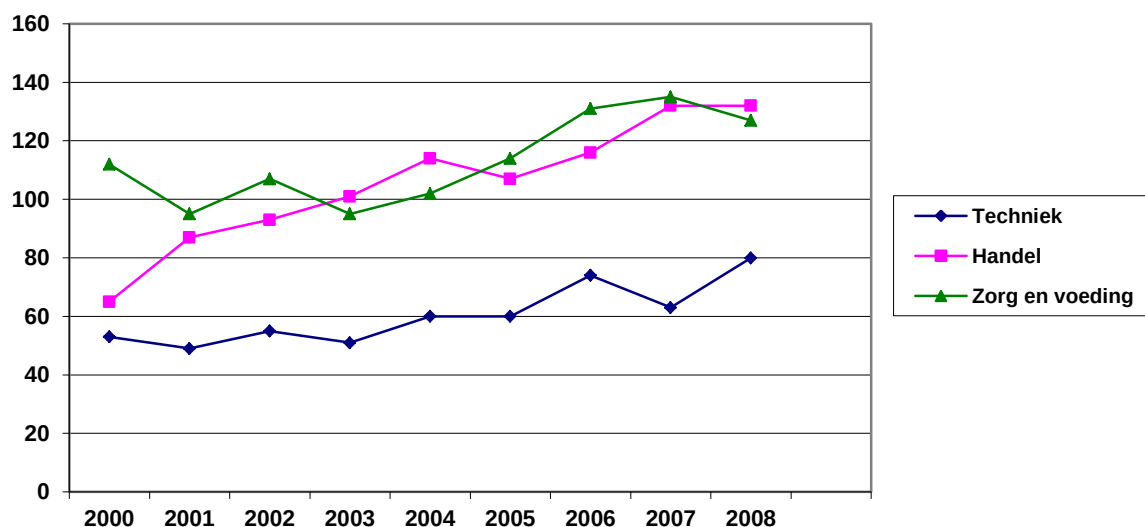

Figuur 20. Evolutie totaal aantal leerlingen 3° graad TSO (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

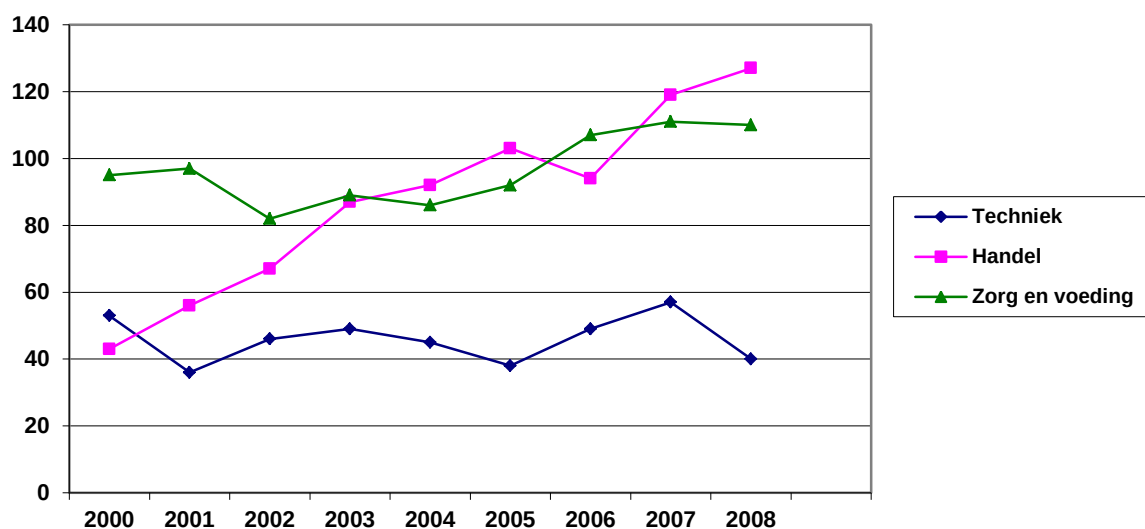
In tegenstelling tot de tweede graad lijkt er na het eerste jaar van de derde graad geen extra instroom in het TSO (zie figuur 20), integendeel. Een vergelijking van de combinatie van twee opeenvolgende schooljaren met twee opeenvolgende leerjaren leert dat sinds 2000 bij de overgang tussen de verschillende leerjaren 17% van de leerlingen minder aan het zesde jaar secundair onderwijs begon dan aan het vijfde. Voor 'Handel en toerisme' bedraagt dit verschil 19,7%, voor de 'technische' categorie 15,3% en voor de categorie 'Zorg en voeding' 12,1%.

Het BSO is de sterkste groeier op de Nederlandstalige Brusselse onderwijsmarkt in het secundair onderwijs. Binnen het BSO wordt in de figuren 21 en 22 een onderscheid gemaakt tussen de gegroepeerde studiegebieden 'Techniek' (een combinatie van de studiegebieden auto, bouw, decoratieve technieken, hout, koeling en warmte en mechanica-elektriciteit), 'Zorg en voeding' (samengesteld uit land-en tuinbouw, lichaamsverzorging, mode, personenzorg en voeding) en 'Handel' (met de studierichting 'kantoor').

De instroom van leerlingen in het eerste jaar van de derde graad in de kantoorrichting kent sinds het schooljaar 2000-2001 bijna een verdubbeling. Voor het tweede jaar is deze stijging nog meer uitgesproken. De stijging in de categorie 'Zorg en voeding' is beperkter en mag op het conto van de studiegebieden 'lichaamsverzorging' en 'personenzorg' geschreven worden, de studierichting 'voeding' lijkt aan populariteit in te boeten. Ook de technische studiegebieden groeien in het eerste jaar van de derde graad maar deze groei vertaalt zich echter niet in een evenredige toename in het laatste jaar.

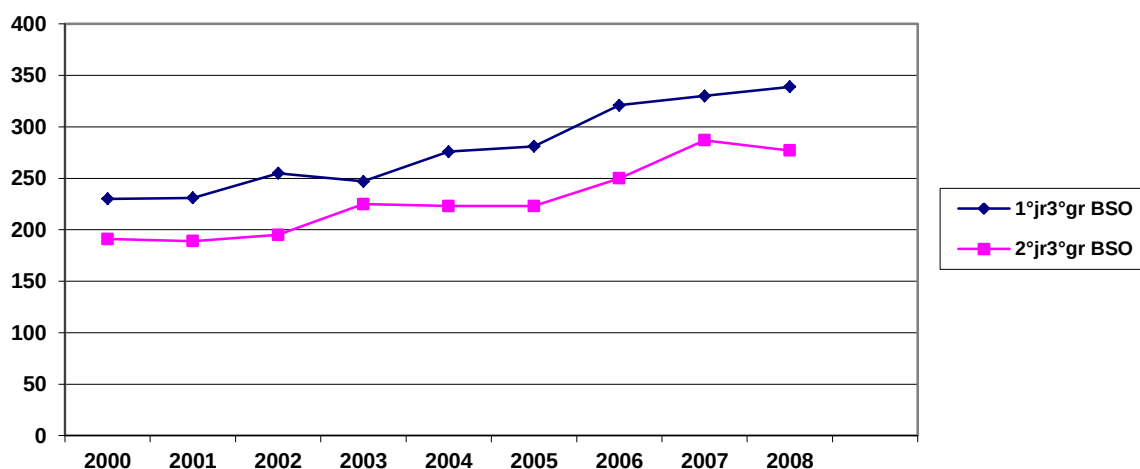

Figuur 21. Evolutie leerlingen derde jaar BSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Figuur 22. Evolutie leerlingen vierde jaar BSO Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Figuur 23 toont aan dat zowel het eerste als het tweede jaar BSO een parallelle groeicurve vertonen.

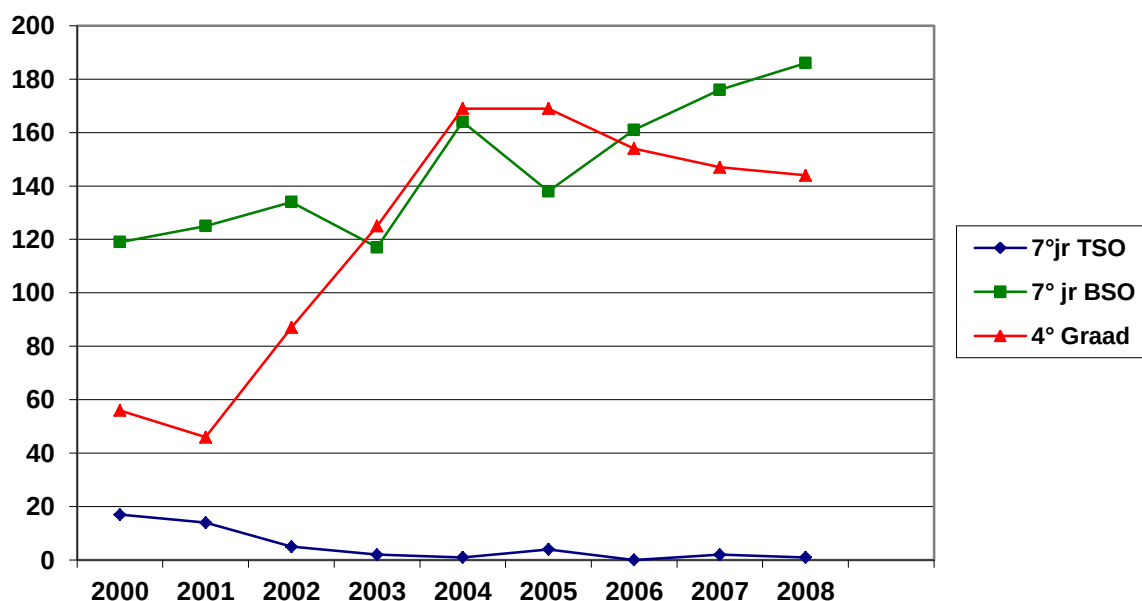
Figuur 23. Evolutie totaal aantal leerlingen 3° graad BSO (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Deze groei betekent niet dat bij de doorstroming van het vijfde naar het zesde jaar secundair onderwijs geen leerlingen afhaken. Wanneer het vijfde jaar van elk schooljaar gekoppeld wordt aan het zesde jaar van het daaropvolgende schooljaar blijken bij de overgang van het ene naar het andere studiejaar zo'n 13,5% van de studenten af te haken. Voor de categorie 'Handel' blijft dit beperkt tot 8,6%, bij de 'Zorg en voeding' categorie loopt dit op tot 13,1% maar de grootste kloof treft men aan bij de categorie 'Techniek' waar maar liefst 22,6% van de leerlingen de overstap naar het laatste jaar niet lijken te maken.

1.4.2.4. Voortgezette opleidingen

Na 6 jaar secundair onderwijs bestaat voor sommige richtingen de mogelijkheid om een 7° studiejaar te volgen of om een opleiding op het niveau van een vierde graad aan te vatten. Figuur 24 schets voor de onderzochte periode de evolutie van deze voortgezette opleidingen.

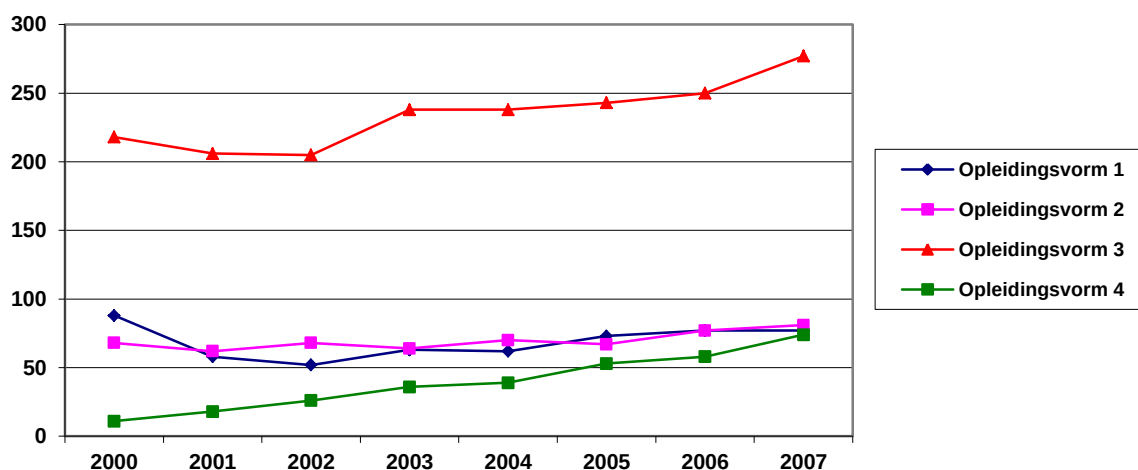
Figuur 24. Evolutie totaal aantal leerlingen voortgezette opleidingen (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Het 7° jaar van de TSO-opleidingen heeft duidelijk aan populariteit ingeboet. Slechts enkele leerlingen schrijven zich jaarlijks in. Waar een tiental jaren geleden de leerlingen vooral voor het studiegebied ‘mechanica-elektriciteit’ kozen, opteren ze nu vooral voor ‘lichaamsverzorging’. De BSO-opleidingen hebben duidelijk veel meer succes en dit neemt nog steeds toe. Hier is vooral het 7° jaar ‘kantoor’ en in mindere mate het studiegebied ‘personenzorg’ verantwoordelijk voor de stijgende populariteit. Ook de vierde graad is de laatste jaren aan een succesvolle opmars bezig. Hier gaat het bijna uitsluitend om een opleiding, al dan niet modulair, in de verpleegkunde of de personenzorg. Voor de volledigheid dient vermeld dat per schooljaar men gemiddeld ook een 2-tal inschrijvingen voor de 4° graad in de richting ‘modevormgeving’ optekent.

1.4.2.5. Buitengewoon secundair onderwijs

Naast het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel, zoals hierboven beschreven, telt het gewest ook een aantal Nederlandstalige scholen die buitengewoon secundair onderwijs aanbieden. Over deze leerlingen beschikken we over gedetailleerde gegevens tot en met het schooljaar 2007-2008. Het BUSO-curriculum wordt opgesplitst in 4 opleidingsvormen naargelang het sociale en professionele integratieniveau dat de opleiding beoogt. Zo wordt er een onderscheid gemaakt tussen sociale vorming en integratie in een beschermd leefmilieu (opleidingsvorm 1: sociale aanpassing), sociale vorming en integratie in een beschermd leef- en werkmilieu (opleidingsvorm 2: aanpassing en arbeidsgeschiedmaking), sociale en beroepsvorming met integratie in het gewone leef- en werkmilieu (opleidingsvorm 3: beroepsonderwijs) en tenslotte een opleidingsvorm die integratie in het actieve leven en eventueel hoger onderwijs beoogt (opleidingsvorm 4: algemeen, beroeps-, kunst- en technisch onderwijs). In figuur 25 kan je de evolutie volgen voor de

verschillende opleidingsvormen van het schooljaar 2000-2001 tot het laatste schooljaar waarvan we over volledige gegevens beschikken.

Figuur 25. Evolutie BUSO-onderwijs naar opleidingsvorm (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

In zijn totaliteit groeit het leerlingenaantal in het BUSO aan met een derde. De grootste groep volgt opleidingen die integratie in het gewone beroepsleven beogen. De sterkste stijger is opleidingsniveau 4 dat ruim 6 maal meer leerlingen telt, al blijft het de kleinste groep.

1.4.3. Geschatte evolutie op basis van geconstrueerde cohorten

Dit eerste hoofdstuk wordt afgerond met een poging om de evolutie van een leerling doorheen het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel te schetsen. In de vorige paragrafen werd hierop al gezinspeeld. Hierbij dient duidelijk onderstreept dat de beschikbare gegevens een dergelijke analyse verhinderen, de gegevens werden per school en niet per leerling beschikbaar gesteld. Deze paragraaf dient dus als een speculatieve oefening beschouwd te worden en gaat uit van een aantal veronderstellingen die niet noodzakelijk beantwoorden aan de realiteit. Zo wordt in eerste instantie uitgegaan van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel als een gesloten systeem waarbij iedereen uitsluitend in het eerste jaar in het systeem stapt en niemand in de loop van het curriculum secundair onderwijs vanuit Vlaanderen of het Franstalig onderwijs de overstap maakt. Er is in realiteit geen enkele garantie dat een leerling in het tweede jaar GSO ook daadwerkelijk het eerste jaar GSO in een Nederlandstalige school in Brussel heeft gevolgd. Een tweede en derde voorwaarde is dat zowel het zittenblijven als drop-out worden beschouwd als structuurafhankelijke variabelen en geen cohorteneffect.

De beschikbare data laten toe op deze manier voor vier cohorten de evolutie vanaf het eerste tot het zesde jaar te volgen, namelijk de leerlingen die in het schooljaar 2000-2001 tot en met het schooljaar 2003-2004 in het eerste jaar secundair onderwijs begonnen. Tabel 7 illustreert, onder de gegeven voorwaarden, hoe vertrekkende van 100 leerlingen deze zich jaar per jaar over de verschillende studievormen verdelen.

Cohortes	1° Jaar	2° Jaar		3° Jaar	4° Jaar	5° Jaar	6° Jaar
C2000	100	89,5	ASO	54,9	49,6	43,9	39,1
			KSO	3,4	4,8	6,2	5,2
			TSO	11,6	12,0	15,3	12,1
			BSO	14,6	13,3	12,0	10,1
Δ jaar		- 10,5%		-5,1%	-5,7%	-3,0%	-14,0%
C2001	100	88,0	ASO	55,4	49,7	45,9	41,0
			KSO	3,7	4,6	6,4	4,9
			TSO	10,6	12,0	15,6	13,2
			BSO	14,5	11,8	11,5	10,3
Δ jaar		- 12,0%		-4,2%	-6,2%	+1,2%	-10,0%
C2002	100	91,2	ASO	52,9	46,7	42,2	37,1
			KSO	3,9	5,4	6,3	5,2
			TSO	10,8	10,4	12,6	10,9
			BSO	14,0	11,9	12,5	11,2
Δ jaar		- 8,8%		-10,4%	-9,0%	-0,9%	-12,6%
C2003	100	93,4	ASO	56,9	49,7	43,7	39,8
			KSO	4,2	5,8	7,5	5,9
			TSO	11,8	13,9	14,7	12,5
			BSO	14,6	13,5	13,7	11,5
Δ jaar		- 6,6%		-6,4%	-5,2%	-4,0%	-12,4%

Tabel 7. Evolutie cohorten over curriculum secundair onderwijs

Op basis van bovenstaande projectie kan men vaststellen dat ruim 2/3 van de leerlingen die het eerste jaar secundair Nederlandstalig onderwijs in Brussel aanvatten het zesjarige traject helemaal doorloopt. Het ASO wordt gekenmerkt door een geleidelijke uitstroom. Het KSO echter groeit in de loop van het curriculum aan om dan bij de overgang naar het laatste jaar relatief sterk te dalen. Men kan zich hierbij de vraag stellen in hoeverre deze leerlingen uit het systeem verdwijnen of niet. Vermoedelijk is er tussen de 2° en 3° graad wel een verschuiving van het ASO naar het TSO dat qua leerlingenaantal bij deze overgang steeds een stijging kent. Het BSO-patroon is dan weer vergelijkbaar met dat van het ASO.

Het feit dat ruim 10% van de leerlingen afhaakt tussen het vijfde en zesde jaar is meer dan opmerkelijk. Uiteraard moeten we hierbij het artificiële karakter van de projectie in het achterhoofd houden. Tabel 8 tot en met 12 geeft voor de respectievelijke cohorten een gedetailleerder beeld van de evolutie over de laatste 4 jaren van de secundaire school, met index 100 voor de instroom in de tweede graad.

		3° Jaar	4° Jaar	5° Jaar	6° Jaar
ASO	Klassiek	100	90,5	70,1	68,0
	Modern	100	90,4	84,2	72,7
KSO		100	139,2	181,0	150,6
TSO	Handel	100	111,9	148,8	106,9
	Zorg	100	96,7	141,0	139,3
	Techniek	100	84,8	58,7	47,8
BSO	Handel	100	100	91,2	82,4
	Zorg	100	88,0	81,6	73,6
	Techniek	100	81,4	69,8	44,2

Tabel 8. Evolutie graad 2 en 3 voor cohorte 2000 naar studiegebieden

		3° Jaar	4° Jaar	5° Jaar	6° Jaar
ASO	Klassiek	100	91,4	73,0	69,8
	Modern	100	88,9	88,0	76,2
KSO		100	122,0	170,3	130,8
TSO	Handel	100	117,9	139,5	119,8
	Zorg	100	111,9	200,0	164,2
	Techniek	100	86,7	63,3	60,0
BSO	Handel	100	81,0	84,9	74,6
	Zorg	100	83,7	77,6	72,8
	Techniek	100	77,8	74,1	60,5

Tabel 9. Evolutie graad 2 en 3 voor cohorte 2001 naar studiegebieden

		3° Jaar	4° Jaar	5° Jaar	6° Jaar
ASO	Klassiek	100	89,8	70,1	67,0
	Modern	100	87,3	84,7	71,7
KSO	TSO	100	139,4	162,6	135,4
TSO	Handel	100	84,3	105,4	85,4
	Zorg	100	142,1	170,2	170,2
	Techniek	100	82,9	91,4	68,6
BSO	Handel	100	87,9	93,5	96,0
	Zorg	100	90,5	89,1	75,5
	Techniek	100	70,8	83,1	64,0

Tabel 10. Evolutie graad 2 en 3 voor cohorte 2002 naar studiegebieden

		3° Jaar	4° Jaar	5° Jaar	6° Jaar
ASO	Klassiek	100	88,1	65,4	63,5
	Modern	100	86,9	82,9	73,3
KSO	TSO	100	139,6	180,2	141,6
TSO	Handel	100	104,0	110,6	91,9
	Zorg	100	152,6	198,2	170,2
	Techniek	100	143,3	76,7	80,0
BSO	Handel	100	101,6	108,2	104,1
	Zorg	100	84,9	84,9	69,2
	Techniek	100	94,4	88,7	56,3

Tabel 11. Evolutie graad 2 en 3 voor cohorte 2003 naar studiegebieden

De evolutie binnen het ASO is vrij gelijklopend, de klassieke richtingen houden na 4 jaren net iets minder dan 70% van de leerlingen over, de moderne richtingen iets meer. Dit maakt de evolutie binnen het KSO des te opmerkelijker. Van het derde tot het vijfde jaar kent het KSO soms een verdubbeling van het leerlingenaantal, maar dan is er de vrij spectaculaire daling bij de overgang van het vijfde naar het zesde jaar. Met uitzondering van de technische richtingen groeit ook het TSO-publiek. De vraag is in hoeverre het TSO en KSO de uitval vanuit het ASO opvangen of niet. Dit is uiteraard niet uit de cijfers op te maken, maar gezien de numerieke impact van het ASO wordt de uitstroom daar maar voor de helft gecompenseerd door de toename in het KSO en TSO, zodat er ongetwijfeld een aantal leerlingen verdwijnen naar het Franstalig onderwijs of naar Vlaanderen. Het BSO vertoont dan weer een vrij evenwichtig patroon met een daling bij elke overgang die, net als in het TSO, meer uitgesproken is voor de technische richtingen. Wie is er volgens dit model dan verantwoordelijk voor die sterke daling voor het zesde jaar? De technische richtingen uit het BSO en het KSO kennen de sterkste daling voor het laatste jaar. Hierna volgen de zorgrichtingen uit het BSO en de handelsrichtingen uit het TSO. De andere TSO-richtingen kennen een grilligere evolutie. De ASO-richtingen en de handelsrichtingen uit het BSO tekenen hier het kleinste verlies op. Mogelijk speelt het feit dat leerlingen met leerachterstand op hun 18de afhaken en op die manier de 6 leerjaren niet doorlopen een rol, maar de vraag is in welke mate deze drop-out hierdoor kan verklaard worden.

HOOFDSTUK 2.

De leerlingen van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel

2.1. Centrumfunctie van het secundair onderwijs in Brussel

2.1.1. Interactie tussen Brussel en het Vlaamse hinterland

In het vorige hoofdstuk werd de structuur en de doorstroming van de leerlingenpopulatie doorheen de verschillende curricula in kaart gebracht. In dit hoofdstuk staat niet de structuur van het onderwijs maar de leerling centraal. In het kader van een analyse van de capaciteit van deze structuur dringt de vraag zich op wat nu juist het doelpubliek en/of het potentiële publiek van het Nederlandstalig secundair onderwijs is. Het is immers zaak de infrastructuur op dit doelpubliek af te stemmen. Het basisonderwijs rekruteert voornamelijk lokaal. In bijna iedere wijk of gemeente vind je wel een lagere school of minstens een kleuterafdeling. Het is meestal geen probleem op het lokale niveau de toekomstige evolutie in te schatten. Het secundair onderwijs concentreert zich vooral in de grotere steden en gemeenten en heeft niet alleen een lokale maar ook regionale functie: onderwijs verschaffen aan leerlingen uit de bredere omgeving van de vestigingsplaats. Gegeven de vrije onderwijskeuze is elke Brusselaar van 12 jaar tot 18 jaar, of jongeren die ouder zijn dan 18 maar hun studies secundair onderwijs nog niet hebben afgerond, een potentiële leerling. Jongeren die aan dezelfde criteria beantwoorden maar in de Vlaamse gemeenten rondom het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen, behoren eveneens tot het doelpubliek. Een absoluut aantal of een exacte omschrijving van het doelpubliek is onmogelijk te geven. De analyse van de capaciteitsproblematiek in Brussel vergt een andere benadering. Omwille van die reden wordt in deze tekst een operationele definitie naar voor geschoven vertrekkende van de leerling zelf. In deze optiek is het doelpubliek iedereen die aan de hierboven geschetste criteria voldoet en naar het Nederlandstalig onderwijs in Brussel wenst te gaan, dus zowel de huidige leerlingen als diegenen die eventueel omwille van capaciteitsproblemen zich niet in de door hen gewenste school en/of richting konden of kunnen inschrijven. Op die manier spelen drie elementen een cruciale rol. Het potentiële publiek wordt afgebakend op basis van de onderlinge verhoudingen tussen de evolutie van de leerlingenpopulatie in het Nederlandstalig versus Franstalig secundair onderwijs in Brussel, het wordt bepaald door de wisselwerking tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Vlaanderen en de toekomstige contouren van dat potentieel worden afgebakend op basis van de demografische bevolkingsprognoses.

Door een gebrek aan gegevens vanuit het Franstalig secundair onderwijs is het niet evident het eerste element om het doelpubliek af te bakenen juist in te schatten. Vermits we enkel voor het schooljaar 2002-2003 over gedetailleerde informatie van het Franstalig secundair onderwijs beschikken kunnen we alleen voor dat specifieke schooljaar vergelijken van waar de leerlingen van beide onderwijssystemen komen. De absolute en relatieve aantallen zijn in tabel 12 terug te vinden.

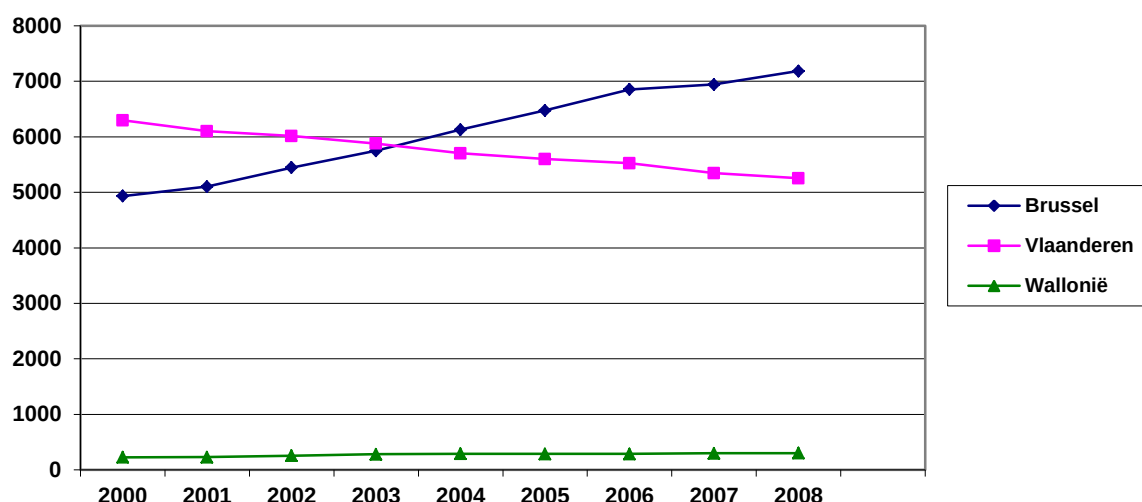
Woonplaats leerling	Franstalig onderwijs		Nederlandstalig onderwijs	
	aantal	aandeel	aantal	aandeel
Brussel	57.312	83,1%	4.933	43,0%
Vlaanderen	9.472	13,7%	5.249	54,9%
- Halle-Vilvoorde	8.481	12,3%	5.249	45,8%
- Leuven	567	0,8%	739	6,4%
- Rest Vlaanderen	424	0,6%	310	2,7%
Wallonië	1.639	3,1%	412	2,0%
- Waals-Brabant	1639	2,4%	174	1,5%
- Rest Wallonië	483	0,7%	52	0,5%
Onbekend	46	0,1	9	0,1%
Totaal	68.949	100 %	11.466	100%

Tabel 12. Totaal aantal leerlingen secundair onderwijs BHG naar taalaanhorigheid van de instelling. Schooljaar 2002-2003. (Bron: Communauté Française / Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Uit de cijfers blijkt duidelijk dat het Franstalig onderwijs hoofdzakelijk een ‘Brussels’ onderwijs is, ruim 80% van de leerlingen komt uit één van de gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Voor het Nederlandstalig onderwijs is het Vlaamse hinterland echter belangrijker dan de leerlingen uit de 19 Brusselse gemeenten zelf. Het secundair onderwijs in Brussel speelt dus een belangrijke rol voor de leerlingen uit Vlaanderen. Zo pendelden in 2002 dagelijks bijna 15000 leerlingen van Vlaanderen naar Brussel, waarvan 2/3 naar het Franstalig onderwijs. Hoewel het aandeel van deze leerlingen uit Vlaanderen in het Franstalig secundair onderwijs in zijn totaliteit relatief beperkt is, zitten er toch ruim 9000 kinderen uit Vlaanderen in Franstalige klassen in het secundair onderwijs. In het Nederlandstalig onderwijs is de groep leerlingen uit Vlaanderen dominant. Dit heeft zo zijn gevolgen als men de verhouding tussen het Nederlandstalig en Franstalig onderwijs bekijkt: zo maakt het Nederlandstalig onderwijs in het schooljaar 2002-2003 14,3% uit van het totaal aantal leerlingen in het secundair onderwijs in Brussel, maar bedraagt het aandeel van het aantal leerlingen dat effectief in Brussel woont slechts 8%. Het Franstalig secundair onderwijs nam dat schooljaar dus 92% van de Brusselse leerlingen voor zijn rekening.

In de rest van deze paragraaf concentreren we ons noodgedwongen op de evolutie van het Nederlandstalig onderwijs en de verhouding tussen de leerlingen uit Vlaanderen en Brussel. Figuur 26 schetst de evolutie van het aandeel van leerlingen uit de drie gewesten in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel.

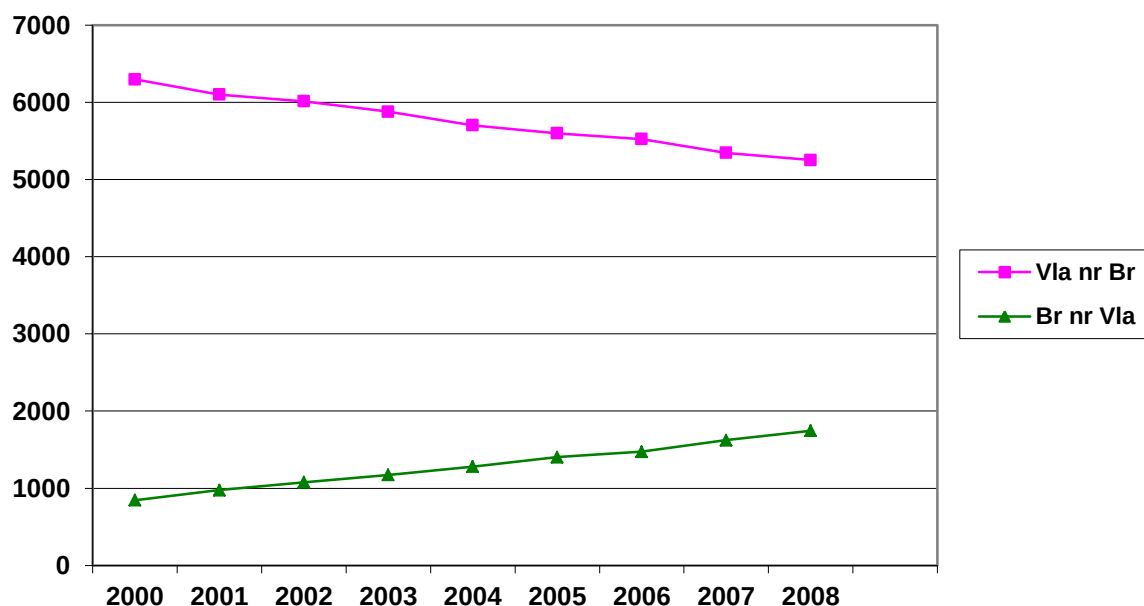

Figuur 26. Evolutie leerlingenpopulatie Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

De cijfers in bovenstaande figuur hebben betrekking op alle leerlingen van het secundair onderwijs. De instroom uit Wallonië blijft beperkt tot iets minder dan 300 leerlingen per jaar, een aantal dat aan weinig schommelingen onderhevig is. Er grijpt over die periode wel een grondige verschuiving plaats tussen het aandeel van leerlingen uit Brussel en uit Vlaanderen. Tot 2004 komt het grootste deel van de leerlingen uit Vlaanderen, daarna krijgen de Brusselaars de overhand. Niet enkel de verschuiving maar ook de intensiteit van beide evoluties is vrij sterk. Zo stijgt het totale leerlingenaantal over de betrokken periode met 11,4%. Deze stijging gaat gepaard met een daling van het aandeel van de leerlingen uit Vlaanderen met 13,9%. De stijging van 31% van de instroom uit Wallonië is binnen de totale leerlingenpopulatie verwaarloosbaar, wat betekent dat de toename in zijn totaliteit bijna volledig op het conto van de Brusselse leerlingen te schrijven is, een groep die met 40,8% is gestegen.

Naast deze verschuiving is er nog een tweede element dat van cruciaal belang is voor het Nederlandstalig onderwijs in Brussel, namelijk de instroom uit en de uitstroom naar Vlaanderen. Figuur 27 schetst de wisselwerking tussen Vlaanderen en Brussel. Tegenover Vlaanderen zit het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel in het defensief. Niet enkel blijven meer leerlingen uit de Rand weg uit het Nederlandstalig secundair onderwijs, ook een aantal leerlingen die in Brussel wonen verkiezen een school in Vlaanderen, veelal in de Rand, boven een instelling in Brussel zelf. Sinds het schooljaar 2000-2001 nam het aantal leerlingen uit Vlaanderen met bijna 15% af, en verdubbelde het aantal dat vanuit Brussel naar een secundaire school in Vlaanderen trekt. Uit figuur 27 blijkt wel duidelijk dat men niet echt kan spreken van een ‘vlucht naar Vlaanderen’. Vanuit het Brusselse standpunt noteert men nog steeds een uitgesproken positief saldo. Gezien het quasilineaire karakter van beide evoluties over het laatste decennium is het mogelijk een inschatting te maken van het moment waarop beide lijnen elkaar zullen snijden. Bij een ongewijzigde intensiteit zou het tot het schooljaar 2023-2024 duren vooraleer er meer leerlingen van

Brussel naar Vlaanderen zullen gaan dan omgekeerd. Maar uiteraard hangt dit van vele factoren af en is dit een afgeleide berekening die uitsluitend op mathematische criteria steunt.

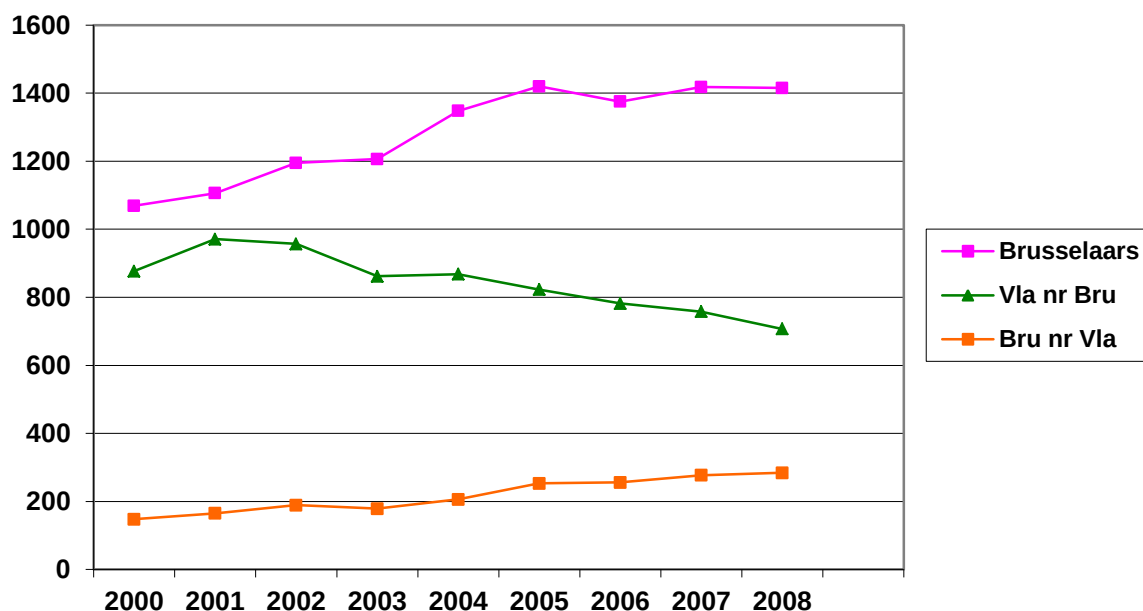
Figuur 27. Evolutie wisselwerking Vlaanderen-Brussel vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Tabel 13 completeert dit cijfermateriaal en geeft exact de numerieke en relatieve verschuivingen aan binnen zowel de leerlingengroep uit Brussel, Vlaanderen als Wallonië.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Brussel	4933 (100)	5102 (103,4)	5448 (110,4)	5749 (116,5)	6130 (124,3)	6476 (131,3)	6854 (138,9)	6943 (140,7)	7185 (145,7)
Vl nr Br	6298 (100)	6101 (96,9)	6014 (95,5)	5878 (93,3)	5703 (90,6)	5598 (88,9)	5523 (87,7)	5345 (84,9)	5252 (83,4)
Wa nr Br	226 (100)	229 (101,3)	256 (113,3)	280 (123,9)	290 (128,3)	287 (127,0)	286 (126,5)	297 (131,4)	300 (132,7)
Br> Vl	847 (100)	977 (115,3)	1079 (127,4)	1174 (138,6)	1281 (151,2)	1403 (165,6)	1475 (174,1)	1624 (191,7)	1745 (206)

Tabel 13. Evolutie samenstelling leerlingenpopulatie op basis van verschuivingen tussen gewesten vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden (Bron: Ministerie van Onderwijs en Vorming)

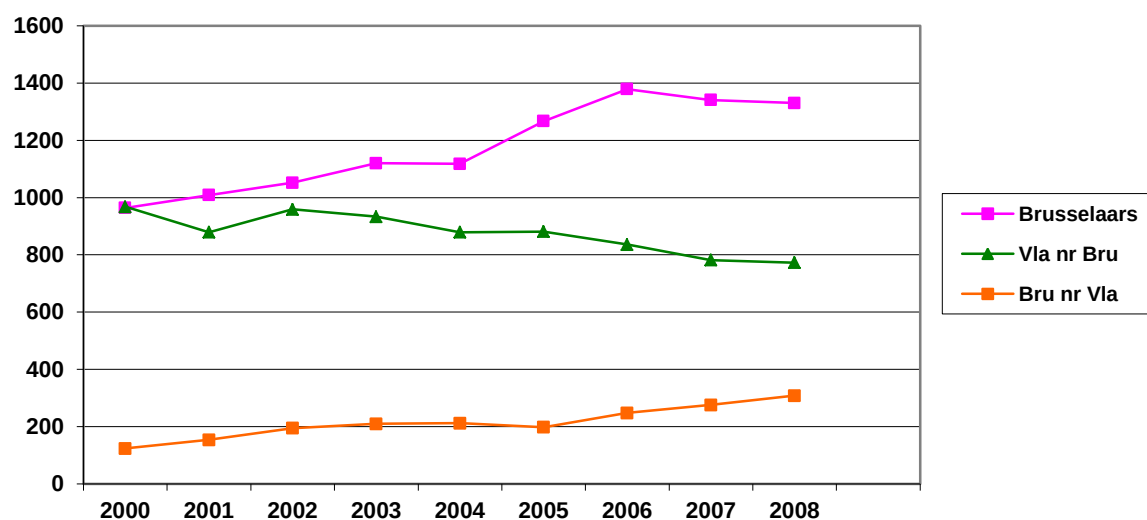
De rest van de analyse laat de influx uit Wallonië buiten beschouwing en focust op de drie grootste groepen. In de figuren 28 tot en met 33 wordt voor elk leerjaar afzonderlijk de evolutie van de drie groepen weergegeven.

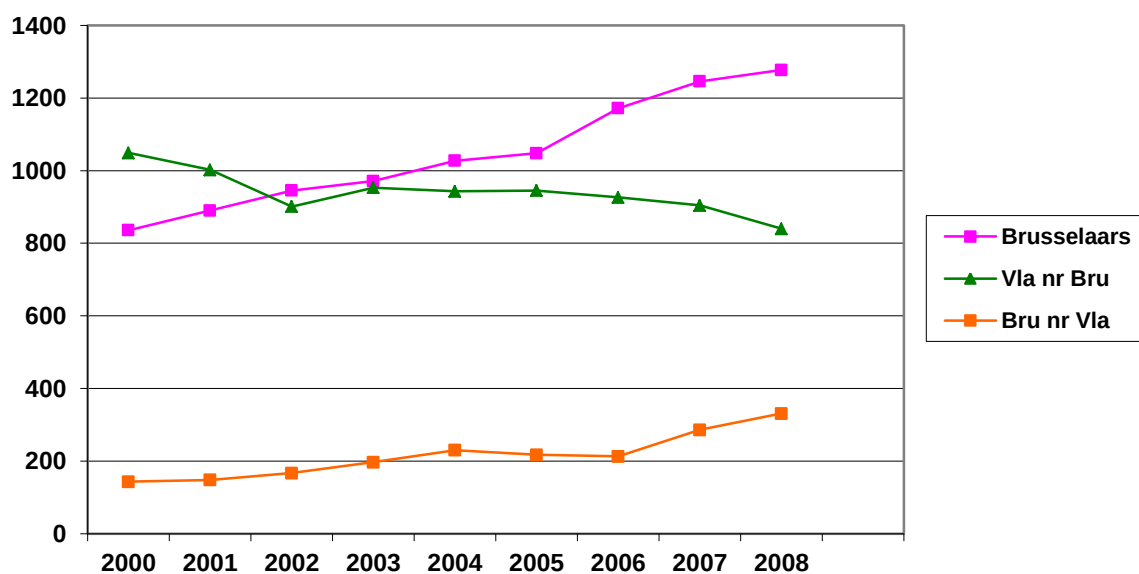
Figuur 28. Evolutie aantal leerlingen in eerste jaar secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Tabel 13 illustreert dat vanaf het schooljaar 2004-2005 de leerlingen uit Brussel numeriek de overhand halen. Het mag dan ook niet verwonderen dat de instroom van leerlingen uit Brussel in het eerste jaar al langer groter is dan deze uit Vlaanderen. Figuur 28 toont aan dat dit in het schooljaar 2000-2001 ook al het geval was. Een verhoogde instroom uit Brussel impliceert niet automatisch een daling van het aantal leerlingen uit Vlaanderen. Voor het schooljaar 2001-2002 kenden beide een stijging in vergelijking met het vorige schooljaar. Na een zeker stagnatie in het daaropvolgende jaar begint de instroom uit Vlaanderen stilaan te dalen terwijl het aantal leerlingen uit Brussel blijft toenemen. Het aantal leerlingen dat vanuit Brussel naar een school in Vlaanderen trekt groeit over de ganse periode geleidelijk aan. De intensiteit van diegenen die de omgekeerde beweging maken is echter groter. Als beide evoluties zich in dezelfde mate doorzetten zouden in het eerste jaar van het secundair onderwijs vanaf 2015 al meer leerlingen vanuit Brussel naar Vlaanderen trekken dan omgekeerd.

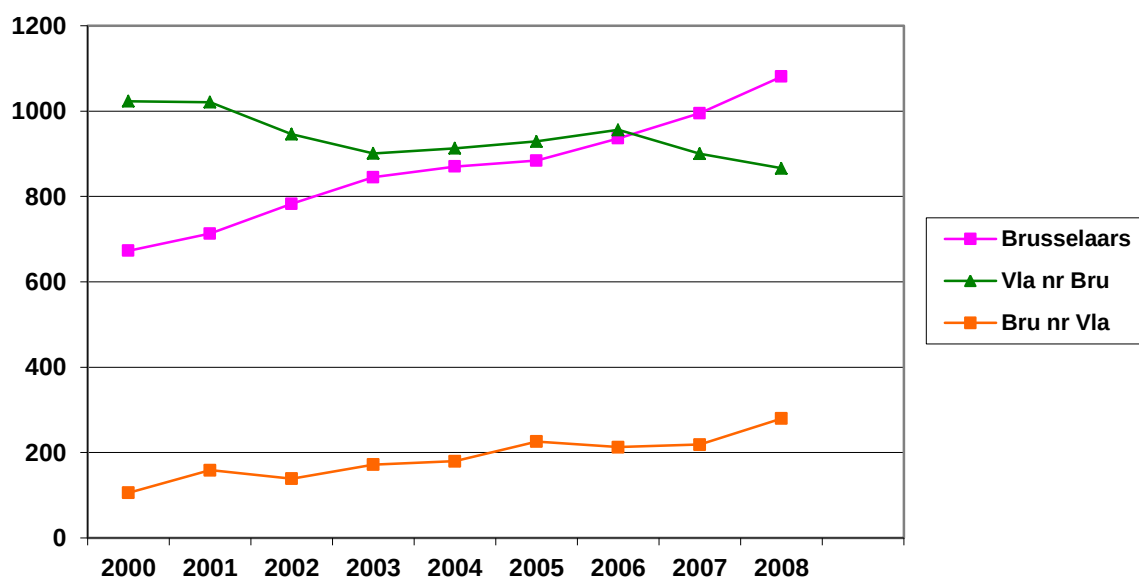
In de volgende figuren bekijken we de situatie voor de andere jaren. Ze illustreren mooi de verhouding binnen het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel tussen de leerlingen uit Brussel en deze uit Vlaanderen. Tegelijkertijd vormen ze een indicatie voor de snelheid waarmee deze evolutie zich voltrekt

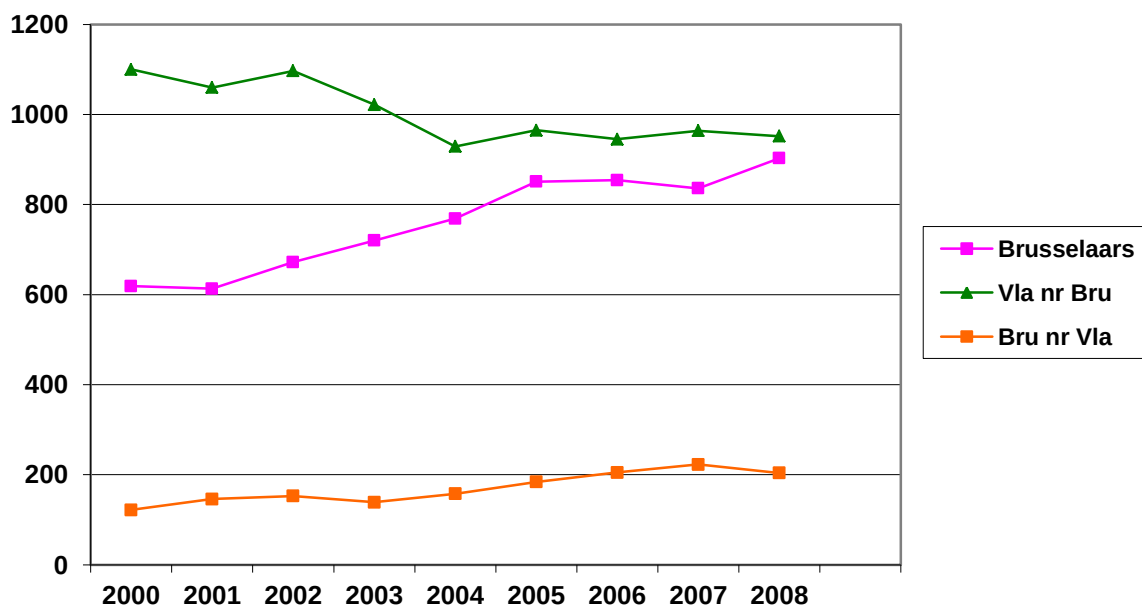
Figuur 29. Evolutie aantal leerlingen in tweede jaar secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

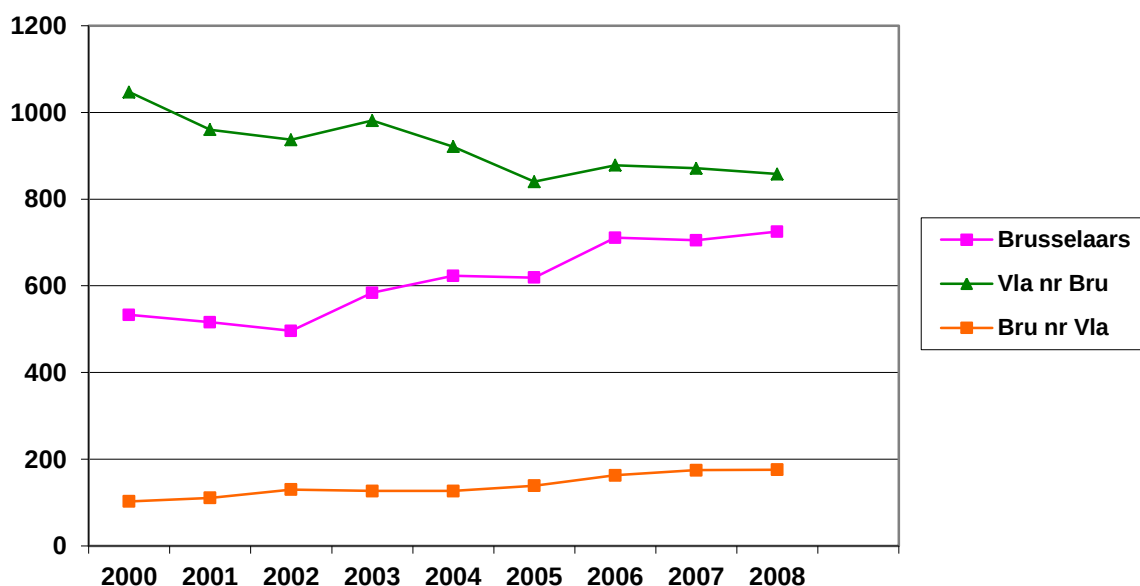
Figuur 30. Evolutie aantal leerlingen in derde jaar secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Figuur 31. Evolutie aantal leerlingen in vierde jaar secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Figuur 32. Evolutie aantal leerlingen in vijfde jaar secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

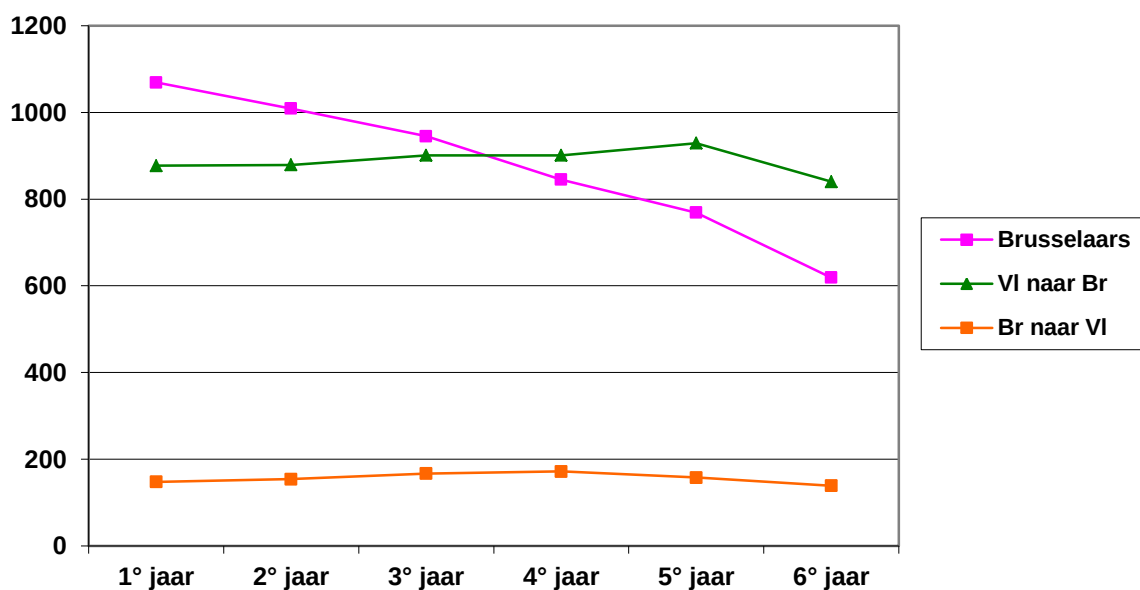

Figuur 33. Evolutie aantal leerlingen in zesde jaar secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

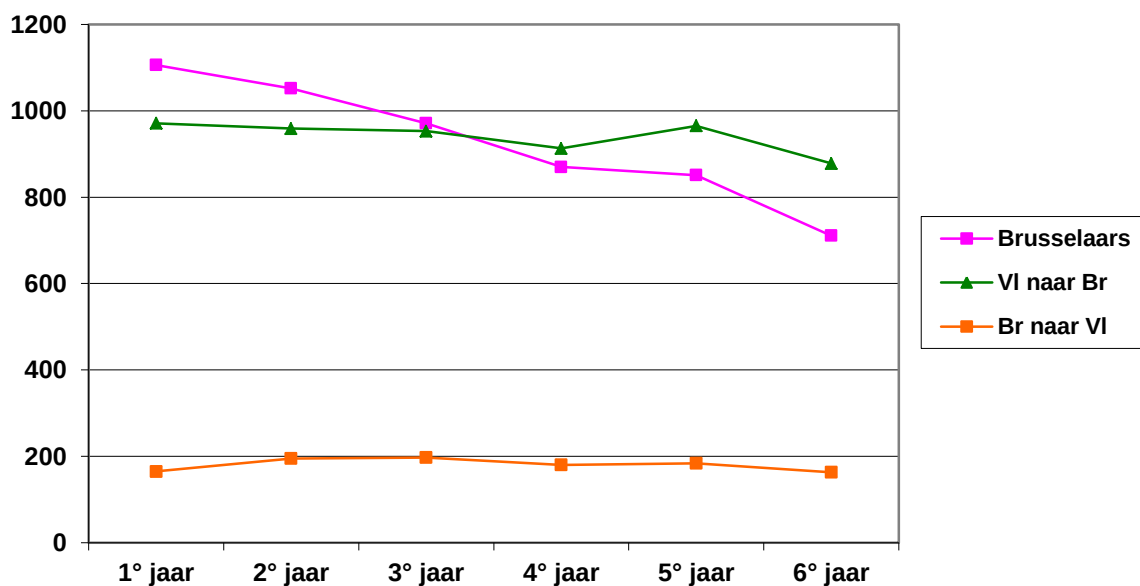
De huidige gewijzigde verhouding tussen het aantal leerlingen uit Brussel en Vlaanderen lijkt een resultante van een onomkeerbaar maar geleidelijk ontwikkelingsproces. In het vijfde en zesde jaar secundair onderwijs vormen de leerlingen uit Vlaanderen momenteel nog de grootste groep. Voor het vierde jaar is dit de twee laatste schooljaren niet langer het geval. De figuren tonen aan dat geleidelijk de leerlingen uit Brussel overal de grootste groep worden.

2.1.2. Enkele bevindingen op basis van de cohortenbenadering

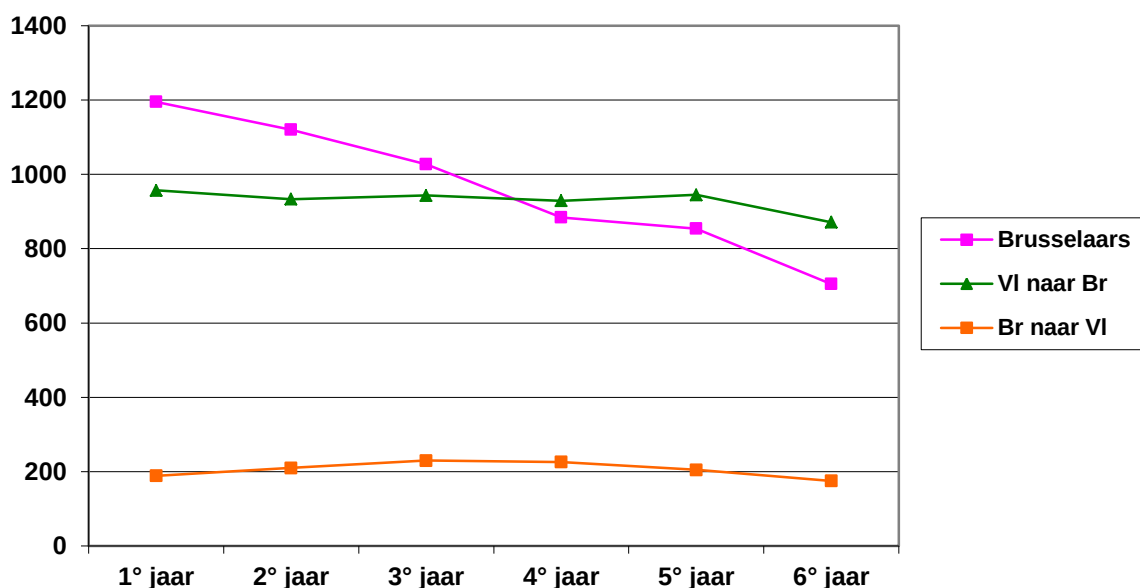
Binnen de krijtlijnen zoals in paragraaf 1.4.2. aangegeven wordt in de figuren 34 tot en met 37 een poging gedaan inzicht te krijgen in de manier waarop de cohorten, die op basis van de beschikbare data werden afgebakend zich gedragen. Door een onderscheid te maken naar woonplaats en plaats van de onderwijsinstelling is het mogelijk een antwoord te bieden op de vraag of het verschil tussen de instroom in het eerste jaar en diegenen die uiteindelijk het zesde jaar met succes afronden te wijten is aan een uitstroom naar Vlaanderen of niet. Met andere woorden, verlaten de leerlingen jaar na jaar de Brusselse scholen voor een alternatief in Vlaanderen of situeert de uitstroom zich elders.

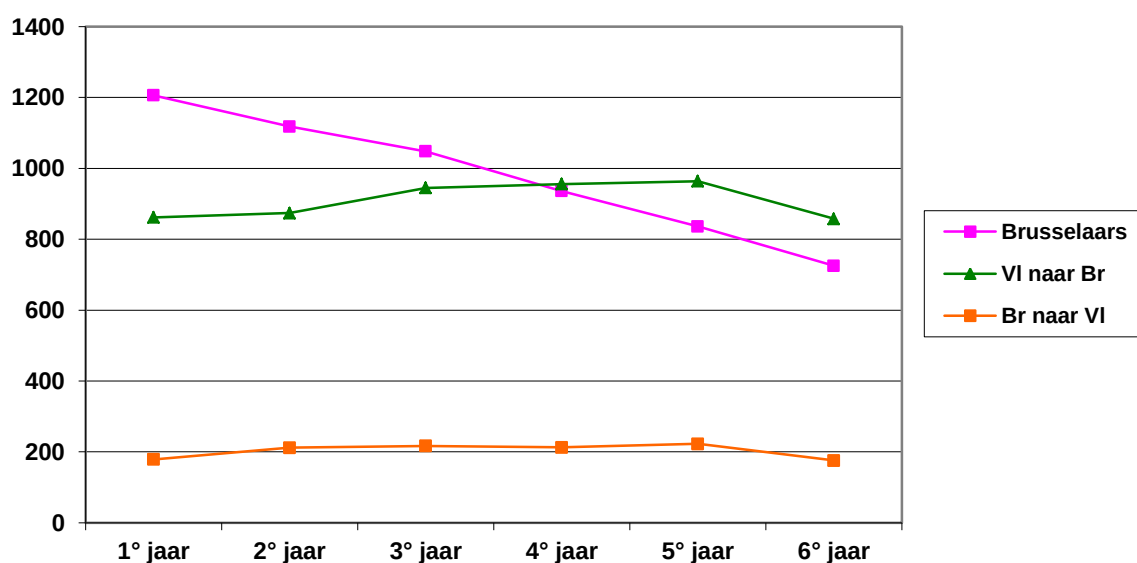
Figuur 34. Evolutie cohorte 2000 naar woonplaats en plaats onderwijsinstelling
(Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Figuur 35. Evolutie cohorte 2001 naar woonplaats en plaats onderwijsinstelling
(Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Figuur 36. Evolutie cohorte 2002 naar woonplaats en plaats onderwijsinstelling
(Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Figuur 37. Evolutie cohorte 2003 naar woonplaats en plaats onderwijsinstelling
(Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

De evoluties van de drie groepen binnen de vier verschillende cohorten is opvallend gelijklopend. Bij de leerlingen uit Brussel die ook in Brussel school lopen is er ongeacht de cohorte een duidelijke uitstroom bij elke overgang van het ene leerjaar naar het andere. Voor de vier cohorten die op basis van de data konden samengesteld worden is het gemiddelde verlies bij deze groep tussen het eerste en het zesde jaar 40%. Die 40% kiest zeker niet voor een Nederlandstalige school in Vlaanderen. De curve die de evolutie

schetst van de leerlingen die vanuit Brussel naar Vlaanderen naar school trekken verloopt voor de vier cohorten eveneens vrij egaal. Er is een kleine aangroei doch deze staat helemaal niet in verhouding tot de uitstroom uit de Nederlandstalige scholen in Brussel. Ondanks de beperkingen van de gegevens is het duidelijk dat die leerlingen uit Brussel ofwel in het Franstalig onderwijs zijn terecht gekomen ofwel niet langer school lopen. Op basis van de afgeleide cohortcijfers zou men kunnen vermoeden dat de Brusselse leerlingen die kiezen voor een secundaire school in Vlaanderen dit vanaf het eerste jaar doen en ook de rest van hun middelbare studies in Vlaanderen afwerken. Leerlingen die in Brussel hun secundaire studies starten en dan overschakelen naar Vlaanderen lijken eerder uitzonderlijk. Wat uit de cijfers eveneens duidelijk blijkt is dat er evenmin leerlingen zijn uit Vlaanderen die hun secundair onderwijs in een Nederlandstalige school in Brussel aanvangen en na een paar jaar er toch voor opteren hun studies in Vlaanderen af te ronden. Deze leerlingen blijven in Brussel, en deze groep groeit na het eerste jaar zelfs nog aan. Er zijn dus een aantal leerlingen die hun eerste jaar of jaren secundair onderwijs in Vlaanderen volgen om in de loop van hun opleiding toch naar Brussel te komen. Hoewel ook dat niet kan worden afgeleid uit de beschikbare data kan men vermoeden dat er een aantal leerlingen zijn die in de loop van hun studies voor een richting kiezen die in Vlaanderen, of althans in de buurt van hun woonplaats, niet wordt georganiseerd. Het secundair kunstonderwijs is zeker een mogelijke kandidaat, maar deze studievorm kan gezien het aantal leerlingen niet de enige oorzaak zijn. Een aantal technische en beroepsopleidingsvormen en de voortgezette opleidingen spelen hierin eveneens een rol. Ten slotte blijft het voor de drie groepen in alle onderzochte cohorten opvallend dat tussen het vijfde en het zesde jaar het aantal afhakers het grootst is.

2.1.3. Overgang van het lager naar het secundair onderwijs

Een belangrijke bevinding uit de vorige paragraaf is de intensiteit van de uitstroom, ook op transitiemomenten dat dit minder evident lijkt zoals de overgang van het vijfde naar het zesde jaar. Algemeen wordt de overgang van het lager naar het secundair onderwijs als scharniermoment gezien waarop leerlingen keuzes gaan maken en kiezen om al dan niet in het Nederlandstalig onderwijs en al dan niet in Brussel school te lopen. Aanvullend op voorgaande cijfers is het dan ook interessant te weten welke schoolkeuze de leerlingen van het zesde leerjaar in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel maken voor hun eerste jaar secundair. De aard van de beschikbare gegevens laat ons niet toe hiervan een juist beeld te schetsen maar, net zoals bij de cohortenbenadering, kan indirect geprobeerd worden om hiervan toch een idee te krijgen. Zo bevatten de data over het basisonderwijs van de Vlaamse Gemeenschapscommissie een variabele die peilt naar de doorstroming na het zesde jaar lager onderwijs. In de eerste drie kolommen van tabel 14 kan je voor de schooljaren 1999-2000 tot en met 2006-2007 het absolute en relatieve aandeel van leerlingen vinden die na het zesde leerjaar in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel respectievelijk kiezen voor het eerste jaar secundair in een Nederlandstalige school in Brussel, een Nederlandstalige school in Vlaanderen en een school van het Franstalig onderwijs. Het absolute aandeel verwijst naar het aantal leerlingen dat effectief zijn keuze al heeft gemaakt, diegenen waarover niets geweten is werden niet opgenomen. In het relatieve aandeel werd hiermee wel rekening gehouden. Het relatieve aandeel verwijst naar het aandeel van de leerlingen waarvan de keuze gekend is ten opzichte van het totaal aantal

leerlingen in het zesde leerjaar. De voorlaatste kolom geeft het aandeel van de leerlingen in het eerste jaar secundair onderwijs in Brussel die ook hun lagere school in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel beëindigden. De laatste kolom geeft binnen het eerste jaar secundair onderwijs in Vlaanderen de verhouding weer tussen het aantal leerlingen dat het zesde leerjaar in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel school liep en het totaal aantal leerlingen uit Brussel in dat eerste jaar. De cijfers van het secundair onderwijs hebben uiteraard betrekking op het schooljaar aansluitend op dat waarop de cijfers voor het zesde leerjaar betrekking heeft.

Keuze 6 ^o lj	Nl SO Br	Nl SO Vl	Fr SO	1 ^o jr SO Br	1 ^o jr SO Vl
Eind 1999	1133 (78,1%)	163 (11,2%)	89 (6,1%)	58,2%	110,1%
Eind 2000	1185 (74,8%)	167 (10,5%)	92 (5,8%)	57,1%	101,2%
Eind 2001	1237 (77,1%)	169 (10,5%)	87 (5,4%)	57,5%	89,4%
Eind 2002	1230 (76,0%)	203 (12,5%)	80 (4,9%)	59,5%	113,4%
Eind 2003	1237 (77,4%)	169 (10,6%)	83 (5,2%)	55,8%	82,0%
Eind 2004	1276 (79,9%)	155 (9,7%)	75 (4,7%)	56,9%	61,3%
Eind 2005	1374 (77,6%)	215 (12,1%)	65 (3,7%)	63,7%	84,0%
Eind 2006	1354 (77,8%)	219 (12,6%)	88 (5,1%)	62,2%	79,1%

Tabel 14. Continuïteit bij de overgang van het lager naar het secundair onderwijs in scholen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. (Bron: VGC & Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

De toename van het aantal leerlingen in het basisonderwijs zorgt voor een gelijkmatige toename in het eerste jaar van het Nederlandstalig secundair onderwijs. Zo'n 78% van de zesdejaars kiezen voor het eerste jaar Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel. Deze verhouding blijft stabiel over de betrokken periode. Hun aandeel in het eerste jaar secundair onderwijs schommelde tussen de 55% en 60% met een sterke toename voor de laatst beschikbare cijfers. Deze wordt vooral verklaard door de stijging van het aantal leerlingen uit Brussel zelf, zowel in het lager als in het secundair onderwijs. Het aantal dat kiest voor een Nederlandstalige school in Vlaanderen schommelt rond de 12% en blijft eveneens constant a ratio van de algemene toename van het leerlingenaantal. De relatieve stijging van het aantal leerlingen uit Brussel in het lager onderwijs in Vlaanderen, zoals uit vorige paragraaf blijkt, zou dus vooral te wijten kunnen zijn aan de uitwijking van 'nieuwe' leerlingen en niet zozeer van een verhoogd aantal dat na het basisonderwijs van Brussel naar Vlaanderen trekt. De cijfers uit de laatste kolom bevestigen dit. Een cijfer boven de 100 betekent dat het aantal leerlingen dat lager onderwijs volgde in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel en in het eerste jaar secundair voor Vlaanderen kiest hoger is dan het aantal leerlingen uit Brussel in zijn totaliteit. Dit impliceert dat een groep leerlingen uit Vlaanderen die wel voor een Brusselse lagere school kiest nu kiest voor een

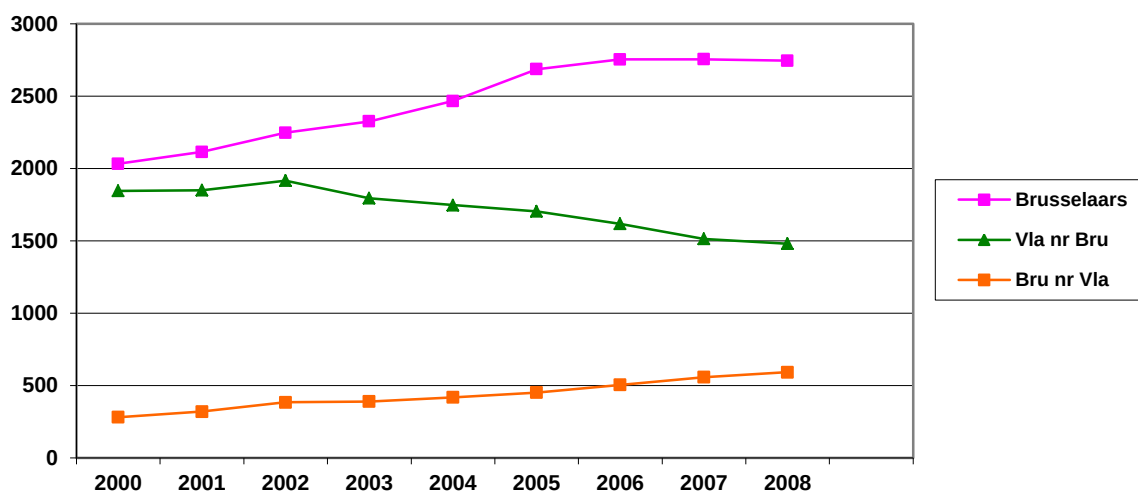
secundaire school in Vlaanderen. Omgekeerd betekent een getal lager dan 100 dat er relatief meer leerlingen uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest les volgen in het eerste jaar secundair onderwijs in Vlaanderen die niet uit een Nederlandstalige lagere school in Brussel komen. Het feit dat dit de laatste jaren wel degelijk het geval is kan er op wijzen dat steeds meer leerlingen uit Brussel er ook voor opteren hun lager onderwijs in Vlaanderen te volgen. Ten slotte blijft ook het aantal leerlingen dat na het lager onderwijs voor een Franstalige instelling kiest relatief beperkt en schommelt rond de 5%. Het aantal leerlingen dat men in het Nederlandstalig secundair onderwijs tussen twee schooljaren in 'verliest', ligt dus hoger dan de uitstroom naar het Franstalig onderwijs bij het belangrijke keuzemoment aan het einde van het zesde leerjaar. Uiteraard blijven dit indirecte conclusies en blijft men voor een definitief antwoord op andere data aangewezen.

2.1.4. Mobiliteit en keuzegedrag

In dit onderzoek staat de capaciteitsproblematiek centraal. Een belangrijk element hierbij is ongetwijfeld de manier waarop leerlingen, en hun ouders, een schoolkeuze maken. Dit aspect komt in deze studie niet aan bod vermits dit een bevraging van de leerlingen en/of de ouders zou inhouden. Dit maakt dat de verschuivingen door deze studie wel zichtbaar gemaakt kunnen worden maar dat een verklaring hiervoor enkel speculatief van aard kan zijn. Met dit in het achterhoofd kijken we in deze paragraaf wat het resultaat is van deze keuzes op basis van de woonplaats van de leerlingen. De geïnteresseerde lezer kan in appendix meer gedetailleerde frequentietabellen vinden die deze keuzes duidelijker illustreren. De beperkte instroom uit Wallonië wordt in de tekst enkel aangehaald indien hij relevant is binnen de beschreven evoluties. Eerst wordt de evolutie van de onderscheiden groepen tegen elkaar afgezet. Hierna gaan we iets dieper in op de keuzes die de leerlingen in deze groepen maken.

2.1.4.1. Evolutie binnen het GSO

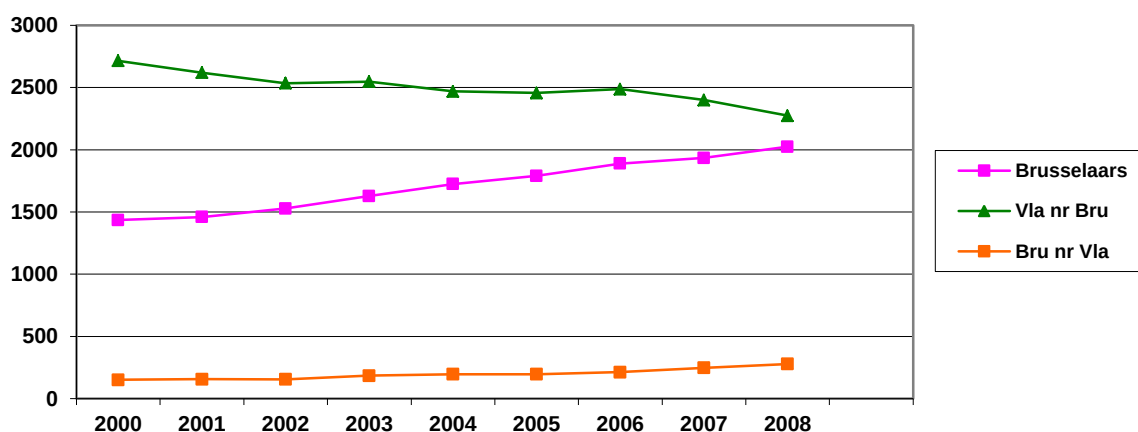
Figuur 38 geeft de verdeling weer van de instroom in de eerste graad. Het feit dat in het schooljaar 200-2001 de leerlingen uit Brussel hier al de grootste groep vormen is evident gegeven de evolutie die in de vorige paragraaf werd beschreven. Over deze periode stijgt niet alleen het aantal Brusselaars dat hun studies in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel aanvat, maar eveneens het aantal Brusselaars dat deze studies in Vlaanderen begint. Tegelijk loopt het aantal instromers vanuit Vlaanderen terug. Feit hierbij is dat voor deze eerstejaars de afname van leerlingen uit Vlaanderen sterker is dan de toename van het aantal Brusselse leerlingen die voor een school in Vlaanderen opteren. Vermoedelijk speelt hier de verdere studiekeuze ook een belangrijke rol en is het moeilijk deze evolutie op basis van deze cijfers alleen effectief te duiden. Op deze verschillen wordt verder in deze paragraaf nader ingegaan.

Figuur 38. Evolutie aantal leerlingen in GSO secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

2.1.4.2. Evolutie binnen het ASO

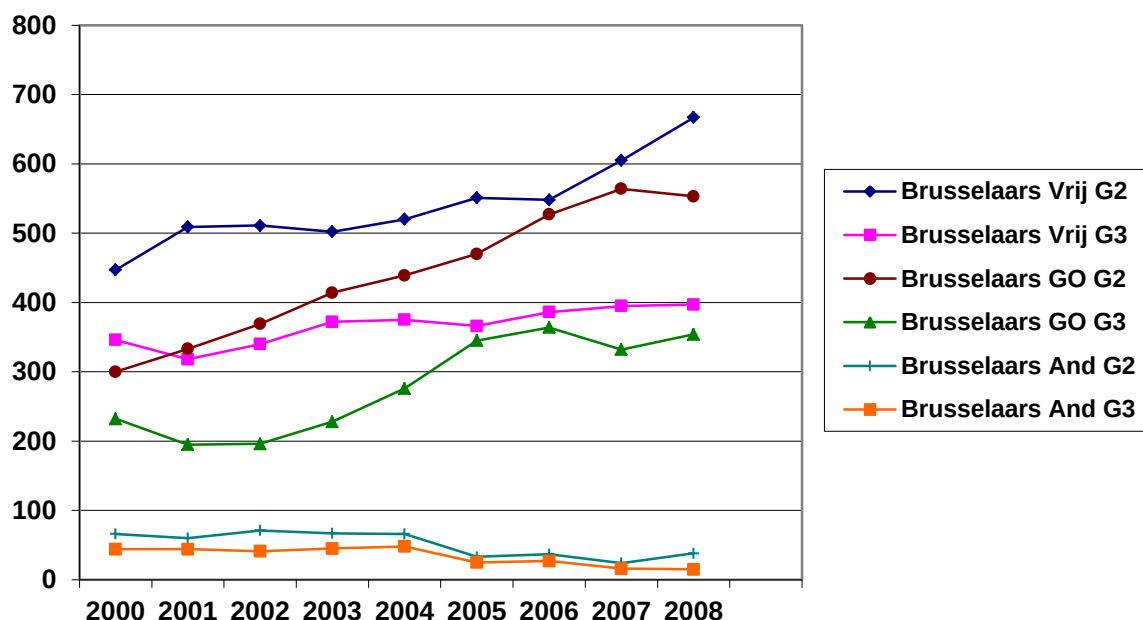
Figuur 39 bevestigt dat de belangstelling van de leerlingen uit Vlaanderen in eerste instantie uitgaat naar het ASO. Dit contrasteert met de cijfers voor de eerste graad waar het aantal Brusselse leerlingen de bovenhand haalt. Hoewel dit aantal leerlingen uit Brussel toeneemt, blijven de leerlingen uit Vlaanderen de grootste groep, al lijkt dit op basis van de cijfers niet zo heel lang meer te duren. Onder de Brusselaars die voor een school in Vlaanderen opteren stijgt het aantal dat kiest voor het ASO sinds 2000 met 85% al blijft deze groep qua aantal nog beperkt, de leerlingen uit Brussel die voor een Nederlandstalige instelling in Brussel kiezen groeien met ruim 40% aan.

Figuur 39. Evolutie aantal leerlingen ASO secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

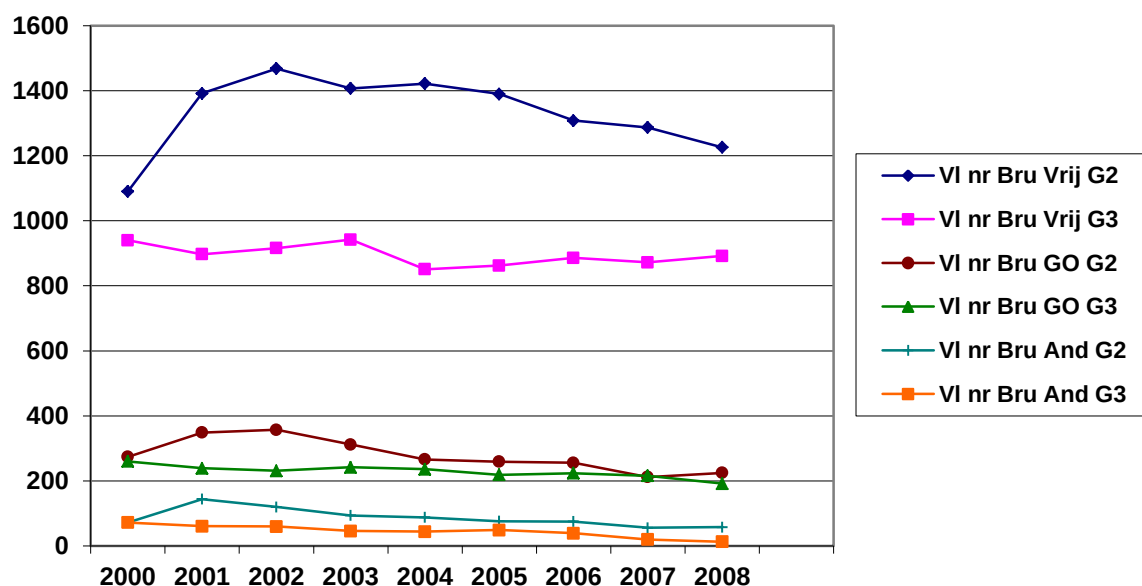
De drie volgende figuren tonen de keuzes die de ASO-leerlingen maken qua onderwijsnet. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen het vrije net, het gemeenschapsonderwijs en een categorie ‘andere’ waarbij zowel de gemeente, provincie of VGC inrichtende macht kunnen zijn. Er wordt telkens een onderscheid gemaakt tussen de tweede en derde graad. Figuur 40 toont de keuze voor de leerlingen uit Brussel, figuur 41 voor leerlingen uit Vlaanderen die kiezen voor een ASO-opleiding in Brussel en ten slotte in figuur 42 de cijfers voor leerlingen uit Brussel die een Vlaamse ASO-school prefereren.

Voor de leerlingen uit Brussel blijft het vrij onderwijs in Brussel de favoriete keuze al wordt de kloof met het gemeenschapsonderwijs deels gedicht. In de derde graad wordt die eigenaardig genoeg eerder gedicht dan in de tweede. Voor het schooljaar 2006-2007 zijn de verschillen tussen beide graden klein, hierna wordt het verschil weer iets groter. De keuze voor het ‘andere’ net is al beperkt en daalt verder. Opmerkelijk is dat de stijging in de tweede graad zich niet noodzakelijk op dezelfde manier doorzet in de derde graad.

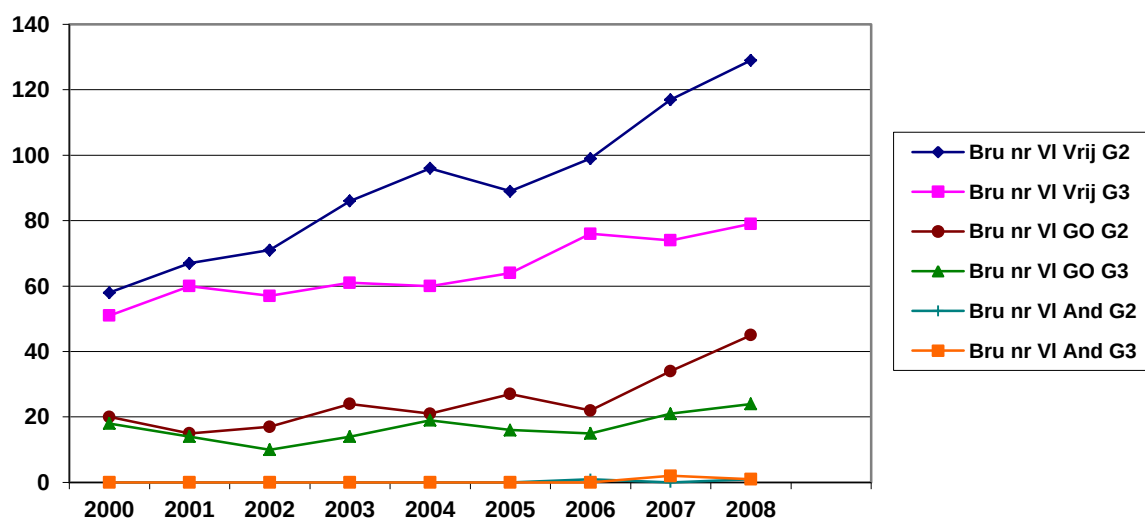

Figuur 40. Evolutie aantal Brusselse leerlingen ASO secundair onderwijs in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel per onderwijsnet en per graad vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Ook de leerlingen uit Vlaanderen kiezen hoofdzakelijk voor een ASO-opleiding in het vrije onderwijs. De kloof tussen de netten blijft nagenoeg even groot. In tegenstelling tot de evolutie bij de leerlingen uit Brussel daalt hier de instroom in de 2° graad. Het effect op de derde graad is beperkt. De evoluties tussen tweede en derde graad lopen ook hier niet parallel.

Figuur 41. Evolutie aantal leerlingen uit Vlaanderen die kiezen voor ASO secundair onderwijs in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel per onderwijsnet en per graad vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

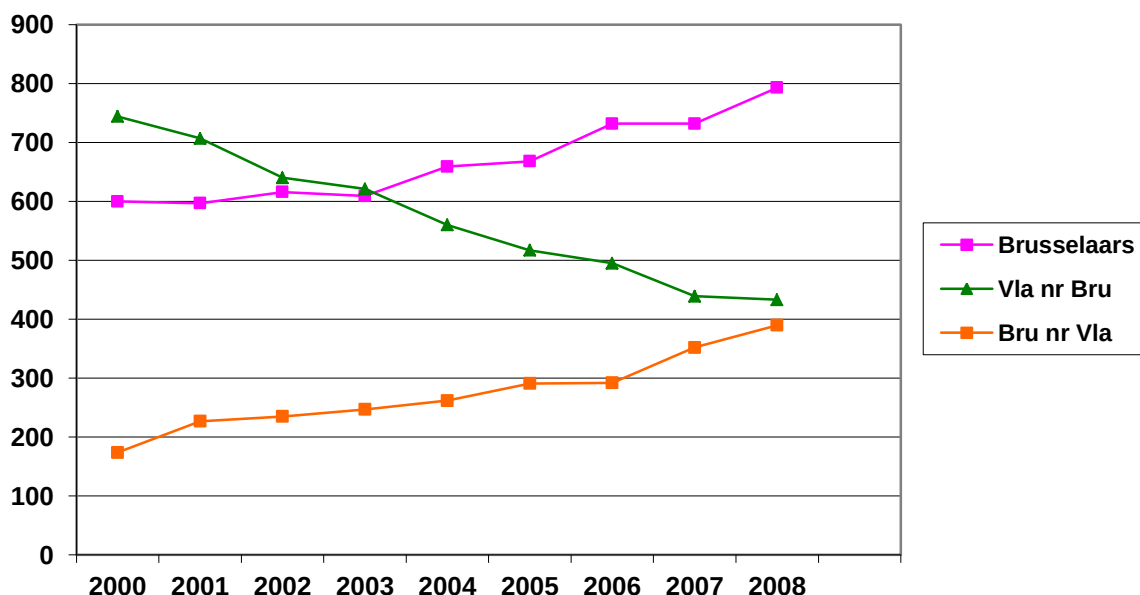
Figuur 42. Evolutie aantal Brusselse leerlingen ASO secundair onderwijs in Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen per onderwijsnet en per graad vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

In de twee grootste netten zien we voor beide een stijging in zowel de tweede als de derde graad. In Vlaanderen lijken de leerlingen in belangrijke mate voor het vrij onderwijs te

kiezen. De rol van het onderwijsnet is moeilijk te achterhalen omdat de leerlingen zelf niet werden ondervraagd en er verschillende elementen in hun keuze kunnen meespelen. Toch zijn er duidelijke verschillen in de mate dat leerlingen uit Brussel voor een bepaald onderwijsnet kiezen en diegenen die vanuit Brussel voor een Vlaamse school kiezen of omgekeerd. Bij de Brusselse leerlingen die opteren om ook in Brussel ASO te volgen is de preferentie voor het gemeenschapsonderwijs veel sterker dan bij de andere leerlingen. Leerlingen uit Vlaanderen kiezen vooral voor het vrije net in Brussel en omgekeerd kiezen Brusselse leerlingen in Vlaanderen eveneens voor een vrije school. Het is dus niet de preferentie voor het net dat aan de basis van deze onderlinge verschuivingen ligt. Wel merkwaardig is de verschillende keuze van de Brusselaars die in Brussel blijven en deze die voor Vlaanderen kiezen.

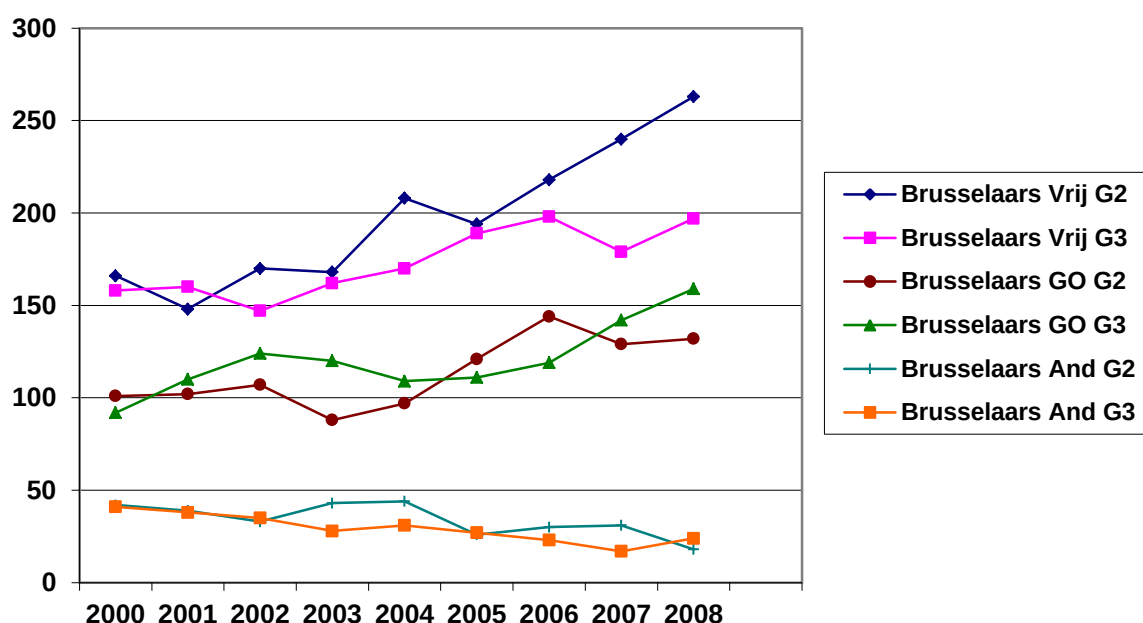
2.1.4.3. Evolutie binnen het TSO

De TSO-richtingen volgen dezelfde trend als deze in het ASO maar de intensiteit verschilt. Het aantal leerlingen uit Brussel dat in de Brusselse Nederlandstalige secundaire scholen voor een TSO-opleiding kiest stijgt maar iets minder sterk dan deze die voor een ASO-richting opteren (+32% voor TSO). Opvallender is de stijging, met maar liefst 124%, van Brusselse leerlingen die kiezen voor een TSO-opleiding in Vlaanderen. Ook de daling van het aantal TSO-leerlingen uit Vlaanderen is scherper dan de daling van het ASO-aandeel. Binnen het TSO zijn er wel bijna meer leerlingen die van Brussel naar Vlaanderen uitwijken dan omgekeerd. Dit is des te opvallender omdat de groep leerlingen vanuit Vlaanderen tot het schooljaar 2002-2003 nog de grootste groep vormde binnen het Nederlandstalig technisch onderwijs in Brussel.

Figuur 43. Evolutie aantal leerlingen TSO secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

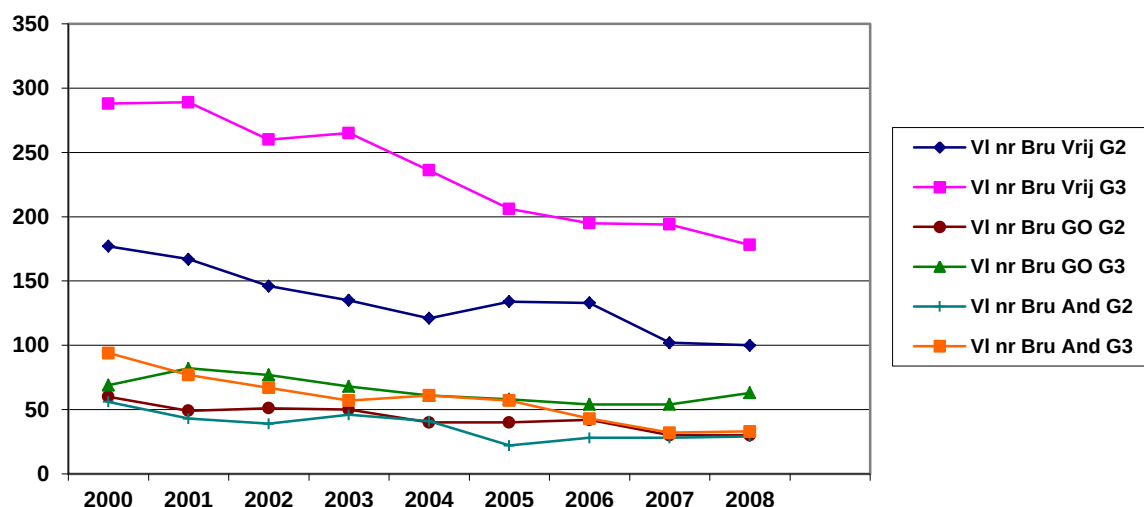
Omdat in het Nederlandstalig onderwijs zowel het vrije net als het gemeenschapsonderwijs een uitgebreid ASO-aanbod hebben en de leerlingen afhankelijk van hun woonplaats een verschillende keuze maken kan men veronderstellen dat voor het ASO de keuze van het net niet louter toevallig is. In het TSO is dit moeilijker na te gaan. Leerlingen kiezen niet alleen voor een onderwijsnet maar ook voor een specifieke opleiding en het is niet zo dat beide grote onderwijsnetten ook hetzelfde programma aanbieden in het TSO. Vandaar dat naast een presentatie per onderwijsnet ook wordt ingegaan op de verschillende studiegebieden.

Figuur 44. Evolutie aantal Brusselse leerlingen TSO secundair onderwijs in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel per onderwijsnet en per graad vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

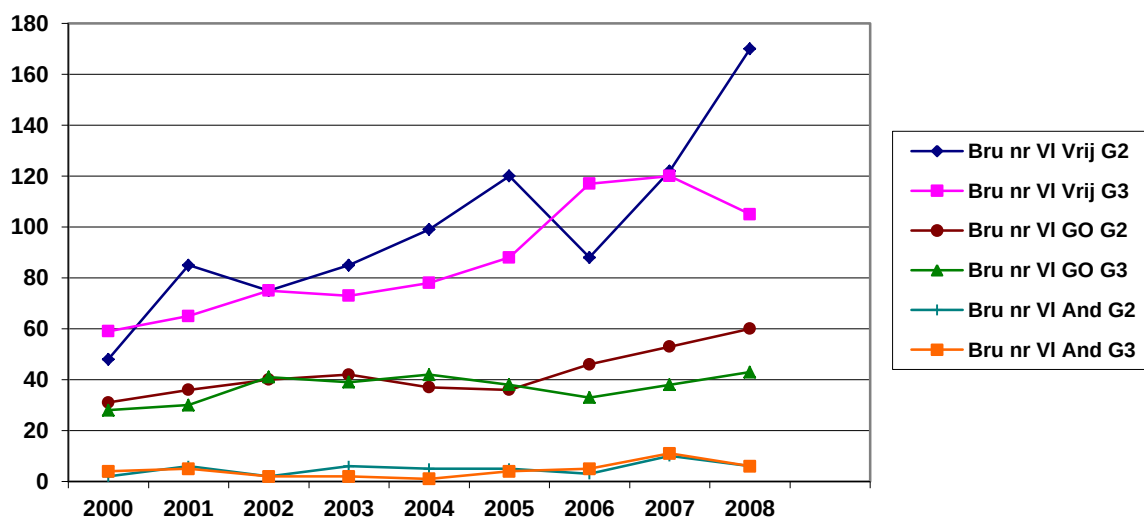
In het TSO stijgt het aantal leerlingen uit Brussel, zowel in het vrije net als in het gemeenschapsonderwijs. Een belangrijk verschil tussen beide is wel dat in het gemeenschapsonderwijs de derde graad in de meeste schooljaren meer leerlingen telt dan de tweede graad. Op basis van figuur 44 kan men vermoeden dat er na de tweede graad een duidelijke instroom is in het gemeenschapsonderwijs waar dit in het vrije onderwijs veel minder het geval is. Voor het beperkte aanbod van het 'andere' net lijkt de belangstelling nog te dalen.

Figuur 45. Evolutie aantal leerlingen uit Vlaanderen die kiezen voor TSO secundair onderwijs in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel per onderwijsnet en per graad vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Leerlingen uit Vlaanderen zijn duidelijk steeds minder geïnteresseerd in een technische vorming in een Nederlandstalige secundaire school in Brussel. In het gemeenschapsonderwijs is deze daling beperkt, maar zij waren al een relatief kleine speler. De daling in het vrij onderwijs is veel meer uitgesproken. Ook hier is het opvallend dat de derde graad toch nog meer studenten aantrekt dan de tweede.

Figuur 46. Evolutie aantal Brusselse leerlingen TSO secundair onderwijs in Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen per onderwijsnet en per graad vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Brusselse leerlingen opteren wel meer voor het TSO-aanbod in Vlaanderen dan omgekeerd. Ook hier is het vrije net het populairst, al zijn de verschillen minder uitgesproken. De tweede graad telt meer leerlingen dan de derde, al vallen hier wel wat schommelingen te noteren. Voorlopig zou men kunnen concluderen dat de leerlingen uit Vlaanderen meer geneigd zijn pas na de tweede graad, op basis van een specifieke beroepskeuze (?), te opteren voor een school in Brussel waar de leerlingen uit Brussel die voor een school in Vlaanderen kiezen er zowel de tweede als de derde graad (of hun ganse secundaire onderwijsloopbaan?) willen volgen.

We kunnen vermoeden dat in het TSO voor heel wat leerlingen het studietoeraanbod zelf de doorslaggevende factor is en pas in tweede instantie het onderwijsnet. Niet alle scholen bieden immers dezelfde opleiding aan. Net als de verdeling naar onderwijsnet zijn ook de cijfers van deze keuze per leerlingengroep, op basis van de woonplaats in combinatie met de vestigingsplaats van de school, in appendix opgenomen. De bezetting van dit aanbod schommelt soms vrij sterk van jaar tot jaar zodat het moeilijk is hierin een duidelijke lijn te trekken. We trachten hier in de mate van het mogelijke een algemeen overzicht te geven en gaan wat dieper in op de meest recente cijfers.

Voor een aantal richtingen komen de leerlingen uit Brussel specifiek naar Vlaanderen en omgekeerd. Zo zijn de derdegraadsopleidingen in het studiegebied ‘Koeling en warmte’, ‘Tandtechnieken’, en ‘Optiek’ richtingen die in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel worden aangeboden maar die voornamelijk leerlingen uit Vlaanderen aantrekken. Ook de studierichting ‘Tuinbouwtechnieken’ wordt vooral door leerlingen uit Vlaanderen bevolkt. Een andere aantrekkingspool is ‘Lichaamsverzorging’ waarvoor de leerlingen uit Vlaanderen ook voor Brussel kiezen. Voor al deze studiegebieden en richtingen zijn er weinig tot geen leerlingen die van Brussel naar Vlaanderen trekken om deze opleiding te volgen. Omgekeerd zijn er ook specifieke richtingen die in Vlaanderen worden aangeboden en waarvoor de leerlingen uit Brussel in hun gewest niet terecht kunnen, zoals ‘Fotografie’ en ‘Sport’. We staan even stil bij de studiegebieden waarvoor dit minder duidelijk is en waar er een grotere mobiliteit merkbaar is tussen de verschillende categorieën van leerlingen.

Een eerste studiegebied is ‘Voeding’. Hier is de mobiliteit, in termen van afstand, het grootst van alle studiegebieden. Dit komt ondermeer omdat Brusselse jongeren voor een specifieke opleiding naar de verschillende Vlaamse provincies trekken en omgekeerd. Hier geeft vermoedelijk de combinatie van het aanbod en de eigenheid van de onderwijsinstelling in Vlaanderen voor bepaalde leerlingen de doorslag. Toch is de instroom van leerlingen uit Vlaanderen groter dan de leerlingenpopulatie uit Brussel en de uitwijkelingen naar Vlaanderen samen. Het zijn de TSO-studierichtingen ‘Hotel’ en ‘Brood en Banket’ die leerlingen vanuit Vlaanderen aantrekken.

Bij andere studiegebieden is het keuzepatroon nog minder duidelijk. Hoewel het in de studierichting ‘Grafische communicatie en media’ om een beperkte groep leerlingen gaat kunnen de onderlinge verschuivingen van en naar Brussel waarschijnlijk grotendeels verklaard worden door de verschillende vakinhouden die in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel en in Vlaanderen aangeboden worden. Dit is eveneens het geval voor het studiegebied ‘Mechanica-elektriciteit’ waarbij de benaming van de richtingen waarvoor de

Brusselse leerlingen naar Vlaanderen trekken eveneens verschilt van deze die in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel zelf worden aangeboden. Het gaat telkens ook maar om een paar leerlingen per studierichting.

Voor een populair studiegebied als ‘Handel’ zijn de numerieke interne verschuivingen het grootst. Het is het populairste TSO-studiegebied onder de Brusselse leerlingen maar tegelijk trekt dit studiegebied in Brussel een grote groep leerlingen uit Vlaanderen aan terwijl ook Brusselse leerlingen ervoor opteren deze studies in Vlaanderen te volgen. Tabel 15 illustreert de onderlinge verschuivingen.

		Brussel	VI nr Bru	Bru nr VI
2° Graad				
1° Jaar	<i>Handel</i>	90	11	31
	<i>Handel-Talen</i>	42	12	2
2° Jaar	<i>Handel</i>	73	26	25
	<i>Handel-Talen</i>	45	15	2
3° Graad				
1° Jaar	<i>Handel</i>	68	38	13
	<i>Secretariaat-Talen</i>	38	10	4
	<i>Boekh.-Informatica</i>	10	3	7
	<i>Informaticabeheer</i>	13	2	2
2° Jaar	<i>Handel</i>	51	23	9
	<i>Secretariaat-Talen</i>	28	21	2
	<i>Boekh.-Informatica</i>	3	0	4
	<i>Informaticabeheer</i>	13	3	2
Totaal		474	164	104

Tabel 15. Verdeling leerlingen studiegebied ‘Handel’ 2° en 3° graad voor het schooljaar 2008/09 naar combinatie woonplaats leerling en vestigingsplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Bij het studiegebied ‘Handel’ zijn de verschuivingen van studenten tussen Brussel en Vlaanderen geen kwestie van een verschillend aanbod. De richting is in Brussel sterk uitgebouwd en trekt naast de bijna 500 leerlingen uit Brussel zelf nog ruim 160 leerlingen

uit Vlaanderen aan. Omgekeerd opteren eveneens meer dan 100 leerlingen uit Brussel om dezelfde richtingen die in Brussel worden aangeboden in Vlaanderen te gaan volgen.

Een ander studiegebied waar de instroom en uitstroom elkaar deels compenseren is 'Toerisme' (zie tabel 16). Hier ligt het zwaartepunt voor de uitstroom van Brusselse leerlingen naar Vlaanderen bij de tweede graad. Numeriek heft deze uitstroom de instroom vanuit Vlaanderen op. Voor de derde graad zijn er nog steeds meer leerlingen uit Vlaanderen die voor een Nederlandstalige school in Brussel kiezen dan omgekeerd.

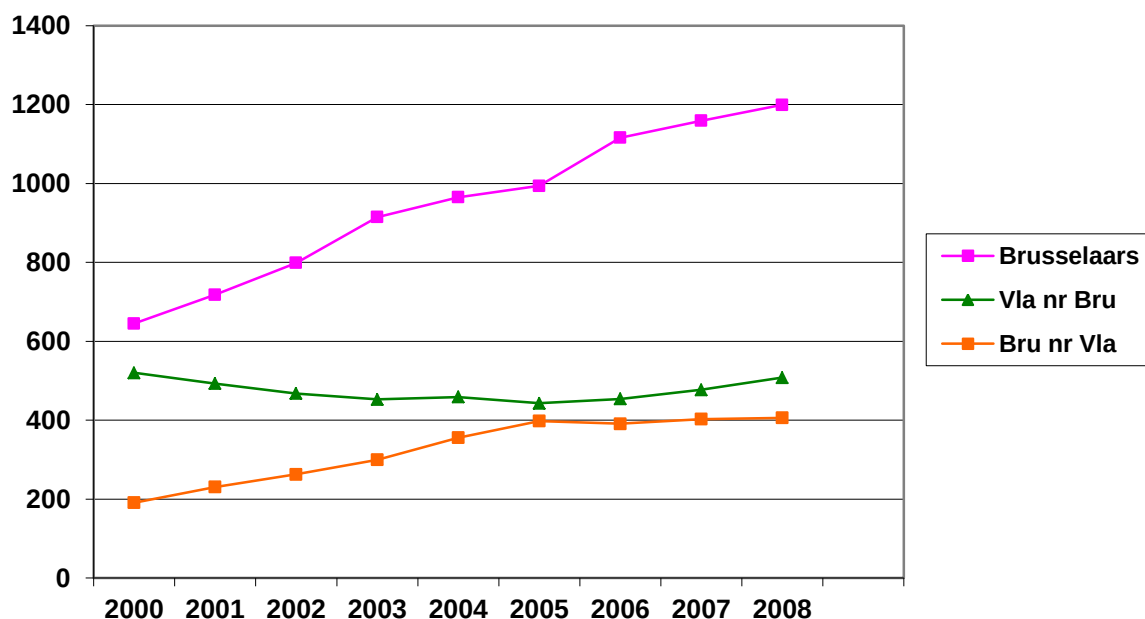
		Brussel	VI nr Bru	Bru nr VI
2° Graad				
1° Jaar	<i>Toerisme</i>	13	5	5
2° Jaar	<i>Toerisme</i>	14	6	7
3° Graad				
1° Jaar	<i>Toerisme</i>	16	6	3
	<i>Onthaal & PR</i>	13	8	1
2° Jaar	<i>Toerisme</i>	9	11	1
	<i>Onthaal & PR</i>	10	6	2
Totaal		75	42	19

Tabel 16. Verdeling leerlingen studiegebied 'Toerisme' 2° en 3° graad voor het schooljaar 2008/09 naar combinatie woonplaats leerling en vestigingsplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Met uitzondering van een aantal studierichtingen die uitsluitend in Vlaanderen worden aangeboden is het op basis van deze data moeilijk te achterhalen waarom leerlingen een opleiding in Vlaanderen prefereren boven dezelfde opleiding in Brussel of omgekeerd. Om dit fenomeen te kunnen verklaren zou alleen een ander type onderzoek, waarbij de leerlingen en de ouders zelf bevraagd worden, voor een verklaring kunnen zorgen.

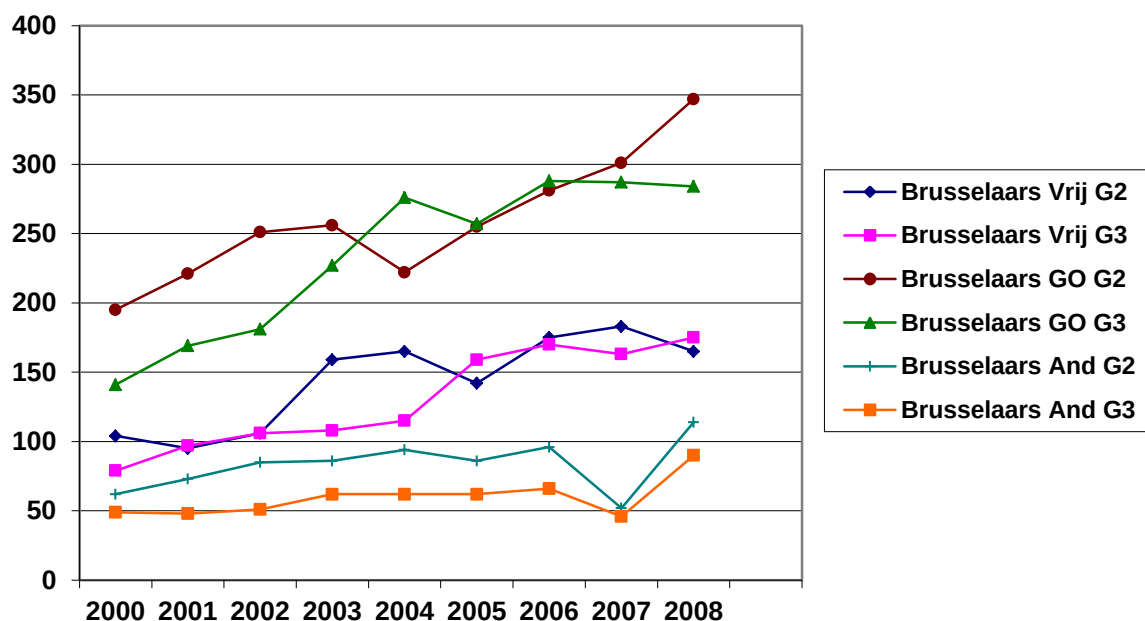
2.1.4.4. Evolutie binnen het BSO

De grootste relatieve stijging is weggelegd voor de leerlingen uit Brussel die voor een beroepsopleiding kiezen. Hun aandeel in de Nederlandstalige scholen in Brussel neemt toe met ruim 86%, het aantal dat naar Vlaanderen uitweek verdubbelde zelf op 4 jaar tijd waarna het stagneerde. Opmerkelijk is eveneens dat over de onderzochte periode het aantal BSO-leerlingen uit Vlaanderen in de Nederlandstalige secundaire scholen in Brussel quasi status quo bleef. Het aanbod van het Nederlandstalig beroepsonderwijs in Brussel wordt door de leerlingen uit Vlaanderen nog steeds als interessant beschouwd.

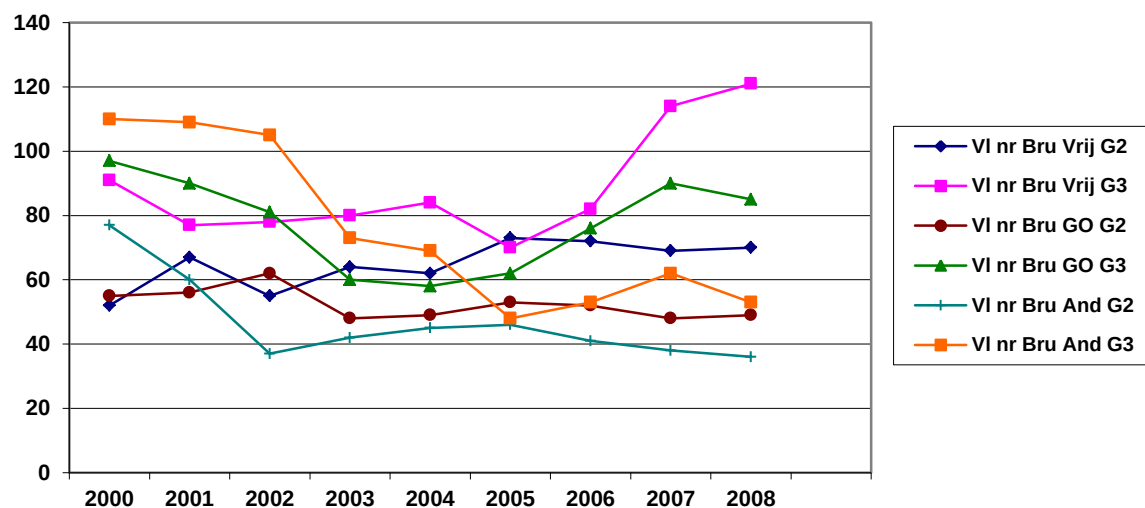
Figuur 47. Evolutie aantal leerlingen BSO secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Net als voor het TSO vergelijken we ook voor het BSO de verschillende categorieën van leerlingen per graad. In alle onderwijsnetten is er een toename van het aantal leerlingen. In het beroepsonderwijs is bij de Brussels leerlingen het Nederlandstalig gemeenschapsonderwijs de meest gekozen optie. Dit net is ook de sterkste stijger. Bij de leerlingen uit Vlaanderen die voor een beroepsopleiding in Brussel kiezen ligt het veel complexer. Sommige graden van bepaalde netten stijgen qua leerlingenaantal uit Vlaanderen, anderen dalen dan weer. In tegenstelling tot de Brusselse leerlingen is hier de instroom in de derde graad groter dan in de tweede. Waar aanvankelijk het 'andere' net de meeste nieuwe leerlingen telde in de derde graad is nu de groep die voor het vrije net kiest het grootst. Hierna komt de instroom in de derde graad van het gemeenschapsonderwijs.

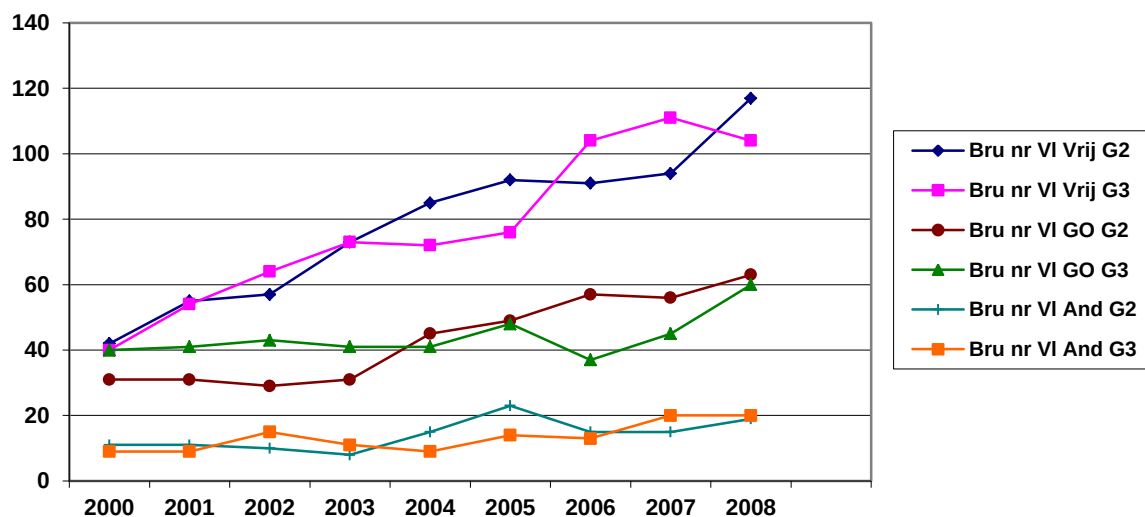
Figuur 48. Evolutie aantal Brusselse leerlingen BSO secundair onderwijs in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel per onderwijsnet en per graad vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

I

Figuur 49. Evolutie aantal leerlingen uit Vlaanderen die kiezen voor BSO secundair onderwijs in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel per onderwijsnet en per graad vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Leerlingen uit Vlaanderen zijn steeds minder geïnteresseerd in een beroepsvorming in een Brusselse Nederlandstalige secundaire school. In het gemeenschapsonderwijs is deze daling beperkt, maar zij waren al een relatief kleine speler. De daling in het vrij onderwijs is veel meer uitgesproken. Ook hier is het opvallend dat de derde graad meer studenten aantrekt dan de tweede.

Figuur 50. Evolutie aantal Brusselse leerlingen BSO secundair onderwijs in Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen per onderwijsnet en per graad vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Het aantal Brusselse leerlingen dat naar Vlaanderen trekt gaat wel in stijgende lijn. De trend is identiek aan deze in het ASO en het TSO: het totaal aantal leerlingen stijgt. Het is niet zozeer de derde graad dat met de meeste leerlingen gaat lopen maar de posities wisselen nogal. Het vrije net blijft duidelijk populairder dan het gemeenschapsonderwijs. Het verschil tussen het vrije net en het gemeenschapsonderwijs is vrij recent. Bij aanvang van het schooljaar 2000-2001 waren beide netten nog even aantrekkelijk voor de Brusselse leerlingen. Jaar na jaar groeide de kloof uit in het voordeel van het vrije onderwijsnet.

Net als voor het TSO blijven we ook hier kort staan bij de cijfers voor het schooljaar 2008-2009. Voor een aantal studiegebieden kunnen leerlingen niet anders dan een opleiding volgen in Vlaanderen indien ze deze in het Nederlands willen volgen: 'Juwelen' en 'Muziekinstrumentenbouw'. Omgekeerd komen leerlingen uit Vlaanderen naar Brussel voor de studiegebieden 'Mode', 'Koeling en warmte' en 'Auto'. Al bij al gaat het echter maar om enkele leerlingen, en ook in de meeste andere studiegebieden en studierichtingen zijn de verschuivingen tussen Vlaanderen en Brussel erg beperkt.

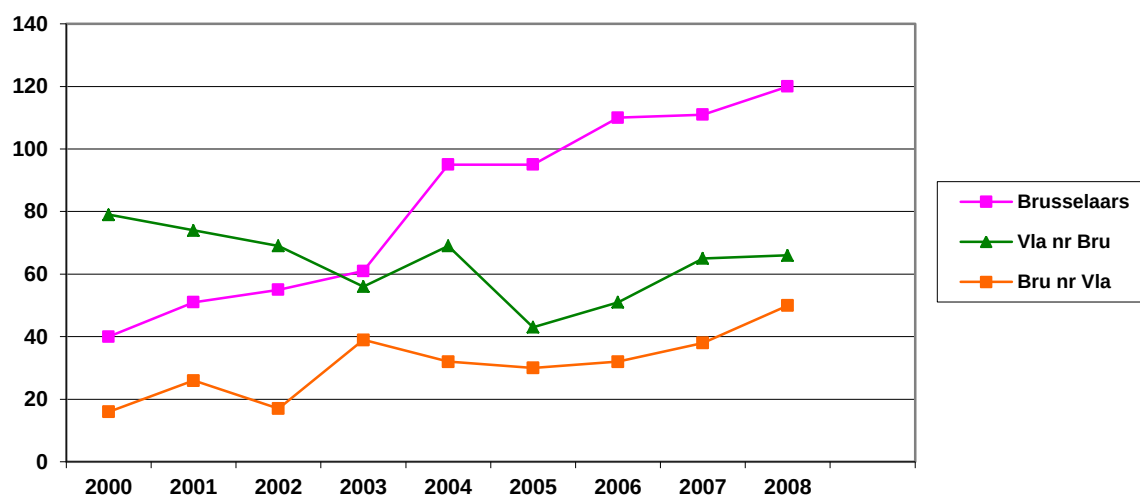
Een zestal richtingen vragen op basis van de grootte van de verschuivingen tussen beide gewesten toch wel speciale aandacht. Een eerste studiegebied is 'Mechanica-elektriciteit'. Binnen dit studiegebied wijken er een 50-tal leerlingen van Brussel uit naar Vlaanderen voor studierichtingen die ook in Brussel zelf worden aangeboden. Er zijn wel een aantal

richtingen in de derde graad die men in Brussel niet kan volgen, zoals enkele speciale lastechnieken, ‘werktuigkunde’ en ‘industriële onderhoud’ maar het is weinig waarschijnlijk dat enkele tientallen studenten uit Brussel voor de tweede graad in een school in Vlaanderen opteren om die specifieke studierichtingen in de derde graad te kunnen aanvatten die in Brussel niet worden aangeboden. Voor de studierichting ‘Hout’ komen een 14-tal leerlingen uit Vlaanderen naar Brussel en gaan er een 12-tal de omgekeerde richting uit, dit voor richtingen die zowel in Brussel als in Vlaanderen in het Nederlandstalig onderwijs worden aangeboden. De wisselwerking in de meer technische richtingen van het beroepsonderwijs worden niet in de eerste plaats door een verschillend programma-aanbod gestuurd maar er spelen hoogstwaarschijnlijk nog andere redenen mee.

Het studiegebied ‘Voeding’ wordt bijna door evenveel leerlingen uit Vlaanderen gevolgd dan uit Brussel. Samen zijn ze goed voor een 100-tal studenten. Toch is er nog een belangrijke groep van 25 leerlingen uit Brussel die voor dezelfde studies die ze in hun eigen gewest kunnen volgen kiezen voor een opleiding in Vlaanderen. Eenzelfde tendens zien we voor het studiegebied ‘Personenzorg’ waar eveneens een 80-tal Brusselse leerlingen kiezen voor een opleiding in Vlaanderen. Binnen het studiegebied ‘Handel’ loopt dit zelfs op tot 100 leerlingen die in Vlaanderen voor een studierichting kiezen die ook in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel wordt aangeboden. Ook wat de studierichting ‘Haarzorg’ betreft bestaat bijna de helft van de leerlingen in het Nederlandstalig beroepsonderwijs in Brussel uit leerlingen die in Vlaanderen wonen. Hier is het aantal dat voor eenzelfde studierichting in Vlaanderen opteren echter verwaarloosbaar.

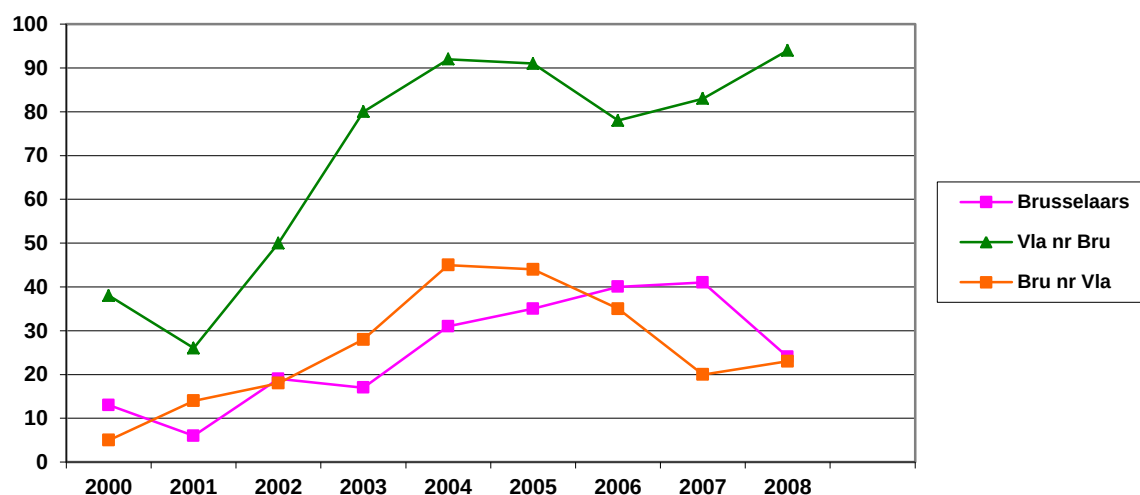
Wat de aantrekkingskracht van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel voor leerlingen uit Vlaanderen betreft speelt een opmerkelijk aspect mee, namelijk het aanbod van het 7de jaar. In het TSO zijn de aantallen klein, maar in het BSO trekken er toch al een aanzienlijk aantal leerlingen vanuit Vlaanderen naar Brussel om deze lessen te volgen. Waar in het BSO in het 7de jaar de leerlingen uit Brussel nog numeriek in de meerderheid zijn is dit voor de 4de graad niet langer het geval. De evolutie voor het 7de jaar BSO wordt in figuur 51 geschetst, deze voor de 4de graad in figuur 52.

Figuur 51. Evolutie aantal leerlingen 7de jaar BSO vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Aanvankelijk vormden de leerlingen uit Vlaanderen de grootste groep maar gaandeweg zijn de Brusselse leerlingen zelf meer en meer interesse gaan tonen voor het 7de jaar beroepsvorming. Ook het aantal leerlingen uit Brussel dat een 7de jaar in Vlaanderen ging volgen nam toe.

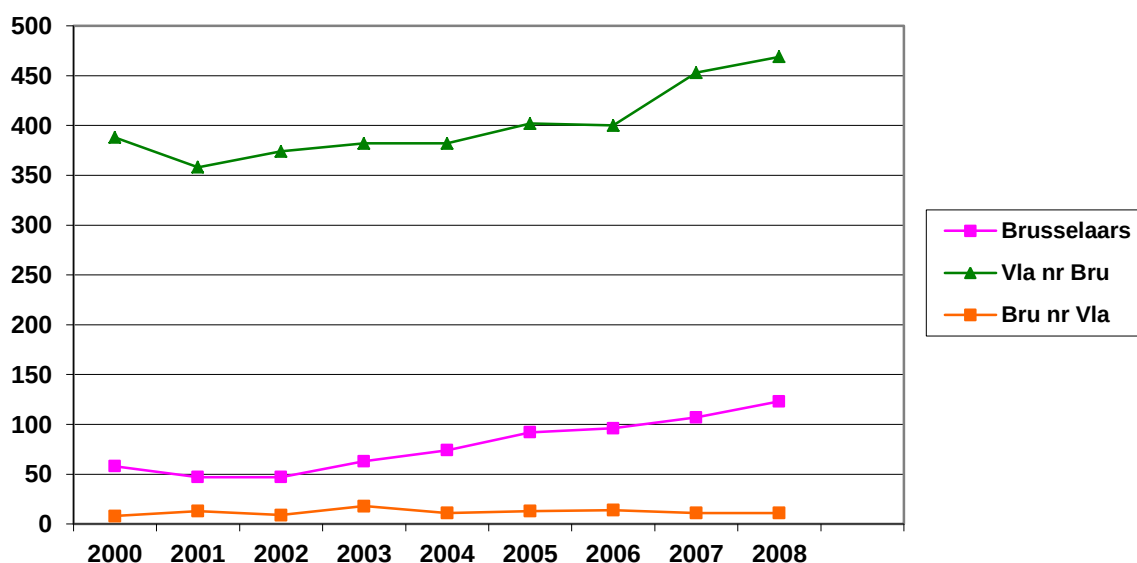

Figuur 52. Evolutie aantal leerlingen 4de graad secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

De vierde graad, in ruim 95% van de gevallen een opleiding verpleegkunde en aanverwante deeldisciplines, is vooral populair onder de leerlingen uit Vlaanderen. Hun aantal ligt 4 maal hoger dan de leerlingen uit Brussel. Van deze laatste zijn er ongeveer evenveel die deze opleiding in Vlaanderen gaan volgen dan er zijn die ook voor Brussel zelf als opleidingsplaats kiezen.

2.1.4.5. Evolutie binnen het KSO

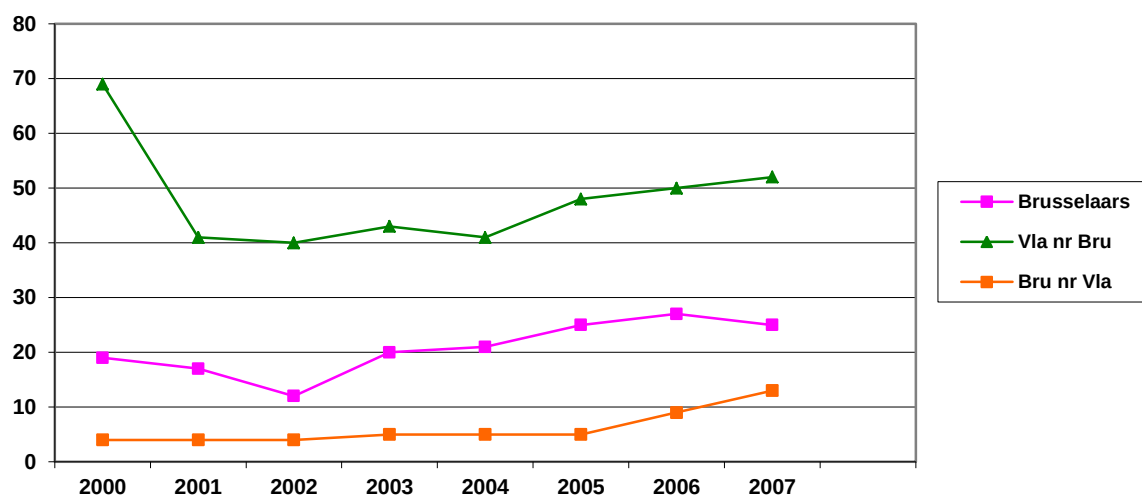
Over het kunstonderwijs kunnen we hier kort zijn. Deze richting wordt vooral bevolkt door, een stijgend aantal, leerlingen uit Vlaanderen, al neemt ook het aantal Brusselse leerlingen toe. Het aantal Brusselse leerlingen die voor een kunstrichting naar Vlaanderen uitwijken is verwaarloosbaar.

Figuur 53. Evolutie aantal leerlingen KSO secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

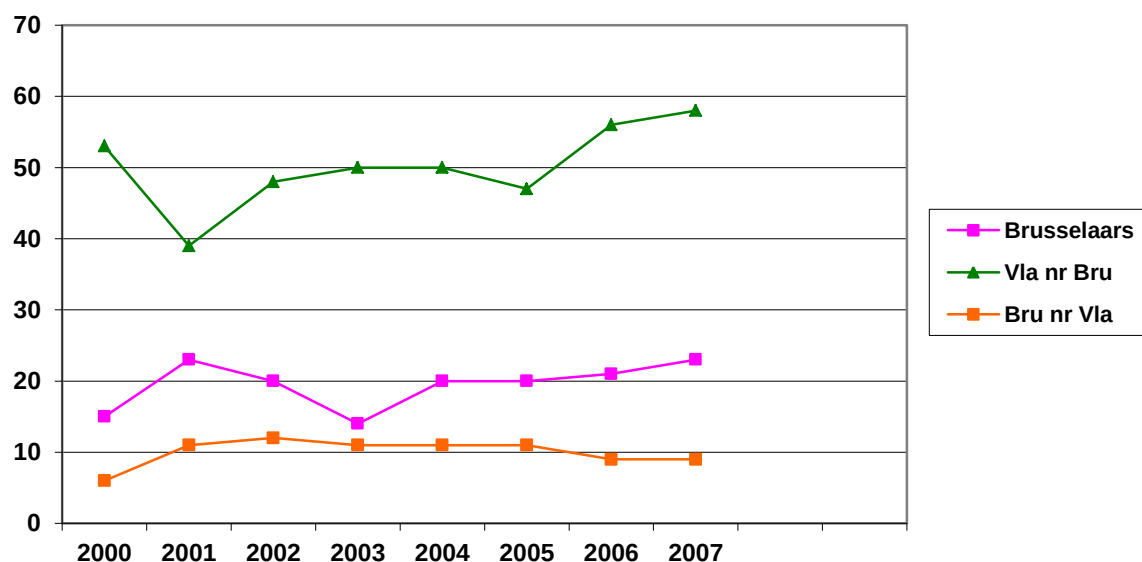
2.1.4.6. Evolutie binnen het BUSO

Door de specifieke problematiek van de leerlingen en de nood aan een meer individuele behandeling is het niet evident leerlingen in het BUSO met elkaar te vergelijken. De 4 onderwijsvormen vormen de basis voor de vergelijking (zie ook 1.4.2.5.), waarbij onderwijsvorm 1 verwijst naar leerlingen die sterk afhankelijk zijn van hun omgeving en waarbij wordt getracht een aantal sociale basisvaardigheden aan te leren tot onderwijsvorm 4 die aansluit bij de hiervoor besproken opleidingen maar waarbij de leerlingen met een handicap te kampen hebben. Beide andere onderwijsvormen situeren zich tussen deze 2 met onderwijsvorm 2 die naast de sociale vaardigheden ook werkt aan arbeidsgeschiedmaking en onderwijsvorm 3 waarin de leerlingen een beroep aanleren. Uiteraard kan hierbinnen ook een onderscheid gemaakt worden maar aangezien het om een beperkte groep gaat zou dit aanleiding kunnen geven tot een schending van de privacy van de betrokken leerlingen.

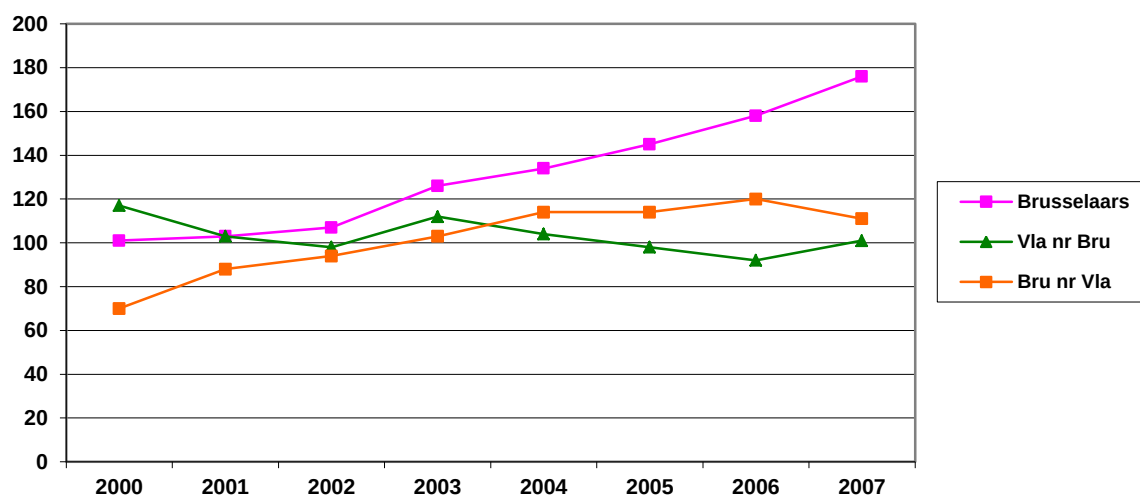
Figuur 54. Evolutie aantal leerlingen BUSO onderwijsvorm 1 vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

In de groep leerlingen die onderwijsvorm 1 volgen vormen de Nederlandstalige leerlingen uit Vlaanderen de grootste groep, een groep die de laatste jaren nog aangroeit. Tegelijk groei ook de groep van Brusselse leerlingen die in Vlaanderen school lopen.

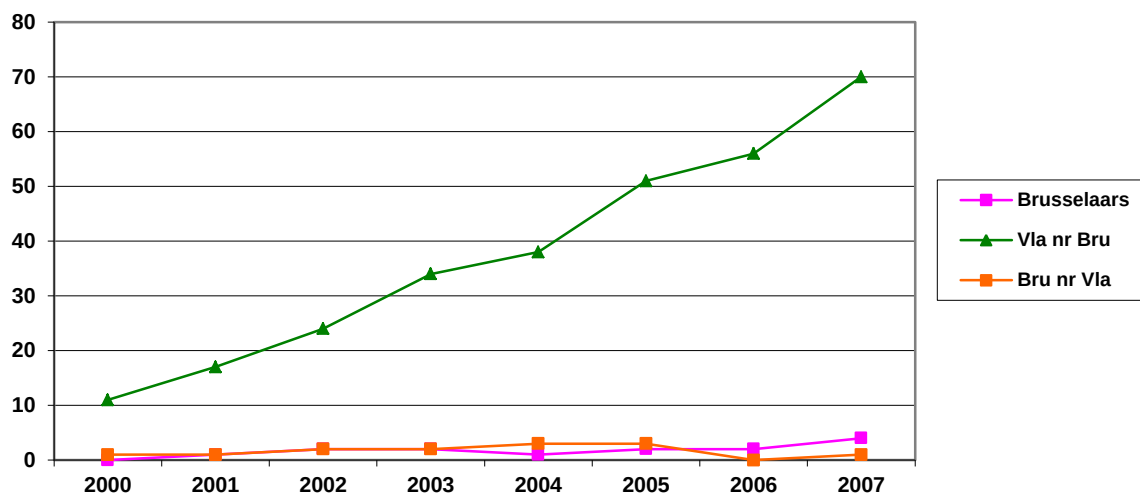
Figuur 55. Evolutie aantal leerlingen BUSO onderwijsvorm 2 vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

De leerlingen uit onderwijsvorm 2 vertonen veel gelijkenis met deze van onderwijsvorm 1 en komen in de eerste plaats ook uit Vlaanderen. Deze groep groeit sterker dan de groep van Brusselse leerlingen. Het aantal Brusselse leerlingen dat naar Vlaanderen trekt is beperkt en blijft over de onderzochte periode constant.

Figuur 56. Evolutie aantal leerlingen BUSO onderwijsvorm 3 vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

De grootste groep leerlingen vindt men terug in onderwijsvorm 3 waar de leerlingen een aangepast beroep kunnen aanleren. Hier vormen de Brusselaars wel de grootste groep en gaat hun aantal zelfs in stijgende lijn. De groep leerlingen uit Vlaanderen is beperkt, en er trekken de laatste schooljaren meer leerlingen uit Brussel naar Vlaanderen dan omgekeerd.

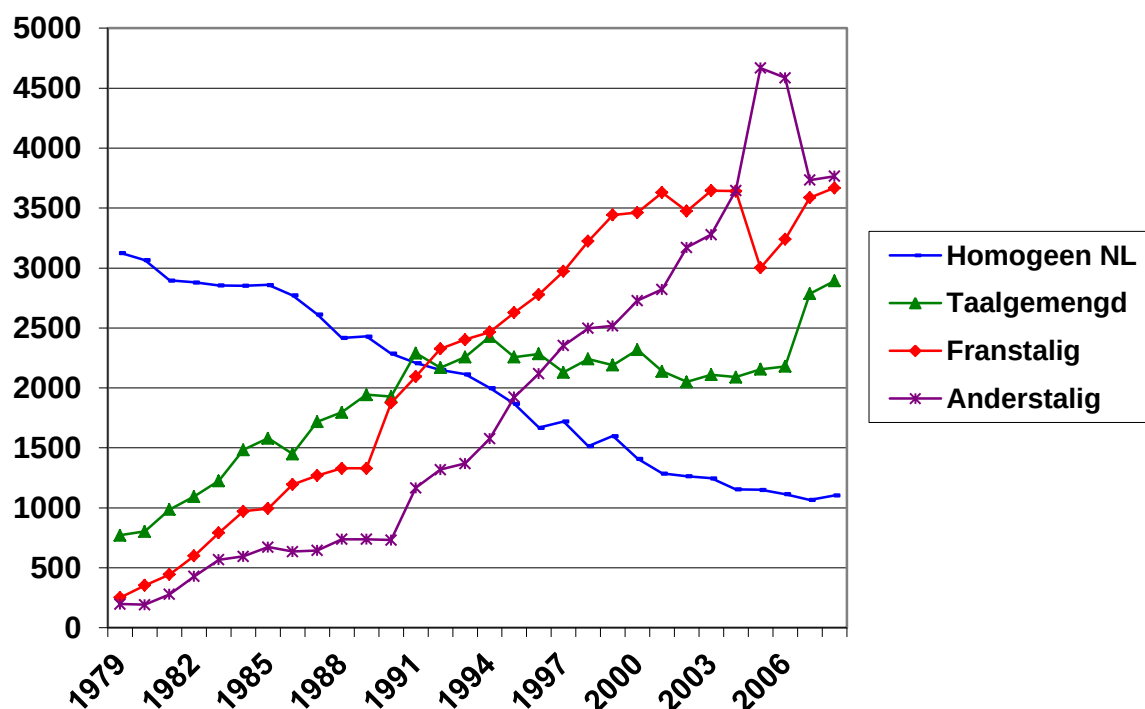
Figuur 57. Evolutie aantal leerlingen BUSO onderwijsvorm 4 vanaf het schooljaar 2000/01 tot heden naar woonplaats (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

De laatste groep leerlingen die aansluiting vinden bij het 'reguliere' secundair onderwijs bestaat bijna uitsluitend uit leerlingen die in Vlaanderen wonen. Dit is al bij al wel opmerkelijk.

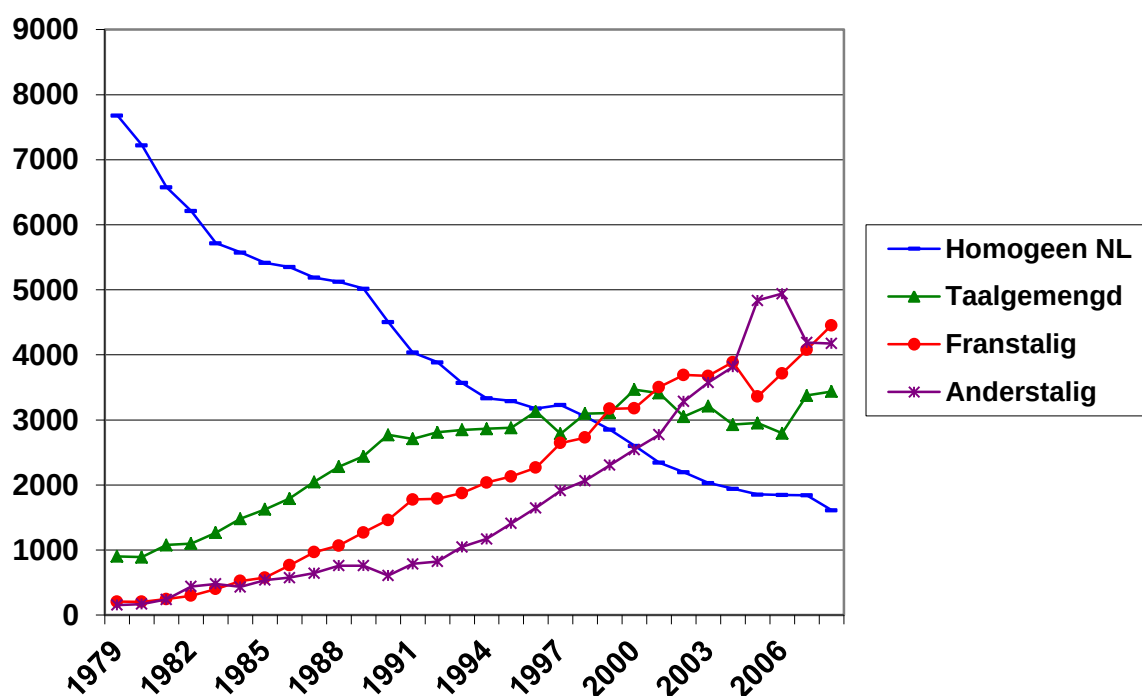
2.2. Taalachtergrond van de leerlingen

De toenemende diversiteit in het Franstalig onderwijs bleek een van de redenen waarom vanaf het begin van de jaren negentig steeds meer Franstalige ouders voor hun kinderen een Nederlandstalige school prefereerden. Maar ook het Nederlandstalig onderwijs ontsnapte niet aan deze ontwikkeling. De leerlingenpopulatie wordt gekenmerkt door een dubbele dualiteit met enerzijds het culturele element van autochtone versus allochtone achtergrond en anderzijds de linguïstische met de tweedeling tussen Nederlandstaligen en niet-Nederlandstaligen. Gezien de allochtone achtergrond van een leerling niet langer op basis van nationaliteit kan worden bepaald rest er nog één variabele om deze diversiteit te beschrijven: de taalachtergrond van de leerling. Inzake taalachtergrond wordt een onderscheid gemaakt tussen leerlingen uit homogeen Nederlandstalige families waar het Nederlands de enige gezinstaal is, leerlingen uit taalgemengde gezinnen waarbij één ouder Nederlandstalig is en de andere een andere taal (veelal het Frans) spreekt, leerlingen uit homogeen Franstalige gezinnen en leerlingen uit ‘anderstalige’ gezinnen, een categorie die meestal maar niet noodzakelijk verwijst naar kinderen met allochtone roots. In dit deel wordt getoetst in welke mate de taalachtergrond in het huidige Nederlandstalige secundair onderwijs in Brussel evolueert.

Als introductie schetsen de figuren 58 en 59 de evolutie van de taalachtergrond van de leerlingen in het basisonderwijs van bij het begin van de VGC-leerlingentellingen tot nu.

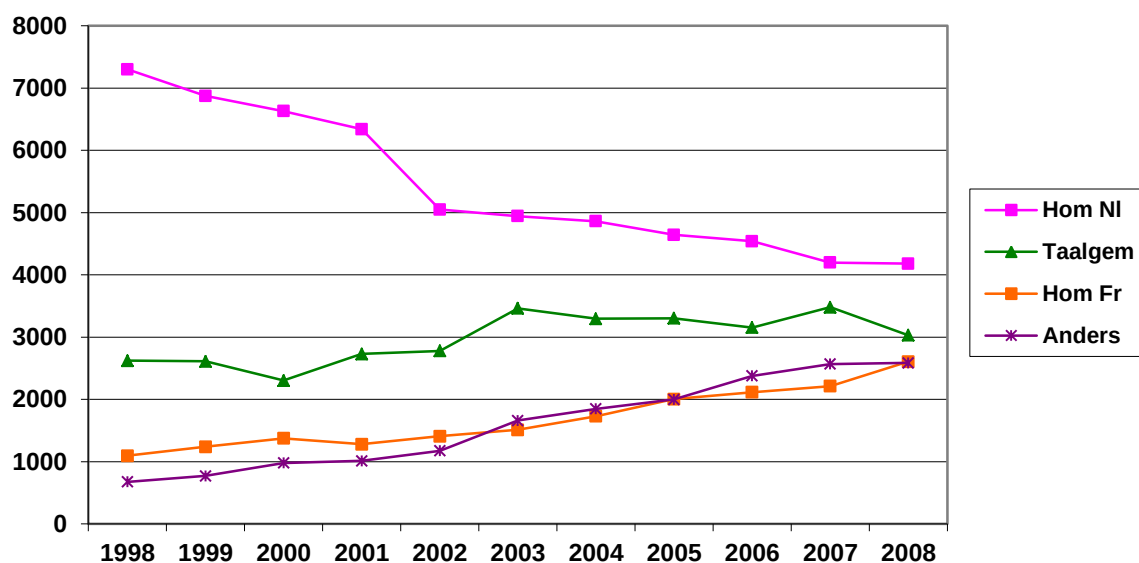

Figuur 58. Taalachtergrond kleuters in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 1979/80 tot heden (Bron: VGC-tellingen)

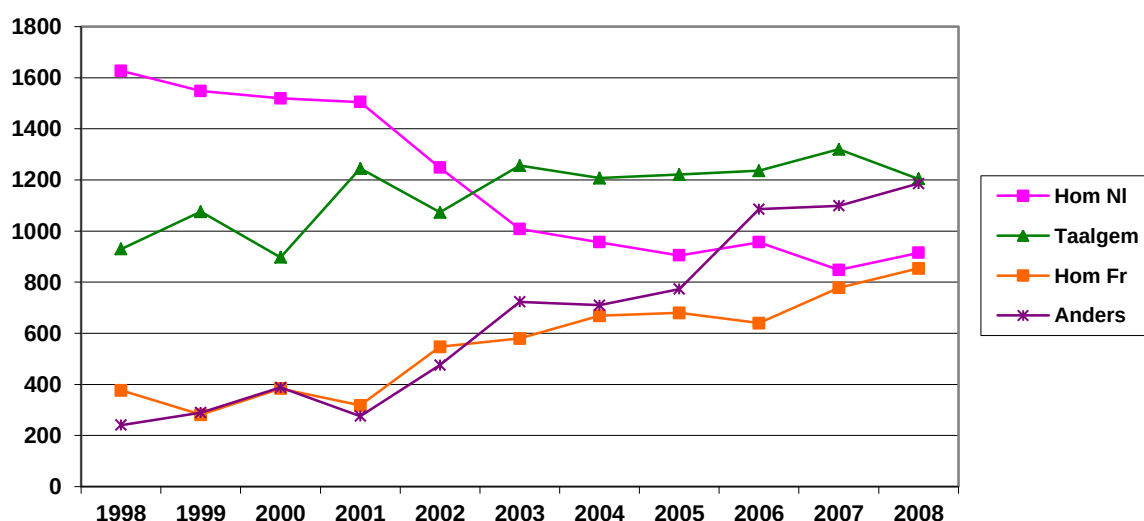
Figuur 59. Taalachtergrond leerlingen lager onderwijs in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 1979/80 tot heden (Bron: VGC-tellingen)

Het belang van en gevoeligheid voor de taalachtergrond van de leerlingen in het Nederlandstalig basisonderwijs in Brussel wordt geïllustreerd door het feit dat de VGC al vanaf het schooljaar 1979-1980 hierover gegevens verzamelde. Zoals hieruit blijkt is de verandering van de leerlingenpopulatie op dat vlak vrij ingrijpend, maar nog opmerkelijker is vooral de tijdspanne waarin deze verandering zich heeft voltrokken. Bij aanvang van het schooljaar 1990-1991 komen de meeste kleuters nog uit homogeen Nederlandstalige families of in tweede instantie uit taalgemengde gezinnen waar het Nederlands een van de thuistalen is. Halfweg de jaren 90 wijzigen deze verhoudingen en eind jaren 90 zijn de kleuters uit de homogeen Nederlandstalige gezinnen al de kleinste groep. In het lager onderwijs zien we dezelfde evolutie maar hier heeft de omslag eind jaren 90 plaats, doch het resultaat een paar jaar later is identiek. Op basis van deze cijfers kan men verwachten dat deze evolutie zich momenteel ook in het secundair afspeelt. Zoals uit figuur 60 blijkt verloopt deze evolutie in het secundair onderwijs geleidelijker. Dit is vooral te wijten aan de eigenheid van de leerlingenpopulatie met een veel grotere instroom van leerlingen uit Vlaanderen. Op basis van de beschikbare gegevens wordt de evolutie op dat vlak verder geanalyseerd.

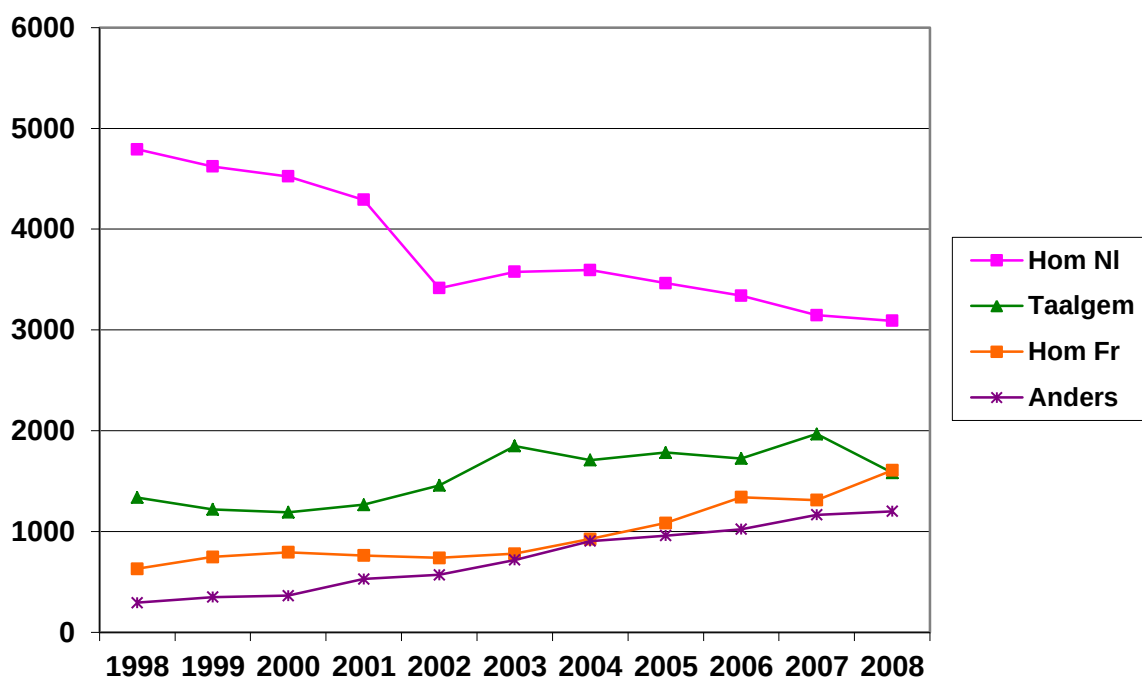

Figuur 60. Taalachtergrond leerlingen secundair onderwijs in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 1979/80 tot heden (Bron: VGC-tellingen)

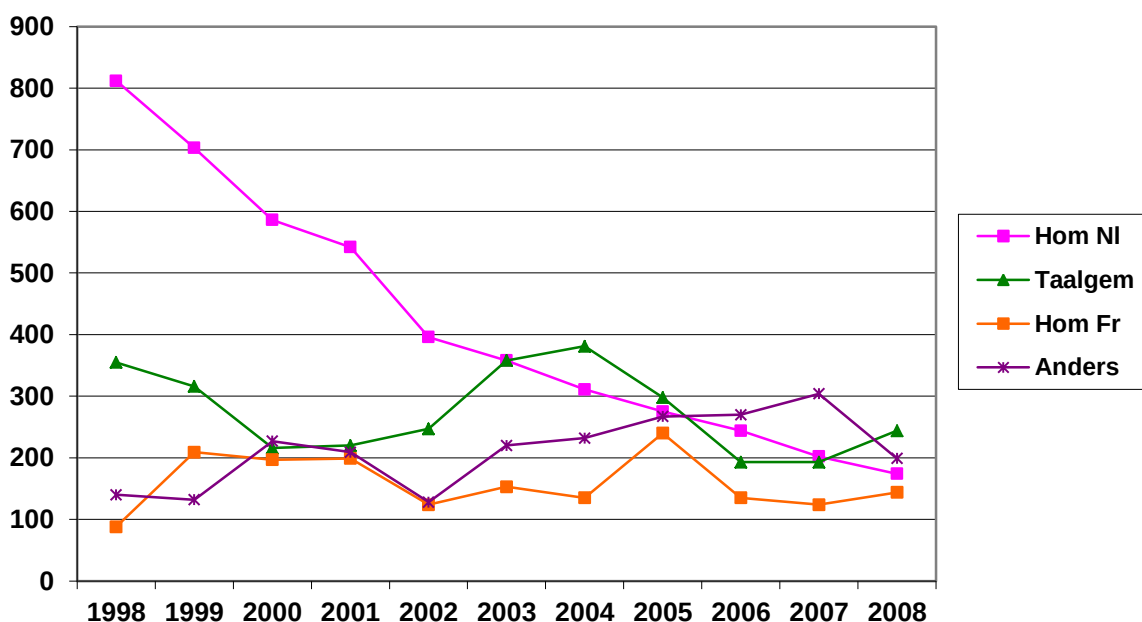
Omdat de gegevens uitsluitend op schoolniveau beschikbaar zijn is het enkel mogelijk langetermijngegevens inzake taalachtergrond op basis van het onderwijsnet te bespreken. Vele onderwijsinstellingen bieden verschillende studievormen en studierichtingen aan waardoor het niet mogelijk is voor de concrete studierichtingen de evolutie van de taalachtergrond van de leerlingen na te gaan. De evolutie per onderwijsnet wordt geschetst in de figuren 61 tot en met 63.

Figuur 61. Taalachtergrond leerlingen secundair onderwijs in Nederlandstalig gemeenschapsonderwijs in Brussel schooljaar 1979/80 tot heden (Bron: VGC-tellingen)

Figuur 62. Taalachtergrond leerlingen secundair onderwijs in Nederlandstalig vrij onderwijs in Brussel schooljaar 1979/80 tot heden (Bron: VGC-tellingen)

Figuur 63. Taalachtergrond leerlingen secundair onderwijs in Nederlandstalig 'andere' net in Brussel schooljaar 1979/80 tot heden (Bron: VGC-tellingen)

De situatie in het gemeenschapsonderwijs en het ‘andere’ net ligt perfect in het verlengde van de ontwikkelingen in het basisonderwijs: een sterke daling van het aantal leerlingen uit homogeen Nederlandstalige gezinnen en steeds meer leerlingen die thuis noch Nederlands noch Frans spreken. Waar in het schooljaar 2008-2009 63,9% van de leerlingen in het ‘andere’ net en 73% van de leerlingen in het gemeenschapsonderwijs in het secundair onderwijs in Brussel uit Brussel zelf komen is dit in het vrij onderwijs slechts voor 43,8% van de leerlingen het geval. Gezien hun aandeel in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel blijft het aantal Nederlandstaligen dominant. De instroom vanuit Vlaanderen zal in belangrijke mate het Nederlandstalige karakter van de toekomstige leerlingenpopulatie bepalen.

Op basis van de beschikbare gegevens is het onmogelijk om de verbanden tussen de kenmerken van de leerlingen en de schoolkeuze op langere termijn te schetsen. Op basis van data van het Ministerie van Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap is het wel mogelijk de situatie voor het schooljaar 2007-2008 in kaart te brengen dank zij de gegevens die werden verzameld in het kader van het GOK-decreet. Deze analyse is gebaseerd op 6 variabelen: de woonplaats van de leerling, de locatie van de school, de keuze van de onderwijsvorm, de inrichtende macht, de taalachtergrond van de leerling en zijn of haar sociale achtergrond. Om de vergelijkbaarheid met de VGC-gegevens door te trekken wordt de taalachtergrond van de leerling eveneens gecategoriseerd als homogeen Nederlandstalig, taalgemengd (het Nederlands in combinatie met een andere taal), Franstalig (wanneer in het gezin uitsluitend Frans wordt gesproken) en anderstalig (een andere taal dan het Nederlands of het Frans, of het Frans in combinatie met een andere taal). Waar de gegevens van de VGC afkomstig zijn van een beoordeling van de scholen komen deze gegevens van de ouders van de leerlingen zelf. De sociale achtergrondvariabele is gebaseerd op het hoogst behaalde diploma van de moeder (maximaal lager secundair onderwijs wordt als lagere sociaaleconomische status beschouwd).

Bij de operationalisering van de taalvariabele is getracht in de mate van het mogelijke de categorisering van de VGC aan te houden. Toch zijn er een aantal belangrijke methodologische verschillen op dit vlak. De VGC-cijfers zijn gebaseerd op een bevraging van de directies die hun leerlingen in één van de vier categorieën dienden onder te brengen. De manier waarop dit is gebeurd kan dus verschillen van school tot school. De cijfers van het Ministerie van Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap zijn gebaseerd op een bevraging van de ouders zelf. In dit geval werd er rekening gehouden met zowel het taalgebruik van de moeder als dat van de vader. Op die manier zijn homogeen Nederlandstalige gezinnen gezinnen waar de leerling zowel met zijn vader als met zijn moeder uitsluitend Nederlands spreekt, idem voor homogeen Franstalige gezinnen. Taalgemengde gezinnen zijn deze waarvan de vader en/of de moeder ondermeer Nederlands spreekt met de leerling maar waar in het gezin ook een andere taal of talen worden gesproken met de leerling. Anderstalige gezinnen ten slotte zijn deze die niet tot één van de drie vorige categorieën behoren. Uit tabel 17 blijkt dat de cijfers, beide voor het schooljaar 2007-2008, op basis van twee verschillende bronnen, nogal kunnen verschillen.

Taalachtergrond	Bron VGC	Bron Min Ond
Homogeen Nederlandstalig	33,7%	26,9%
Taalgemengd	24,4%	20,2%
Homogeen Franstalig	21,0%	24,4%
Anderstalig	20,9%	28,5%

Tabel 17. Taalachtergrond leerlingen secundair onderwijs in Nederlandstalig vrij onderwijs in Brussel schooljaar 2007/2008 (Bron: VGC, Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Deze verschillen zijn opmerkelijk maar deels verklaarbaar. Vooreerst hebben beide betrekking op verschillende aantallen (cfr 12402 voor de VGC-cijfers en 13217 voor deze van de Vlaamse Gemeenschap). Rekening houdend met het feit dat Nederlandstaligen meer vertegenwoordigd zijn in het ASO en minder in bijvoorbeeld de deeltijdse opleidingen en initiatieven voor nieuwkomers en het precies deze leerlingen zijn die niet altijd worden meegeteld speelt eveneens een rol. Verder is er het feit dat ook het tijdstip van de dataverzameling verschilt en dat voor 5% van de leerlingen in de data van de Vlaamse Gemeenschap geen gegevens van de taalachtergrond beschikbaar zijn. Ook de categorisering zelf kan voor problemen zorgen. Het is niet altijd evident wat homogeen Franstalig en homogeen anderstalig is omdat een grote groep Brusselaars thuis Frans met een andere taal combineert wat voor bijvoorbeeld de schooldirecties niet altijd duidelijk is. Dat een van de ouders van huis uit Nederlandstalig is betekent evenmin dat die taal ook thuis geregeld gesproken wordt. Een ander probleem is de categorisering van eenoudergezinnen of nieuw samengestelde gezinnen die in een stad als Brussel veelvuldig voorkomen en waarbij leerlingen met twee gezinssituaties worden geconfronteerd. Ten slotte kunnen ook ouders zelf een bron van fouten zijn. Uit lopend onderzoek naar het taalgebruik in de Vlaamse Rand rond Brussel blijkt bijvoorbeeld dat door de gevoeligheid van het taalgebruik in deze regio sommige ouders beweren thuis Nederlands te spreken waar dit niet altijd het geval is. Zeker indien de thuistaal een van de criteria is om te bepalen of een leerling al dan niet tot een prioritaire doelgroep behoort bij de inschrijving is de verleiding soms groot een andere taal als thuistaal op te geven. Ook vermeende sociale wenselijkheid kan hierbij een rol spelen.

Deze paragraaf tracht in eerste instantie inzicht te verschaffen in de relatie tussen de taalachtergrond van de leerlingen enerzijds en de inrichtende macht, studievorm en woonplaats van de leerlingen anderzijds. Een belangrijke schakel in de interpretatie van deze gegevens is de verdeling van de onderwijsvormen over de verschillende netten. In het eerste hoofdstuk werden de verschillen in het studieaanbod van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel en in de rest van Vlaanderen al aangegeven. Maar binnen het Nederlandstalig onderwijs in Brussel zijn er wel degelijk verschillen tussen de verschillende netten. Deze verschillen onderling niet alleen in leerlingenaantal - met in volgorde van belangrijkheid het vrij onderwijs (59,2%), het gemeenschapsonderwijs

(33,2%) en het ‘andere’ net (7,6%) – maar ook qua aanbod. Tabel 18 geeft een overzicht van deze verschillen.

Studievorm	Vrij	GO	Andere
GSO	2635 (61,6%)	1430 (33,0%)	232 (5,4%)
OKAN	72 (50,0%)	-	72 (50,0%)
ASO	3015 (68,1%)	1333 (30,1%)	82 (1,9%)
KSO	380 (62,5%)	228 (37,5%)	-
TSO	744 (59,5%)	396 (31,7%)	111 (8,9%)
BSO	579 (34,2%)	812 (47,9%)	303 (17,9%)
DBSO	77 (31,0%)	2 (0,8%)	169 (68,1%)
Totaal	7502 (59,2%)	4201 (33,2%)	969 (7,6%)

Tabel 18. Verdeling leerlingen per inrichtende macht naar onderwijsvorm in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

In eerste instantie ligt de focus op het Nederlandstalig secundair onderwijs in zijn totaliteit, hierna worden de verschillende groepen belicht: Brusselse leerlingen die voor een Nederlandstalige school in Brussel kiezen, Brusselse leerlingen die opteren voor een school in Vlaanderen, leerlingen uit Vlaanderen die naar het Nederlandstalig onderwijs in Brussel gaan en leerlingen uit Wallonië die eenzelfde keuze maken.

Tabel 19 geeft een inzicht van de taalachtergrond van de leerlingen per onderwijsnet, tabel 20 per onderwijsvorm.

Inrichtende macht	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
Gemeenschapsonderwijs	705 (16,9%)	839 (20,1%)	1117 (26,7%)	1521 (36,4%)
Vrij onderwijs	2529 (34,6%)	1535 (21,0%)	1738 (23,8%)	1502 (20,6%)
Andere	139 (15,4%)	129 (14,3%)	182 (20,2%)	451 (50,1%)
Totaal	3373 (27,2%)	2503 (20,2%)	1738 (23,8%)	1502 (20,6%)

Tabel 19. Verdeling leerlingen per inrichtende macht naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Studievorm	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
GSO	915 (21,6%)	966 (22,8%)	1165 (27,5%)	1195 (28,2%)
OKAN	1 (1,5%)	-	-	65 (98,5%)
ASO	1642 (37,4%)	914 (20,8%)	1072 (24,4%)	765 (17,4%)
KSO	372 (62,8%)	112 (18,9%)	61 (10,3%)	47 (7,9%)
TSO	246 (19,9%)	184 (14,9%)	351 (28,4%)	457 (36,9%)
BSO	189 (11,7%)	296 (18,3%)	343 (21,2%)	790 (48,8%)
DBSO	8 (3,3%)	31 (13,0%)	45 (18,8%)	155 (64,9%)
Totaal	3373 (27,2%)	2503 (20,2%)	1738 (23,8%)	1502 (20,6%)

Tabel 20. Verdeling leerlingen per onderwijsvorm naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Het taalprofiel van de leerlingen verschilt duidelijk naargelang de inrichtende macht. In het ‘andere’ net heeft ruim de helft van de leerlingen een anderstalige achtergrond. Ook in het gemeenschapsonderwijs vormen ze de grootste groep al maken ze hier slechts iets meer dan een derde van de leerlingen uit. Enkel in het vrij onderwijs zijn de Nederlandstaligen de grootste groep en heeft zelfs meer dan de helft van de leerlingen het Nederlands als thuistaal. Deze verdeling heeft uiteraard te maken met het verschillende profiel van de netten qua onderwijsvorm. Opvallend is het aandeel van de Nederlandstaligen in het kunstonderwijs waar minder dan 20% van de leerlingen thuis geen Nederlands spreekt. Verder zitten relatief meer Nederlandstaligen in het algemeen vormend onderwijs, een patroon dat ook door leerlingen uit taalgemengde gezinnen wordt gevolgd, zij het iets minder uitgesproken. Bij Franstaligen valt de oververtegenwoordiging in het TSO op, bij anderstaligen is niet alleen het TSO maar vooral het beroepsonderwijs, zowel voltijds als deeltijds, populair.

In de tabellen 21 en 22 worden de verschillende leerlingengroepen op basis van woonplaats en onderwijslocatie verder besproken.

Inrichtende macht	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
Vrij onderwijs	462 (13,8%)	740 (22,1%)	975 (29,1%)	1176 (35,1%)
Gemeenschapsonderwijs	244 (8,0%)	582 (19,2%)	868 (28,6%)	1341 (44,2%)
Andere	21 (3,4%)	65 (10,4%)	134 (21,5%)	403 (64,7%)
Totaal	727 (10,4%)	1387 (19,8%)	1977 (28,2%)	2920 (42,6%)

Tabel 21. Verdeling leerlingen uit Brussel per inrichtende macht naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Studievorm	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
GSO	247 (9,1%)	588 (21,7%)	816 (30,2%)	1053 (38,9%)
OKAN	-	-	-	49 (100%)
ASO	364 (18,1%)	455 (22,7%)	584 (29,1%)	605 (30,1%)
KSO	31 (26,3%)	35 (29,7%)	31 (26,3%)	21 (17,8%)
TSO	50 (6,4%)	100 (12,7%)	261 (33,2%)	374 (47,6%)
BSO	33 (2,8%)	196 (16,8%)	255 (21,9%)	680 (58,4%)
DBSO	2 (1,1%)	13 (7,1%)	30 (16,4%)	138 (75,4%)
Totaal	727 (10,4%)	1387 (19,8%)	1977 (28,2%)	2920 (42,6%)

Tabel 22. Verdeling leerlingen uit Brussel per onderwijsvorm naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Van de leerlingen die effectief in Brussel wonen, spreekt slechts 10% van huis uit uitsluitend Nederlands, het dubbele aantal combineert thuis het Nederlands met een andere taal. Ruim 40% spreekt thuis nog een andere taal dan het Nederlands en het Frans. Deze groep opteert meer dan gemiddeld voor het gemeenschapsonderwijs en het ‘andere’ net, een logisch gevolg van hun keuze voor het technisch en beroepsonderwijs. Met een stijgend aandeel van leerlingen uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zou deze trend zich nog verder kunnen versterken. Deze onderwijsvormen, en zeker het beroepsonderwijs, zijn opvallend weinig populair bij de Nederlandstaligen.

Inrichtende macht	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
Vrij onderwijs	212 (18,4%)	349 (30,2%)	329 (28,5%)	264 (22,9%)
Gemeenschapsonderwijs	69 (15,9%)	97 (22,4%)	127 (29,3%)	140 (32,3%)
Andere	12 (13,8%)	18 (20,7%)	27 (31,0%)	30 (34,5%)
Totaal	293 (17,5%)	464 (27,7%)	483 (28,9%)	434 (25,9%)

Tabel 23. Verdeling leerlingen uit Brussel per inrichtende macht naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Studievorm	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
GSO	78 (13,5%)	162 (28,1%)	196 (34,0%)	141 (24,4%)
OKAN	-	1 (5,3%)	3 (15,8%)	15 (78,9%)
ASO	78 (29,4%)	71 (26,8%)	77 (29,1%)	39 (14,7%)
KSO	3 (27,3%)	1 (9,1%)	5 (45,5%)	2 (18,2%)
TSO	80 (21,2%)	108 (28,6%)	106 (28,0%)	84 (22,2%)
BSO	50 (2,8%)	110 (29,1%)	88 (23,3%)	130 (34,4%)
DBSO	4 (8,7%)	11 (23,9%)	8 (17,4%)	23 (50,0%)
Totaal	293 (17,5%)	464 (27,7%)	483 (28,9%)	434 (25,9%)

Tabel 24. Verdeling leerlingen uit Brussel per onderwijsvorm naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Een aantal Brusselse leerlingen maakt de omgekeerde beweging en opteert voor een school in Vlaanderen (zie tabellen 23 en 24). Het zijn niet allemaal Nederlandstaligen maar toch zijn de leerlingen uit Nederlandstaligen en taalgemengde gezinnen verhoudingsgewijze sterker vertegenwoordigd in vergelijking met de Brusselse leerlingen die naar het Nederlandstalig onderwijs in Brussel zelf gaan. Opvallend is dat deze groep Nederlandstaligen net voor TSO en BSO-richtingen kiest. Uit vorige paragraaf blijkt, enkele uitzonderingen in de technische richtingen die door een paar Brusselse studenten worden gevolgd niet te na gesproken, dat studierichtingen waarvoor Brusselse leerlingen in Vlaanderen kiezen veelal ook in Brussel zelf worden aangeboden. Hier kan een analyse van de keuzemotieven van de leerlingen en hun ouders mogelijk een duidelijker inzicht in deze uitstroom verschaffen. Ook Franstaligen opteren in Vlaanderen duidelijk meer voor een beroepsopleiding. Anderstaligen kiezen in scholen in de Vlaamse Rand dan weer meer

voor ASO-onderwijs en voor het vrij onderwijs in vergelijking met de leerlingen met eenzelfde taalachtergrond die in Brussel zelf school lopen. Hun aandeel in de groep van Brusselse leerlingen in Vlaanderen is beperkter, al blijft deze groep numeriek sterker dan deze van de leerlingen uit eentalig Nederlandstalige families die vanuit Brussel naar Vlaanderen komen. Qua aantal zijn de Franstaligen het best vertegenwoordigd, gevolgd door de kinderen uit taalgemengde gezinnen, deze uit anderstalige gezinnen en ten slotte deze uit Nederlandstalige gezinnen.

De spreiding van deze groepen over de Vlaamse scholen verschilt. Hierbij dient wel in het achterhoofd gehouden dat 33% van deze leerlingen uit Brussel school loopt in een Vlaamse gemeente die aan hun Brusselse woongemeente grenst. In tabel 25 worden die gemeenten geselecteerd waar meer dan 100 leerlingen uit Brussel school lopen. Naast de algemene cijfers voor alle Brusselaars in het algemeen werden ook de verdeling naar taalachtergrond in de tabel opgenomen, toevallig de top 5 van gemeenten. Dilbeek neemt de meeste leerlingen voor zijn rekening, al scoren diegenen die thuis ook Frans spreken hier het hoogst. Wie thuis noch Nederlands noch Frans spreekt is dan weer oververtegenwoordigd in Vilvoorde en Zaventem. Kinderen uit homogeen Nederlandstalige gezinnen zien Wemmel dan weer minder zitten, dit in tegenstelling tot de Franstaligen. Naast deze gemeenten tellen in volgorde van belangrijkheid ook Tervuren, Asse, Leuven, Mechelen en Aalst tussen de 40 en 60 leerlingen uit Brussel, zo'n 2% à 3% van het aantal leerlingen die in Vlaanderen school lopen.

Gemeente onderwijsinstelling	Totaal	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
Dilbeek	336 (19,0%)	19,5%	29,1%	28,2%	11,8%
Vilvoorde	236 (13,3%)	17,7%	14,4%	9,9%	21,9%
Halle	216 (12,2%)	10,9%	12,1%	12,2%	11,3%
Zaventem	157 (8,9%)	8,5%	9,7%	6,2%	16,1%
Wemmel	106 (6,0%)	3,1%	3,7%	9,5%	4,6%

Tabel 25. Verdeling leerlingen uit Brussel over 5 belangrijkste Vlaamse gemeenten naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen schooljaar 2007/2008 (Bron: Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Omgekeerd maken ook een aantal leerlingen uit Vlaanderen de keuze voor een Nederlandstalige secundaire school in Brussel (zie tabellen 26 en 27). Ruim de helft van hen komt uit een homogeen Nederlandstalig gezien, slechts 10% zijn anderstaligen. Ook het aantal leerlingen uit taalgemengde gezinnen ligt hoger dan het aantal Franstaligen. Met uitzondering van de anderstaligen komt ruim 70% van deze leerlingen in een ASO-school terecht in Brussel. Ook meer dan de helft van de anderstaligen komt in een dergelijke school terecht maar zij kiezen meer dan de andere groepen voor technische en beroepsrichtingen.

Inrichtende macht	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
Vrij onderwijs	2039 (54,4%)	730 (19,5%)	667 (17,8%)	315 (8,4%)
Gemeenschapsonderwijs	450 (42,7%)	230 (21,8%)	206 (19,5%)	168 (15,9%)
Andere	117 (45,0%)	55 (21,2%)	42 (16,2%)	46 (17,7%)
Totaal	2606 (51,5%)	1015 (20,0%)	915 (18,1%)	529 (10,4%)

Tabel 26. Verdeling leerlingen uit Vlaanderen per inrichtende macht naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 2007/2008 (Bron: Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Studievorm	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
GSO	654 (45,7%)	339 (23,7%)	302 (21,1%)	135 (9,4%)
OKAN	1 (5,9%)	-	-	16 (94,1%)
ASO	1258 (55,7%)	420 (18,6%)	425 (18,8%)	154 (6,8%)
KSO	338 (73,8%)	71 (15,5%)	24 (5,2%)	25 (5,5%)
TSO	193 (45,5%)	77 (18,2%)	76 (17,9%)	78 (18,4%)
BSO	156 (36,6%)	91 (21,4%)	74 (17,4%)	105 (24,6%)
DBSO	6 (11,3%)	17 (32,1%)	14 (26,4%)	16 (30,2%)
Totaal	2606 (51,5%)	1015 (20,0%)	915 (18,1%)	529 (10,4%)

Tabel 27. Verdeling leerlingen uit Vlaanderen per onderwijsvorm naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Als laatste groep staan we ook stil bij de instroom uit Wallonië. Deze bestaat voor de helft uit leerlingen uit eentalig Franstalige gezinnen maar ruim 40% van deze groep leerlingen spreekt thuis ook Nederlands. Opvallend hier is dat ze nog meer dan de leerlingen uit Vlaanderen voor ASO-scholen opteren, maar dat deze groep wel significant meer voor het gemeenschapsonderwijs kiest dan de instromers uit Vlaanderen.

Inrichtende macht	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
Vrij onderwijs	15 (8,1%)	63 (34,1%)	96 (51,9%)	11 (5,9%)

Gemeenschapsonderwijs	8 (9,0%)	26 (29,2%)	43 (48,3%)	12 (13,5%)
Andere	1 (5,6%)	9 (50,0%)	6 (33,3%)	2 (11,1%)
Totaal	24 (8,2%)	98 (33,6%)	145 (49,7%)	25 (8,6%)

Tabel 28. Verdeling leerlingen uit Wallonië per inrichtende macht naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Studievorm	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
GSO	6 (6,1%)	39 (39,4%)	47 (47,5%)	6 (5,0%)
ASO	14 (11,7%)	37 (30,8%)	63 (52,5%)	6 (5,0%)
KSO	1 (7,7%)	5 (38,5%)	6 (46,2%)	1 (7,7%)
TSO	3 (10,3%)	7 (24,1%)	14 (48,3%)	5 (17,2%)
BSO	-	9 (32,1%)	14 (50,0%)	5 (17,9%)
DBSO	-	1 (33,3%)	1 (33,3%)	1 (33,3%)
Totaal	24 (8,2%)	98 (33,6%)	145 (49,7%)	25 (8,6%)

Tabel 29. Verdeling leerlingen uit Wallonië per onderwijsvorm naar taalachtergrond in Nederlandstalig onderwijs in Brussel schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Ten slotte nog een woordje over de sociale achtergrond van deze leerlingen. In tabel 30 worden per taalgroep en per woonplaats van de leerling en hun schoolkeuze het aandeel van de leerlingen weergegeven met een moeder met een hoger diploma, in deze context een moeder met minstens een diploma hoger secundair onderwijs (GOK-criterium).

Type leerlingen	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
Brussel	85,9%	65,4%	56,4%	34,2%
Brussel nr Vlaanderen	78,2%	62,2%	59,5%	40,1%
Vlaanderen nr Brussel	92,8%	79,2%	79,6%	54,0%
Wallonië nr Brussel	95,8%	86,7%	85,5%	60,0%

Tabel 30. Sociale status van leerlingentypes schooljaar 2007/2008 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Dat de status van de leerlingen uit eentalig Nederlandstalige families die voor een school in Brussel kiezen hoger ligt dan deze die vanuit Brussel naar Vlaanderen pendelen is misschien niet verwonderlijk en sluit aan bij de verhuisbewegingen vanuit Brussel naar Vlaanderen waaruit bleek dat hoe lager de sociale status van eentalig Nederlandstalige families is, hoe eerder ze geneigd zijn van Brussel naar Vlaanderen te verhuizen (Janssens, 2007). De status van de leerlingen uit homogeen Nederlandstalige families die van buiten Brussel voor Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel kiezen ligt echter nog hoger. Hetzelfde geldt voor de taalgemengde gezinnen, al zien we dat voor elk van de onderscheiden types leerlingen hun status toch lager ligt dan deze van de leerlingen uit homogeen Nederlandstalige families. Bij de Franstalige ligt de status van deze die van buiten Brussel komen ook hoger dan deze die in Brussel zelf wonen. Toch ligt ook de status van de Franstalige instromers uit Vlaanderen lager dan deze van de Nederlandstalige. Het zijn dus niet de zogenaamde 'rijke Franstaligen uit de Rand' die inwijken samen met de 'doorsnee' Vlaming, althans als we het diplomaniveau van de moeder als basis nemen. De anderstaligen hebben overal de laagste status maar wat hier wel opvalt is de hogere status van diegenen die vanuit Brussel voor Vlaanderen kiezen ten opzichte van diegenen die in Brussel zelf blijven. Ook hier zou nader onderzoek moeten uitmaken of ze met hun hogere status liever technische of beroepsopleidingen willen volgen in de 'wittere' scholen in de Vlaamse Rand dan in Brussel zelf. Dit zou alleszins in de lijn liggen van de discussie over de 'mixité sociale' en de dualisering in het Franstalig onderwijs in Brussel. Hoewel ondersteunend onderzoek ontbreekt of niet publiek beschikbaar is heerst hier de hypothese dat een Franstalige, of een deel van de anderstalige middenklasse, hun kinderen liever niet naar het TSO of BSO sturen omwille van de sociale samenstelling van deze scholen en ze liever voor het ASO opteren wat dan weer vaak te hoog gegrepen is voor hun zoon of dochter. Een Nederlandstalige school kan een alternatief zijn en in dat geval is de samenstelling van de leerlingenpopulatie in Vlaanderen homogener en staat het verst af van de niet-gewenste samenstelling in het Franstalig onderwijs.

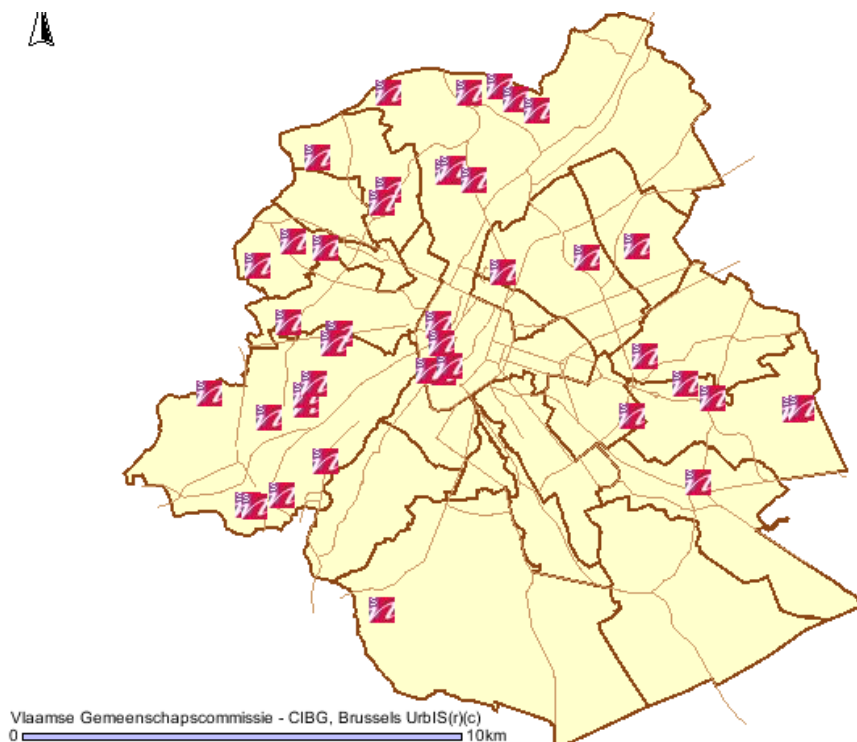
HOOFDSTUK 3.

Het capaciteitsprobleem van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel

3.1. Inleiding

Het capaciteitsprobleem in het onderwijs kan gedefinieerd worden als een te beperkt aanbod in relatie tot het potentiële publiek. Voor het secundair onderwijs in Brussel is het niet evident hierover een uitspraak te doen, gegeven het feit dat het potentiële publiek moeilijk af te bakenen is. Het is allerm minst een zaak van een wiskundige formule toe te passen om een exact antwoord te krijgen op deze vraag. De diversiteit in het onderwijsaanbod en de complexiteit van het keuzep proces maakt het nog minder evident op de capaciteitsproblematiek concrete cijfers te plakken. Deze studie benadert de problematiek op drie manieren. Eerst wordt gekeken hoe de leerlingen uit Brussel zich over Brussel en Vlaanderen verspreiden om hun secundaire studies te volgen. In tweede instantie moet een lijst van doorverwijzingen de regio's en richtingen bloot leggen die momenteel met een acuut capaciteitsprobleem te kampen hebben. Hierna komen de hindernissen aan bod die de schooldirecties zelf als probleem ervaren. Op basis van deze bevindingen worden een aantal mogelijke scenario's voorgesteld.

Als opstap naar deze analyse geeft figuur 64 de geografische spreiding van de scholen van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel aan.

Figuur 64. Spreiding Nederlandstalig secundair onderwijs over BHG (Bron: VGC)

3.2. Spreiding van het Nederlandstalig secundair onderwijs

Een eerste indirecte manier om de capaciteitsproblematiek te benaderen is een analyse te maken van de impact van de spreiding van de onderwijsinstellingen over het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In tegenstelling tot het basisonderwijs zijn de secundaire scholen onderling veel minder inwisselbaar omdat ze verschillende studievormen en studierichtingen aanbieden. Tabel 31 geeft een algemene indicatie van de ‘afstand’ die de leerlingen van de verschillende Brusselse gemeenten dagelijks moeten afleggen om naar school te gaan. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen een onderwijsinstelling in de eigen gemeente, in een aangrenzende Brusselse gemeente, een aangrenzende Vlaamse gemeente en een school elders in Brussel of elders in Vlaanderen. Voor deze analyse gebruiken we de meest recente cijfers van het schooljaar 2008-2009. Meer gedetailleerde cijfers per onderwijsvorm zijn in appendix 3 opgenomen.

In tabel 31 worden de resultaten van 5 parameters opgelijst. In een eerste kolom staat het percentage van de leerlingen die in de eigen Brusselse gemeente secundair onderwijs volgen. Omdat niet alle gemeenten een Nederlandstalige secundaire school hebben wordt in de tweede kolom het cijfer gegeven van de leerlingen die in de eigen gemeente of een buurgemeente school lopen. Deze laatste gemeente kan zowel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als in Vlaanderen gelegen zijn. In de derde kolom kan je een indicator voor de uitstroom naar Vlaanderen vinden. Het percentage in de tabel verwijst naar het aantal leerlingen van de specifieke gemeente die school lopen in Vlaanderen met dien verstande dat het hier niet om een buurgemeente gaat maar om een gemeente die verder van de woonplaats van de leerling gelegen is. Gezien de eerste schoolkeuze in belangrijke mate bepalend is voor de verdere studieloopbaan van de leerling worden in de twee laatste kolommen de percentages voor de keuze van een school in de eigen of buurgemeente en een gemeente in Vlaanderen die niet aan de woongemeente grenst opnieuw herberekend, ditmaal uitsluitend voor de eerste graad.

Gemeente lln	Eigen gem	Eigen buurgem	Rest Vla	1° Gr eigen/buur	1° Gr rest Vla
Brussel	31,1%	64,0%	16,1%	68,7%	14,2%
Laken	42,7%	78,4%	7,1%	83,4%	4,8%
Schaarbeek	18,3%	53,1%	16,0%	50,8%	14,8%
Etterbeek	29,8%	51,4%	12,5%	60,6%	8,5%
Elsene	-	59,5%	13,2%	55,7%	13,6%
St-Gillis	-	47,4%	13,2%	53,2%	12,8%
Anderlecht	56,4%	74,6%	13,8%	83,7%	9,0%
St-Jans-Molenbeek	7,4%	80,8%	6,5%	69,7%	4,0%

Koekelberg	14,2%	41,4%	13,8%	52,6%	14,7%
St-Agatha-Berchem	7,7%	56,6%	7,4%	64,2%	5,1%
Ganshoren	-	59,6%	18,0%	65,5%	19,0%
Jette	28,5%	60,5%	17,5%	66,3%	14,3%
N-O-Heembeek	-	65,9%	10,6%	80,0%	10,7%
Haren	-	36,8%	31,6%	38,3%	27,7%
Evere	12,2%	42,3%	13,9%	42,4%	8,8%
St-Pieters-Woluwe	43,0%	62,2%	12,6%	61,8%	10,5%
Oudergem	29,8%	52,5%	8,9%	51,8%	5,4%
Watermaal-Bosvoorde	-	14,9%	23,4%	-	19,2%
Ukkel	17,3%	31,4%	23,1%	37,6%	17,2%
Vorst	-	46,0%	18,0%	48,2%	18,7%
St-Lambrechts-Woluwe	-	65,9%	11,5%	59,8%	10,9%
St-Joost-ten-Node	-	30,7%	11,3%	34,7%	9,7%
Totaal	21,6%	60,7%	13,1%	65,3%	10,7%

Tabel 31. Spreiding Brusselse leerlingen secundair onderwijs schooljaar 2008-2009 per gemeente (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Tabel 31 beperkt zich tot de verdeling van de Brusselse leerlingen die effectief onderwijs lopen in het Nederlandstalig onderwijs. Om een beter inzicht te krijgen in de spreiding en het bereik van het Nederlandstalig secundair onderwijs kunnen de gegevens gecombineerd worden met deze uit tabel 32. Deze tabel heeft betrekking op alle jonge Brusselaars die in de specifieke gemeenten wonen. Omdat de gegevens van de individuele gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest niet beschikbaar zijn per geboortjaar wordt in de tabel het aantal jongeren tussen 15 en 19 vergeleken met het aantal jongeren uit de tweede en derde graad uit die specifieke gemeente die Nederlandstalig secundair onderwijs volgen. Op die manier wordt een maat voor het 'bereik' van het Nederlandstalig secundair onderwijs geconstrueerd. Door de aard van de gegevens kon geen onderscheid worden gemaakt tussen de verschillende deelgemeenten van 'Brussel-Stad' waardoor deze samen onder de noemer 'Brussel' worden weergegeven.

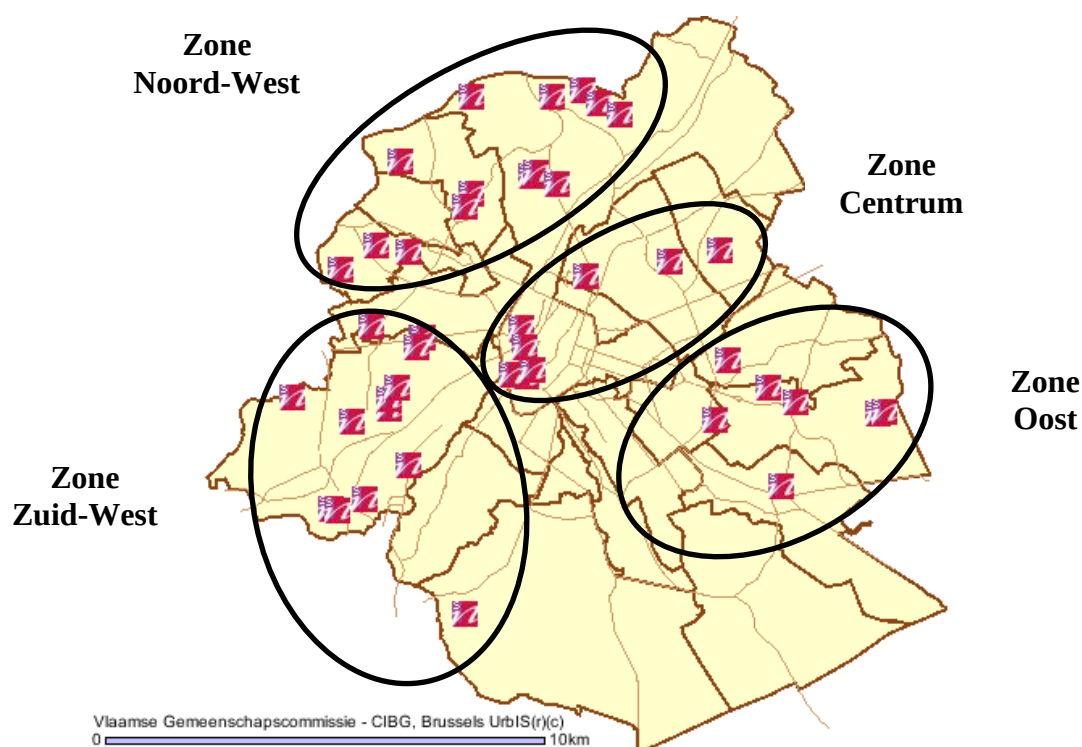
Gemeente lln	Potentieel gemeente	Aantal leerlingen	Bereik
Brussel	8365	999	11,9
Laken	*	*	*
Schaarbeek	6788	672	9,9
Etterbeek	2020	137	6,8
Elsene	3051	117	3,8
St-Gillis	2171	134	6,2
Anderlecht	5860	690	11,8
St-Jans-Molenbeek	5328	784	14,7
Koekelberg	916	151	16,5
St-Agatha-Berchem	1261	229	18,2
Ganshoren	1127	161	14,3
Jette	2512	330	13,1
Neder-Over-Heembeek	*	*	*
Haren	*	*	*
Evere	2041	220	10,8
St-Pieters-Woluwe	2259	154	6,8
Oudergem	1668	112	6,7
Watermaal-Bosvoorde	1553	81	5,2
Ukkel	4490	162	3,6
Vorst	2562	151	5,9
St-Lambrechts-Woluwe	2574	125	4,9
St-Joost-ten-Node	1603	140	8,7
Totaal	58149	5549	9,5

Tabel 32. Bereik per gemeente Brusselse leerlingen secundair onderwijs schooljaar 2008-2009 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

In een aantal Brusselse gemeenten wordt geen Nederlandstalig secundair onderwijs ingericht. Dit is het geval in St-Joost-ten-Node, Elsene, Sint-Gillis, Ganshoren, Neder-

over-Heembeek, Haren, Watermaal-Bosvoorde, Vorst en Sint-Lambrechts-Woluwe. Daarom wordt als eerste referentiepunt gekeken naar de studenten die onderwijs lopen in de eigen of een naburige gemeente. Dit criterium is van toepassing op 60,7% van de leerlingenpopulatie. De meerderheid van de leerlingen volgt dus dicht in de omgeving les. Het feit dat men niet in de gemeente zelf les kan volgen zorgt er wel degelijk voor dat die leerlingen verder op zoek moeten naar een school. Slechts zo'n 50% van deze leerlingen volgt les in een naburige gemeente. Dit heeft enerzijds voor gevolg dat meer eerstegraadsstudenten uit deze gemeenten naar Vlaanderen trekken, maar anderzijds ligt het bereik van het Nederlandstalig onderwijs in deze gemeenten ook lager. De vraag is uiteraard of het samengaan van deze aspecten op een oorzakelijk verband wijst. Op basis van de data is dat moeilijk te zeggen. Het is best denkbaar dat het historisch zo gegroeid is dat er minder Nederlandstalige scholen zijn in die regio's van Brussel waar er minder Nederlandstaligen wonen of waar de concurrentie met het Franstalig onderwijs sterker is. Zo is er bijvoorbeeld in Ganshoren geen Nederlandstalige secundaire school maar is het bereik één van de hoogste van het gewest. In Ukkel echter is wel een Nederlandstalige school maar ligt het bereik het laagst. Wel is het zo dat in het zuiden van het gewest, namelijk voor de gemeenten Elsene, Oudergem, Watermaal-Bosvoorde, Ukkel en Vorst het bereik samen maar de helft bedraagt van het gemiddelde bereik in Brussel. Met uitzondering van Oudergem, met zowel een relatief kleine uitwijking naar Vlaanderen en dito bereik, kennen de andere gemeenten in het zuiden van Brussel wel een meer dan gemiddelde uitwijking naar Vlaanderen. Voor de aangrenzende gemeenten Vorst, Ukkel en Watermaal-Bosvoorde bedraagt deze zelfs bijna het dubbele van een doorsnee Brusselse gemeenten, dus als er ergens theoretisch plaats moest zijn voor een uitbreiding van het onderwijsaanbod komt die regio er op basis van deze cijfers als prioritair uit. Of dit ook effectief het geval is, kan dan weer niet gezegd worden op basis van deze cijfers. Het is in ieder geval moeilijk te bepalen waar een bepaalde TSO- of BSO- opleiding zou kunnen ingericht worden. In deze gemeenten is wel een theoretisch potentieel voor een uitbreiding op ASO-niveau. Uit deze 3 gemeenten samen volgen zo'n 300 leerlingen een GSO- of een ASO-richting in een Nederlandstalige school in Vlaanderen of Brussel in een gemeente die niet grenst aan hun woongemeente. Verhoudingsgewijze zitten er wel meer Nederlandstalige kinderen uit deze gemeenten in scholen in Vlaanderen dan voor de andere gemeenten. Waar voor deze laatste gemeenten de groep die van thuis uit Nederlands spreekt significant meer naar een Nederlandstalige school in Brussel gaat dan naar een school in Vlaanderen zijn deze verschillen voor de Nederlandstaligen uit deze gemeenten niet significant. Met andere woorden, uit deze gemeenten zijn Nederlandstaligen meer geneigd om een school in Vlaanderen te kiezen dan Nederlandstaligen uit andere Brusselse gemeenten. Maar zolang het gissen blijft naar de redenen waarom ze net die school uitkozen waar ze nu les volgen, blijft het puur speculatie te beweren dat er in die regio nood is aan bijkomende capaciteit.

De spreiding heeft niet alleen gevolgen voor de leerlingen uit Brussel maar ook voor deze uit Vlaanderen. Om privacyredenen delen we voor de analyse Brussel op in 4 zones en beschouwen de scholen binnen deze zone, louter vanwege hun geografische ligging, als een geheel (zie figuur 65).

Figuur 65. Geografische opsplitsing Nederlandstalige secundaire scholen in Brussel

Bovenstaande figuur 64 geeft aan op welke manier de scholen in de verschillende zones zijn ondergebracht. Zone 'Centrum' groepeerde volgende scholen: Instituut Anneessens-Funck, Imelda-Instituut, Maria-Boodschaplyceum, Sint-Jan-Berchmanscollege, Victor Hortaschool, Koninklijk Atheneum Emanuel Hiel en Sint-Lukas Kunsthumaniora. Zone 'Noord-West' bestaat uit volgende onderwijsinstellingen: Lyceum Martha Somers, Kunsthumanira Muziek Woord en Dans, Atheneum Karel Buls, Jan-Van-Ruusbroeckcollege, Maria Assumptalyceum, Regina Pacisinstituut, Koninklijk Technisch Atheneum Jette, Sint-Pieterscollege, Koninklijk Atheneum Koekelberg en Koninklijk Technisch Atheneum Zavelenberg. De derde zone 'Oost' telt volgende scholen: Koninklijk Atheneum Etterbeek, Koninklijk Atheneum Sint-Pieters-Woluwe, Don Bosco Technisch Instituut, Mater Dei-instituut, Sint-Jozefscollège en Lutgardiscollège. De vierde zone tenslotte omvat de volgende instellingen: Koninklijk Atheneum Anderlecht, Elishout, Sint-Guido-Instituut, Sint-Niklaasinstituut, Middelbare Steinerschool, Lucerna College, Imelda-Instituut, Koninklijk Atheneum Toverfluit en Koninklijk Atheneum Ukkel. Omwille van het specifieke karakter van de BUSO-scholen werden zij hier niet weerhouden.

Tabel 33 peilt naar de aard van deze verschillende zones. In deze tabel wordt een vergelijking gemaakt van het onderwijsaanbod per onderwijsvorm op basis van de bezetting voor het schooljaar 2008-2009. Tabel 34 geeft aan van waar de leerlingen uit de verschillende zones komen op basis van de hiervoor gehanteerde categorisering.

Aanbod	Centrum	Noord-West	Oost	Zuid-West

GSO	25,0%	36,7%	36,4%	36,7%
OKAN	2,3%	-	0,4%	2,3%
ASO	29,1%	37,6%	48,3%	27,7%
KSO	11,9%	5,1%	-	0,9%
TSO	11,9%	8,1%	9,2%	11,5%
BSO	14,3%	12,6%	2,6%	20,7%
DKSO	5,4%	-	3,1%	0,1%
Tot	3102	4198	2461	2743

Tabel 33. Onderwijsaanbod per onderwijsvorm naar onderscheiden zones schooljaar 2008-2009

Lln	Centrum	Noord-West	Oost	Zuid-West
Gemeente	12,8%	11,7%	8,6%	28,5%
Buur Bru	30,6%	28,7%	20,8%	20,1%
Buur Vla	0,4%	25,2%	7,3%	21,8%
Rest Bru	18,4%	10,7%	23,9%	12,9%
Rest Vla	34,6%	22,8%	35,6%	14,4%
Wall	3,2%	1,0%	3,9%	2,2%
Tot	3102	4198	2461	2743

Tabel 34. Woonplaats leerlingen naar onderscheiden zones schooljaar 2008-2009

Tabel 33 toont aan dat er toch wel verschillen zijn tussen de verschillende zones. Het aanbod in het centrum lijkt het meest ‘complete’. Ook qua rekrutering lijkt deze zone leerlingen van overal aan te trekken, zowel lokaal als uit Vlaanderen. De individuele verschillen tussen de scholen zijn echter groot. Het kunstonderwijs neemt ruim een kwart van alle leerlingen uit Vlaanderen voor zijn rekening. Doch ook tussen de andere scholen is de diversiteit erg groot. Een aantal scholen telt bijna de helft leerlingen uit Vlaanderen en hebben amper leerlingen uit de gemeente waar de school is gevestigd. Andere rekruteren dan vooral lokaal en zien minder dan 15% van de leerlingen uit Vlaanderen afzakken naar hun onderwijsaanbod. Op basis van een vergelijking van het aanbod op het niveau van de onderwijsvormen zijn de verschillen tussen diegenen die vooral lokaal en vooral in Vlaanderen rekruteren, met uitzondering van het KSO, niet te verklaren. De

verschillen zijn blijkbaar schoolgebonden. Het zijn ook de scholen uit het vrije net die hier de meeste leerlingen uit Vlaanderen rekruteren.

Het aanbod van zone ‘Oost’ contrasteert het meest met dat uit het ‘Centrum’. Slechts 15% van de leerlingen volgt hier een TSO- of BSO-opleiding. De scholen uit deze zone rekruteren hun leerlingen van vrij ver. Ze tellen onder hun publiek zowel uit Brussel als uit Vlaanderen het hoogste percentage van leerlingen die niet uit de buurgemeenten komen. Bij de Brusselse leerlingen die van verder komen zijn de TSO-opleidingen en het deeltijds BSO-aanbod oververtegenwoordigd, de leerlingen uit Vlaanderen worden het meest aangetrokken door de ASO-opleidingen. Ondanks het aanbod ligt de lokale rekrutering, met uitzondering van zone ‘Centrum’, hier het laagst.

Zone ‘Noord-West’ rekruteert het sterkst in Vlaanderen, wat niet verwonderlijk is gezien de ligging van een groot aantal scholen vlakbij de gewestgrens. De grootste groep leerlingen uit Vlaanderen komt echter uit één van de buurgemeenten. In sommige scholen komt de helft of meer van alle leerlingen uit de omliggende Vlaamse gemeenten. Ook hier is de variatie tussen de scholen bijzonder groot, met sommige scholen die ruim 90% van hun leerlingen uit Vlaanderen weten komen en anderen nog geen 10%. Noch het net, noch het aanbod laat toe hierin een duidelijke lijn te trekken. Het zijn vooral de individuele verschillen tussen de scholen die een rol lijken te spelen.

Zone ‘Zuid-West’ telt verhoudingsgewijze de meeste leerlingen uit de eigen gemeente doch dit is, gegeven de demografische samenstelling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ook te verwachten. Gekoppeld aan het feit dat de zone aan Vlaanderen grenst, maakt dat zo’n 70% van de leerlingen in de buurt van de school woont. Het aantal leerlingen uit Vlaanderen dat van verder komt wordt vooral door het aanbod van het TSO en het BSO aangetrokken.

Zones	Hom NL	Taalgemengd	Hom Frans	Anderstalig
Centrum	23,0%	15,6%	27,5%	33,9%
Noord-West	35,0%	20,7%	19,3%	25,0%
Oost	25,9%	25,4%	29,5%	19,2%
Zuid-West	21,0%	19,9%	24,8%	34,30%

Tabel 35. Taalachtergrond leerlingen per zone schooljaar 2008-2009

De ligging en de aard van het aanbod maken dat de taalachtergrond van de leerlingen ook significant verschilt naargelang de zone. De cijfers in tabel 35 lopen min of meer parallel aan wat traditioneel als de ‘Vlaamsere’ delen van Brussel worden beschouwd: het noordwesten van het gewest en het (noord)oosten. Het is echter niet zo dat de zones met meer Nederlandstalige Brusselse leerlingen ook meer Nederlandstaligen uit Vlaanderen aantrekt en omgekeerd dat Nederlandstalige leerlingen uit Brussel uit zones met minder Nederlandstaligen ook geneigd zijn om eerder voor een onderwijsinstelling in Vlaanderen te kiezen. Dit is mogelijk een resultaat van het inschrijvingsbeleid.

3.3. Doorverwijzingen in het secundair onderwijs in Brussel

3.3.1. Nederlandstalig secundair onderwijs

Tot hiertoe bracht dit rapport een aantal leerlingenbewegingen in kaart op basis van numerieke en kwalitatieve verschuivingen. In de vorige paragraaf stond de manier waarop de leerlingen zich over de verschillende Nederlandstalige scholen in Brussel verspreiden centraal en in welke mate leerlingen uit Vlaanderen de weg naar het Nederlandstalig onderwijs in Brussel vinden. Deze paragraaf wil uitsluitend geven in welke mate deze evoluties eventueel aan de basis van de capaciteitsproblematiek liggen. Om de problemen op dat vlak te detecteren verzamelde BRIO via vragenlijsten, ingevuld door de schooldirecties, ondermeer gegevens over het aantal doorverwijzingen. Van alle secundaire Nederlandstalige scholen in Brussel weigerden er slechts twee hun medewerking te verlenen aan dit onderzoek. Samen tellen beide scholen slechts 2,2% van het totale leerlingenaantal op basis van de gegevens van het Ministerie van Onderwijs en Vorming voor het schooljaar 2007-2008. De gegevens van de vragenlijst werden verzameld tussen maart en juli 2009. De beschikbare data zijn echter voldoende om een accuraat beeld van de capaciteitsproblematiek te schetsen. Hoewel het niet telkens wordt vermeld hebben de data dus geen betrekking op ‘alle’ secundaire scholen en zijn ze van een andere aard dan de gegevens die tot nu toe werden gepresenteerd.

Om een beter zicht te krijgen op de mogelijke structuur achter de doorverwijzingen wordt teruggerepen naar de verdeling van de scholen over de vier zones. Per zone zullen de gegevens die via de bevraging werden verzameld aangevuld worden met de ‘volklaringen’ van het LOP van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel⁴. Deze informatie is aanvullend in die zin dat sommige richtingen vol kunnen zitten maar dat dit niet noodzakelijk betekent dat er leerlingen ook effectief doorverwezen zijn. De LOP-gegevens verschaffen evenmin inzicht in het aantal leerlingen dat doorverwezen wordt. Tevens kunnen de gegevens over de scholen in de verschillende zones afwijken van de eerder vermelde cijfers. De gegevens die via de bevraging werden verzameld werden op het niveau van de instelling verzameld. Sommige instellingen hebben echter vestigingsplaatsen in meer dan één zone. In dat geval wordt het adres van de hoofdvestigingsplaats als toewijzingscriterium gebruikt.

Van de zes instellingen in de zone ‘Centrum’ hebben er twee niet met capaciteitsproblemen te kampen. Een van die twee biedt uitsluitend KSO-richtingen aan, een specifiek opleidingspakket dat vooral leerlingen uit Vlaanderen aantrekt en waarbij de instroom niet zozeer in het eerste jaar gebeurt maar over gans het curriculum. De andere instelling heeft dan wel geen leerlingen moeten doorsturen maar de bezettingsgraad ligt wel hoger dan 90%. De andere scholen hebben effectief leerlingen moeten doorverwijzen. In de ASO-richtingen situeert het probleem zich vooral in het eerste jaar dat overbezet is, bij de scholen die TSO- en BSO-richtingen aanbieden ligt het knelpunt eerder in de B-stroom, het tweede jaar en bij de graadovergangen. Voor zowel TSO als BSO moesten

⁴ In tegenstelling tot het basisonderwijs stelt het LOP voor het secundair onderwijs geen lijst van weigeringen per school op maar wordt bijgehouden welke studierichtingen volgens de directies van de desbetreffende scholen op een gegeven moment ‘vol’ zitten. In het secundair onderwijs spreekt men dan ook niet van ‘weigeringen’ maar van ‘doorverwijzingen’.

leerlingen in het derde jaar doorverwezen worden. Zelfs voor het vijfde en zesde jaar kampen sommige scholen in sommige studierichtingen met problemen, terwijl andere studierichtingen dan weer niet volzet zijn. Het secundair onderwijs biedt op deze manier een complex beeld en als men op algemene cijfergegevens afgaat kan er nog wel plaats zijn, terwijl specifieke richtingen in de school overvol zitten. Met uitzondering van het KSO schommelt de bezettingsgraad voor de andere richtingen tussen de 80% en de 120%. De ASO-opleidingen raken stilaan verzadigd en zullen moeilijk een toenemende instroom aankunnen, in de technische en beroepsopleidingen zitten sommige studierichtingen overvol terwijl er voor andere nog wat meer ruimte is. In totaal werden er in deze zone 71 leerlingen effectief doorverwezen, en deelden 2 instellingen wel mee dat ze leerlingen hebben doorverwezen maar konden of wilden ze er geen getal op plakken. De ‘volverklaringen’ op basis van de LOP-gegevens tonen aan dat de scholen en richtingen die in het schooljaar 2008-2009 met problemen kampen dezelfde problemen ook het jaar voordien al ervoeren.

In de grootste zone, ‘Noord-West’ werkten 9 van de 10 instellingen aan het onderzoek mee. De algemene situatie ziet er iets rooskleuriger uit dan in de vorige zone, 4 scholen moesten effectief leerlingen doorsturen, de 5 andere hadden dit schooljaar voldoende plaats om de leerlingen op te vangen. Het ruime ASO-aanbod in deze zone maakt dat slechts 1 ASO-school leerlingen heeft moeten doorverwijzen. Hoewel scholen onderling moeilijk inwisselbaar zijn en een vrije ASO-plaats in een bepaalde school niet automatisch betekent dat iemand die elders aanklopt en er niet terecht kan deze vrije plaats als een geschikt alternatief ziet, is het ASO-aanbod in deze zone toch wel voldoende groot. Naast de school die in het eerste jaar volzet is schommelt de bezettingsgraad van de andere ASO-scholen voor het eerste jaar tussen de 70% en de 83%, voor de eerste graad in zijn totaliteit tussen de 70% en 86%. Uiteraard zeggen procenten niet alles. Concreet in leerlingenaantallen is er in deze zone voor het eerste jaar in de scholen die na de eerste graad uitsluitend ASO-onderwijs aanbiedt een positief saldo van 72 plaatsen die nog kunnen opgevuld worden. Op basis van de beschikbare data kon echter geen rekening gehouden worden met het onderscheid tussen een klassieke of moderne richting. Tevens bestaat ook de mogelijkheid het eerste jaar te volgen in een school die een gemengd curriculum aanbiedt en niet uitsluitend ASO. De bezetting van de KSO-opleiding van de school in deze zone is vergelijkbaar met de KSO-opleiding in zone ‘Centrum’. De eigenlijke instroom situeert zich vooral na de eerste graad en de bezettingsgraad van de klassen ligt ook hier gemiddeld boven de 75%, een cijfer dat voor de meeste KSO-opleidingen geldt. Naast deze scholen werkten nog 3 van de 4 scholen uit deze zone mee die een gemengd curriculum aanbieden met soms ASO maar ook TSO- en BSO-opleidingen. Deze scholen kampen allemaal met een capaciteitsprobleem vanaf de eerste graad. In het beste geval zitten de klassen in het eerste jaar vol, in het slechtste geval moet men leerlingen doorverwijzen. De capaciteitsproblemen situeren zich vooral in het eerste jaar B en het tweede jaar dat voorbereidt op een technische of een beroepsopleiding. In deze eerste graad moesten deze 3 scholen samen 22 leerlingen doorverwijzen. In de hogere leerjaren vonden 7 leerlingen geen plaats in de TSO-afdeling en 20 in het BSO. In totaal werd er in deze zone melding gemaakt van 82 doorverwijzingen.

In zone ‘Oost’ waren de 6 scholen bereid aan het onderzoek deel te nemen. Van deze scholen bieden er 3 uitsluitend een ASO-opleiding aan. Geen van deze scholen heeft in het

schooljaar 2008-2009 leerlingen moeten doorverwijzen. De bezettingsgraad in het eerste jaar schommelt rond de 66%, deze van de eerste graad ligt iets hoger. In vergelijking met vorige schooljaren laat een van de scholen een status quo optekenen, de andere spreken van een daling van het leerlingenaantal. Deze daling is vooral te wijten aan het feit dat er zich leerlingen vanuit Vlaanderen aanbieden. Van de scholen met een gemengd curriculum ASO-TSO of ASO-BSO laat er één een status quo optekenen, maar beide andere scholen kampen wel degelijk met capaciteitsproblemen. Daarbij verwijzen ze expliciet naar de verhoogde instroom uit Brussel zelf. Een school stopte bij een bepaald aantal inschrijvingen maar noteerde niet hoeveel weigeringen dit impliceerde, een andere school moest 1 TSO en 3 BSO-leerlingen weigeren, niet toevallig telkens bij de overgang naar de tweede graad. De capaciteitsproblematiek in deze zone wordt duidelijk bepaald door het evenwicht tussen de stijgende instroom uit Brussel en de dalende instroom uit Vlaanderen. De capaciteitsproblemen die in deze context opduiken zijn gelieerd aan het TSO en BSO. Deze in het ASO situeren zich op schoolniveau maar zijn niet veralgemeenbaar naar gans de zone.

Opvallend aan de zone ‘Zuid-West’ is dat er hier naast een paar instellingen die een specifiek publiek aanspreken slechts één instelling is die uitsluitend ASO-onderwijs aanbiedt. Alle andere scholen organiseren meer dan één onderwijsvorm. Van de 10 onderwijsinstellingen in deze zone zijn er 6 die effectief leerlingen hebben doorverwezen. Wel stellen twee directies van scholen die momenteel geen capaciteitsprobleem kennen uitdrukkelijk dat het leerlingenaantal de laatste jaren fel is toegenomen. De derde school die geen leerlingen moest doorverwijzen stelt eenzelfde instroom vast gedurende de laatste jaren maar de beschikbare infrastructuur noopt hen niet tot het bepalen van een maximumcapaciteit. De andere scholen uit de zone kampen wel met een overcapaciteit. In het eerste jaar ASO moesten een 10-tal leerlingen doorverwezen worden in het eerste jaar. In deze zone is er in zijn totaliteit wel geen gebrek aan ASO-plaatsen, maar blijkt het om een schoolspecifiek probleem te gaan. Andere scholen in de zone bouwen zelfs hun ASO-richtingen af. Het TSO en BSO kampen wel met problemen. Zo zijn er doorverwijzingen in het eerste leerjaar B (4), en in het tweede beroepsvoorbereidend jaar van de 1° graad (14). In het TSO zijn er verder 10 doorverwijzingen voor de 2° graad, maar in het BSO is er in alle jaren een tekort en moesten in de 2° en 3° graad samen een 40-tal studenten doorverwezen worden. De meeste scholen zien hun leerlingenaantal toenemen. Slechts één enkele school ziet de instroom dalen, wat niet belet dat er zich in bepaalde richtingen toch nog problemen stellen en men leerlingen moet doorverwijzen.

Het BUSO-onderwijs bespreken we kort in zijn totaliteit. Het aanbod in deze scholen is zo specifiek dat het moeilijk is de capaciteitsproblematiek op eenzelfde manier te benaderen dan de rest van het secundair onderwijs. In sommige instellingen is er wel genoeg lesruimte maar niet genoeg leefruimte om de leerlingen een geschikt aanbod te verzekeren, in andere instellingen impliceert een inschrijving ook vaak dat de leerlingen er moeten overnachten en moet de capaciteit op die manier beperkt worden. Voor andere leerlingen, met een specifieke aandoening, is er geen plaats meer in de leefgroep en moet men ze doorverwijzen hoewel er voor de school in zijn geheel wel nog genoeg ruimte is. De grootste problemen stellen zich echter voor die leerlingen die een aangepaste beroepsopleiding moeten volgen en waarvoor de nodige omkadering en materiaal ontbreken. In totaal konden een 25-tal leerlingen niet in het BUSO terecht.

Voor het totaal van de bevraagde scholen over de verschillende richtingen in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel werden 278 leerlingen doorverwezen. Tabel 36 geeft een gedetailleerd overzicht op basis van de onderwijsvorm, het leerjaar en het onderwijsnet. De verdeling van de doorverwijzingen loopt ongeveer parallel aan het aantal leerlingen per net, het vrije net telt 60,3% van de leerlingen en 66,5% van de doorverwijzingen, voor het gemeenschapsonderwijs is dit respectievelijk 33,5% en 24,0% en het 'andere' net ten slotte telt 6,1% van de leerlingen en 9,5% van de doorverwijzingen. Het eerste jaar is verantwoordelijk voor ruim 60% van alle doorverwijzingen waarvan zo'n 2/3 voor de A-stroom en 1/3 voor de B-stroom. Een tweede knelpunt is het BSO dat goed is voor een kwart van de doorverwijzingen. Opvallend is wel dat het KSO geen enkele doorverwijzing telt. Omdat de meeste doorverwijzingen in de eerste graad te noteren vallen en het onduidelijk is of de leerling zich in die bepaalde school wou inschrijven om later een bepaalde richting te kunnen volgen die ook binnen die onderwijsinstelling wordt aangeboden of niet is het moeilijk uit te maken of vrije plaatsen in andere scholen hier een alternatief bieden. Ook bepaalden 9 secundaire scholen volgens de bevraging geen maximumcapaciteit en kan men voor sommige studierichtingen de klassen vrij soepel indelen en leerlingen voor een deel van de lessen samen zetten en voor andere lessen dan weer apart. Het is dan ook niet evident, en soms zelfs onmogelijk, om per richting de maximale capaciteit te bepalen. Vermits het om een beperkt aantal scholen gaat en gegeven het feit dat een deel van hen zelfs geen maximale capaciteit heeft bepaald is het niet mogelijk om de maximale capaciteit te vergelijken met de huidige bezetting. Zo kan men op basis van de gegevens voor het eerste jaar secundair onderwijs in het algemeen, rekening houdend met het feit dat een 10-tal scholen geen informatie heeft gegeven over ofwel de maximumcapaciteit ofwel het aantal leerlingen dat werd doorverwezen, stellen dat er toch een 200-tal vrije plaatsen zijn. Bij deze redenering wordt evenwel geen rekening gehouden met het curriculum van de school zelf waarbij bijvoorbeeld een vrije plaats in een school die enkel KSO aanbiedt voor de meeste leerlingen geen alternatief zal zijn.

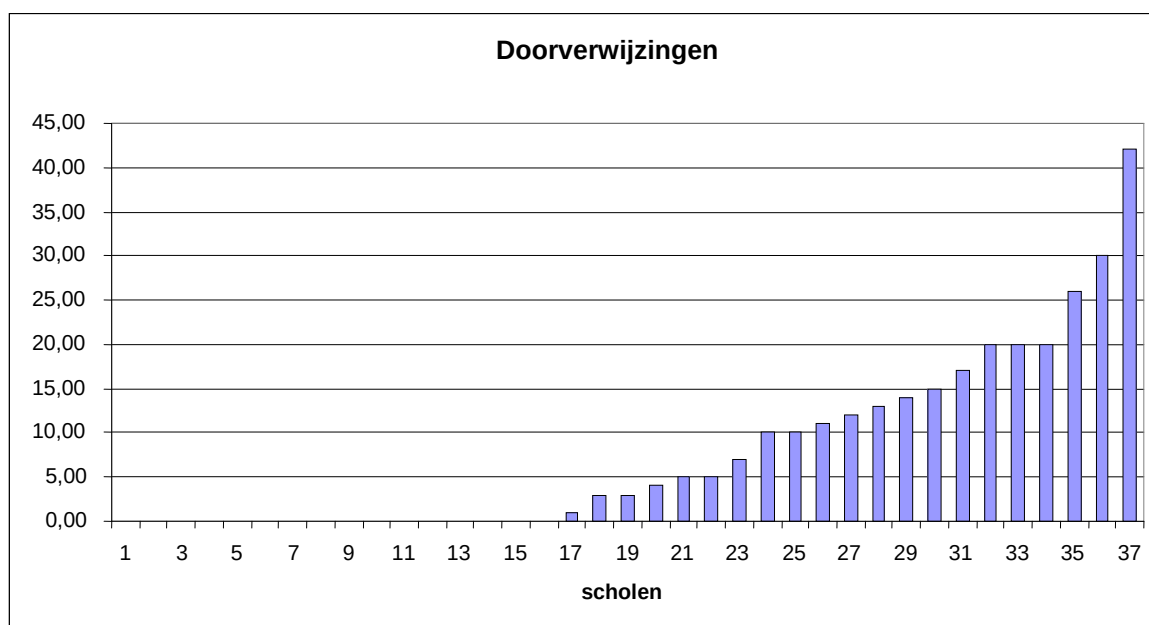
Studievorm	GO	Vrij	Gemeente	Totaal
1° jaar A	20	75		95
1° jaar B	11	5	4	20
2° jaar A		4	3	7
2° jaar BVLJ	3	23	3	29
3° jaar ASO		3		3
5° jaar ASO		4		4
3° jaar TSO	5	6		11
4° jaar TSO	6	5		11
5° jaar TSO	2	2		4
3° jaar BSO	12	15	4	31
4° jaar BSO	7	13		20
5° jaar BSO		10		10
6° jaar BSO		7		7
7° jaar BSO		1		1
BUSO		13	12	25
Totaal	66	186	26	278

Tabel 35. Doorverwijzingen per richting per net schooljaar 2008-2009

Het is niet verwonderlijk dat de instroom bij het begin van de opleiding het belangrijkste knelpunt vormt. Zo'n 60% van alle doorverwijzingen hebben betrekking op de eerste graad, ofwel als instroom in het eerste jaar ASO, ofwel in de B-stroom of het voorbereidend jaar op het TSO of het BSO. Bij de overgang naar de tweede graad vinden opnieuw 41 leerlingen geen plaats, waarbij vooral de potentiële leerlingen van het BSO slachtoffer zijn. In het TSO worden voor de tweede en derde graad samen 31 leerlingen doorverwezen, voor het BSO loopt dit op tot 78. Vooral de richting 'Kantoor' in het BSO moet leerlingen doorverwijzen, bijna 60% van de leerlingen die worden doorgestuurd in het BSO wilden zich in deze richting inschrijven

Figuur 66 geeft de spreiding van de verdeling van de doorverwijzingen over de verschillende scholen aan. Ruim de helft van de scholen moet geen leerlingen doorsturen,

een 6-tal scholen moet minder dan 10 leerlingen doorverwijzen en een 13-tal scholen ziet zich genoodzaakt meer dan 10 leerlingen tot zelfs 42 leerlingen door te verwijzen.

Figuur 66. Verdeling doorverwijzingen over aantal scholen

Het is echter onmogelijk te achterhalen wat er met de leerlingen die werden doorverwezen is gebeurd. Om privacyredenen is er geen adressenbestand van deze leerlingen beschikbaar zodat het onmogelijk is deze bij het onderzoek te betrekken. Wel is het zo dat er tussen scholen en binnen de onderwijsnetten een doorverwijzingsysteem bestaat waardoor men kan vermoeden dat deze leerlingen uiteindelijk toch een plaats weten te vinden. Of deze doorverwijzingen een reden zijn om naar het Nederlandstalig onderwijs in Vlaanderen te trekken dan wel om de overstap te maken naar het Franstalig onderwijs is gissen.

3.2.2. Franstalig secundair onderwijs

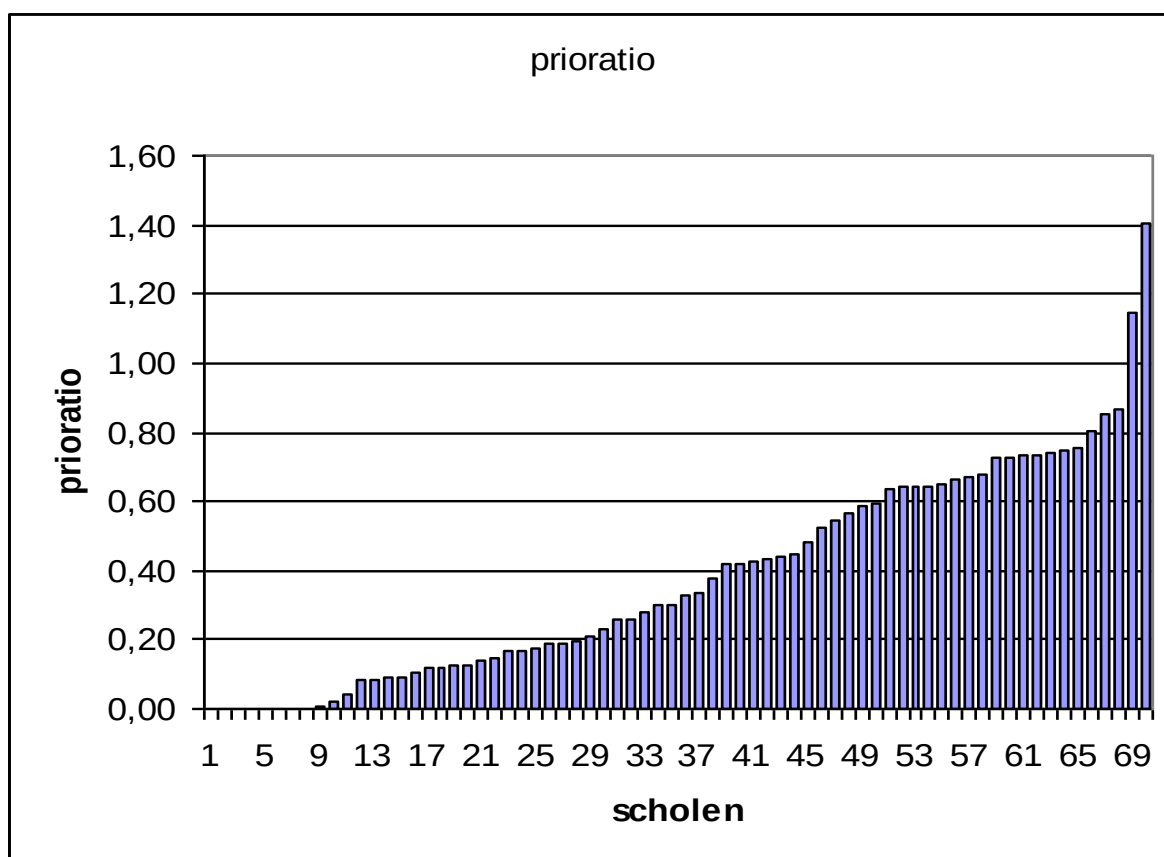
Dit rapport beperkte zich tot hiertoe tot het Nederlandstalig onderwijs. Vanuit organisatorisch standpunt is het evident dat het Franstalig onderwijs buiten de analyse staat, gegeven de eigenheid van de onderwijsorganisatie in België. Voor de potentiële leerlingen is dit anders. Vooreerst zijn niet alle leerlingen in Brussel en in de bredere omgeving van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest eenvoudig onder te brengen in ‘Nederlandstaligen’ of ‘Franstaligen’, maar ook het principe van de vrije onderwijskeuze maakt dat voor beide systemen alle Brusselse jongeren potentiële klanten zijn. De samenstelling naar taalachtergrond die in een vorig hoofdstuk werd geschetst is hiervan een mooie illustratie. Dit maakt wel dat wat in het Franstalig onderwijs in Brussel gebeurt effect kan hebben op het Nederlandstalig onderwijs, niet in het minst wat de capaciteitsproblematiek betreft. In dit hoofdstuk past dan ook een korte insteek met betrekking tot het Franstalig onderwijs.

De kampeertoestanden die zich enkele dagen of zelfs weken voor de inschrijvingsperiode manifesteren in het Nederlandstalig basisonderwijs in Brussel zijn vergelijkbaar met deze in het Franstalig secundair onderwijs. Ook hier concentreren de problemen zich vooral in het eerste jaar en daarom werd een vorm van ‘voorrangsbeleid’ uitgewerkt. Kort samengevat komt het neer op een inschrijvingsperiode in twee fasen. In eerste instantie wordt voorrang verleend aan broers en zussen, kinderen van ouders die in de school werken, kinderen met wat men in het Nederlandstalig onderwijs ‘GOK-criteria’ zou noemen (bepaalde handicap waaraan de school is aangepast, kinderen uit instellingen, onthaalcentra ...) en ten slotte, met het oog op een zeker continuïteit, kinderen die in het lager onderwijs immersieonderwijs volgden (een vorm van tweetalig onderwijs) en dit ook op secundair niveau willen doen. Andere taalcriteria worden niet gehanteerd. Nadat deze kinderen hebben kunnen inschrijven kunnen ook andere leerlingen inschrijven. Wanneer er meer aanvragen zijn dan plaatsen wordt de beslissing tot definitieve inschrijving door de school genomen op basis van twee criteria: een geografisch waarbij een bepaald percentage wordt voorzien voor leerlingen uit de gemeente zelf en hiernaast tracht men ook tot een sociale mix van leerlingen te komen (zie Circulaire n°2448 van 12/09/2008 van de Franstalige Gemeenschap ‘Décret Mixité Sociale. Modalités relatives à l’inscription des élèves en primaire année de l’enseignement secondaire ordinaire).

Bij gebrek aan officiële gegevens steunen we hier op 2 bronnen die toch wat inzicht bieden in de evolutie binnen het Franstalig secundair onderwijs. Een eerste set gegevens houdt verband met het keuzegedrag op basis van het inschrijvingssysteem. Het geeft een idee over de verdeling van de leerlingengroep door de toepassing van het systeem van inschrijving via het aanduiden van preferentiescholen. Een tweede bron zijn krantenartikels uit de Franstalige pers. Voor alle duidelijkheid, de cijfers geciteerd in deze krantenartikels hebben niet uitsluitend betrekking op de steekproef van scholen die op basis van de eerste bron worden besproken. Beide staan los van elkaar en bieden elk op hun manier inzicht in een aantal aspecten van de capaciteitsproblematiek in het Franstalig onderwijs in Brussel. Toch bieden ze eveneens stof tot reflectie over de capaciteitsproblematiek in het Nederlandstalig onderwijs.

Het universitaire onderzoekscentrum ECARES (ULB) onderzocht het effect van het inschrijvingsbeleid in het Franstalig secundair onderwijs. Van de 109 secundaire Franstalige scholen in Brussel stelden 70 hun inschrijvingsgegevens ter beschikking. In de figuren 67 tot 69 worden achtereenvolgens de ratio van de preferentie van de prioritair ingeschreven leerlingen (m.a.w. het aantal leerlingen dat voor deze bepaalde periode een preferentie uitsprak voor een bepaalde school ten opzichte van de totale beschikbare capaciteit van het eerste jaar in deze school) gepresenteerd, vervolgens deze van de leerlingen die in de tweede periode hun voorkeur kenbaar maakten en ten slotte de totaalratio van beide groepen samen. Alle scholen met een ratio kleiner dan 1 hebben nog plaatsen beschikbaar, is de ratio groter dan 1 dan is de school volzet (bijvoorbeeld is de ratio 2, dan is het aantal kandidaten tweemaal zo groot als het aantal beschikbare plaatsen).

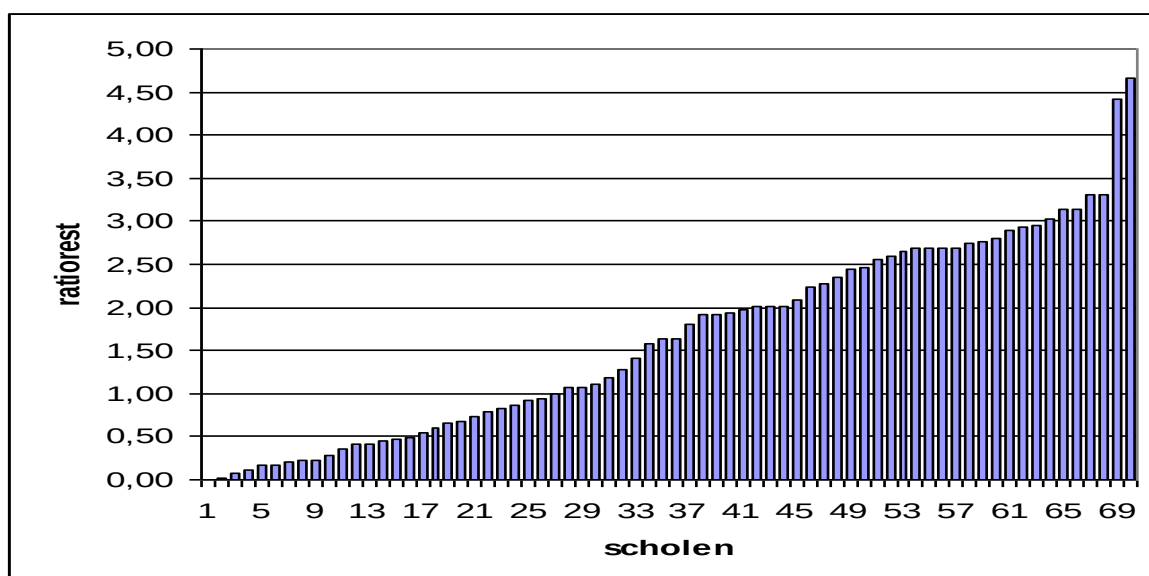

Figuur 67. Ratio prioritaire leerlingen eerste jaar scholen Franstalig secundair onderwijs
(Bron: Estelle Cantillon, ECARES, ULB, 2008)

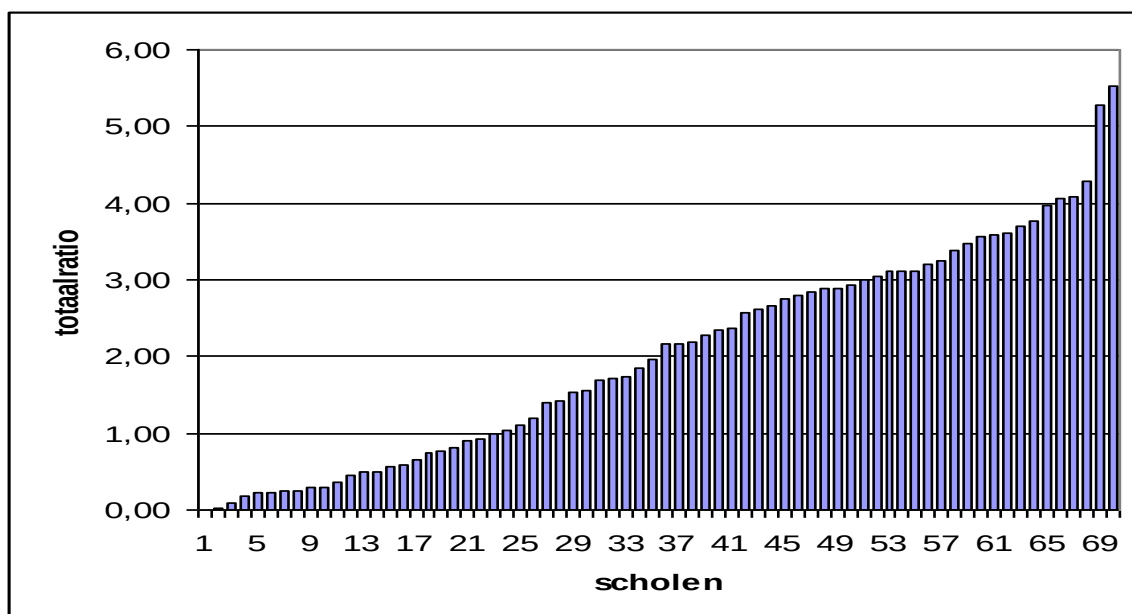
In totaal zijn er voor de eerstejaars 8583 plaatsen beschikbaar, althans op basis van de gegevens van de scholen die hun cijfers beschikbaar stelden (zo'n 70%)⁵. Het aantal prioritaire inschrijvingen hiervan bedraagt 3621, zodat bij een evenredige verdeling zo'n 42% van de plaatsen al ingenomen zouden zijn. Na de eerste inschrijvingsronde zijn echter 40% van deze scholen voor minder dan 20% bezet, 64,3% voor minder dan de helft en twee scholen hebben een ratio groter dan 1 wat betekent dat ze al volzet zijn na de eerste inschrijvingsronde. Opmerkelijk is ook dat een 10-tal scholen die aan het onderzoek meewerkten niet voorkomen op de preferentielijst van de prioritaire leerlingen. Voor de tweede inschrijvingsronde ligt het aantal preferenties dubbel zo hoog als het aantal beschikbare plaatsen, wat bij een evenredige verdeling zou betekenen dat er voor elke plaats 1,8 gegadigden zijn. Toch zien we ook hier dat in 8,6% van de scholen minder dan 20% van de plaatsen bezet zijn en in 22,9% minder dan 50%; 48,1% zitten boven de ratio 1,8 en 40% van de scholen boven ratio 2. De polarisering die hierdoor optreedt wordt bevestigd door een correlatiecoëfficiënt van 0.778 tussen de schoolpreferenties van beide inschrijvingsrondes. Dit betekent dat de meeste scholen die de voorkeur wegdragen van de

⁵ In het schooljaar 2002-2003 liepen 13375 leerlingen school in het eerste jaar van het Franstalig secundaire school in Brussel. Dit betekent dat de gegevens waarop deze paragraaf steunt slechts betrekking hebben op ongeveer de helft van het aantal leerlingen in het eerste jaar. De interpretatie van de gegevens is bijgevolg uitsluitend indicatief en de cijfers irrelevant indien ze niet in deze context worden geïnterpreteerd.

prioritaire leerlingen eveneens het meest gegeerd zijn in de tweede inschrijvingsronde. Zo zouden er op basis van deze cijfers, zonder rekening te houden met dubbele inschrijvingen, voor elke plaats 2,2 gegadigden moeten zijn, terwijl 5,7% van de scholen voor minder dan 20% volzet zijn en 18,6% voor minder dan 50%. Anderzijds zijn er in 27,1% van de scholen meer dan drie potentiële leerlingen per vacante plaats. Deze cijfers zijn een mooie illustratie van het dualiseringsproces binnen het Franstalig secundair onderwijs in Brussel dat door het capaciteitsprobleem wordt versterkt.

Figuur 68. Ratio tweede inschrijvingsronde leerlingen eerste jaar scholen Franstalig secundair onderwijs (Bron: Estelle Cantillon, ECARES, ULB, 2008)

Figuur 69. Totaalratio leerlingen eerste jaar scholen Franstalig secundair onderwijs (Bron: Estelle Cantillon, ECARES, ULB, 2008)

Het is duidelijk dat men op basis van een preferentievoordeel niet tot een gelijkmatige spreiding van leerlingen over de scholen komt. De correlatie tussen beide toont aan dat beide groepen voor dezelfde scholen kiezen.

Gegevens over het uiteindelijke resultaat van deze procedure zijn publiek niet beschikbaar. De pers vormt gelukkig een tweede belangrijke informatiebron. De verslagen in de verschillende kranten over deze problematiek zijn gelijklopend. De artikels in Le Soir van vrijdag 21 augustus 2009 zijn illustratief en laten toe de situatie van eind juni tot bij het begin van het schooljaar kort te schetsen. Hoewel er grote onduidelijkheid heerst over de cijfers en het aantal leerlingen dat op één dan wel verschillende lijsten zou staan, is er eind juni sprake van 1200 leerlingen die ‘vooral in Brussel en Waals-Brabant’ nog geen school hebben gevonden om in het schooljaar 2009-2010 het eerste jaar secundair onderwijs aan te vatten. Op die lijsten staan ook leerlingen uit Vlaanderen die het Franstalig onderwijs boven het Nederlandstalig onderwijs verkiezen. Eind augustus was dit aantal gereduceerd tot 800. De inschrijvingscommissie van het Franstalig onderwijs voorziet dat er bij het begin van het schooljaar slechts 250 leerlingen nog geen school zouden gevonden hebben in en rond Brussel⁶. Voor deze leerlingen zou in een buitenschoolse opvang worden voorzien waarbij ouders hen voorlopig zouden kunnen inschrijven voor andere pedagogische, sportieve of culturele activiteiten. Tevens worden een aantal mogelijkheden voorzien waarbij de inrichtende machten van de scholen zelf het aantal plaatsen in het eerste jaar kunnen optrekken om in de dringende noden te voorzien. Volgens Le Soir zou bijvoorbeeld de Stad Brussel op deze manier 137 bijkomende plaatsen creëren.

Bij gebrek aan officiële data is een discussie op basis van deze cijfers weinig productief. Wat wel duidelijk is, is dat het Franstalig onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met een veel groter capaciteitsprobleem worstelt dan het Nederlandstalig onderwijs. Voor de grote groep leerlingen die niet in hun geprefereerde school terecht kunnen vormt het Nederlandstalig secundair onderwijs een mogelijk alternatief dat wordt afgewogen tegenover de minder populaire scholen van de Franstalige Gemeenschap. Zeker voor de groep die niet in de meer elitaire Franstalige scholen terecht kan is het Nederlandstalig onderwijs een reële optie. Ook voor de grote groep leerlingen die van huis uit noch Nederlands noch Frans spreken, en die dus met geen van beide gemeenschappen een linguïstische of culturele band hebben, is een keuze voor het Nederlandstalig onderwijs gezien de situatie misschien wel evidentier. Dit belet niet dat er uiteindelijk nog een vrij omvangrijke groep leerlingen uit de boot dreigt te vallen. De kans is reëel dat het hier vooral om sociaal zwakkere leerlingen gaat.

⁶ Dit artikel heeft betrekking op scholen ‘in en rond Brussel’ en dus niet noodzakelijk op de scholen die in de tabellen 66 tot en met 68 werden opgenomen.

3.4. Problemen en oplossingen op het niveau van de onderwijsinstellingen

Het is moeilijk om exacte cijfers te plakken op het capaciteitsprobleem in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel. Zeker vanaf de tweede graad als de leerlingen moeten kiezen tussen verschillende onderwijsvormen betekent een vacante plaats in een bepaalde school of onderwijsrichting niet dat deze kan worden ingenomen door een leerling die elders wordt geweigerd. Enkele ontwikkelingen binnen de scholen geven echter wel een idee van de verschillende elementen die aansluitend op de capaciteitsproblematiek een rol spelen. Achtereenvolgens komen hierbij de infrastructuur, de schoolorganisatie, sociale en pedagogische hinderpalen en omgevingsfactoren aan bod.

3.4.1. Infrastructuur

Van de 37 scholen of vestigingsplaatsen die hun medewerking aan het onderzoek verleenden moesten 21 (56,8%) dit schooljaar leerlingen doorverwijzen. Twee scholen die dit schooljaar geen leerlingen moesten doorverwijzen melden wel dat ze de laatste 5 jaar toch met een capaciteitsprobleem kampen. In totaal werden zo'n 2/3 van de Nederlandstalige secundaire scholen al met dit probleem geconfronteerd. Hoewel het publiek debat over capaciteitsproblemen in het onderwijs meestal betrekking heeft op het basisonderwijs gaat het ook in het secundair onderwijs wel degelijk om een reëel probleem. Van de 37 scholen merkten 25 een duidelijke evolutie op het gebied van het leerlingenaantal. Voor het overgrote deel van de scholen betekent dit een stijging. Van de 12 scholen die de afgelopen jaren hun leerlingenaantal niet zagen stijgen kende twee scholen geen wijziging omwille van het feit dat ze gedurende deze periode al volzet waren en een stijging materieel onmogelijk was, wat wel in doorverwijzingen resulteerde. Een drietal scholen gewagen van een daling waarbij wordt verwezen naar een verminderde instroom van het aantal Nederlandstaligen van buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het toenemend aantal leerlingen uit Brussel die thuis geen Nederlands spreken zorgt er, volgens de directie van een paar scholen die uitsluitend een ASO-traject aanbieden, wel voor dat de uitval na de eerste graad groter is dan vroeger. Dit resulteert elders dan weer in een verhoogde instroom in de tweede graad.

Een eerste stap naar een oplossing voor de individuele instellingen is de mogelijkheid om fysiek de ruimte te kunnen uitbreiden. Van de 18 scholen, waarbij het BUSO hier even buiten beschouwing wordt gelaten, die effectief met capaciteitsproblemen kampen zijn er 6 waar een fysieke uitbreiding onmogelijk is. Het is niet verwonderlijk dat 3 hiervan in zone 'Centrum' liggen. Twee andere scholen uit deze zone met een TSO- en/of BSO-profiel kunnen enkel uitbreiden als ze ook effectief nieuwe gebouwen optrekken op nog niet bebouwde gronden dan wel door bijkomende bouwgronden in de buurt aan te kopen. In de zone 'Noord-West' is het probleem beperkt. Met uitzondering van een school die geen uitbreidingsmogelijkheden meer heeft kunnen drie andere scholen die met een capaciteitsprobleem kampen de huidige evolutie opvangen door renovatie of verbouwing van het bestaande patrimonium. Slechts één ASO-school zou gronden moeten aankopen om aan de vraag te voldoen. In de zone 'Oost' zijn de problemen beperkt. Slechts één school kampt hier met problemen en hier zou bijbouwen op de huidige campus voor een oplossing kunnen zorgen. De meeste problemen kent zone 'Zuid-West'. Twee scholen

kunnen hun capaciteit hier onmogelijk aanpassen aan het stijgende leerlingenaantal. Vijf andere scholen beschikken wel over de mogelijkheid door een verbouwing van het huidige arsenaal om de capaciteitsproblemen op te lossen. Scholen die TSO- of ASO-richtingen aanbieden kampen het meest met problemen maar beschikken vaak ook over lokalen die mits verbouwing vrij snel operationeel gemaakt kunnen worden. In het BUSO worstelen alle instellingen wel op de een of andere manier met een capaciteitsprobleem maar hier gaat het niet louter om een verschuiving of uitbreiding van de bestaande infrastructuur maar veronderstelt het een meer integrale aanpak van de opvoedingssituatie van de leerlingen.

Wat de belangrijkste materiële hinderpalen betreft om tot een eventuele uitbreiding van de bestaande capaciteit van de school over te gaan waren er in het basisonderwijs duidelijke verschillen tussen de netten. Gegeven het beperkt aantal scholen is een vergelijking op die basis niet mogelijk, zeker omdat er niet echt factoren zijn waar de scholen van een bepaald net systematisch naar verwijzen en anderen niet. De belangrijkste hinderpaal (22 scholen) blijkt het tijdsbestek te zijn waarop men een mogelijke uitbreiding kan realiseren. Het probleem stelt zich nu maar een oplossing op korte termijn is moeilijk. Op de tweede plaats (21 scholen) komt de verouderde infrastructuur. Drie scholen zagen zich zelfs genooddaakt omwille van de veiligheidsvoorschriften hun capaciteit in te krimpen. Dit probleem stelt zich in alle onderwijsvormen. Voor 20 scholen stelt het totale financiële plaatje rond krijgen een probleem, evenals de bijkomende kosten nadat de eventuele nieuwbouw is gerealiseerd. Men kan wel klaslokalen bijbouwen maar dit impliceert ook extra meubilair en studiemateriaal. Dit is zeker het geval voor bepaalde TSO- en BSO-afdelingen waar uitbreiden betekent dat men zich vaak allerlei dure apparatuur moet aanschaffen, maar ze zijn niet de enige voor wie dit aspect als een probleem wordt ervaren want ook ASO-scholen schuiven dit als een belangrijke hinderpaal naar voor. Voor 16 scholen, minder dan de helft, zijn de veiligheidsvoorschriften een probleem evenals het verkrijgen van een bouwvergunning. Als minst belangrijke hindernis verwijzen de scholen naar de complexiteit van de wetgeving rond uitbreiding en de financiële regelgeving. Het is dus niet zozeer de reglementering die de scholen weerhoudt om eventueel uit te breiden maar de praktische realisatie ervan.

Zo'n 20% van de scholen kan vrij over alle ruimte beschikken, de rest deelt de campus met andere scholen of instellingen. Voor 19 van de 29 resterende scholen gaat het om een bijhorende basisschool. Voor alle gemeentelijke scholen betekent het ook dat ze de campus delen met een Franstalige school of instelling en dit is ook voor 5 vrije scholen het geval. Voor 80% van de scholen die een campus delen met een andere school impliceert dit evenzeer het delen van lokalen. Is dat het geval dan is de referentie het meest geciteerde lokaal (23 scholen), gevolgd door de sportinfrastructuur (14), de speelplaats (10), en leslokalen (7). Voor 17 scholen betekent het delen van de campus echter dat een andere school of instelling lokalen gebruikt die vroeger door de school zelf werden gebruikt, voor 10 van hen lokalen die ze ook nu meer dan nodig hebben. Een probleem dat zich op dat vlak in verschillende scholen stelt is dat ze binnen de beperkte ruimte van de campus ook een groeiende lagere school moeten opvangen naast de stijging van het eigen leerlingenaantal. Vermits meer dan de helft van de secundaire scholen de campus deelt met een basisschool dreigt het capaciteitsprobleem op dat niveau reeds automatisch een probleem te worden voor de secundaire school. Alleen daardoor al zal zich op middellange termijn een urgent

capaciteitsprobleem stellen in de helft van de secundaire scholen in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel.

3.4.2. Schoolorganisatie

In het basisonderwijs komt het capaciteitsprobleem vooral neer op het zoeken naar bijkomende lokalen. Voor het secundair onderwijs gaat het ook over het uitbreiden, afbouwen of het bijkomend organiseren van studierichtingen. Op dit onderwijsniveau is het veel meer een evenwicht tussen vraag en aanbod dan een evenwicht tussen het aantal potentiële leerlingen en het netto aantal plaatsen. Door de onderwijsinhoud bij te sturen krijgt men ook andere geïnteresseerde leerlingen.

Slecht 6 scholen overwogen de laatste 5 jaren een uitbreiding van het bestaande aanbod. Hierbij zijn 2 BUSO-scholen die hun werking willen uitbreiden maar waarbij niet alles kon worden gefinancierd waardoor de plannen voorlopig werden afgevoerd, en een KSO-afdeling 'Jazz' die wel werd uitgebouwd. De drie andere richtingen hebben betrekking op een verdere uitbouw van het beroepsonderwijs: de realisatie van een BSO onderbouw en van een bovenbouw 'Kantoor' die nog niet werd gerealiseerd maar in overweging genomen. Acht scholen willen hun aanbod inkrimpen. De richtingen die voor afbouw in aanmerking komen zijn vooral ASO en TSO richtingen. Voor het ASO zijn dit 'Latijn-Wetenschappen' en 'Moderne Talen-Wetenschappen', voor het TSO 'Boekhouden-Informatica', 'Secretariaat-Talen', 'Handel-Talen', 'Handel' en 'Toerisme'. Sommige van deze richtingen worden in de ene instelling afgebouwd terwijl andere dan weer leerlingen moeten weigeren die deze richtingen willen volgen. Ook twee beroepsopleidingen werden afgebouwd: de opleiding van schoenmaker in het BUSO omdat deze nog weinig beroepsperspectieven biedt en paradoxaal genoeg ook slager in het BSO waar de vraag groot is maar de instroom van leerlingen opdroogt. Een opleiding in de slagerij zelf heeft de schoolopleiding deels vervangen. De meeste scholen (24) denken echter aan een uitbreiding van het aanbod door het creëren van nieuwe richtingen. Een aantal hiervan zijn gerealiseerd, vooral ASO-richtingen: 'Economie-Wetenschappen', in 2 scholen 'Humane Wetenschappen', ook 3 maal 'Grieks-Moderne Talen' met de expliciete vermelding dat de motivatie voor de oprichting hiervan ligt bij het aantal wiskundezwakke studenten in de afdeling 'Grieks'. Een school wil zelfs gans de ASO-afdeling herbekijken. Hiernaast is er ook een stijgende vraag naar methodeonderwijs. ASO-richtingen die in sommige scholen nog niet werden uitgebouwd maar wel in de planning werden opgenomen zijn 'Humane Wetenschappen' en 'Economie'. Een richting 'Sportwetenschappen' werd wel overwogen maar uiteindelijk afgevoerd. Voor deze richting lijken de potentieel geïnteresseerde Brusselse leerlingen de weg naar Vlaanderen te vinden. De TSO-richtingen die extra aan het bestaande curriculum werden toegevoegd zijn 'Sociaal-technische', 'Autotechnieken', 'Logistiek' en 'Koeltechnieken'. Ook het kunstonderwijs was de laatste 5 jaar vrij actief op dit vlak. De richtingen 'Dans' en 'Muzikale Vorming' kwamen er bij, 'Audiovisuele vorming' haalde het niet. Andere creatieve richtingen die in de pipeline zaten maar uiteindelijk niet uitgebouwd werden zijn 'Creatie en vormgeving' en 'Modecreatie'. De BUSO-opleidingen 'Winkelhulp', 'Logistiek assistent' en 'Onderhoudshulp' werden ook aan het aanbod toegevoegd. Het beroepsonderwijs werd uitgebreid met een richting

‘Verkoop’, de richting ‘Maatschappelijke veiligheid’⁷ werd geëvalueerd maar nog niet georganiseerd. Ten slotte heeft een school voor de toekomst ook de uitbouw van een B-jaar op het programma staan.

Qua aanpassing van het onderwijsaanbod zijn de Nederlandstalige Brusselse scholen erg actief. De helft van de scholen denkt een of andere richting uit te breiden, twee derde wil nieuwe richtingen aan het aanbod toevoegen en 20% wil bepaalde richtingen afbouwen. Niet alleen qua aantal maar ook qua inhoud zitten de scholen duidelijk in een proces van transitie.

3.4.3. Sociale en pedagogische hinderpalen

Bij capaciteitsproblemen of een verandering van het aanbod spelen niet alleen de materiële factoren een rol maar kunnen er ook pedagogische en sociale hindernissen opduiken. Deze lijken voor de verschillende inrichtende machten vrij gelijklopend.

Het grootste probleem op pedagogisch vlak is het vinden van geschikte leerkrachten. Ruim 2/3 van alle middelbare scholen zegt op dit vlak problemen te ondervinden. Het opleiden en aantrekken van leraars blijft een knelpunt. In tegenstelling tot het Franstalig onderwijs komen de studenten die in Brussel een bacheloropleiding volgen om in het secundair onderwijs les te kunnen geven vooral uit Vlaanderen en slechts een kleine minderheid uit Brussel zelf (zie Mettwie & Janssens, 2007). Na afstuderen richten ze zich dan ook in de eerste plaats op een loopbaan in hun eigen thuisomgeving. Meer leraars in opleiding in het Nederlandstalig hoger onderwijs in Brussel betekent dus niet automatisch een groter potentieel voor de Nederlandstalige secundaire scholen in Brussel. Een probleem dat als even belangrijk wordt ervaren en ook door 2/3 van de directies wordt aangestipt is dat uitbreiding impliceert dat de school zal worden geconfronteerd met meer leerlingen die extra zorg vragen. Een derde hinderpaal is de onzekerheid over het toekomstige aantal studenten, sommige scholen willen hun curriculum wel veranderen maar houden ten slotte vast aan de bestaande zekerheden en willen zich niet in een avontuur storten. Bij een verandering van het aanbod speelt uiteraard ook mee dat dit in een verandering van de eigenheid van de huidige leerlingenpopulatie kan resulteren. Toch sleutelt een meerderheid van de scholen aan zijn aanbod. Iets meer dan de helft vindt een capaciteitsuitbreiding wel problematisch omdat dit betekent dat het aantal leerlingen dat van thuis uit geen Nederlands spreekt nog zal stijgen. Zo’n 30% van de scholen vreest de toenemende diversiteit bij een mogelijke uitbreiding. Wat de scholen het minst zorgen baart zijn de interne en externe programmatieregels die door minder dan een kwart van de scholen als een probleem wordt ervaren.

De scholen zelf halen ook een aantal problemen aan. Opvallend hierbij is dat de verschillende instellingen dezelfde 4 problemen steeds opnieuw naar voor schuiven. Drie ervan hebben te maken met de bezorgdheid om de identiteit van de school te bewaren. Een eerste probleem is de beheersbaarheid van het aantal leerlingen om een ‘school op mensenmaat’ te blijven. Door de groei van het aantal leerlingen zou op die manier de eigenheid van de school verdwijnen. Een tweede aspect is dat door een uitbreiding en door de richtingen die hierdoor extra zouden moeten worden aangeboden een TSO-school in de richting van het BSO-onderwijs zou opschuiven en een ASO-school deels een TSO-school

⁷ Intussen werd deze richting in het schooljaar 2009-2010 opgericht.

zou worden. De directies zijn zowel bezorgd voor hun imago ten aanzien van de buitenwereld maar vrezen eveneens ontevredenheid onder het lerarenkorps. Een laatste element in dit verband is de vrees dat een uitbreiding van de capaciteit zal gepaard gaan met een verstoring van de huidige sociale mix. Een vierde argument is meer van pedagogische aard. Een paar scholen wijzen op de manier waarop de lesuren worden berekend wat een soepel inspelen op de concrete situatie van het lopende schooljaar soms bemoeilijkt.

3.4.4. Omgevingsfactoren

Een laatste element dat kan meespelen bij het al dan niet uitbreiden van de capaciteit van de school is de impact van de omgevingsfactoren.

De bereikbaarheid met het openbaar vervoer wordt door maar liefst 70,3% van de scholen als positief ervaren. Een moeilijke bereikbaarheid met het openbaar vervoer betekent niet dat er geen leerlingen worden doorverwezen, beide gaan in de meeste gevallen zelfs samen. Er is echter wel een ander verband tussen de ontevredenheid over de bereikbaarheid en de leerlingen. Met uitzondering van een school in Schaarbeek situeren ze zich allemaal aan de rand van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waardoor ze ook een belangrijke rol spelen voor het Vlaamse hinterland. Het feit dat de instroom vanuit Vlaanderen daalt, maakt de scholen nog afhankelijker van het openbaar vervoer of ervaren ze deze bereikbaarheid zeker als een belangrijk gegeven. Aansluitend hierbij kan men vaststellen dat de verkeersdrukte in de buurt geen doorslaggevende rol speelt en voor de meeste scholen geen invloed heeft, al is er maar één school die de verkeerssituatie rond de schoolpoort als positief ervaart. Een 8-tal scholen ervaart deze situatie als uitgesproken negatief voor de school. Hoewel deze scholen over verschillende gemeenten verspreid liggen hebben ze het feit gemeen aan een belangrijke invalsroute naar het centrum te liggen. Op dit vlak hebben de scholen in de gemeente Anderlecht wel het meest te lijden onder de verkeersoverlast. Niet de verkeersveiligheid maar de veiligheid in de schoolomgeving in het algemeen baart veel meer scholen zorgen. De helft van de onderwijsinstellingen stellen dat de onveiligheid in de buurt hen parten speelt. Vooral in Brussel-Stad, Laken en Schaarbeek heeft dit negatieve gevolgen voor de inspanningen van de scholen om leerlingen aan te trekken. Een aantal scholen verwijst hierbij expliciet naar het afhaken van Nederlandstalige leerlingen uit de Vlaamse Rand.

De aanwezigheid van andere scholen lijkt weinig effect te hebben op de Nederlandstalige secundaire scholen in Brussel. Slechts twee instellingen vinden de nabijheid van een Nederlandstalige lagere school positief om leerlingen te rekruteren, één school ervaart eerder een negatief effect en voor de andere scholen maakt het weinig verschil. De aanwezigheid van een Franstalige lagere school heeft helemaal geen effect, een Franstalige secundaire school evenmin. Twee beroepsscholen ervaren de nabijheid van een Franstalige school als positief maar voor hen fungeren deze scholen eerder als een 'dam' tegen het groeiend aantal leerlingen dat thuis geen Nederlands spreekt. De aanwezigheid van een concurrerende Nederlandstalige secundaire school wordt eerder als negatief dan als positief ervaren. In Anderlecht profiteerden een aantal scholen van de sluiting van een andere Nederlandstalige secundaire school of van bepaalde afdelingen binnen een Nederlandstalige school, al zijn er ook een drietal andere scholen die de sluiting van een afdeling elders als positief ervaren voor de eigen rekrutering. Het meest negatieve effect

gaat uit van de samenstelling van de leerlingenpopulatie. Maar liefst 19 van de 37 vestigingen zien de huidige leerlingenpopulatie als een probleem voor het aantrekken van andere leerlingen.

Bijkomende aspecten die een positieve invloed uitoefenen op de leerlingenpopulatie zijn een goede bereikbaarheid die sommige scholen nog eens extra onderstrepen, de groene omgeving waarin de school staat ingeplant en de goede reputatie en positieve contacten in de buurt. Ook de inspanningen van de VGC en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om de schoolomgeving rein te houden, de buurt te renoveren of de school zelf op te knappen worden als positief aangehaald.

De negatieve aspecten die de rekrutering bemoeilijken verwijzen haast allemaal indirect naar de daling van het aantal Nederlandstalige leerlingen in de school. Een aantal scholen halen de moeilijke bereikbaarheid en het fileprobleem aan om vanuit de Rand naar de Brusselse scholen te komen, ook de gebrekkige aansluiting van het Vlaamse op het Brusselse openbaar vervoernetwerk zien een paar scholen als een probleem. De andere negatieve aspecten zijn de instroom van Franstaligen of anderstaligen tegenover de uitstroom van Nederlandstaligen. Hierbij wijzen heel wat scholen op de reële veiligheidsproblemen maar vaak ook op het vermeende onveiligheidsgevoel in Brussel dat vooral door de Vlaamse media wordt gevoed. Vanuit Vlaanderen krijgt men de indruk dat de onderwijssituatie in Brussel problematisch is en scholen komen enkel negatief in het nieuws. Dit geldt niet alleen voor het onderwijs maar voor Brussel in het algemeen. Men scheert, volgens de directies, alles teveel over dezelfde kam. Sommige scholen slagen er hierdoor niet in Vlaamse ouders te overtuigen dat de buurt en de weg naar de school wel veilig zijn.

3.5. Toekomstige evolutie van de schoolpopulatie

Doorverwezen leerlingen zijn het resultaat van een ‘onevenwicht’ tussen de vraag van de leerlingen en het aanbod van de scholen. Een vorige paragraaf ging dieper in op de aanbodzijde van de scholen. Deze paragraaf staat stil bij de leerlingenpopulatie en de manier waarop deze in de toekomst zal evolueren. Eerst komt de visie van de schooldirecties aan bod, hierna volgt een numerieke benadering op basis van bevolkingsprojecties.

3.5.1. Visie van de schooldirecties

De diversiteit van de leerlingenpopulatie kwam al uitgebreid aan bod in dit rapport. Een vragenronde bij de directies leert dat er zich de laatste 5 jaren belangrijke verschuivingen hebben voorgedaan wat betreft de kenmerken van de leerlingenpopulatie. Allen zijn ze quasi unaniem: meer en meer Nederlandstaligen uit de Vlaamse Rand richten zich voor hun opleiding secundair onderwijs niet langer op Brussel maar kiezen voor een school in Vlaanderen. Dit heeft geen daling van het leerlingenaantal tot gevolg maar de vrijgekomen plaatsen worden ingenomen door een ‘Brusselse’ leerlingenpopulatie, met andere woorden, leerlingen met een diverse taalachtergrond maar die thuis vaak geen Nederlands spreken. Voor een paar scholen betekent dit een verfransing maar voor de meeste een toename van anderstalige leerlingen en van culturele en linguïstische diversiteit. De ‘nieuwe’ Nederlandstalige leerlingen die ze aantrekken komen ook steeds meer uit taalgemengde

gezinnen en niet langer uit een homogeen Nederlandstalige thuisomgeving. Niet enkel de participatie van ‘traditionele’ migrantengroepen stijgt, ook vinden meer en meer Oost-Europese leerlingen hun weg naar het Nederlandstalig onderwijs. Deze verschuiving brengt ook een verschuiving in de vraag naar bepaalde studierichtingen met zich mee. Algemeen komt hierdoor de klemtoon minder op het ASO te liggen en stijgt de vraag naar BSO-richtingen.

Alle onderwijsvormen zijn aan een verschuiving onderhevig. Ook de BUSO-scholen ontsnappen hier niet aan. Waar vroeger Brussel zijn centrale ligging in Vlaanderen kon uitspelen om leerlingen aan te trekken krijgen deze scholen nu ook meer en meer Brusselse leerlingen over de vloer. Een school stelt het nog scherper en zegt dat ze vooral kinderen uit hogergeschoolde Vlaamse gezinnen krijgen en anderstaligen en dat de Nederlandstalige middenklasse stilaan uit hun school verdwijnt. Deze evolutie heeft voor de BUSO-scholen nog een belangrijke consequentie: meer en meer kinderen hebben naast hun fysieke of psychische handicap ook af te rekenen met een taalhandicap. Dit maakt de begeleiding van de leerlingen nog zwaarder dan het al was.

Over één aspect van de toekomst van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel zijn alle scholen uit alle netten en onderwijsvormen het quasi unaniem eens: het aantal leerlingen zal in de toekomst zeker toenemen. Eenzelfde unanimiteit is er ook als het gaat over de taalachtergrond van de leerlingen: het aantal Nederlandstaligen zien ze ondanks de algemene toename van het leerlingenaantal steeds verder afnemen. In het beste geval zal het aantal Nederlandstaligen zich in sommige scholen stabiliseren op het huidige niveau. De helft van de scholen denkt wel dat het aantal Franstaligen nog zal toenemen al zien een aantal directies wel een daling. Ze zijn er wel allemaal van overtuigd dat het aantal anderstaligen zal blijven toenemen. Zo’n 3/4 van de scholen denkt dat ook het aantal leerlingen uit taalgemengde gezinnen zal stijgen. De toekomstige Nederlandstalige leerlingen zullen thuis niet langer alleen Nederlands spreken maar ook met een tweede taal opgroeien. Van alle scholen denkt 40% dat de school zich veel sterker op de directe buurt zal richten en de instroom vooral uit lokale leerlingen zal bestaan. De algemene verwachting kan worden samengevat als ‘meer leerlingen, meer Brussel’.

3.5.2. Enkele demografische prognoses

3.5.2.1. Evoluties als basis voor prognoses

De stijging van het aantal leerlingen is een gegeven waarmee de meeste scholen worden geconfronteerd. In het eerste jaar zijn er voor het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel theoretisch genoeg plaatsen maar toch moeten een aantal scholen leerlingen doorverwijzen omdat hun instelling of een bepaalde richting volzet zijn. Momenteel gaat het om een 100-tal leerlingen. In de toekomst mag zeker nog een aangroei van de leerlingenpopulatie worden verwacht. Op basis van de bevolkingsprojecties van het Planbureau zou het aantal kinderen in het basisonderwijs tussen 2000 en 2020 met 50% toenemen. De verwachting is dan ook dat dit effect er ook in het secundair onderwijs zit aan te komen.

De cijfers in tabel 37 bevestigen de intuïtie van de directies dat het aantal leerlingen in de toekomst nog verder zal stijgen. In deze tabel wordt op basis van de bevolkingsprognoses van het Federaal Planbureau de evolutie weergegeven van het te verwachten aantal

Brusselse jongeren van 13 tot en met 18 jaar, de leeftijd waarop de meesten het secundair onderwijs doorlopen. De cijfers hebben betrekking op de periode 2005 tot 2030. Naast de evolutie van het leerlingenpotentieel per jaar en in zijn totaliteit wordt ook de evolutie van de leerlingen die zonder zittenblijven zich normaal in het eerste jaar secundair onderwijs zouden aanbieden apart opgenomen in de tabel. Het is in dat leerjaar dat het capaciteitsprobleem zich in eerste instantie stelt en dat de meeste doorverwijzingen telt. Voor deze laatste twee indicatoren worden zowel de absolute aantallen, de numerieke aangroei per 5 jaar, de numerieke aangroei voor de totale periode en de relatieve groei met het jaar 2005 als basis voor de index in de tabel opgenomen. Hierbij dient uiteraard opgemerkt dat deze tabel uitsluitend de evolutie van de jongeren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest illustreert en geen rekening houdt met de evolutie in Vlaanderen. Voor het onderwijs in Brussel is in dit opzicht vooral het arrondissement Halle-Vilvoorde van belang. Voor dit arrondissement verwacht het Planbureau tussen 2005 en 2020 een stijging van 13% van de totale bevolking, maar tegelijk zou er een proces van ontgroening optreden waarbij het aandeel van de bevolking tussen 0-19 jaar tegen 2020 zou afnemen met 6,3% en tegen 2025 zelfs met 7%. De demografische ontwikkeling van het Vlaamse hinterland van de Brusselse scholen zal vermoedelijk dan ook weinig invloed hebben op de leerlingenpopulatie. Om een duidelijk zicht te krijgen op de wisselwerking tussen het secundair onderwijs in Vlaanderen en Brussel is het noodzakelijk te peilen naar de motieven achter de in- en uitstroom van leerlingen: wat zet leerlingen of hun ouders er toe aan een secundaire school in Brussel of in Vlaanderen te kiezen?

Leeftijd	2005	2010	2015	2020	2025	2030
13 jaar	11221	11518	12543	13697	14697	14828
14 jaar	11205	11360	12194	13310	14500	14741
15 jaar	11129	11364	12053	13181	14328	14680
16 jaar	11059	11474	11922	12849	14189	14597
17 jaar	10944	11634	12050	12697	14116	14569
18 jaar	11127	12008	12307	13164	14074	14746
Projectie 1°jr	11221	11518	12543	13697	14697	14828
Aantal Δ 1°jr – 5jr	0	+297	+1025	+1154	+1000	+131
Aantal Δ 1°jr - tot	0	+297	+1322	+2476	+3476	+3607
Index 1° jr	100	102,6	111,8	122,1	131	132,1
Projectie SO	66685	69358	73069	78898	85904	88161
Aantal Δ - 5jr	0	+2673	+3711	+5829	+7006	+2257
Aantal Δ - tot	0	+2673	+6384	+12213	+19219	+21476
SO-index	100	104	109,6	118,3	128,8	132,2

Tabel 37. Bevolkingsprojectie jongeren op basisschoollleeftijd (2000-2030) (Bron: Federaal Planbureau. FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie)

Op basis van deze cijfers mag men besluiten dat het aantal jongeren in het secundair onderwijs de volgende decennia telkens met ongeveer 15% zal toenemen. Na 2030 zou het aantal jongeren nog even stijgen om daarna af te nemen zodat de instroom van eerstejaarsleerlingen uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2040 lager zou moeten liggen dan in 2030. Binnen 25 jaar zal het leerlingenaantal ongeveer zijn plafond bereikt hebben.

Wat betekent dit nu voor het Nederlandstalig secundair onderwijs? Men kan er niet zomaar van uit gaan dat de toename van Brusselse leerlingen in het Nederlandstalig onderwijs parallel loopt aan deze prognoses. De toekomst van dit onderwijs hangt af van twee onbekenden: het aantal leerlingen en het aanbod. Het aanbod is moeilijk in te schatten, ook gegeven de dynamiek op dat vlak. Zowel vanuit het bevoegde ministerie als vanuit de netten en de individuele scholen wordt actief nagedacht over de hervorming van dit aanbod. Zeker in scholen die TSO- of BSO-richtingen aanbieden is het belangrijk kort op de bal te spelen en een synergie te vinden tussen de vraag vanuit de arbeidsmarkt en de gewijzigde samenstelling van de leerlingenpopulatie. Dit zal echter maar een beperkte invloed hebben op het aantal leerlingen in zijn totaliteit. Wel is het uiteraard zo dat de interne verschuivingen binnen het Nederlandstalig onderwijs in Brussel afhankelijk zijn van dit aanbod.

De toekomst van de leerlingenpopulatie is afhankelijk van de evolutie binnen drie groepen: de leerlingen uit Brussel, de leerlingen uit Vlaanderen die een Nederlandstalige school in Brussel verkiezen en de leerlingen uit Brussel die opteren voor een school in Vlaanderen. Over deze laatste groep kan men van mening verschillen in hoeverre ze al dan niet tot de potentiële doelgroep van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel behoort. Uit de gegevens zelf valt dit moeilijk af te leiden. Er is een groeiende groep Brusselse leerlingen die voor het Nederlandstalig onderwijs kiest, en zowel de groep die in Brussel zelf blijft als deze die kiest voor Vlaanderen neemt toe. Het aandeel van deze laatste groep in relatie tot de totale groep Brusselse leerlingen in het Nederlandstalig onderwijs neemt wel sterker toe, van 14,7% in 2000 tot 19,5% in 2008. Maar dit neemt niet weg dat over de gegeven periode ook de eerste groep numeriek met 2250 eenheden steeg. De vraag is in hoeverre de Nederlandstalige scholen in Brussel voor de tweede groep effectief een alternatief vormen en of die keuze door capaciteitsproblemen of andere factoren wordt gestuurd. Het is alleszins voorbarig deze evolutie te zien als een groeiende vlucht van potentiële leerlingen van het Nederlandstalig onderwijs van Brussel naar Vlaanderen.

Binnen het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel tekenen zich een aantal duidelijke tendensen af. Op basis van de analyse die in dit onderzoek wordt gemaakt lijkt een geleidelijke toename van het aantal leerlingen uit Brussel een vaststaand gegeven. Bij de groep leerlingen uit Vlaanderen die kiest voor het Nederlandstalig onderwijs in Brussel onderscheiden we twee mogelijkheden: ofwel loopt deze groep in dezelfde mate terug als dit vandaag het geval is, ofwel wordt een succesvol beleid gevoerd om deze evolutie te stoppen en blijft het aantal vanuit Vlaanderen stabiel. Ten slotte kan men de groep die van Brussel naar een school in Vlaanderen trekt wel of niet tot de doelgroep van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel rekenen. Op basis van deze evoluties kunnen drie scenario's gededuceerd worden. Een eerste scenario is het 'minimale' scenario waarbij de huidige evolutie van de leerlingenaantallen wordt doorgetrokken: een stijging van het

aantal leerlingen uit Brussel en een daling van de instroom uit Vlaanderen. Een tweede scenario is het ‘Vlaamse’ scenario waarbij de evolutie van de leerlingen uit Brussel gelijk blijft maar de dalende instroom vanuit Vlaanderen stabiliseert. Dit scenario is ingegeven door het feit dat vele directies van het aantrekken van leerlingen uit Vlaanderen een prioriteit willen maken in de hoop dat het aantal niet verder terugloopt. Een laatste scenario is het ‘maximale’ scenario, identiek aan het voorgaande met dat verschil dat ook de leerlingen uit Brussel die momenteel school lopen in Vlaanderen tot de doelgroep van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel worden gerekend, uitgaande van de huidige evolutie van deze groep. Tabel 38 vat de scenario’s overzichtelijk samen.

Scenario’s	Br in Br	VI naar Br	Br naar VI
Minimaal	+	-	neen
Vlaams	+	=	neen
Maximaal	+	=	ja

Tabel 38. Toekomstscenario’s

Naast de mogelijke inhoudelijke verschuivingen binnen het aanbod wordt hier met één essentieel element geen rekening gehouden, namelijk de evolutie binnen het Franstalig onderwijs. Omdat het moeilijk is het effect hiervan in te calculeren beperkten de onderstaande prognoses zich tot 2020. Over deze periode blijft de projectie vrij betrouwbaar. De cijfers voor 2025 en 2030 zijn veel minder accuraat en dienen eerder als richtlijn. Een laatste gegeven dat hier toch moet worden vermeld is dat bij de scenario’s geen rekening wordt gehouden met de leerlingen uit Wallonië, toch jaarlijks een 300-tal, omdat deze niet expliciet tot de potentiële doelgroep van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel worden gerekend.

3.5.2.2. Het ‘minimale’ scenario

Dit eerste scenario gaat uit van de bestaande toestand met een groeiend aandeel van leerlingen uit Brussel en een daling van de leerlingen vanuit Vlaanderen. Tabel 39 illustreert de evolutie van deze twee groepen in de veronderstelling dat de huidige trend zich voor beide verder doorzet. De bovenste twee rijen van de tabel verwijzen naar de leerlingen uit Brussel die een secundaire school in Brussel zelf verkiezen. De cijfers hebben betrekking op respectievelijk het eerste jaar van het secundair onderwijs en op de evolutie van het totaal aantal leerlingen uit Brussel voor alle leerjaren. Het percentage verwijst naar het totaal aantal Brusselaars binnen de gegeven leeftijdscategorie. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat van alle Brusselse 13-jarigen er in 2000 10,4% voor het Nederlandstalig onderwijs in Brussel kiezen, in 2005 12,7% enzovoort. Van alle Brusselaars in de leeftijdscategorie 13-18 koos in 2000 7,9% voor het Nederlandstalig onderwijs in Brussel terwijl 1,3% naar het secundair onderwijs in Vlaanderen ging. Op basis van de evolutie van 2000 tot nu en in de veronderstelling dat deze trend zich lineair doorzet werd ook voor 2010, 2015 en 2020 een schatting gemaakt van het aantal leerlingen uit Brussel die voor het Nederlandstalig secundair onderwijs in het eigen gewest kiezen. Voor het dalend aantal leerlingen uit Vlaanderen fungeert het aantal leerlingen dat in het

schooljaar 2000-2001 in Brussel school liep als basis voor de vergelijking. Ook hier wordt de evolutie lineair doorgetrokken. De rijen 3 en 4 verwijzen op hun beurt naar het aantal eerstejaarsleerlingen uit Vlaanderen en het totale aantal leerlingen uit Vlaanderen die kiezen voor een Nederlandstalige secundaire school in Brussel. De cijfers verwijzen naar een index met als basis het schooljaar 2000-2001. Zo bedroeg het aantal eerstejaarsleerlingen uit Vlaanderen in 2005 nog 93,8% van dat van 2000, en wanneer deze daling zich met de huidige intensiteit doorzet zal dit in 2020 nog 55,5% bedragen. Tegen die tijd zal het totaal aantal leerlingen uit Vlaanderen nog 72,1% van het huidige leerlingenaantal bedragen.

Groepen	2000	2005	2010	2015	2020
Br nr Br 1 ^o j	10,4%	12,7%	14,8%	16,6%	18,1%
Br nr Br totaal	7,9%	9,7%	10,8%	11,4%	11,7%
Vl nr Br 1 ^o j (index)	100	93,8	74,1	64,1	55,5
Vl nr Br totaal (index)	100	88,9	84,9	78,3	72,1

Tabel 39. Geschatte evoluties van leerlingengroepen voor zowel het eerste jaar als de leerlingengroep in zijn totaliteit als basis voor het 'minimale' scenario

Tabel 40 geeft de evolutie van het aantal leerlingen in het eerste jaar op basis van de bevolkingsprognoses voor de 13-jarige Brusselaars. In een eerste rij kan je het totaal aantal eerstejaars vinden als som van de twee evoluties berekend op basis van de projecties in tabel 39. De tweede rij geeft de toename van het aantal leerlingen vanaf het jaar 2010 tot 2030, waarbij de evolutie na 2020 (in italic aangegeven in de tabellen) als indicatief moet beschouwd worden. De volgende rij geeft de totale toename vanaf 2010. Ten slotte wordt ook de relatieve toename met 2010 als basisjaar weergegeven.

	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Projectie 1 ^o jr	1946	2247	2354	2644	2966	3276	3436
Aantal Δ 1 ^o jr – 5j	-	-	0	+ 290	+ 322	+310	+160
Aantal Δ 1 ^o jr - tot	-	-	0	+290	+612	+922	+1082
Index 1 ^o jr	-	-	100	112,3	126,0	139,2	146,0

Tabel 40. Geschatte evolutie van eerstejaarsleerlingen in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel volgens het 'minimale' scenario

Tabel 41 geeft de resultaten van een identieke oefening maar dan voor de leerlingengroep in zijn totaliteit.

	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Projectie totaal	11203	12074	12671	13107	13630	14360	14559
Aantal Δ – 5j	-	-	0	+436	+523	+730	+199
Aantal Δ - tot	-	-	0	+436	+959	+1689	+1888
Index SO	-	-	100	103,4	107,6	113,3	114,9

Tabel 41. Geschatte evolutie van het totaal aantal leerlingen in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel volgens het ‘minimale’ scenario

Om een zo realistisch mogelijke projectie te maken vormt het jaar 2010 het referentiepunt. Tussen 2000 en 2010 groeide het aantal leerlingen in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel reeds aan met 1468 leerlingen waarvan 27,8% eerstejaarsleerlingen. Voor de volgende 10 jaren wordt een vergelijkbare evolutie verwacht met dat verschil dat het totale aantal leerlingen waarschijnlijk minder sterk zal toenemen maar het aantal eerstejaars wel gevoelig zal stijgen. Bijna 2/3 van de nieuwe leerlingen zullen eerstejaars zijn.

3.5.2.3. Het ‘Vlaamse’ scenario

Voor vele directies is het cruciaal het aantal Nederlandstalige leerlingen op peil te houden door de instroom van leerlingen vanuit Vlaanderen te verzekeren. Vandaar dit ‘Vlaamse’ scenario waarbij wordt uitgegaan van een succesvol beleid op dat vlak zodat vanaf 2010 het aantal leerlingen uit Vlaanderen constant blijft en niet langer daalt. Net als voor het vorige scenario geeft onderstaande tabel 42 de basis voor het berekenen van de toekomstige evolutie uitgaande van de gestelde voorwaarden.

Groepen	2000	2005	2010	2015	2020
Br nr Br 1 ^o j	10,4%	12,7%	14,8%	16,6%	18,1%
Br nr Br totaal	7,9%	9,7%	10,8%	11,4%	11,7%
Vl nr Br 1 ^o j (index)	100	93,8	74,1	74,1	74,1
Vl nr Br totaal (index)	100	88,9	84,9	84,9	84,9

Tabel 42. Geschatte evoluties van leerlingengroepen voor zowel het eerste jaar als de leerlingengroep in zijn totaliteit als basis voor het ‘Vlaamse’ scenario

Tabel 43 geeft de evolutie van het aantal leerlingen in het eerste jaar op basis van de bevolkingsprognoses voor de 13-jarige Brusselaars analoog aan de berekeningen in tabel 40. Tabel 44 maakt dezelfde oefening als in tabel 41 voor alle leerlingen van het Nederlandstalig secundair onderwijs.

	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Projectie 1 ^o jr	1946	2247	2354	2732	3129	3531	3779
Aantal Δ 1 ^o jr – 5j	-	-	0	+378	+397	+402	+248
Aantal Δ 1 ^o jr - tot	-	-	0	+378	+775	+1177	+1425
Index 1 ^o jr	-	-	100	116,1	132,9	150	160,5

Tabel 43. Geschatte evolutie van eerstejaarsleerlingen in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel volgens het 'Vlaamse' scenario

	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Projectie totaal	11203	12074	12671	13510	14411	15574	16200
Aantal Δ – 5j	-	-	0	+839	+901	+1163	+626
Aantal Δ - tot	-	-	0	+839	+1740	+2903	+3529
Index SO	-	-	100	106,6	113,7	122,9	127,9

Tabel 44. Geschatte evolutie van het totaal aantal leerlingen in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel volgens het 'Vlaamse' scenario

Met dit tweede scenario ziet de leerlingenpopulatie er duidelijk anders uit. Vooreerst betekent dit dat de instroom van eerstejaarsleerlingen de volgende 10 jaren bijna zal verdubbelen in vergelijking met de periode 2000 tot nu. Voor de 10 jaren na 2020 zouden er nog eens evenveel eerstejaarsleerlingen instromen. Door de beperktere drop-out van de leerlingen uit Vlaanderen resulteert dit scenario ook in een grotere aangroei van de totaliteit van de leerlingen in vergelijking met het vorige scenario.

3.5.2.4. Het 'maximale' scenario

Bij het maximale scenario wordt uitgegaan van een maximaal behoud van de drie groepen die men als doelgroep van het Brussels secundair onderwijs beschouwt: een groeiend aandeel van Brusselse leerlingen, het behoud van de instroom uit Vlaanderen en het tegengaan van de uitstroom van leerlingen uit Brussel naar de scholen in Vlaanderen. Tabel 45 illustreert de basis van de berekeningen waarop dit scenario is gebaseerd. In tegenstelling tot de tabellen 39 en 42 wordt hier ook de evolutie van de uitstroom van Brussel naar Vlaanderen gegeven. De percentages verwijzen naar het aandeel eerstejaarsleerlingen en leerlingen tussen 13 en 18 van het totaal aantal Brusselse jongeren van die leeftijd die opteren voor een secundaire school in Vlaanderen.

Groepen	2000	2005	2010	2015	2020
Br nr Br 1 ^o j	10,4%	12,7%	14,8%	16,6%	18,1%
Br nr Br totaal	7,9%	9,7%	10,8%	11,4%	11,7%
Br nr Vl 1 ^o j	1,4%	2,3%	2,8%	3,4%	4,1%
Br nr Vl totaal	1,3%	2,1%	2,8%	3,4%	3,9%
Vl nr Br 1 ^o j (index)	100	93,8	74,1	74,1	74,1
Vl nr Br totaal (index)	100	88,9	84,9	84,9	84,9

Tabel 45. Geschatte evoluties van leerlingengroepen voor zowel het eerste jaar als de leerlingengroep in zijn totaliteit als basis voor het 'maximale' scenario

Net zoals bij vorige scenario's wordt eerst de evolutie van de eerstejaarsleerlingen berekend, hierna deze van de totale leerlingenpopulatie. Voor de jaren 2000 en 2005 worden de exacte cijfers in de tabel opgenomen, vanaf 2010 refereren de cijfers aan de projecties op basis van het aangegeven scenario.

	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Projectie 1 ^o jr	1946	2247	2677	3159	3691	4251	4639
Aantal Δ 1 ^o jr – 5j	-	-	0	+482	+532	+560	+388
Aantal Δ 1 ^o jr - tot	-	-	0	+482	+1014	+1575	+1962
Index 1 ^o jr	-	-	100	118	137,9	158,8	173,3

Tabel 46. Geschatte evolutie van eerstejaarsleerlingen in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel volgens het 'maximale' scenario

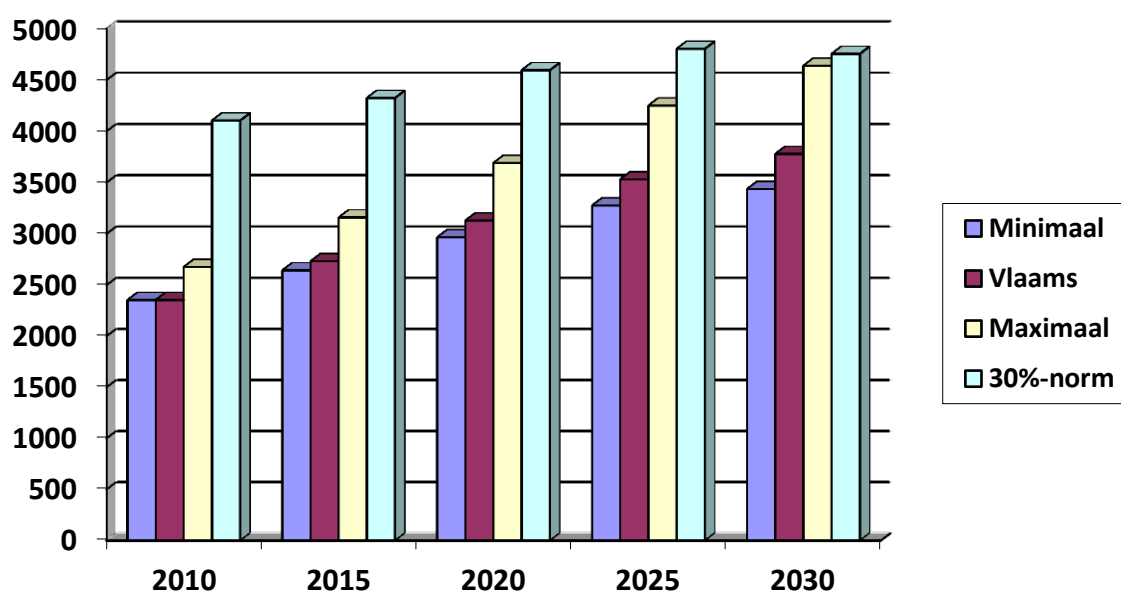
	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Projectie totaal	11203	12074	14613	15994	17488	19182	19991
Aantal Δ – 5j	-	-	0	+1381	+1494	+1694	+809
Aantal Δ - tot	-	-	0	+1381	+2875	+4569	+5379
Index SO	-	-	100	109,5	119,7	131,3	136,8

Tabel 47. Geschatte evolutie van het totaal aantal leerlingen in het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel volgens het 'maximale' scenario

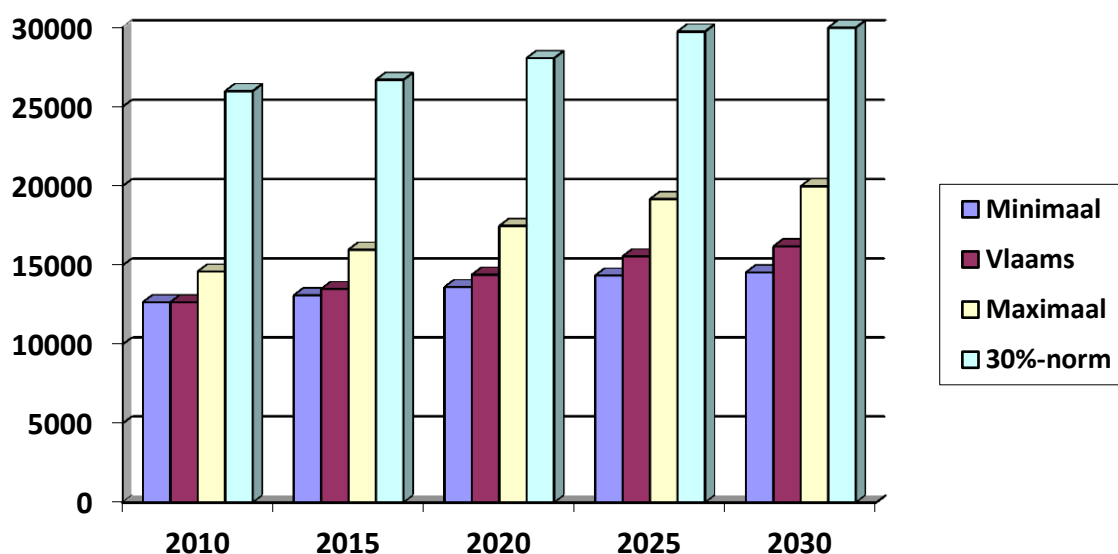
Het spreekt voor zich dat de cijfers de reële situatie in 2010 niet zullen weerspiegelen maar het geeft een idee van de maximale ambitie op basis van de bevolkingsevolutie. Daarom wordt 2010 toch als basisjaar behouden omdat het een juister idee geeft van de marges waarbinnen de toekomstige evolutie zich situeert. Volgens deze prognose stromen de volgende 10 jaar zo'n 1000 eerstejaarsleerlingen meer in, een aangroei van bijna 40%. De totale leerlingenpopulatie zou met zo'n 20% toenemen.

3.5.2.5. Scenario's als referentiekader voor het toekomstig onderwijs

De drie scenario's zoals hiervoor beschreven zijn louter gebaseerd op de relatie tussen de evolutie van de leerlingenpopulatie sinds het schooljaar 2000-2001 en de demografische projecties van het Planbureau. Er wordt geen rekening gehouden met het effect van het specifieke aanbod, eventuele voorkeuren van de leerlingen en mogelijke politieke beslissingen. Bij het begin van het schooljaar 2008-2009 telde het gewoon secundair Nederlandstalig onderwijs in Brussel 14123 leerlingen waarvan 2445 in het eerste jaar. Het 'minimale' scenario vertrekt voor het schooljaar 2010-2011 met een totale leerlingenpopulatie van 12671 waarvan 2354 eerstejaarsleerlingen, en het 'maximale' scenario van 14613 leerlingen waarvan 2677 eerstejaars. De huidige reële cijfers sluiten duidelijk aan bij de geschatte aanvangscijfers van de drie scenario's. In de figuren 69 en 70 worden de leerlingenaantallen voor de drie scenario's voor respectievelijk de eerstejaarsleerlingen en het totaal van de leerlingen met elkaar vergeleken. Een vierde scenario dat eveneens in de volgende figuren wordt opgenomen vindt zijn oorsprong in een politieke beslissing. Voor de materies waarvoor de Vlaamse Gemeenschap in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bevoegd is hanteert ze de 'Brusselnorm' (ook wel 30%-norm genoemd) als basis voor haar beleid. In dit onderzoek wordt op basis van dit politieke uitgangspunt 30% van de Brusselse jongeren beschouwd als 'doelgroep' voor het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. In het vierde scenario wordt uitgegaan van deze 30% in combinatie met de dalende instroom vanuit Vlaanderen zoals die zich momenteel doorzet.

Figuur 70. Evolutie aantal eerstejaarsleerlingen op basis van de onderscheiden scenario's

Figuur 71. Evolutie totale leerlingenpopulatie op basis van onderscheiden scenario's

Zowel voor de leerlingen van het eerste jaar als voor de totale populatie zijn de verschillen tussen het 'minimale' en het 'Vlaamse' scenario relatief beperkt. Bij het minimale scenario neemt het aantal leerlingen in het eerste jaar tegen 2020 met 26% toe. Het 'Vlaamse' scenario, waarbij de instroom uit Vlaanderen op het huidige peil blijft, klokt in dat geval af op een toename van 33%. Het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel mag zich dus zeker aan een stijging van 30% eerstejaarsleerlingen verwachten in de komende 10 jaren. Het verschil tussen beide scenario's is ingegeven door de bezorgdheid van een aantal directies die door een opdrogende instroom uit Vlaanderen het Nederlandstalig karakter van hun school in gevaar zagen komen. In absolute cijfers betekent dit echter maar een verschil van 163 leerlingen. Op een totaal van 3000 leerlingen in het eerste jaar zouden dit zo'n 115 of minder dan 4% meer leerlingen zijn die van huis uit Nederlands spreken, waarvan een aantal dan nog in combinatie met het Frans. De 'vernederlandsing' op basis van het 'Vlaamse' scenario is dus beperkt en weegt niet op tegen het groeiende leerlingenaantal uit Brussel. Wel is het zo dat de kans dat deze leerlingen gans hun schoolloopbaan in die school doorlopen groter is dan bij de Brusselse leerlingen die sneller uit de schoolstatistieken verdwijnen.

Het eerste jaar secundair onderwijs kampt stilaan meer en meer met een capaciteitsprobleem. De totale capaciteit is wel nog voldoende, maar de preferenties van de leerlingen en/of de ouders resulteert in een 100-tal doorverwijzingen. Afhankelijk van het scenario betekent dit voor de periode 2010-2020 een extra toename van 612 tot 1014 eerstejaars. Dit betekent 25 à 40 klassen extra, of een gemiddelde van een tweetal extra klassen per school. De vraag is hoe realistisch dit voor de desbetreffende scholen is. Maar hierbij mag men zeker het Franstalig onderwijs niet uit het oog verliezen. Voor hen betekent de geschetste evolutie een instroom van eerstejaars die 4 à 5 maal hoger ligt dan in het Nederlandstalig onderwijs. De kans is dan ook vrij groot, gegeven de huidige capaciteitsproblemen die zich daar in het eerste jaar manifesteren, dat zij niet langer ruim

80% van de Brusselse eerstejaarsleerlingen kunnen opvangen en de druk op het Nederlandstalig onderwijs nog zal toenemen.

De projecties op basis van die 30%-norm lijkt op het eerste zicht vrij onrealistisch, zeker op basis van de cijfers voor de totale leerlingenpopulatie. Maar op basis van het 'maximale' scenario liggen de, weliswaar slechts richtinggevende, cijfers voor 2030 erg dicht in de buurt van de 30%-norm. Een verhoogde druk op het eerste jaar maakt dit scenario plausibel op basis van de verhoogde instroom. De grote verschillen met de cijfers voor de totale populatie kunnen deels verklaard worden door de hoge drop-out cijfers van de leerlingen uit Brussel.

Tegen 2020 neemt de totale leerlingenpopulatie toe met, afhankelijk van het scenario, met 959 tot 2875 leerlingen. Afgezien van de eerstejaarsleerlingen betekent dit een toename van minimum 347 en maximum 1861 leerlingen. Het theoretische capaciteitsoverschot in de 2° en 3° graad is moeilijk te bepalen, maar er is ongetwijfeld genoeg fysieke capaciteit voor de toename van het aantal leerlingen op basis van het 'minimale' scenario op te vangen. Maar met uitzondering van het eerste jaar stelt zich niet zozeer een capaciteitsprobleem dan wel het probleem van het afstemmen van het onderwijsaanbod op de gewijzigde leerlingenpopulatie. Waar het secundair onderwijs in Brussel door zijn centrumfunctie een relatief belangrijk ASO-aanbod heeft zal nu de druk om het TSO- en BSO-aanbod verder te ontwikkelen ongetwijfeld toenemen. Uiteindelijk blijken de cijfers voor de onderwijsorganisatoren voor het volgende decennium niet zo dramatisch en verloopt de stijging hier vrij geleidelijk.

De voorzichtigheid voor de ontwikkelingen na 2020 wordt ingegeven door het feit dat deze cijfers meer dan waarschijnlijk een te 'positief' beeld van de situatie schetsen. Een grote onbekende factor blijft het Franstalig onderwijs. Omdat zij verhoudingsgewijze een veel groter deel van de Brusselse leerlingen in hun rangen tellen zal de demografische ontwikkeling zich hier nog veel duidelijker laten voelen. Waar in het Nederlandstalig onderwijs een deel van de Brusselse leerlingen de plaats van leerlingen uit Vlaanderen inneemt verloopt de stijging minder abrupt. In het Franstalig onderwijs is deze 'buffer' er niet en zet de stijging zich meteen door wat zich onmiddellijk in een capaciteitsprobleem vertaalt. Met de evolutie in het Franstalig onderwijs in het achterhoofd zoals hier in een vorige paragraaf geschetst kan men aannemen dat de druk op het Nederlandstalig onderwijs waarschijnlijk groter zal zijn dan in de uitgetekende scenario's het geval is. Hoe groot deze zal zijn is voorlopig moeilijk te voorspellen. Vandaar dat de projecties zich tot 2020 beperken en tegelijk zal men constant de vinger aan de pols moeten houden. Van een reëel capaciteitstekort kan men enkel in het eerste jaar en bij uitbreiding in de eerste graad spreken. Voorlopig beperkt de problematiek zich in de 2° en 3° graad tot het zoeken van een evenwicht tussen vraag en aanbod.

HOOFDSTUK 4.

Conclusies, aandachtspunten en denkpistes voor het beleid

4.1. Capaciteit als invalshoek

Het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel wordt inderdaad geconfronteerd met het feit dat niet alle leerlingen die zich aanbieden in een bepaalde school zich daar ook effectief kunnen inschrijven. Het is sowieso een illusie te veronderstellen dat alle ouders hun kinderen zouden kunnen inschrijven in de school van hun (eerste) keuze. In dat opzicht worstelen steeds meer scholen en/of studierichtingen met een capaciteitsprobleem. Anderzijds zijn er nog wel degelijk scholen waar men zich zonder problemen kan inschrijven. Maar als het onderzoek ons iets leert is het wel dat het capaciteitsprobleem veel meer is dan het schuiven met leerlingen tot iedereen een plaats op de schoolbanken weet te vinden. Het stelt voor het beleid de vraag scherp: hoe en welke vorm van onderwijs organiseer je in een stedelijke, multiculturele en meertalige omgeving waarvan je weet dat het aantal jongeren vrij sterk zal toenemen, dat leerlingenkenmerken niet echt aansluiten bij het ideaal dat men bij het denken aan een harmonieuze school voor ogen heeft en waarbij de oplossing in handen is van twee totaal onafhankelijke organisaties die naast elkaar een beleid voeren voor leerlingen voor wie de taalaanhorigheid waarop deze organisaties gebaseerd zijn hen deels vreemd is? De aanpak van het capaciteitsprobleem betekent tegelijk ook een poging om op deze vraag een antwoord te formuleren. Schoolkeuze is niet louter gebaseerd op de beschikbaarheid van capaciteit in een bepaalde school. In een eerste paragraaf wordt stilgestaan bij de loutere capaciteitsvraag op zich. Hierna komen de bevindingen aan bod die in het kielzog van de capaciteitsproblematiek eveneens aan de oppervlakte komen. Ten slotte worden een aantal denkpistes voor het beleid aangekaart die een aanzet tot antwoord op de hier gestelde vraag kunnen geven.

4.2. Schaalvergroting als oplossing

Het capaciteitsprobleem in het secundair Nederlandstalig onderwijs is op het eerste zicht momenteel beheersbaar, zeker in vergelijking met het basisonderwijs. Een stijgende instroom in het eerste jaar zorgt niet automatisch voor een vergelijkbare stijging van de capaciteit van gans het onderwijssysteem waardoor de scholen en het beleid nog wat respijt is gegund. Toch mag hierbij niet uit het ook verloren worden dat 2/3 van de scholen vandaag al stelt dat ze met een capaciteitsprobleem kampt. Dit zal in de toekomst alleen maar problematischer worden. Als de uitbreiding zich doorzet zoals de scenario's gebaseerd op basis van de huidige evoluties voorspellen, dient er afhankelijk van de situatie toch 15% tot 20% capaciteit bij te komen. Er is in sommige scholen nog wel capaciteit beschikbaar maar toch dringt ook dan een uitbreiding zich meer dan waarschijnlijk op, 15% betekent namelijk al gauw 2000 leerlingen meer die op zoek zijn

naar een geschikte opleiding. Maar een puur mathematische benadering die voor het basisonderwijs nog soelaas kon brengen schiet in het secundair onderwijs zijn doel voorbij. Het kan als een opstapje dienen, maar een aantal elementen, het ene al wat beheersbaarder dan het andere, mag men hierbij zeker niet over het hoofd zien. In wat volgt worden een aantal van deze aspecten op een rijtje gezet.

Een eerste element op het niveau van de school is wat men zou kunnen noemen het ‘interne capaciteitsprobleem’ dat deels los staat van de bredere maatschappelijke ontwikkelingen. Verschillende secundaire scholen worden rechtstreeks of onrechtstreeks geconfronteerd met het capaciteitsprobleem in het basisonderwijs. Doordat verschillende scholen de campus delen met een Nederlandstalige basisschool die op zoek is naar bijkomende lokalen kan dit al voor problemen zorgen qua infrastructuur, zelfs als de secundaire school op zich niet met een capaciteitsprobleem worstelt. Maar belangrijker is de doorstroming van de leerlingen uit het basisonderwijs naar het eerste jaar van het secundair onderwijs. Dit zou op termijn voor problemen kunnen zorgen, los van het feit of de instroom van elders nu groter wordt of niet. De eerste stap naar een oplossing van het capaciteitsprobleem is dan ook dat op basis van deze vaststellingen van de individuele scholen, schoolgemeenschappen, inrichtende machten ... kan gekeken worden hoe gegeven de huidige leerlingenaantallen in het lager onderwijs en de doorstroomcijfers voor de eigen instelling een schatting kan worden gemaakt van de noden op korte, middellange en lange termijn op het niveau van het secundair onderwijs. Op basis van een dergelijk ‘doorstromingsplan’ kan de toekomst van de eigen instelling worden bepaald. De bundeling van deze plannen weerspiegelt de huidige draagkracht van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel en vormt de eerste stap naar een oplossing van het capaciteitsprobleem. Uiteraard is dit niet voor alle scholen het geval en is niet iedere lagere school met een secundaire school verbonden, maar het brengt toch reeds een belangrijk deel van de problematiek in kaart.

Het grootste probleem schuilt in het groeiende aantal Brusselse jongeren in de leeftijdscategorie van 12 tot 18 jaar. Uit de bevraging van de directies blijkt het capaciteitsprobleem voor de Nederlandstalige scholen een realiteit. Deze noden worden al voelbaar in een situatie waarbij momenteel het Nederlandstalig secundair onderwijs amper 10% van deze Brusselse leerlingen voor haar rekening neemt. Het merendeel van de jongeren komt in het Franstalig onderwijs terecht waar de situatie stilaan onhoudbaar dreigt te worden. Het Franstalig secundair onderwijs lijkt een bijkomende stijging onmogelijk aan te kunnen. Hoe de evolutie daar verloopt is niet alleen weinig voorspelbaar maar vanuit het Vlaamse beleid heeft men hier ook weinig vat op. Het enige wat men met zekerheid kan stellen is dat de druk op het Nederlandstalig onderwijs alleen nog zal toenemen. In het vorige hoofdstuk werden een aantal scenario’s uitgewerkt op basis van de evoluties zoals die zich binnen het Nederlandstalig onderwijs aftekenen. Met de impact van het beleid van het Franstalig onderwijs kon hierbij geen rekening worden gehouden door een gebrek aan informatie. Als de druk vanuit die hoek toeneemt en in de toekomst de instroom van Brusselse leerlingen evolueert naar 15%, zoals dit nu al voor het basisonderwijs het geval is, zal de capaciteitsuitbreiding tegen 2020 zelfs de 35% overschrijden. En die 15% is dan nog maar de helft van de fameuze 300.000-norm indien deze wordt vertaald als een Vlaams beleid gericht op 30% van de Brusselaars. In de huidige situatie zou het hanteren van deze norm voor het secundair onderwijs al een

verdubbeling van de capaciteit inhouden. Een 30% van de Brusselaars tussen 13 en 18 jaar betekent concreet dat het hier gaat over 20807 leerlingen, momenteel telt het Nederlandstalig secundair onderwijs zo'n 9500 leerlingen uit Brussel. In 2020 zou het zelfs om 23700 leerlingen gaan. De prognoses op basis van de huidige evolutie komen in 2020 uit bij 13630 leerlingen, ruim 40% van de 300.000 norm verwijderd. Als die 30% de richtlijn wordt van het beleid dan staat de Vlaamse Gemeenschap in Brussel een gigantische uitdaging te wachten. Afgaande op de huidige cijfers is een dergelijke evolutie op middellange termijn weinig waarschijnlijk, afgaande op de situatie in het Franstalig onderwijs is deze veronderstelling niet helemaal onrealistisch.

Stel dat er overeenstemming is over de grootte van de uitbreiding, dan stelt zich de vraag hoe deze uitbreiding in te vullen, met andere woorden, welke onderwijsvormen en onderwijsrichtingen moeten verder uitgebouwd worden en welke niet? Capaciteitsuitbreiding gaat hier niet zoals in het basisonderwijs om de creatie van pure onderwijscapaciteit maar over het maken van keuzes over de inhoud van het aanbod. Uit het onderzoek blijkt duidelijk dat een groeiende instroom van leerlingen uit Brussel ook een aangepaste onderwijsstructuur vergt. De toename van deze leerlingen legt meer druk op TSO- en BSO-richtingen en het afstemmen van vraag en aanbod binnen deze onderwijsvormen is niet evident. Het feit dat er in een bepaalde TSO- of BSO-richting nog ruimte is betekent niet dat de leerlingen die op zoek zijn naar een opleiding ook kandidaat zijn die specifieke plaatsen in te vullen. Vanuit het beleid dient een evenwicht gezocht te worden tussen de noden van de arbeidsmarkt enerzijds en de keuzes en wensen van de scholen en de leerlingen anderzijds. Om van dit laatste element een duidelijker beeld te krijgen zou men moeten peilen naar het keuzegedrag, de preferenties en de motivaties van de leerlingen. De gegevens die aan de basis van dit rapport liggen zijn slechts het resultaat van de manier waarop deze leerlingen zich over het bestaande aanbod spreiden en polst niet naar deze verwachtingen.

Wanneer men het eens is over capaciteit en inhoud moet men bepalen waar deze bijkomende capaciteit moet gecreëerd worden. Een aantal scholen heeft de mogelijkheid om te bouwen of te verbouwen maar de vraag is wel in hoeverre ze de komende druk kunnen opvangen. De locatie op zich is voor het secundair onderwijs misschien minder belangrijk al speelt bereikbaarheid wel een rol. Maar er zijn nog andere elementen waar men rekening mee moet houden. Een te grote concentratie Nederlandstalige scholen op een beperkte oppervlakte lijkt niet aangewezen. In de 'jacht' op de Nederlandstaligen wordt een andere school in de nabijheid die in dezelfde vijver vist duidelijk als een concurrent gezien. Naast uitbreiding van de bestaande scholen lijkt een uitbreiding in het zuiden van Brussel de meest voor de hand liggende optie. Het aandeel van Nederlandstaligen uit dit deel van Brussel dat onderwijs volgt in Vlaanderen voedt het vermoeden van een potentieel leerlingenpubliek. Het feit dat leerlingen naar een secundaire school in de Vlaamse Rand gaan betekent niet dat ze ook in Brussel onderwijs zouden volgen. Het onderzoek bewijst dat een groep leerlingen onderwijs in Vlaanderen verkiest, zelfs al is dezelfde opleiding ook mogelijk in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel en al zijn daar nog vacante plaatsen. Men mag er niet zomaar vanuit gaan dat leerlingen die in Brussel wonen en in Vlaanderen school lopen potentiële leerlingen zijn van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. De groeiende vraag naar onderwijs is geen zaak voor Brussel alleen maar een vergelijkbare problematiek stelt zich eveneens in het Vlaamse hinterland. Een

oplossing voor het probleem van het Brussels secundair onderwijs veronderstelt dat ook de scholen in de Vlaamse Rand rond Brussel bij de planning betrokken worden.

4.3. Een complexe puzzel

De discussie rond het capaciteitsprobleem brengt heel wat meer problemen en verwachtingen aan de oppervlakte dan een loutere nood aan meer fysieke ruimte. Het beleid wordt geconfronteerd met een complexe puzzel waarvan de stukjes vaak moeilijk in elkaar passen. Peilt men in het secundair onderwijs in Brussel naar de problemen met een groeiende leerlingenpopulatie dan staat bij de meeste directies de dalende instroom vanuit Vlaanderen en inherent daaraan de daling van het aantal leerlingen die van huis uit Nederlands spreken centraal. Deze evolutie heeft zich de laatste 5 jaren in de meeste scholen versterkt doorgezet. Het toenemend aantal Franstaligen en anderstaligen wordt in tegenstelling tot het basisonderwijs veel sterker vertaald als het verlies van Nederlandstaligen, zeker omdat die vooral vanuit Vlaanderen kwamen en deze instroom afneemt. Heel wat scholen vragen dan ook een beleid om deze evolutie opnieuw om te keren en een capaciteitsverhoging dreigt in dit geval het omgekeerde effect te ressorteren. Het openbaar vervoer en de veiligheid van de schoolomgeving worden als belangrijke factoren in dit geheel beschouwd en hiernaast leggen sommige directies ook sterk de nadruk op het imago van Brussel in Vlaanderen. Het Nederlandstalig secundair onderwijs lijkt op een kruispunt te staan waarbij sommige scholen inzetten op het omgaan met de diversiteit en anderen op het opnieuw aantrekken van Nederlandstaligen uit het Vlaamse hinterland. De verschillen tussen de scholen onderling zijn op dit vlak ook vrij uitgesproken. De scholen die zich in eerste instantie op Vlaanderen richten dringen aan op een campagne vanwege de Vlaamse overheid en op een positievere berichtgeving over het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. De algemeen negatieve houding van Vlaanderen tegenover Brussel vertaalt zich ook naar het onderwijs. Naast een imagocampagne is het eveneens noodzakelijk het openbaar vervoer vanuit de Rand naar de scholen te stimuleren. De vraag naar gratis openbaar vervoer voor leerlingen uit Vlaanderen die in Brussel school lopen en een betere aansluiting en samenwerking van De Lijn en de MIVB zijn voorbeelden die meer dan eens aangehaald worden. Toch mag men niet alle heil van dergelijke maatregelen verwachten. Vooreerst kan een optimalisering van het aanbod van het openbaar vervoer eveneens de uitstroom van Brussel naar Vlaanderen versterken. In de toekomst zal de impact van de inbreng van de leerlingen uit Vlaanderen hoe dan ook eerder beperkt zijn gezien de omvang van instroom van de leerlingen uit Brussel zelf. Dit neemt niet weg dat het secundair onderwijs in Brussel haar centrumfunctie ten volle moet kunnen blijven uitspelen en dat deze niet mag worden overgelaten aan de onderwijsinstellingen in het Vlaamse hinterland.

Het feit dat ze zich op een kruispunt bevinden maakt dat ook de identiteit van bepaalde scholen onder druk komt te staan. Een verdere ‘verbrusseling’ van de schoolpopulatie brengt de instroom van Nederlandstaligen uit de Vlaamse Rand in gevaar omdat de scholen vrezen dat er dan nog meer Nederlandstaligen zullen afhaken. De scholen voelen zich ook niet altijd klaar om met deze ‘nieuwe’ leerlingen te werken. Sommige vrezen dat niet alleen de Nederlandstaligen maar ook de leraars dan zullen afhaken, en het vinden van geschikt onderwijzend personeel geniet nu al topprioriteit. De verandering betekent een hele aanpassing voor de leraars die in belangrijke mate uit Vlaanderen komen en dan wel eens voor een ‘gemakkelijkere’ school in Vlaanderen zouden kunnen opteren. Daarom

vragen de scholen naast een imagocampagne in Vlaanderen ook een verdere opwaardering en beloning van het leraarsambt in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. Hiernaast lijkt een actie gericht op de rekrutering van jongeren uit Brussel om een lerarenopleiding te volgen haast even belangrijk. De huidige initiatieven op dat vlak ondersteunen en een zichtbaardere aanwezigheid hiervan is zeker niet onbelangrijk.

Niet enkel de veranderende leerlingenpopulatie weegt op de identiteit van de scholen maar ook de druk die op die manier op het aanbod wordt gelegd. Een eerste aspect is de instroom in de B-richting die belangrijker wordt, niet in het minst door de grotere instroom van leerlingen die van huis uit geen Nederlands spreken en het Nederlands ook minder goed beheersen. Sommige ASO-scholen stellen dan ook dat een shift naar het TSO zich opdringt en wijzen op de gedaalde slaagkansen en uitstroom na de eerste graad, TSO-scholen zien dan weer meer leerlingen passeren die eigenlijk in een BSO-afdeling thuishoren. Wie wat aanbiedt is een onvermijdelijke vraag als het over capaciteitsuitbreiding gaat. Zonder de waarde van afzonderlijke opleidingen in twijfel te trekken voltrekt zich op het terrein toch wel een shift naar studierichtingen die minder op voortgezet onderwijs voorbereiden. Uiteraard kan en mag het secundair onderwijs niet uitsluitend een voorbereiding zijn op verdere studies of op de arbeidsmarkt maar de richtingen die specifiek hierop voorbereiden worden steeds minder populair. Steeds minder leerlingen kiezen voor een opleiding met een wiskundige onderbouw. Ook de verminderende belangstelling voor de ‘technische’ richtingen in het TSO en BSO en het succes van de richting ‘Kantoor’ liggen wat in deze lijn, zeker gezien de vraag op de arbeidsmarkt. Anderzijds sluit het succes van de richtingen als ‘Verzorging’ wel duidelijk aan bij die arbeidsmarkt. Toch is het duidelijk dat capaciteitsuitbreiding niet kan losgekoppeld worden van het aanbod dat door deze uitbreiding wordt gecreëerd. In de meeste scholen houdt de vernieuwing en aanpassing van het aanbod de directie wel degelijk bezig.

Dit aanbod mag dan weer niet tot een dualisering leiden. Het is opmerkelijk dat het aantal TSO-leerlingen in Brussel daalt, terwijl het TSO- en BSO-aanbod in Vlaanderen verhoudingsgewijze veel sterker uitgebouwd is dan in Brussel. De cijfers van de jeugdwerkloosheid en de vraag van de arbeidsmarkt in Brussel staan haaks op dit aanbod. Dit is niet louter een zaak van het Nederlandstalig onderwijs, in het Franstalig onderwijs is het aanbod vergelijkbaar. Dat de nood aan deze onderwijsvormen hoog is bewijst het feit dat een verhoogde instroom van leerlingen uit Brussel een verhoogde vraag naar beroepsonderwijs met zich meebrengt. Heel wat Brusselaars die van huis uit Nederlands spreken wijken voor een TSO-opleiding uit naar Vlaanderen. De omgekeerde beweging is er ook, maar waar de leerlingen uit Brussel in Vlaanderen gans hun curriculum doorlopen zakken de leerlingen uit Vlaanderen veelal pas naar Brussel af om een opleiding in de derde graad te volgen of een vervolgopleiding na 6 jaar TSO. Een verdere daling van de instroom in het TSO zou tot een dualisering kunnen leiden met een sterke ASO-poot enerzijds, die nog veel leerlingen uit Vlaanderen aantrekt, en een BSO-poot anderzijds met veelal leerlingen uit Brussel. Een dergelijk systeem bestendigt niet alleen de huidige sociale verschillen maar zwengelt het watervalstelsel nog verder aan. Waar de uitbreiding van het TSO-aanbod logisch lijkt, klagen TSO-scholen dan weer over de rendabiliteit van hun onderwijsinstelling. Ouders mikken voor hun kinderen zo hoog mogelijk zodat ASO-scholen in de eerste graad met capaciteitsproblemen kampen waar de eerste graad in

sommige TSO- en BSO-scholen nog veel lege banken telt. Dit in combinatie met het watervalstelsel met latere instroom in het TSO en BSO en het feit dat heel wat leerlingen uit Vlaanderen pas voor de derde graad naar een Brusselse school komen, maakt deze scholen nog kwetsbaarder. Het lijkt voor sommige scholen dan ook aangewezen het TSO- en BSO-aanbod in te bedden in een school die ook een ASO-curriculum aanbiedt.

Een aspect dat bij de uitbouw van TSO- en BSO-richtingen meermaals naar voor komt is een koppeling van de instroom van meer leerlingen uit Brussel aan een meer doorgedreven taalbeleid. De technische en beroepsopleidingen in Brussel tellen amper een paar procenten Nederlandstalige leerlingen, het overgrote deel spreekt thuis noch Nederlands noch Frans. Er zijn directies die vinden dat de inspanningen gericht op het basisonderwijs ook veel nadrukkelijker moeten doorgetrokken worden naar het secundair onderwijs. De hierboven geschetste verschuiving in het aanbod wordt gekoppeld aan de instroom van taalzwakke leerlingen wat voor die leerlingen bepaalde studiekeuzes al van bij aanvang hypothekeert. In dit kader is ook de significant hogere drop-out een prioritair probleem. Opmerkelijk is het feit dat het BUSO-onderwijs deze problematiek ook benadrukt. De instroom van niet-Nederlandstaligen is zeker een probleem, de demografische druk maakt dat dit zich nog op grotere schaal zal manifesteren en dat deze ontwikkeling onomkeerbaar is. Hiervoor hoeft men maar naar de evolutie van de taalachtergrond van de leerlingen in het basisonderwijs te kijken. De snelheid waarmee in het basisonderwijs de taalverhoudingen wijzigden moet een waarschuwing zijn voor het secundair onderwijs. De druk van anderstaligen op de eerste graad zal ongetwijfeld vrij snel toenemen en vooral het BSO en TSO zijn daarna aan de beurt. In dit rapport gaan we niet verder in op de taalproblematiek maar de vraag is wel in hoeverre dit meespeelt voor de inrichtende machten om het TSO- en BSO-aanbod al dan niet verder uit te bouwen. Op vrij korte termijn mag men zich in het secundair onderwijs aan dezelfde taalverhoudingen verwachten dan op de andere onderwijsniveaus. De vraag is of remediëring hier nog een kans op slagen heeft. Volgens sommige directies ligt het niveau van het Nederlands bij een groeiende groep leerlingen zo laag dat het een illusie is om dit binnen de context van het secundair onderwijs op 1 of 2 jaren nog tot een aanvaardbaar niveau op te krikken.

Maar niet alles is kommer en kwel. Het KSO onderwijs kan wel op een succesvolle realisatie terugkijken, artistieke richtingen trekken vooral Nederlandstaligen aan en in dit geval reikt het hinterland een stuk verder dan de Vlaamse Rand. Binnen deze onderwijsvorm is Brussel eerder een troef dan een 'probleem'. Dit onderwijs trekt ontegensprekelijk ook een type van leerlingen aan die, zoals uit het verhuisonderzoek blijkt, net aangetrokken wordt door de culturele scene in Brussel. Het is een mooie illustratie van een manier waarop Brussel op een positieve manier kan uitgespeeld worden. De vraag rijst in welke mate dit ook voor andere richtingen zou kunnen gebeuren. Dit zou een element kunnen zijn in een mogelijke imagocampagne die door verschillende scholen zo gewenst is. Maar het KSO zit misschien wel met een ander probleem: hoe dicht men hier de kloof met de Brusselse leerlingen die maar moeilijk de weg naar een artistieke opleiding vinden?

Maar het onderwijs in Brussel toont ook de noden aan van de stedelijke onderwijsproblematiek in het algemeen. Brussel is geen uitzondering maar een illustratie van een onderwijssysteem in een stedelijke context. Hoewel elke stad ontegensprekelijk zijn eigenheid heeft die zich ook in de onderwijssituatie reflecteert kunnen hier parallellen

getrokken worden met de situatie in Antwerpen en Gent. Ook hier wordt men met een multiculturele en meertalige leerlingenpopulatie geconfronteerd voor wie het gebruik van het Nederlands niet altijd een evidentie is. Tot op zeker niveau kunnen de problemen van deze steden samen geanalyseerd en aangepakt worden. Zeker in vergelijking met het buitenland is de onderwijssituatie in Brussel verre van uitzonderlijk. Oplossingen in Brussel kunnen inspirerend werken voor deze steden en omgekeerd.

De uitdagingen die met het capaciteitsprobleem samenhangen zijn niet min: een fysieke uitbreiding van de capaciteit, het aantrekken van voldoende Nederlandstaligen, een intensief taalbeleid gericht op de instroom van de Brusselse jongeren, de aanpassing van het aanbod, het tegengaan van de dualisering, scholen begeleiden in hun proces van transitie ... Het is zaak om dit in overleg en op een structurele manier aan te pakken.

4.4. Denk pistes voor een beleid

Het secundair onderwijs in Brussel zal er willens nillens binnen een paar jaar totaal anders gaan uitzien. Het is aan het beleid greep te krijgen op deze veranderingsprocessen en hierop te anticiperen. Een noodzakelijke voorwaarde is meer duidelijkheid krijgen betreffende het doelpubliek. Hoe de leerlingenpopulatie er binnen een paar jaar zal uitzien kent weinig geheimen, het basisonderwijs toont dit duidelijk aan. Wel moet er meer duidelijkheid komen over voor hoeveel leerlingen het Nederlandstalig onderwijs een aanbod wil of kan verzorgen. Waar ligt het 'plafond' van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel? Op korte termijn een antwoord op die vraag is onvermijdelijk. Dit veronderstelt dat er samen met het Franstalig onderwijs een duidelijk kader wordt gecreëerd om de problematiek van het onderwijsaanbod voor de groeiende groep Brusselse jongeren aan te pakken. Het feit dat bij het begin van het huidige schooljaar 250 eerstejaarsstudenten in het Franstalig onderwijs geen vacante plaats vonden in een school is een waarschuwing voor alle Brusselse scholen van wat hen te wachten staat. Wie geen plaats vindt in de ene school zoekt een andere, en hoe langer hoe minder speelt hier de keuze voor de onderwijstaal een rol. Een groeiende groep van leerlingen heeft noch met het Nederlandstalige noch met het Franstalig onderwijs een culturele of emotionele band. De implementatie van de 300.000-norm zou al een belangrijke stap kunnen zijn en een basis kunnen bieden voor afspraken met het Franstalig onderwijs. Het kan in de gegeven omstandigheden misschien onrealistisch klinken om de capaciteit tot dat niveau op te trekken maar zonder zicht op de evolutie van het aanbod aan Franstalige kant blijft het langs Vlaamse kant afwachten en tegen beter weten in hopen dat de storm overwaait. De demografische evolutie maakt duidelijk dat dit probleem zich prominent zal manifesteren en de storm niet zomaar over zal waaien. Deze norm is niet de enig mogelijke maar kan een basis zijn die voor de toekomst een duidelijk kader schept. Alles hangt uiteraard in sterke mate samen met de visie van de Vlaamse beleidsmakers op Brussel maar een beslissing over de rol inzake capaciteit die Vlaanderen voor zichzelf ziet weggelegd is een strikt minimum. Dit laat het beleid toe te plannen, ook los van het Franstalig onderwijs. Hoe ver de afspraken met dit Franstalig onderwijs dan kunnen gaan hangt uiteraard van vele factoren af. Het belangrijkste is dat het beleid kan vertrekken van een duidelijk referentiekader en van daaruit strategische keuzes kan maken en lijnen kan uitzetten.

Eens hier enige klaarheid kan geschapen worden is het noodzakelijk met alle onderwijsactoren rond de tafel te gaan zitten. Men kan de verantwoordelijkheid van de

uitbouw van de onderwijsvoorzieningen niet helemaal op de schouders van de huidige scholen en inrichtende machten leggen. Scholen kunnen niet voor alle Brusselse leerlingen een opleiding aanbieden. De taak van de school is in degelijk onderwijs te voorzien en het is dan ook normaal dat elke school grenzen trekt en een maximum aantal leerlingen bepaalt. De manier waarop dit gebeurt is niet altijd duidelijk, maar de huidige structuur is niet in staat de demografische ontwikkelingen het hoofd te bieden. Een doorstromingsplan zou op dit niveau al een belangrijke stap zijn. Als elke school, inrichtende macht, net .. (het niveau doet er minder toe en is afhankelijk van de afspraken en wederzijdse autonomie) een dergelijk plan opstelt waarbij men gebaseerd op de instroom in het basisonderwijs de toekomstige noden in het secundair onderwijs uittekent is er al een belangrijke stap gezet. Op basis hiervan kunnen overheid en inrichtende macht zich samen engageren. Deze toekomstige theoretische capaciteit kan ook getoetst worden aan de 300.000 norm (of de andere afspraken die men met het Franstalig onderwijs heeft gemaakt). Het verschil tussen beide kan men dan gefaseerd trachten te overbruggen. Hier zijn scholen en overheid partners maar ze hebben tegelijk ook een andere finaliteit.

De studie toont ook aan dat men het Nederlandstalig onderwijs in Brussel niet als een appendix van het Vlaamse onderwijslandschap kan beschouwen. Er is reeds gewezen op het belang van de instroom uit Vlaanderen maar niet alleen is Vlaanderen een belangrijke 'leverancier' van leerlingen, ook omgekeerd kennen de leerlingen uit Brussel meer en meer de weg naar Vlaanderen. Hoe beperkter de absorptiecapaciteit van de onderwijsinstellingen in Brussel is, hoe gemakkelijker de leerlingen de weg zullen vinden naar onderwijsinstellingen in Vlaanderen. Een oplossing voor het capaciteits- en aanbodprobleem van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel kan niet zonder ook de naburige scholen in Vlaanderen bij de oplossing te betrekken. Hierbij mag men er zeker niet van uit gaan dat de scholen in de Rand aan een verhoogde diversiteit van hun leerlingenpopulatie kunnen ontsnappen. Niet alleen het hier geschetste proces noopt tot afspraken en samenwerking, het is eveneens belangrijk een onderling opbod te vermijden. Niet alleen de wisselwerking tussen de Nederlandstalige scholen in Brussel en de Rand is belangrijk, deze Rand is ook een belangrijke vijver waaruit het Franstalig onderwijs vist. De integratie van anderstaligen in de Vlaamse Rand komt op deze manier ook mee om de hoek kijken.

Een onvermijdelijke discussie met alle betrokken actoren over de spreiding van het aanbod, de diversiteit of sociale mix en het eventuele inschrijvingsbeleid dringt zich op. Wat het inschrijvingsbeleid betreft lijkt de spreiding van Nederlandstaligen over de verschillende scholen stilaan haar vruchten af te werpen. De Nederlandstalige leerlingen concentreren zich niet in bepaalde scholen. Een taalkundige en sociale mix bereikt men blijkbaar niet door een vrije keuze, zie de analyse in het Franstalig onderwijs, maar moet gestuurd worden. Het aanpassen van de inschrijvingsmethode op zich verandert hier niets aan. Hoe dit dan wel moet gebeuren is uiteraard een politieke beslissing en valt buiten het kader van dit onderzoek. Alvorens tot een effectieve capaciteitsuitbreiding te komen vormt een overleg en het uitwerken van maatregelen en structuren op dit vlak wel een prioriteit. De uiteindelijke uitbreiding moet binnen een duidelijke visie hierop kaderen. Pas dan kan men in overleg met alle partners kijken welke uitbreidingen en realisatie van nieuwe onderwijsinitiatieven voorrang krijgen en kunnen de huidige problemen ten volle aangepakt worden.

A1. Bibliografie

- ETNIC, *Statistiques de l'enseignement de plein exercice et budget des dépenses d'enseignement, Annuaire 2000-2001* Volume 1, Ministère de la Communauté Française, 2003.
- ETNIC, *Statistiques de l'enseignement de plein exercice et budget des dépenses d'enseignement, Annuaire 2001-2002*, Volume 1, Ministère de la Communauté Française, 2004.
- ETNIC, *Statistiques de l'enseignement de plein exercice et budget des dépenses d'enseignement, Annuaire 2002-2003*, Volume 1, Ministère de la Communauté Française, 2005.
- ETNIC, *Statistiques de l'enseignement de plein exercice et budget des dépenses d'enseignement, Annuaire 2003-2004*, Volume 1, Ministère de la Communauté Française, 2006.
- ETNIC, *Statistiques de l'enseignement de plein exercice et budget des dépenses d'enseignement, Annuaire 2004-2005*, Volume 1, Ministère de la Communauté Française, 2007.
- ETNIC, *Statistiques de l'enseignement de plein exercice et budget des dépenses d'enseignement, Annuaire 2005-2006*, Volume 1, Ministère de la Communauté Française, 2008.
- Janssens R. & De Metsenaere M. (2000). *Een maat voor niets? Zin en onzin van een universitaire preselectieproef*. Brussel: VUBPRESS.
- Janssens R. (2007). *Nederlandstalige verhuizers van en naar Brussel. Een wetenschappelijk onderzoek naar de verhuisbewegingen van de Nederlandstalige bevolkingsgroep in en uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, BRIO-Onderzoeksrapport, 2007,
- Janssens R., Carlier D. & Van de Craen P. (2009). *Het onderwijs in Brussel. Synthesenota 5 Staten Generaal van Brussel*, Brussel: Brussels Studies, januari 2009.
- Mettewie L & Janssens R (2007). , Language use and language attitudes in Brussels, In: Lagabaster D. & Huguet A. (Ed.) *Multilingualism in European Bilingual Contexts, language Use and Attitudes*. Clevedon: Multilingual Matters, pp117-143.
- Minten, L.,(1994). Het Nederlandstalig basisonderwijs te Brussel: op een historisch keerpunt? In *Brug*, december 1994 p.41-44
- Schuyesmans, W. (1996). Het non-discriminatiepact in Brussel,. Hoezo, Nederlandstalig ? In *Brug*, mei 1996, p.8
- Verkouter M. & De Metsenaere M. (1998). Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel. In Witte E. & Mares A. (red) *Twintig jaar onderzoek over Brussel*. Brusselse Thema's 6, Brussel: VUBPRESS, p. 95-270
- Vlaamse Overheid – Departement Onderwijs en Vorming (2008). *Beginsituatie van leerlingen in het eerste leerjaar B van het secundair onderwijs*. OBPWO 06.00, Brussel.

A2. Vragenlijst capaciteitsonderzoek

SCHOOL

1. Naam van de vestigingsplaats: Zaveldal

(Gelieve voor elke vestigingsplaats een aparte vragenlijst in te vullen)

2. Adres: Huidevettersstraat 41 - Brussel

HUIDIGE CAPACITEIT

3. Hoeveel leerlingen zijn er momenteel per richting ingeschreven in uw school en wat is de maximale bezetting per richting?

Richting	Aantal leerlinge n	Maximale bezetting

4. Wat is de maximale capaciteit (*van deze vestigingsplaats*) van uw school zoals deze door de inrichtende macht werd bepaald?

5. Werd u dit schooljaar geconfronteerd met het feit dat u niet kon ingaan op de vraag van sommige ouders om hun zoon of dochter in uw school in te schrijven?

☐ Neen

☐ Ja

Indien ja, om hoeveel leerlingen ging het dan per richting?

Richting	Aantal leerlingen

6. Heeft uw school de laatste 5 schooljaren te kampen gehad met capaciteitsproblemen in bepaalde richtingen? (*leg uit*)

7. Hebben er zich in uw school in het algemeen de laatste 5 schooljaren belangrijke wijzigingen voorgedaan inzake het leerlingenaantal? (*leg uit*)

MOGELIJKE UITBREIDING

8. Heeft u in de loop van de laatste 5 jaren overwogen in het kader van een capaciteitsuitbreiding de infrastructuur van uw school uit te breiden?

☐ Ja

☐ Neen

☐ Integendeel, wij denken eerder aan het inkrimpen van de capaciteit

9. Heeft u in de loop van de laatste 5 jaren overwogen het studietoelaatbaarheidsaanbod van de school te wijzigen door de capaciteit van een bestaande richting of richtingen uit te breiden?

☐ neen

☐ ja

Zo ja, om welke richting of richtingen ging het hier?

Leg uit:

Welke beslissing werd er toen genomen en waarom?

Leg uit:

10. Heeft u in de loop van de laatste 5 jaren overwogen het studietoeraanbod van de school te wijzigen door een nieuwe richting te programmeren?

☐ neen

☐ ja

Zo ja, om welke richting of richtingen ging het hier?

Leg uit:

Welke beslissing werd er toen genomen en waarom?

Leg uit:

11. Heeft u in de loop van de laatste 5 jaren overwogen het studietoeraanbod van de school te wijzigen door een bepaalde richting of richtingen af te bouwen?

☐ neen

☐ ja

Zo ja, om welke richting of richtingen ging het hier?

Leg uit:

Welke beslissing werd er toen genomen en waarom?

Leg uit:

12. Beschikt u op de huidige lokatie over uitbreidingsmogelijkheden?

☐ Neen

☐ Ja, er zijn nu nog lokalen beschikbaar die niet worden gebruikt

☐ Ja, door eventuele verbouwingen binnen de huidige bebouwde oppervlakte

☐ Ja, door aanspreken van onbebouwd deel van de huidige lokatie

☐ Ja, door het aanspreken van aanpalende bouwgronden

☐ Ja, maar enkel door aankopen van andere bouwgronden in de buurt

13. Wat zijn voor u de grootste hinderpalen op het materiële en financiële vlak om tot een eventuele uitbreiding of een wijziging van het studieaanbod over te gaan?

(duid aan of deze aspecten voor uw huidige locatie een heel belangrijk element vormen in de beslissing om al dan niet uit te breiden of te wijzigen, dan wel belangrijk, niet belangrijk of helemaal niet belangrijk zijn)

Hinderpalen	Heel belangrijk	Belangrijk	Niet belangrijk	Helemaal niet belangrijk
Verkrijgen van een bouwvergunning	☐	☐	☐	☐
Strengere veiligheidsvoorschriften	☐	☐	☐	☐
Tijdsbestek waarin alles gerealiseerd wordt	☐	☐	☐	☐
Onduidelijkheid over de financiële regelgeving	☐	☐	☐	☐
Onduidelijkheid over het rondkrijgen van het totale financiële plaatje	☐	☐	☐	☐
Bijkomende kosten voor de inrichting van klassen na verbouwingen	☐	☐	☐	☐
Verouderde infrastructuur die voor uitbreiding in aanmerking komt	☐	☐	☐	☐
Complexiteit van wetgeving bij uitbreiding	☐	☐	☐	☐

14. Hebt u in de loop van de laatste 5 jaar omwille van de staat van de infrastructuur of omwille van veiligheidsvoorschriften de capaciteit van de school of een bepaalde afdeling moeten verminderen? (*leg uit*)

15. Deelt uw school de campus met een andere school of instelling?

- ☐ Neen
- ☐ Ja, met een verwante Nederlandstalige basisschool (of afdeling)
- ☐ Ja, met een niet verwante Nederlandstalige basisschool (of afdeling)
- ☐ Ja, met een Nederlandstalige instelling die tot hetzelfde bestuur behoort
- ☐ Ja, met een andere Nederlandstalige instelling
- ☐ Ja, met een Franstalige school
- ☐ Ja, met een Franstalige instelling

Indien ja, a) deelt u ook bepaalde ruimtes met deze school/instelling?

- ☐ ja
- ☐ neen

indien ja, leg uit welke

b) gebruikt deze school/instelling lokalen die vroeger door uw school werden gebruikt?

- ☐ ja
- ☐ neen

c) beschikt deze school /instelling nog over lokalen die door uw school zouden kunnen gebruikt worden?

- ☐ ja
- ☐ neen

indien ja, licht toe

16. Zijn er naast de aangehaalde aspecten nog andere elementen op het materiële vlak die in uw situatie een rol spelen en een eventuele capaciteitsuitbreiding of een wijziging of uitbreiding van het studieaanbod in de weg staan? *(leg uit)*

17. Wat zijn voor u de grootste hinderpalen op het pedagogische of sociale vlak om tot een eventuele uitbreiding of wijziging van het studieaanbod over te gaan?
(duid aan of deze aspecten bij een eventuele uitbreiding voor uw huidige locatie een heel belangrijk element vormen in de beslissing om al dan niet uit te breiden, dan wel belangrijk, niet belangrijk of helemaal niet belangrijk zijn)

Hinderpalen	Heel belangrijk	Belangrijk	Niet belangrijk	Helemaal niet belangrijk
Verwachte toename van de culturele diversiteit van de leerlingen	☐	☐	☐	☐
Onzekere toekomst betreffende het aantal leerlingen	☐	☐	☐	☐
Daling van het aandeel van leerlingen met het Nederlands als thuistaal	☐	☐	☐	☐
Moeilijk geschikt onderwijzend personeel te vinden	☐	☐	☐	☐
Verwachte toename van het aantal leerlingen die extra zorg vragen	☐	☐	☐	☐
Interne programmatieregels voor het aanbieden van extra studierichtingen	☐	☐	☐	☐
Externe programmatieregels voor het aanbieden van extra studierichtingen	☐	☐	☐	☐

18. Zijn er naast bovenstaande elementen nog andere elementen op het pedagogische of sociale vlak die in uw situatie een rol spelen en een eventuele capaciteitsuitbreiding of wijziging of uitbreiding van het studietoeraanbod in de weg staan? (*leg uit*)

19. Rekening houdend met alle bovenstaande struikelblokken, zou u, indien financieel mogelijk, effectief tot een uitbreiding van de capaciteit of een wijziging of uitbreiding van het studietoeraanbod van uw school willen overgaan?

☐ Ja

☐ Neen

IMPACT OMGEVINGSFACTOREN

20. De omgeving waarin de school ligt kan een aantal belangrijke troeven of beperkingen met zich meebrengen. In hoeverre hebben volgende factoren in de loop van de laatste 5 schooljaren al dan niet een belangrijke impact gehad op de evolutie of de aard van de leerlingenpopulatie van uw school?

Omgevingsfactoren	Positieve invloed	Geen invloed	Negatieve invloed	Niet van toepassing
Bereikbaarheid met het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐
Aanwezigheid van Nederlandstalige lagere school in de buurt	☐	☐	☐	☐
Aanwezigheid van Franstalige lagere school in de buurt	☐	☐	☐	☐
Sluiten van een andere secundaire school in de buurt	☐	☐	☐	☐
Sluiten van een afdeling in een andere secundaire school in de buurt	☐	☐	☐	☐
Aanwezigheid andere Nederlandstalige secundaire school in de buurt	☐	☐	☐	☐
Aanwezigheid Franstalige secundaire school in de buurt	☐	☐	☐	☐
Verkeersdrukke aan de schoolpoort	☐	☐	☐	☐
Veiligheid van de schoolomgeving	☐	☐	☐	☐
Samenstelling van de schoolpopulatie	☐	☐	☐	☐

21. Zijn er naast bovenstaande nog andere omgevingsfactoren die een positieve impact hadden op het aantal leerlingen in uw school? (*leg uit*)

22. Zijn er naast bovenstaande nog andere omgevingsfactoren die een negatieve impact hadden op het aantal leerlingen in uw school? (*leg uit*)

23. Wordt er in de buurt van de school ook lager onderwijs georganiseerd?

- ☐ Neen
- ☐ Ja, in hetzelfde schoolcomplex
- ☐ Ja, er is een Nederlandstalige lagere school in de buurt
- ☐ Ja, er is een Franstalige lagere school in de buurt

24. Zijn er in de buurt voldoende plaatsen om de kinderen, wanneer ze naar het eerste jaar middelbaar onderwijs moeten, op te vangen

- ☐ Ja
- ☐ Neen, er is een tekort aan plaatsen in het 1° leerjaar A
- ☐ Neen, er is een tekort aan plaatsen in het 1° leerjaar B

25. Denkt u dat er in de toekomst in de buurt voldoende plaatsen zullen zijn om de kinderen, wanneer ze naar het eerste jaar middelbaar onderwijs moeten, op te vangen?

- ☐ Ja
- ☐ Neen, er zal een tekort zijn aan plaatsen in het 1° leerjaar A
- ☐ Neen, er zal een tekort zijn aan plaatsen in het 1° leerjaar B

EVOLUTIE LEERLINGENPOPULATIE

26. Hebben er zich in de loop van de laatste 5 jaren in uw school belangrijke wijzigingen voorgedaan qua kenmerken van de leerlingenpopulatie? *(leg uit)*

27. Hoe ziet u de leerlingenpopulatie van uw school in de toekomst evolueren?
(aanduiden of een stijging al dan niet waarschijnlijk is, dan wel of u een daling verwacht)

	Waarschijnlijk	Weinig waarschijnlijk	Eerder een daling	Geen idee
Stijging van het aantal leerlingen in het algemeen	☐	☐	☐	☐
Stijging aantal leerlingen uit Nederlandstalige gezinnen	☐	☐	☐	☐
Stijging aantal leerlingen uit Franstalige gezinnen	☐	☐	☐	☐
Stijging aantal leerlingen uit taalgemengde gezinnen	☐	☐	☐	☐
Stijging aantal leerlingen uit anderstalige gezinnen	☐	☐	☐	☐
Stijging aantal leerlingen uit de omgeving van de school	☐	☐	☐	☐
Stijging aantal leerlingen van buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	☐	☐	☐	☐

28. Gegeven de huidige capaciteit en aanbod van het Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel, welke maatregel(en) zou de overheid volgens u op dat vlak in eerste instantie moeten treffen? *(leg uit)*

A3. Selectie frequentietabellen

A3.1. Onderwijskeuze naar woonplaats (2000-2008)

Type leerling (wnplts -> school)	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005
Brus -> Brus	4933	5102	5448	5749	6130
GSO	2033	2115	2247	2326	2446
ASO	1435	1459	1528	1628	1724
TSO	600	597	616	609	659
BSO	645	718	799	915	965
KSO	58	47	47	63	74
OKAN	100	91	115	97	112
DBSO	62	75	96	111	130
Vla -> Brus	6298	6101	6014	5878	5703
GSO	1845	1850	1916	1795	1747
ASO	2714	2619	2534	2547	2469
TSO	744	707	640	621	560
BSO	520	493	468	453	459
KSO	388	358	374	382	382
OKAN	41	35	29	18	29
DBSO	46	39	53	62	57
Wall -> Brus	226	229	256	280	290
GSO	95	98	113	116	100
ASO	73	82	102	120	141
TSO	36	32	25	24	19
BSO	13	13	9	15	24
KSO	8	3	6	5	4
OKAN	0	0	0	0	2
DBSO	1	1	1	0	0

Tabel A3.1. Keuze onderwijsvorm leerlingen Nederlandstalig secundair onderwijs Brussel naar woonplaats en schooljaar (deel1) (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Type leerling (wnplts -> school)	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Brus -> Brus	6476	6854	6943	7185
GSO	2687	2754	2755	2745
ASO	1790	1889	1934	2024
TSO	668	732	732	793
BSO	994	1116	1159	1199
KSO	92	96	107	123
OKAN	102	99	96	112
DBSO	143	168	160	189
Vla -> Brus	5598	5523	5345	5252
GSO	1704	1618	1513	1480
ASO	2456	2487	2400	2274
TSO	517	495	439	433
BSO	443	454	477	508
KSO	402	400	453	469
OKAN	21	21	15	32
DBSO	55	48	48	56
Wall -> Brus	287	286	297	300
GSO	91	90	101	100
ASO	138	136	122	125
TSO	27	30	33	29
BSO	25	23	32	30
KSO	4	5	9	13
OKAN	1	0	0	0
DBSO	1	2	0	3

Tabel A3.2. Keuze onderwijsvorm leerlingen Nederlandstalig secundair onderwijs Brussel naar woonplaats en schooljaar (deel2) (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Type leerling (wnplts -> school)	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005
Brus -> Vla	847	977	1079	1174	1281
GSO	281	319	384	389	418
ASO	151	156	155	185	196
TSO	174	227	235	247	262
BSO	191	231	263	300	356
KSO	8	13	9	18	11
OKAN	9	7	6	7	7
DBSO	33	24	27	28	31

Tabel A3.3. Keuze onderwijsvorm Brusselse leerlingen secundair onderwijs Vlaanderen naar woonplaats en schooljaar (deel1) (Bron/ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

Type leerling (wnplts -> school)	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Brus -> Vla	1403	1475	1624	1745
GSO	451	504	557	592
ASO	196	213	247	279
TSO	291	292	352	390
BSO	398	391	403	406
KSO	13	14	11	11
OKAN	15	11	10	20
DBSO	39	50	44	47

Tabel A3.4. Keuze onderwijsvorm Brusselse leerlingen secundair onderwijs Vlaanderen naar woonplaats en schooljaar (deel2) (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)

A3.2. Onderwijskeuze Brusselse leerlingen per gemeente naar afstand

Gemeente lln	Eigen gemeente	Buur. Brussel	Buur Vla	Rest Brussel	Rest Vla	Totaal
Brussel	186	197	-	119	96	598
OKAN	11	12		3	7	33
GSO	84	77	-	43	31	235
ASO	45	42	-	22	14	123
KSO	0	11	-	0	4	15
TSO	16	20	-	12	13	61
BSO	30	27	-	31	21	109
DBSO	0	8	-	8	6	22
Laken	299	212	38	101	50	700
OKAN	1	6	0	2	0	9
GSO	135	73	11	30	13	262
ASO	88	47	2	15	3	155
KSO	2	9	0	2	0	13
TSO	34	27	11	8	17	97
BSO	21	50	14	36	17	138
DBSO	18	0	0	8	0	26
Schaarbeek	201	381	-	339	175	1096
OKAN	0	5		0	1	6
GSO	81	130	-	146	62	419
ASO	66	65	-	100	18	249
KSO	10	4	-	2	1	17
TSO	44	29	-	39	25	137
BSO	0	128	-	50	61	239
DBSO	0	21	-	1	7	29
Etterbeek	62	45	-	75	26	208
OKAN	0	0		0	1	1
GSO	25	18	-	22	5	70
ASO	35	19	-	23	9	86
KSO	0	3	-	0	0	3
TSO	2	5	-	12	4	23
BSO	0	0	-	14	7	21
DBSO	0	0	-	4	0	4
Elsene	-	122	-	56	27	205
OKAN		1		0	3	4
GSO	-	48	-	27	9	84
ASO	-	47	-	20	6	73
KSO	-	0	-	1	0	1
TSO	-	8	-	8	3	19
BSO	-	2	-	15	6	23
DBSO	-	0	-	1	0	1

Gemeente lln	Eigen gemeente	Buur. Brussel	Buur Vla	Rest Brussel	Rest Vla	Totaal
St-Gillis	-	108	-	90	30	228
OKAN		2		0	2	4
GSO	-	48	-	32	10	90
ASO	-	22	-	23	4	49
KSO	-	0	-	2	0	2
TSO	-	17	-	10	6	33
BSO	-	19	-	20	8	47
DBSO	-	0	-	3	0	3
Anderlecht	660	97	116	135	162	1170
OKAN	19	3	0	2	0	24
GSO	303	26	49	33	43	454
ASO	146	23	45	26	11	251
KSO	6	0	0	9	1	16
TSO	77	0	11	21	41	150
BSO	109	36	11	34	55	245
DBSO	0	0	0	19	11	30
St-Jans-Molenbeek	95	840	101	164	82	1282
OKAN	0	21	0	1	2	24
GSO	45	281	58	72	18	474
ASO	22	159	14	8	10	209
KSO	0	7	0	8	0	15
TSO	0	100	15	14	25	154
BSO	28	147	14	55	23	267
DBSO	0	46	0	6	4	56
Koekelberg	35	67	-	110	34	246
OKAN	0	0		1	0	1
GSO	20	30	-	30	14	94
ASO	15	21	-	17	3	56
KSO	0	0	-	5	1	6
TSO	0	3	-	16	10	29
BSO	0	13	-	33	5	51
DBSO	0	0	-	8	1	9
St-Agatha-Berchem	28	94	85	132	27	366
OKAN	0	0	0	0	0	0
GSO	10	40	38	42	7	137
ASO	0	52	12	40	4	108
KSO	0	0	0	7	0	7
TSO	12	0	26	23	7	68
BSO	6	2	9	20	9	46
DBSO	0	0	0	0	0	0

Gemeente lln	Eigen gemeente	Buur. Brussel	Buur Vla	Rest Brussel	Rest Vla	Totaal
Ganshoren	-	139	7	55	44	245
OKAN		0	0	0	0	0
GSO	-	55	0	13	16	84
ASO	-	54	0	8	7	69
KSO	-	1	0	7	0	8
TSO	-	11	5	15	13	44
BSO	-	15	2	12	7	36
DBSO	-	0	0	3	1	4
Jette	150	145	23	116	92	526
OKAN	0	0	0	11	0	11
GSO	68	56	6	27	28	185
ASO	57	52	3	21	13	146
KSO	0	2	0	4	2	8
TSO	5	15	10	26	26	82
BSO	20	15	4	23	18	80
DBSO	0	5	0	4	5	14
Neder-Over-Heembeek	-	101	48	53	24	266
OKAN		0	0	0	0	0
GSO	-	45	15	7	8	75
ASO	-	39	6	5	6	56
KSO	-	1	0	2	0	3
TSO	-	7	9	17	6	39
BSO	-	10	13	18	3	44
DBSO	-	2	5	1	1	9
Haren	-	4	46	43	43	136
OKAN		0	0	2	0	2
GSO	-	0	18	14	13	45
ASO	-	0	11	17	3	31
KSO	-	0	0	1	0	1
TSO	-	0	10	7	15	32
BSO	-	4	7	1	12	24
DBSO	-	0	0	1	0	1
Evere	42	46	58	151	48	345
OKAN	0	0	0	4	0	4
GSO	18	13	22	57	11	121
ASO	0	21	5	58	7	91
KSO	0	3	0	0	0	3
TSO	0	9	17	20	12	58
BSO	24	0	14	13	14	65
DBSO	0	0	0	2	1	3

Gemeente lln	Eigen gemeente	Buur. Brussel	Buur Vla	Rest Brussel	Rest Vla	Totaal
St-Pieters-Woluwe	99	36	8	58	29	230
OKAN	0	0	0	0	0	0
GSO	35	11	1	21	8	76
ASO	50	22	7	28	8	115
KSO	0	0	0	1	0	1
TSO	8	3	0	2	9	22
BSO	4	0	0	5	4	13
DBSO	0	0	0	3	0	3
Oudergem	50	29	9	65	15	168
OKAN	0	0	0	0	0	0
GSO	18	8	3	24	3	56
ASO	32	16	3	28	5	84
KSO	0	0	0	4	0	4
TSO	0	3	1	6	3	13
BSO	0	1	2	3	3	9
DBSO	0	1	0	0	1	2
Watermaal-Bosvoorde	-	15	1	66	25	107
OKAN		0	0	0	0	0
GSO	-	0	0	21	5	26
ASO	-	15	15	39	3	57
KSO	-	0	0	2	0	2
TSO	-	0	0	6	10	16
BSO	-	0	1	3	7	11
DBSO	-	0	0	0	0	0
Ukkel	44	-	36	116	59	255
OKAN	0		0	2	1	3
GSO	14	-	21	40	15	90
ASO	18	-	12	61	14	105
KSO	0	-	0	1	1	2
TSO	5	-	3	8	14	30
BSO	7	-	0	3	13	23
DBSO	0	-	0	1	1	2
Vorst	-	120	-	94	47	261
OKAN		3		0	0	3
GSO	-	50	-	37	20	107
ASO	-	35	-	32	6	73
KSO	-	0	-	3	0	3
TSO	-	11	-	4	10	25
BSO	-	21	-	14	11	46
DBSO	-	0	-	4	0	4

Gemeente lln	Eigen gemeente	Buur. Brussel	Buur Vla	Rest Brussel	Rest Vla	Totaal
St-Lambrechts-Woluwe	-	135	8	49	25	217
OKAN		0	0	1	0	1
GSO	-	53	2	26	10	91
ASO	-	55	2	19	5	81
KSO	-	0	0	0	1	1
TSO	-	17	0	2	4	23
BSO	-	9	4	0	4	17
DBSO	-	1	0	1	1	3
St-Joost-ten-Node	-	65	-	123	24	212
OKAN	-	1	-	1	0	2
GSO	-	24	-	39	7	70
ASO	-	15	-	19	5	39
KSO	-	3	-	0	0	3
TSO	-	16	-	13	1	30
BSO	-	6	-	42	9	57
DBSO	-	0	-	9	2	11

Tabel A3.5. Keuze onderwijsvorm en vestigingsplaats van de Brusselse leerlingen in het Nederlandstalig secundair onderwijschooljaar 2008-2009 (Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming)